

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1960

A/S J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KOBENHAVN
1961

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
Indledning	5
I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personaleforhold	7
B. Loven om folketingets ombudsmand	7
C. Inspektionsrejse	19
II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1960:	
A. Statistiske oplysninger	20
B. Kritik	22
C. Henstillinger m. v.	23
D. Andre sager	24
III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:	
A. Beretningen for året 1955:	
ad 40. Forretningsordenen for Invalideforsikringsretten	25
ad 44. Affattelsen af Forsvarets forholdsattester	26
B. Beretningen for året 1957:	
ad 93. Forbigåede ansøgere om tillægsgjord	26
C. Beretningen for året 1958:	
ad 8. Medlemskab af arbejdsløshedskasse	30
ad 16. Spærring af privat fællesvej	31
ad 44. Indtægtsbestemt folkepension til afskedigede tjenestemænd	31
D. Beretningen for året 1959:	
ad 1. Formuleringen af bekendtgørelsen om førerbeviser m. v.	31
ad 26. Afslag på ansøgninger om optagelse i hjemneværnet	31
ad 32. Valg af beboerrepræsentanter i sociale boligforetagender	32
ad 33. Fortolkningen af den militære invaliderentelovs § 24, stk. 2.	32
ad 39. Autorisation af kartoffeleksportører	33
ad 59. Retsplejelovens § 135 om vederlagsfri retshjælp	33
ad 62. Statens Jordlovsudvalgs refusionsopgørelser	34
ad 65. Skatterådernes journalisering	34
IV. Sager af almindelig interesse indkommet i 1960 samt enkelte ældre ikke tidligere omtalte sager:	
1. Politiets ekspedition af en <i>skilsmisssag</i>	35
2. Behandlingen af en <i>ægteskabs- og bidragssag</i>	36
3. <i>Forsikringsrådets</i> behandling af en sag angående likvidation af en pensionskasse	38
4. Københavns Politis <i>undersøgelse</i> af en pølsevogn	39
5. Meddelelse til <i>fange</i> om <i>tilbageholdelse</i> af brev	40
6. <i>Fangers</i> adgang til at købe og tilberede <i>pulverkaffe</i>	42

	side
7. Politiets praksis vedrørende udbetaling af <i>vidnegodtgørelse</i>	42
8. Forhøjelse af fradrag for <i>naturalydelser</i>	44
9. <i>Landsskatterettens</i> behandling af en sag	47
10. <i>Direktoratet for Ulykkesforsikringens</i> behandling af en erstatningssag	51
11. <i>Undervisningsministeriets</i> behandling af en sag	54
12. <i>Boligministeriets</i> behandling af et andragende om dispensation bl. a. fra et bygningsreglement	55
13. <i>Politiets</i> beslutning om en <i>bøderestants</i> indsættelse til afsoning	60
14. <i>Skatteråd</i> havde ikke fulgt en af <i>Landsskatteretten</i> anlagt fortolkning	64
15. En politimesters <i>udtalelser</i> til pressen	65
16. Folketingets ombudsmands <i>kompetence</i> over for et af et ministerium nedsat <i>udvalg</i>	75
17. <i>Skatteråds</i> behandling af en sag	78
18. <i>Mindrebemidlethed</i> i boligstøttelovens forstand	78
19. <i>Invalideforsikringsrettens</i> ekspedition af en sag	80
20. <i>Sundhedsstyrelsens</i> behandling af en sag	81
21. <i>Flyvematerieltjenestens</i> behandling af <i>klage</i> over materielbetjent	83
22. Politiets behandling af ansøgning i henhold til <i>lukkelovens</i> § 4f	86
23. <i>Toldvæsenets</i> krav over for et rederi om afskedigelse af 3 <i>tobaksølgere</i> på dets <i>Øresundsåde</i>	87
24. Ændringer i retsgrundlaget for et <i>bidragsdokument</i>	91
25. Ministres benyttelse af <i>underhåndsbrevpapir</i>	94
26. <i>Undervisningsministeriets</i> ekspedition af en sag	94
27. <i>Afskedigelse</i> af skoleinspektør med <i>ventepenge</i>	95
28. <i>Direktøren for Københavns Vandforsyning</i> er Indenrigsministeriets konsulent i sager om vandforsyning	102
29. Ekspeditionstiden i <i>Invalideforsikringsretten</i>	104
30. <i>Arbejdsnævnets</i> og <i>Socialministeriets</i> behandling af et andragende om statsanerkendelse af en <i>arbejdsløshedskasse</i>	105
31. <i>Landsskatterettens</i> behandling af en sag	111
32. <i>Tilbagebetaling</i> af for meget erlagt told	114
33. <i>Ansættelse</i> efter opslag i en honorarlønnet stilling	115
34. <i>Politiets</i> behandling af andragende om eftergivelse af bøde	116
35. <i>Skatteyderes</i> krav på at afgive forklaring for det <i>samlede</i> skatteråd	117
36. Statens Ligningsdirektorats <i>beregning af bøder</i> i henhold til kontrollovens § 13	119
37. Fejl ved <i>Kongeriget Danmarks Hypotekbanks</i> behandling af en sag	121
38. <i>Politiets</i> undersøgelse af et garderobeskab	125
39. <i>Invalideforsikringsrettens</i> behandling af et låneandragende	126
40. Anbringelse af børn og unge på <i>Sundholm</i>	131
41. <i>Personligt tillæg</i> til kontorassistenter af 2. grad ved statsbanerne	145
42. Forståelsen af § 25, stk. 2, i <i>ulykkesforsikringsloven</i>	150
43. Behandling af en <i>straffesag</i> mod to <i>læger</i>	154
44. <i>Kriminalpolititjenestemandes</i> adgang til <i>bibeskeftigelse</i> udenfor statstjenesten	181
45. <i>Hviletiden</i> i et statsfængsel	183
46. Kirkeministeriets beføjelser i spørgsmål om <i>flytning af lig</i> af tyske flygtninge	184
47. <i>Landsskatterettens</i> behandling af en sag	187
48. <i>De særlige patentkommissioners</i> sagsbehandling	189
49. <i>Politiets</i> behandling af en sag vedrørende inddrivelse af <i>underholdsbidrag</i>	192
50. <i>Fangers</i> adgang til at hjemsende manuskripter	199
51. <i>Ulykkesforsikrings-Rådets</i> afgørelse i en erstatningssag	200

Sagregister til beretningerne for 1955—60	203
---	-----

Til Folketinget.

I medfør af § 10 i lov nr. 203 af 11. juni 1954 om folketingets ombudsmand og § 13 i instruks nr. 109 af 22. marts 1956 afgiver jeg hermed beretning for året 1960.

Afsnit I (s. 7) omtaler embedets almindelige forhold, og i afsnit II (s. 20) findes statistiske oplysninger m. v. angående de i 1960 indkomne sager. Afsnit III (s. 25) indeholder supplerende oplysninger om 14 sager, som er omtalt i beretningerne for 1955, 1957, 1958 og 1959. I afsnit IV (s. 35) redegøres der for 51 sager, der er indkommet inden 1. januar 1961, og som er afsluttet inden 1. juli 1961.

København, i september 1961.

STEPHAN HURWITZ

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personaleforhold.

Antallet af medarbejdere er ikke blevet ændret i 1960.

B. Loven om folketingets ombudsmand.

Det af justitsministeren ved skrivelse af 22. januar 1960 nedsatte udvalg (se beretn.

1959, s. 9), der fik til opgave at overveje og fremsætte forslag om, i hvilket omfang den kommunale forvaltning kunne henføres under ombudsmandens virksomhedsområde, afgav i januar 1961 betænkning og følgende lovudkast med bemærkninger:

Lov om folketingets ombudsmand med de af udvalget foreslåede ændringer og tilføjelser.

(ændringerne anført med kursiv)

§ 1. Efter hvert folketingsvalg vælger folketinget en ombudsmand, som på folketingets vegne har indseende med statens civile og militære forvaltning *samt kommunernes forvaltning*. Uden for området for ombudsmandens virksomhed falder den del af forvaltningen, der varetages af dommere, justitssekretærer, chefen for skiftekontoret under Københavns byret, protokolsekretærer i højesteret og fuldmægtige ved domstolene.

Hvis ombudsmanden ikke længere nyder folketingets tillid, kan folketinget afskedige ham, hvorefter nyt valg af ombudsmand finder sted.

§ 2. Ombudsmanden, som ikke må være medlem af folketinget, skal have den juridiske uddannelse.

§ 3. Folketinget fastsætter almindelige bestemmelser for ombudsmandens virksomhed. Iøvrigt er han i udøvelsen af sit hverv uafhængig af folketinget.

§ 4. Ombudsmandens virksomhed omfatter ministrene, statens tjenestemænd og alle andre personer, som virker i statens tjeneste, jfr. dog § 1, stk. 1.

Endvidere omfatter ombudsmandens virksomhed indenfor sagsområder, hvor der er

hjemmel for rekurs til en statsmyndighed, personer, der virker i kommunens tjeneste. Den samlede kommunalbestyrelses virksomhed er ikke undergivet ombudsmanden, jfr. dog § 6, stk. 3.

Ombudsmanden skal ved udøvelsen af sine beføjelser tage hensyn til de særlige vilkår, hvorunder det kommunale styre virker.

§ 5. Ombudsmanden har indseende med, om de i § 4 nævnte personer gør sig skyldige i fejl eller forsømmelse under udøvelsen af deres tjeneste.

§ 6. Klager over de i § 4 nævnte personer kan indgives til ombudsmanden af enhver. En klage skal være navngiven og skal indgives inden 1 år efter, at forholdet er begået. Ombudsmanden afgør, om klagen giver tilstrækkelig anledning til undersøgelse.

Klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, kan ikke indgives til ombudsmanden, *forinden den højere myndighed har truffet afgørelse i sagen*. I tilfælde, hvor det forhold, der klages over, har været indbragt for højere administrativ myndighed, løber årsfristen fra denne myndigheds afgørelse.

Ombudsmanden kan optage en sag til undersøgelse af egen drift. *I så fald gælder de*

i § 4, stk. 2, nævnte begrænsninger ikke, for så vidt der er tale om krænkelse af væsentlige retlige eller administrative interesser.

Enhver, som er berøvet sin personlige frihed, har ret til i lukket skrivelse at rette henvendelse til ombudsmanden.

§ 7. De i § 4 nævnte personer er forpligtet til at meddele ombudsmanden de oplysninger og til at fremlægge de dokumenter og protokoller, han i sit hvervs medfør forlanger.

Ombudsmandens krav på oplysninger i medfør af stk. 1 er undergivet begrænsninger svarende til retsplejelovens § 169, stk. 1 og stk. 3, § 170, stk. 1, hovedreglen i § 170, stk. 4, og § 749.

Såfremt ombudsmanden ønsker at fremme en klage over nogen af de i § 4 nævnte personer, skal klagen, medmindre aldeles afgørende hensyn til sagens oplysning taler derimod, snarest muligt forelægges den pågældende. *Er denne statstjenestemand, kan han til enhver tid forlange, at sagen overgår til behandling efter de i lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser. Er han kommunal tjenestemand, kan han, såfremt der i vedtægt for den pågældende kommune er givet bestemmelser om disciplinærforfølgning, forlange, at sagen overgår til behandling i henhold hertil.*

Ombudsmanden kan indkalde personer til for retten at afgive vidnesbyrd om forhold, som er af betydning for hans undersøgelse. Herom gælder retsplejelovens regler om efterforskningsforhør, jfr. retsplejelovens kap. 74. Retsmøderne er ikke offentlige. Den person, som en klage angår, er berettiget til selv og med bisidder at overvære sådanne vidneførsler. Justitsministeren giver regler for, hvem der kan optræde som bisidder. *De for statstjenestemænd til enhver tid gældende regler om afholdelse af udgifter til bisidder m. v. ved disciplinærforfølgning finder tilsvarende anvendelse.*

§ 8. Ombudsmanden skal iagttage tavshed med hensyn til de forhold, som han i sit hvervs medfør bliver bekendt med, såfremt hemmeligholdelse ifølge sagens natur er påkrævet. Tavshedspligten ophører ikke, når han fratræder sin stilling.

§ 9. Ombudsmanden kan pålægge anklagemyndigheden at rejse forundersøgelse eller

tiltale ved de almindelige domstole for forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv, jfr. dog Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1953 §§ 16 og 60 (rigsretten).

Ombudsmanden kan pålægge vedkommende statslige styrelse at rejse disciplinærsag. Er der i en kommunal vedtægt givet bestemmelser om disciplinærforfølgning, kan han pålægge vedkommende kommunale myndighed at rejse disciplinærsag.

Iøvrigt kan ombudsmanden altid overfor den pågældende fremsætte sin opfattelse af sagen.

§ 10. Får ombudsmanden kundskab om fejl eller forsømmelser af større betydning, som er begået af nogen af de i § 4 omhandlede personer, giver han meddelelse herom til folketinget, vedkommende minister og kommunalbestyrelse.

Ombudsmanden afgiver en årlig beretning til folketinget om sin virksomhed. Beretningen trykkes og offentliggøres.

Såfremt ombudsmanden giver meddelelse om en sag til folketinget, en minister eller kommunalbestyrelse, eller han fremdrager en sag i sin årlige beretning, skal han i meddelelsen eller beretningen give oplysning om, hvad den pågældende har anført til sit forsvaret.

§ 11. Bliver ombudsmanden opmærksom på mangler ved gældende love eller administrative bestemmelser, skal han give folketinget, vedkommende minister og kommunalbestyrelse meddelelse herom.

§ 12. Ombudsmanden lønnes som højeretsdommer. Derudover kan der efter omstændighederne tilstås ham et personligt tillæg. Han har ret til ventepenge og pension efter regler svarende til de i loven om vederlag og pension m. v. for ministre §§ 3-6 indeholdte bestemmelser.

Ombudsmanden må ikke uden samtykke af et udvalg, som folketinget har overdraget at træffe afgørelse herom, have hverv i offentlige eller private virksomheder, foretægter eller institutioner.

§ 13. Ombudsmanden antager og afskediger selv sine medhjælpere. Disses antal, lønning og pension fastsættes på samme måde

som i folketingets forretningsorden bestemt for folketingets tjenestemænd m. fl. De med ombudsmandshvervet forbundne udgifter afholdes på folketingets budget.

§ 14. Denne lov træder i kraft den 1. november 1954.

§ 15. Denne lov forelægges folketinget til revision senest i folketingsåret 1960-61.

Udvalgets bemærkninger.

Ad § 1:

Ændringen af § 1, stk. 1, 1. pkt. er en konsekvens af forslaget til § 4, stk. 2.

Ad § 4:

Udtrykket »personer, der virker i kommunernes tjeneste« omfatter såvel de folkevalgte medlemmer af en kommunalbestyrelse som tjenestemænd, medhjælps-, honorar- eller timelønnede funktionærer samt alle andre, der udfører kommunale hverv. I det omfang personer, der virker i kommunernes tjeneste, handler efter kommunalbestyrelsens eller en anden overordnet direktiver, vil de i reglen ikke kunne undergives kritik af ombudsmanden. Dette svarer til, hvad der må antages at gælde for personer, der virker i statens tjeneste.

Bestemmelsen i 2. pkt. angår alene den samlede kommunalbestyrelse, ikke dennes underafdelinger såsom magistrat, kasse- og regnskabsudvalg og andre udvalg. Bestemmelsen, der i hovedsagen svarer til ordningen i Sverige, jfr. ovenfor ....., betyder, at en kommunalbestyrelses enkelte medlemmer ikke kan undergives kritik af ombudsmanden, for så vidt angår deres deltagelse i den samlede kommunalbestyrelses virksomhed, herunder navnlig de førte forhandlinger og truffede beslutninger, uanset om de har taget stilling for eller imod beslutningen. Med det anførte må dog sammenholdes § 6, stk. 3.

Som praktisk vigtige områder, der vil falde ind under ombudsmandens kompetence, kan eksempelvis nævnes forsørgessager og børneværnsager, jfr. lov om offentlig forsorg henholdsvis § 50 og §§ 90 og 107, den københavnske magistrats og bygningskommissioners afgørelser, jfr. Københavns byggelovs § 9. Den samlede kommunalbestyrelses afgørelser, der i henhold til byggelov for købstæderne og landet § 14 kan påklages til boligministeren, kan ombudsmanden kun optage til prøvelse i medfør af bestemmelsen i udkastets § 6, stk. 3.

Kun ret til at klage til statsmyndighed kommer i betragtning, ikke tillige ret til at klage til overordnet kommunal myndighed, se f. eks. lovbekendtgørelse vedrørende personlig skat til kommunen nr. 67 af 9. marts 1959 § 12, stk. 2, om klage til amtsrådet.

Ombudsmanden vil ikke i henhold til den omhandlede bestemmelse have nogen kompetence i tilfælde, hvor en kommunal afgørelse er endelig, være sig at afgørelsen er truffet af selve kommunalbestyrelsen, se f. eks. lov om leje nr. 355 af 27. december 1958 § 150 vedrørende bl. a. tilladelser til sammenlægning af beboelseslejligheder, eller af anden kommunal myndighed, se f. eks. lovbekendtgørelse om folkeskolen nr. 220 af 18. juni 1958 § 48, stk. 5, om skolekommissionens tildeling af advarsler og ikendelse af bøde for skoleforsømmelser.

Hvor beslutninger efter lovgivningen kræver godkendelse af en statsmyndighed, kan denne ikke med hensyn til godkendelser anses for rekursmyndighed i henseende til § 4, stk. 2. Som eksempler skal nævnes indenrigsministeriets godkendelse af kommuners køb og salg af fast ejendom, optagelse af lån, påtagelse af garantiforpligtelser m. v., hvilke dispositioner på grund af deres betydning for kommunernes økonomi ifølge kommunallov- givningen først bliver virksomme, når tilsynsmyndigheden har godkendt de truffede beslutninger.

Det hensyn til den enkelte borgers retsbeskyttelse i forhold til den offentlige administration, som er en væsentlig del af motivationen for et ombudsmandstilsyn, gør sig ikke med større vægt gældende i de omhandlede tilfælde. Det drejer sig om dispositioner, som normalt alene tager sigte på varetagelsen af kommunesamfundets interesser som helhed uden direkte at gribe ind i den enkelte borgers retsstilling.

Bestemmelsen om hensyntagen til de særlige vilkår, hvorunder det kommunale styre virker, svarer til § 9, 1. pkt., i instruksen for

den svenske justitieombudsmand. Reglen finder også anvendelse ved ombudsmandens udøvelse af beføjelserne efter § 6, stk. 3.

Ad § 6:

Udvalget har af hensyn til overskueligheden fundet det rettest at foretage en omredigering af lovens § 6, således at denne efter udkastet nu fremtræder i 4 stykker.

Efter den allerede gældende bestemmelse i § 6, 2. pkt., som efter forslaget også vil omfatte de kommunale sagsområder, der henføres under ombudsmandens kompetence, kan klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, ikke indgives til ombudsmanden. Ombudsmanden kan herefter ikke tage sig af en til ham indgivet klage over en afgørelse, medmindre vedkommende statsmyndighed har taget stilling til klagen.

Udvalget har ment, at dette bør finde udtryk i lovens tekst, og derfor foreslået, at den nævnte bestemmelse, der er optaget i udkastets § 6, stk. 2, 1. pkt., affattes således: »Klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, kan ikke indgives til ombudsmanden, forinden den højere myndighed har truffet afgørelse i sagen.« Tilføjelsen medfører ikke nogen reel ændring.

Efter den gældende lov antages det, at den omhandlede lovbestemmelse kun vedrører realitetsafgørelser, ikke sagsbehandling, jfr. skrivelse af 27. april 1959 fra folketingets ombudsmand til folketingets ombudsmandsudvalg (Folketingets ombudsmands beretning for 1958, side 17) og folketingets ombudsmandsudvalgs betænkning af 21. maj 1959 (Folketingstidende 1958/59, till. B, sp. 1057, og Folketingets ombudsmands beretning for 1958, side 10). Det samme vil da gælde indenfor det område, som ved nærværende lovudkast foreslås inddraget under ombudsmandens virksomhedsområde. Ombudsmanden vil herefter kunne tage en til ham indgivet klage over sagsbehandlingen, herunder en overfor klageren udvist optræden, op til undersøgelse, uanset om der er indgivet nogen klage til vedkommende rekursmyndighed, og hvis sådan klage er indgivet, uden at afvente rekursmyndighedens behandling af klagen. Dette er af særlig betydning i tilfælde af passivitet og forsinkelse af sagsbehandlingen hos kommunale myndig-

heder. En sådan mangel ved sagsbehandlingen vil i reglen ikke få nogen indflydelse på rekursmyndighedens afgørelse af sagens realitet, se dog f. eks. erhvervsskatteudvalgets skrivelse af 15. december 1945, lovsamling B, side 727, og ofte end ikke give anledning til nogen meningstilkendegivelse fra rekursmyndighedens side. Der er da ikke her nogen grund til at gøre ombudsmandens kompetence betinget af en klage til rekursmyndigheden eller af dennes stillingtagen til en klage.

Ved klager over sagsbehandlingen hos underordnede statslige myndigheder har ombudsmanden i sin hidtidige praksis almindeligvis indhentet en udtalelse fra eller rådført sig med vedkommende overordnede statslige myndighed, inden han tog stilling til klagen. Udvalget forudsætter, at ombudsmanden ved klager over sagsbehandlingen hos kommunale myndigheder på tilsvarende måde holder vedkommende kommunalbestyrelse underrettet om sin behandling af sagen.

Bestemmelsen i § 6, stk. 3, giver ombudsmanden adgang til af egen drift at undersøge en sags behandling og afgørelse hos de kommunale myndigheder uden de i § 4, stk. 2, nævnte begrænsninger. Adgangen hertil er dog begrænset til sådanne tilfælde, hvor der finder krænkelse sted af væsentlige retlige eller administrative interesser.

Ad §§ 7 og 9:

Ændringerne af § 7, stk. 3, og § 9, stk. 2, medfører, at tjenestemænd i kommuner, hvor der findes vedtægtsbestemmelser om disciplinærfølgning mod tjenestemænd, i deres forhold til ombudsmanden sidestilles med statens tjenestemænd. Da der ikke i alle kommuner findes vedtægtsbestemmelser om disciplinærfølgning mod kommunale tjenestemænd, har man ment at måtte formulere regler om statstjenestemænd og regler om kommunale tjenestemænd hver for sig.

Godtgørelse af udgifter til bisidder m. v. under disciplinærfølgning mod statstjenestemænd kan ifølge lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 17, stk. 3, i et vist omfang afholdes af vedkommende styrelse. Om der ved disciplinærfølgning mod kommunale tjenestemænd haves krav på tilsvarende godtgørelser af kommunens kasse, beror på den kommunale ved-

tægt. Udvalget er opmærksom på, at der kan opstå et særligt spørgsmål vedrørende afholdelse af udgifter til de omhandlede godtgørelser i tilfælde, hvor ombudsmanden måtte pålægge en kommunal myndighed at rejse disciplinærsag. Da ombudsmanden har oplyst, at han hidtil aldrig har meddelt pålæg om rejsning af disciplinærsag, mener udvalget, at der ikke er tilstrækkelig praktisk grund til at foreslå en bestemmelse vedrørende det nævnte spørgsmål. Udvalget finder det rimeligt, at sådanne udgifter afholdes af kommunen i alle de tilfælde, hvor der i den pågældende kommune findes vedtægtsbestemmelser om disciplinærfølgning mod kommunale tjenestemænd.

Ændringen af § 7, stk. 4, 6. pkt., har man anset for nødvendig for at gøre det klart, at det er reglerne i lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 17, stk. 3, der finder tilsvarende anvendelse. Når det i den nævnte lovbestemmelse siges, at udgifter til bisidder i et vist omfang godtgøres af vedkommende styrelse, må dette for kommunernes vedkommende føre til, at udgiften afholdes af kommunalbestyrelsen.

Ad §§ 10 og 11:

Ændringerne af § 10 og § 11 er konsekvenser af forslaget til § 4, stk. 2.

Den 1. februar 1961 fremsatte justitsministeren i Folketinget forslag til lov om ændringer i ombudsmandsloven, og forslaget var – bortset fra visse mindre væsentlige ændringer – identisk med det af udvalget udarbejdede lovudkast (FT 1960/61, 2. saml., till. A, sp. 627).

Efter at forslaget havde været til første behandling i Folketinget, blev det henvist til behandling i ombudsmandsudvalget, der den 27. april 1961 afgav følgende betænkning med 4 bilag (FT 1960/61, 2. saml., till. B, sp. 603):

Betænkning over forslag til lov om ændringer i lov om folketingets ombudsmand.

Udvalget har behandlet lovforslaget i 7 møder og ført forhandlinger med folketingets ombudsmand, ligesom repræsentanter for de kommunale organisationer og for Københavns og Frederiksberg kommuner i et møde har haft lejlighed til at gøre rede for deres synspunkter vedrørende lovforslaget. Der er endvidere fra de kommunale repræsentanter modtaget to skriftlige henvendelser, der findes aftrykt som bilag 1 og 2.

Som det allerede fremgik af betænkningen fra justitsministeriets udvalg af 22. januar 1960, næres der fra kommunal side visse betæneligheder ved den foreslåede udvidelse af ombudsmandens kompetence, hvad der også både mundtligt og skriftligt blev givet udtryk for over for folketingsudvalget.

I udvalget har man bestræbt sig for at få grundlaget for disse betæneligheder begrænset mest muligt, uden at de fordele, der skulle

opnås ved nyordningen, derved afsvækkedes. Udvalget stiller med henblik herpå *ændringsforslag nr. 1*, hvorved ombudsmandens adgang til af egen drift at optage en kommunal sag til undersøgelse indsnævres noget.

Under de forhandlinger, der er ført med ombudsmanden, har man endvidere været enig om, at det må betragtes som en forudsætning, at den udvidede kompetence kun udøves til kritik af forhold, hvis betydning rækker videre end rene småfejl i den kommunale administration, jfr. bilag 3.

Vedrørende nyordningens ikrafttræden stiller udvalget *ændringsforslag nr. 2* om, at loven først skal have gyldighed fra 1. april 1962, og at klager over den kommunale forvaltning alene skal kunne indgives vedrørende forhold, der ligger efter dette tidspunkt.

Man opnår herved, at der bliver god tid til forberedelsen af lovens praktiske gennem-

førelse, herunder også til den ajourføring af ombudsmandens instruks, som lovændringen vil nødvendiggøre. Endvidere medfører udskydelsen, at de nye regler først kommer til at gælde, efter at der har været afholdt nyvalg til de kommunale råd.

Ombudsmanden havde i skrivelse til udvalget foreslået, at ikrafttrædelsestidspunktet blev fastsat til 1. oktober 1961, jfr. bilag 4. Ombudsmanden har imidlertid intet haft at indvende mod den af udvalget foreslåede udskydelse.

Idet man henstiller til justitsministeren, at ombudsmandsloven efter stadfæstelsen af forslaget til nærværende lov optrykkes i

ajourført stand, skal *udvalget* herefter indstille lovforslaget til *vedtagelse* med de nævnte ændringsforslag.

Ændringsforslag.

Af *udvalget*, tiltrådt af *justitsministeren*:

- 1) I punkt 4, sidste stykke, næstsidste linie, udgår ordene »eller administrative«.
- 2) Som ny paragraf indføjes:

»Denne lov træder i kraft den 1. april 1962. Klager over den kommunale forvaltning kan alene indgives vedrørende forhold, der ligger efter dette tidspunkt.«

FREDERIKSBERG KOMMUNE

København, den 15. marts 1961.

Bilag 1.

Notat vedrørende ombudsmanden og den kommunale forvaltning.

Uanset hvilken stilling man har til spørgsmålet om, hvorvidt ombudsmandens virksomhed bør udvides til at omfatte den kommunale forvaltning, må man pege på, at det foreliggende forslag lider af den væsentlige mangel, at et af hovedkriterierne for, om en sag kan indbringes for ombudsmanden, ikke er anvendeligt, fordi det vil bevirke, at afgørelser i ensartede sager snart vil kunne indbringes for ombudsmanden, snart ikke. Det foreslås nemlig, at den samlede kommunalbestyrelses virksomhed ikke er undergivet ombudsmanden. Kriteriet er altså ikke, hvad der *skal* afgøres af kommunalbestyrelsen, men hvad der faktisk *er* afgjort af kommunalbestyrelsen. Dette betyder, at en afgørelse, der i en kommune er truffet af et stående udvalg i henhold til kommunalbestyrelsens bemyndigelse, vil kunne indbringes for ombudsmanden, medens en tilsvarende afgørelse truffet af selve kommunalbestyrelsen ikke vil kunne bringes for ombudsmanden.

I bemærkningerne til denne bestemmelse udtales det, at den i hovedsagen svarer til ordningen i Sverige. Heroverfor må anføres, at sondringen i Sverige mellem besluttende organer og de udøvende organer er langt klarere og i de fleste tilfælde lovbestemt, jfr. således kommunallag af 18. december 1953 kap. 2 om kommunernes fullmæktige kontra kap. 3 om kommunernes styrelse og andre nævn, i modsætning til den danske ordning, der –

bortset fra visse særtilfælde som f. eks. det sociale udvalg og børneværnsudvalget – kun giver en *mulighed* for at lade udvalg eller enkeltpersoner varetage dele af den kommunale virksomhed. Sådan bemyndigelse for et stående udvalg behøver ikke at være og er normalt ikke begrænset til udøvende forvaltning. Bemyndigelsen kan og vil normalt netop omfatte bemyndigelse til at træffe beslutninger på kommunalbestyrelsens vegne, og det kan meget vel være i sager, der er genstand for rekurs til statsmyndighed. Om en sådan sag er afgjort af »den store« eller »den lille« kommunalbestyrelse, bør ikke kunne være kriterium for, om sagen kan indbringes for ombudsmanden. Ellers vil der heri ligge spiren til undergravelse af den foreslåede kompromisløsning, fordi lige tilfælde bliver stillet forskelligt.

Dette spørgsmål kan ikke løses ved, at man udvider undtagelsen til også at omfatte de af magistraten og de stående udvalg i henhold til bemyndigelse i styrelsesvedtægten truffne afgørelser; man vil derved have i, at der praktisk talt tilbage under ombudsmandens tilsyn kun bliver de kommunale tjenestemænd og måske i et vist omfang borgmesteren, hvem der er tillagt en særlig udøvende, men ikke besluttende myndighed; men som det så rigtigt er påvist af de kommunale organisationer i

den af dem afgivne erklæring, er denne fremgangsmåde af mange grunde ikke brugbar.

Man kan ikke se anden løsning på dette problem end af finde et andet kriterium for, hvilke sager der hører under ombudsmanden, end om sagerne er behandlet af den samlede kommunalbestyrelse, og man vil for sit vedkommende finde, at det afgørende kriterium må være, om det er en sag, hvor der er hjemmel for rekurs til statsmyndighed. Sådanne sager skal da kunne indbringes for ombudsmanden, selv om beslutningen i sagen er truffet af den samlede kommunalbestyrelse, men dog først når den højere myndighed har truffet afgørelse i sagen og normalt kun efter klage fra vedkommende interesserede borger til ombudsmanden. Der ses ikke at være tilstrækkelig grundelse for, at ombudsmanden skal kunne gribe ind i en sag – heller ikke på eget initiativ – hvis afgørelse den pågældende borger ikke har fundet anledning til at appellere. Det synes at være en unødvendig analogi fra forholdene i statstjenesten, hvor staten har en egen interesse i en videregående kontrol med statsforvaltningen.

Derimod vil der nok være anledning til at give ombudsmanden lov til, når han på eget initiativ optager en sag inden for statsforvaltningen, der har været behandlet også i en kommune, at inddrage også den kommunale side af sagen. Man kunne også rejse det spørgsmål, om ombudsmanden efter indgivet klage skulle kunne optage en sag, i hvilken det for pågældende borger har været umuligt at få svar fra kommunen inden for en rimelig tid. Man mener dog, at dette tilfælde vil være så upraktisk, at der ikke er grund til at lovgive for det. En klage til borgmesteren eller til kommunalbestyrelsen eller en omtale i pressen vil – kan man roligt gå ud fra – i alle sådanne tilfælde give resultat.

Sager, der ikke er undergivet rekurs til højere statsmyndighed, og som altså endeligt henhører under det kommunale selvstyre, bør ombudsmanden ej heller kunne optage på eget initiativ. Det synes direkte i strid med ideen om det kommunale selvstyre; det gør det, som det nærmere nedenfor skal blive påvist, særlig vanskeligt at forene en orden med, at folketingets ombudsmand skal beskæftige sig med kommunernes forvaltning, med grundlovens bestemmelser, og det er upåkrævet på grund af den beskyttelse, der ligger i, at også den kommunale forvaltning i sin virksomhed er undergivet kontrol af de almindelige domstole, hvis de overskrider øvrighedsmyndighedens grænser.

Ex tuto bemærkes i denne forbindelse, at man ved rekursadgang forstår de rekurstilfælde, hvortil

hjemmel haves i speciallovgivningen, og ikke reglen i købstadkommunallovens § 14 om statens adgang til at sætte ulovlige beslutninger ud af kraft. Hvis nemlig § 14 i købstadkommunalloven opfattes som en rekursregel, ville resultatet blive, at praktisk talt alle legalitetsspørgsmål ville falde ind under ombudsmandens kompetence på grund af den blot teoretiske mulighed for en ministeriel annullation efter nævnte § 14. Dette bør formentlig fastslås på en eller anden måde.

I bemærkningerne til § 6, stk. 2 (svarende til lovforslagets § 6, stk. 3), har det pågældende udvalg udtalt, at ombudsmanden vil kunne tage en til ham indgivet klage over *sagsbehandlingen*, herunder en over for klageren udvist optræden, op til undersøgelse, uanset om der er indgivet nogen klage til vedkommende rekursmyndighed og, hvis sådan klage er indgivet, uden at afvente rekursmyndighedens behandling af klagen. Man finder det ikke rigtigt, at indføre en sådan tilstand. Det kan ikke være rigtigt at bruge ombudsmanden til som en slags erindringsinstitut at føre kontrol med den hurtighed eller langsomhed, hvormed en sag behandles i en kommune. Statsmyndighederne kan i dag ikke – hvis ikke direkte, med hjemmel i lovgivningen fastsatte forskrifter er tilsidesat – sætte sig til doms over kommunernes sagsbehandling. De kan i visse tilfælde ændre de af kommunerne truffede afgørelser, de kan anvende købstadkommunallovens § 14, hvis en kommune tilsidesætter en den efter loven påhvilende pligt til at gøre eller undlade noget; men hvor der ikke er tale om undladelse af opfyldelse af lovlig pligt, kan statsmyndighederne ikke kritisere kommunernes form for administration, i hvert fald ikke med retligt grundlag eller nogen virkning. Og som foran nævnt kan man ikke se, at der er trang til at hjemle ombudsmanden ret til at beskæftige sig med kommunernes sagsbehandling i sager, der i øvrigt ikke kan optages af ombudsmanden.

I ombudsmandens instruks kan han, for så vidt angår statsforvaltningen, beskæftige sig med, om nogen i tjenesten træffer vilkårlige eller urimelige afgørelser. Dette betyder, at han også kan beskæftige sig med, om det i en sag udøvede skøn er rigtigt, er rimeligt; men man har forstået, at det ikke er meningen, at ombudsmanden i almindelighed skal kunne prøve de af de folkevalgte kommunalbestyrelser udøvede skøn. Der henvises herom til professor Hurwitz' egen udtalelse i festskriftet til Poul Andersen 1958 pag. 213 om, at der ikke skal kunne ske en underkendelse af et af den kommunale myndighed udøvet skøn inden for rammerne af, hvad der kan være sagligt forsvarligt. I Sverige

er kommunerne underlagt ombudsmanden, men denne har fået ret strenge instrukser om ikke at gå videre end højest fornødent, og bl. a. udtales det i hans instruks, at det skal ske med iagttagelse af, at den kommunale virksomhed ikke unødigt hæmmes, og i den til grund for den svenske lov liggende betænkning var udtalt, at det ikke var meningen, at justitiombudsmanden skulle indgå i prøvelse af skønsspørgsmål.

Regler herom hører formentlig bedst hjemme i ombudsmandens instruks, men det bør være en forudsætning ved lovforslagets eventuelle vedtagelse, at det i ombudsmandens instruks fastsættes, at hans tilsyn med kommunernes virksomhed skal udøves under iagttagelse af, at den kommunale virksomhed ikke unødigt hæmmes, at ombudsmanden ikke skal foretage prøvelse af skønsspørgsmål, men at hans opgave er at prøve lovligheden af kommunernes forvaltning, herunder prøvelse af, om der har foreligget magtfordrejning eller grov tilsidesættelse af princippet om, at borgerne har krav på ligelig behandling også ved de af de administrative myndigheder truffne beslutninger.

Om forholdet til grundloven skal følgende bemærkninger fremsættes:

Uanset professor Hurwitz' argumentation for, at det trods ordlydsbegrænsningen i grundlovens § 55 af ombudsmandens kompetence til statens civile og militære forvaltning, hvilken begrænsning var tilstillet af grundlovens givere (forfatningskommissionen), skulle være grundlovsmæssigt ved en almindelig lov at udvide kompetencen til kommunerne (som noget i grundloven uomtalt), bør man have opmærksomheden henvendt på, at § 55 står i grundlovens kap. V, der handler om folketingets forskellige beføjelser, medens det kommunale selvstyre under statens tilsyn er institueret i § 81, der hører hjemme i kap. VIII om frihedsrettighederne.

Der er næppe meget, der taler for, at lovgivningsmagten bør kunne udvide folketingets beføjelser ud over de i kap. V afstukne rammer på bekostning af en af de traditionelle frihedsrettigheder med dennes historisk givne indhold (statens tilsyn = ministeriets tilsyn). Denne betragtning er måske ingen afgørende hindring for indførelse af et ombudsmandstilsyn i de tilfælde, hvor der er egentlig rekurs til en statsmyndighed, fordi man kan sige, at i disse tilfælde drejer det sig måske ikke om noget egentligt direkte kommunalt selvstyre, men snarere om en slags delegation af en statsopgave til et lokalt organ, om end dette ikke er udnævnt af staten, men folkevalgt.

Derimod taler betragtningen stærkt imod, at folketingets ombudsmand på egen drift og kun

under ansvar over for folketinget skulle kunne kritisere kommunalbestyrelsernes afgørelser og handlinger (lovudkastets § 6, stk. 3, og lovforslagets § 6, stk. 9). Det må erindres, at ombudsmanden er *folketingets* ombudsmand, hans beretning forelægges og drøftes i tinget og kan efter omstændighederne give anledning til et mistillidsvotum til en minister efter grundlovens § 15, men ministeren kan dog forsvare sig i tinget og kan, om han vil, forsvare i tinget kritiserede tjenestemænd under hans ministerium, som det også er sket ved flere lejligheder. Intet vil hindre tinget i, hvis kommunerne kommer under folketingets ombudsmand, også at trække kommunale sager fra beretningen frem til drøftelse og kritik, men en således drøftet og kritiseret borgmester eller kommunalbestyrelse vil ikke have mulighed for et lignende forsvar i tinget, og en kommunal tjenestemand er ikke dækket af nogen minister bortset fra tilfældig velvilje. Der synes at være en nærliggende fare for, at dette kan føre til brud på anerkendte retsetiske principper, og dette understøtter stærkt det foran fremhævede, at ombudsmanden ikke bør tillægges adgang til på eget initiativ at optage sager vedrørende kommunale forhold, og at hans virksomhed på kommunalforvaltningens område bør være begrænset til appellerede rekursager.

Sluttelig skal man fremsætte nogle bemærkninger til visse enkeltheder i lovforslag og udvalgsbetænkning.

a. Det udtales i bemærkningerne (udvalgsbetænkning p. 19), at en kommunalbestyrelses enkelte medlemmer ikke kan undergives kritik af ombudsmanden, for så vidt angår deres deltagelse i den samlede kommunalbestyrelses virksomhed. Lovteksten (udkastets og lovforslagets § 4, stk. 2), taler kun om den samlede kommunalbestyrelses virksomhed. Der kan være tvivl om, hvorvidt borgmesterens virksomhed som leder af kommunalbestyrelses møder kan indklages for ombudsmanden, f. eks. hvis et medlem af oppositionen ikke finder, at mødeledelsen har været tilfredsstillende. Dette sidste har formentlig ikke været tilstillet. Det ville være højst uheldigt og undergravende for enhver borgmesterautoritet, om hans afgørelser som mødeleder kunne indbringes for ombudsmanden.

Spørgsmålet om formandens virksomhed som mødeleder kan meget vel blive aktuelt. Et spørgsmål af denne art har således været forelagt justitiombudsmanden i Sverige, idet drätselrektor i Umeå havde klaget over, at stadsfullmäktiges ordførere formentlig i strid med § 17, jfr. § 7, i den svenske kommunallov af 1953 havde nægtet ham

ordet i et møde med den begrundelse, at han ikke havde ret til at ytre sig. Justitieombudsmanden kom nærmest på basis af den foreliggende kommunalforvaltningsretlige litteratur til det resultat, at stadsfuldmæktiges ordførende var omfattet af tilsynsbeføjelsen, men afslog at behandle klagen på grund af begrænsningerne i den ovenfor omtalte instruks' § 9 (se JO's beretning 1959 pag. 369).

En afklaring synes her påkrævet og i selve lovteksten, f. eks. ved en sålydende bestemmelse: »De enkelte medlemmers, herunder formandens, deltagelse i kommunalbestyrelsens forhandlinger og beslutninger kan ikke undergives kritik af ombudsmanden«.

b. Reglen i lovforslaget § 9 om, at ombudsmanden kan pålægge en kommunalbestyrelse at rejse disciplinærsag, kan virke noget ejendommelig. Beslutning om rejsning af disciplinærsag skal normalt træffes af kommunalbestyrelsen eller eventuelt af magistraten, altså ved en afstemning i disse forsamlinger. Det er lidt mærkeligt, at en ombudsmand kan pålægge et politisk selvstyrende organ at træffe afgørelser ved afstemning imod deres overbevisning, og det kan tænkes at forekomme, men man kan måske sige, at der efter ombudsmandens pålæg eksisterer en pligt for kommunalbestyrelsen, som der ikke skal stemmes om; den skal blot opfyldes. Værre er, at hele denne bestemmelse synes forkert, også for så vidt angår statstjenestemænd.

Mon ikke disse regler er noget, der – altså urigtigt – er løbet med fra Sverige, hvor den enkelte tjenestemand jo i langt højere grad end vore tjenestemænd betragtes som selvstændig ansvarlig for tjenestens udøvelse under strafferetligt ansvar? Hvis tjenestemændene her handler for ministeren eller for kommunalbestyrelsen – og det antages jo – bør det være disse, der bør tage bestemmelsen om, hvorvidt der skal rejses *disciplinærsag* mod en tjenestemand.

Derimod kan der formentlig intet siges til, at ombudsmanden kan pålægge *anklagemyndigheden* at rejse tiltale efter straffelovens bestemmelser om forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv, når grundlag herfor findes at foreligge, men § 9, stk. 2, bør udgå.

c. For så vidt man, uanset hvad der kan indvendes derimod, vil tillægge ombudsmanden en vis ret til også på det kommunale område at optage sager af egen drift, gøres opmærksom på, at den i udkastets § 6, stk. 3 (forslagets § 6, stk. 5), opstillede betingelse herfor – »for så vidt der er tale om krænkelse af væsentlige retlige eller administrative interesser« – ikke synes af større betydning; navnlig er det ganske uklart, hvad »væsentlige administrative interesser« kan begrunde. Skulle en sådan begrænsende tilføjelse have nogen betydning, burde den lyde på »krænkelse af afgørende retlige interesser«.

DEN DANSKE KØBSTADFORENING
DE SAMV. SOGNERÅDSFORENINGER
I DANMARK
BYMÆSSIGE KOMMUNER
AMTSRÅDSFORENINGEN I DANMARK

Bilag 2.

København, den 14. april 1961.

Folketingets udvalg vedrørende forslag til lov om ændringer i lov om folketingets ombudsmand.

I tilknytning til de ved mødet den 15. marts 1961 i det ærede folketingsudvalg anførte betragtninger vedrørende det foreliggende forslag til lov om ændringer i lov om folketingets ombudsmand skal de kommunale organisationer tillade sig at fremsætte følgende yderligere bemærkninger.

I. Under hensyn til, at kommunalbestyrelsen består af folkevalgte, politisk ansvarlige medlemmer, har man i lovforslagets § 4, stk. 2, anset det for nødvendigt, at den samlede kommunalbestyrelses virksomhed undrages fra ombudsmandens kontrol.

Derimod har man ikke hidtil fra kontrollen villet undtage den virksomhed, der udøves af de rene kommunale udvalg, uanset at disse udvalg på tilsvarende måde er valgt efter politiske retningslinjer, og uanset at de varetager vigtige opgaver inden for det kommunale selvstyre.

Som eksempel på, hvilke uheldige følger dette efter organisationernes formening vil kunne få for det kommunale selvstyre, skal nævnes følgende: Ifølge lov nr. 95 af 29. marts 1957 om bestyrelsen af de offentlige veje, ifølge lov nr. 246 af 10. juni

1960 om byggelov for købstæderne og landet og ifølge lov nr. 356 af 27. december 1958 om boligbyggeri kan de afgørelser, som kommunalbestyrelsen træffer i medfør af de nævnte love, i vidt omfang indbringes for vedkommende fagministerium. Sådanne afgørelser kan derfor efter forslaget indbringes for ombudsmanden, medmindre de er truffet direkte af den samlede kommunalbestyrelse. Det er imidlertid meget almindeligt og overordentlig praktisk, at en række af disse kommunale afgørelser med hjemmel i den kommunale styrelsesvedtægt eller ved kommunalbestyrelsesbeslutning henlægges til afgørelse henholdsvis hos vejudvalget, udvalget vedrørende bygningstilsyn eller boligudvalget. I de tilfælde, hvor dette – ud fra rent praktiske hensyn – sker, vil de pågældende afgørelser efter formuleringen af lovforslagets § 4, stk. 2, blive omfattet af ombudsmandens kontrol.

Da det i alle tilfælde drejer sig om afgørelser truffet af kommunalbestyrelsen enten samlet eller af et af dens udvalg på dennes vegne, finder organisationerne, at den foretagne begrænsning af undtagelsesbestemmelsen til alene at omfatte den samlede kommunalbestyrelse ud fra de berettigede hensyn, man ønsker at tilgodese, er irrational. I den foreliggende form vil lovforslaget skabe forskellig retstilstand kommunerne imellem alt afhængig af, i hvilket omfang den enkelte kommune henlægger sådanne sagområder til afgørelse i udvalg.

Det står efter organisationernes opfattelse klart, at en tilkendegivelse fra ombudsmanden indeholdende kritik af afgørelser truffet af sådanne rene kommunale udvalg, vil kunne betyde en direkte indblanding i de lokale politiske forhold og derfor være til skade for selvstyret.

Man skal derfor foreslå, at forslagets § 4, stk. 2, pkt., affattes således:

»Kommunalbestyrelsens virksomhed, herunder den virksomhed, som udøves af de af kommunalbestyrelsen blandt dens medlemmer nedsatte udvalg, der handler på kommunalbestyrelsens vegne, er ikke undergivet ombudsmandens tilsyn«.

II. De kommunale organisationer finder, at forslagets § 6, stk. 3, tillægger ombudsmanden for stor myndighed, navnlig da det udelukkende beror på hans eget skøn, hvorvidt betingelserne for en ex officio indgriben må siges at være til stede. De berettigede hensyn, der har ført til den i forslagets § 4, stk. 2, indeholdte begrænsning i ombudsmandens indseende med den kommunale forvaltning,

bør efter organisationernes formening medføre, at hans adgang til at gribe ind på egen hånd i hvert fald begrænses til kun at omfatte de områder, hvor han i øvrigt er kompetent. Det ville efter organisationernes formening ganske stride mod ideen i det kommunale selvstyre, hvis man her skaber et kontrolsystem med den politisk valgte forsamling, et kontrolsystem, som efter forslaget endda også skal omfatte områder, hvor lovgivningsmagten har henlagt den endelige kompetence af et forvaltningsområde til kommunalbestyrelsen ud fra den betragtning, at der ikke er behov for nogen klageinstans.

Da man imidlertid intet kan vide om, i hvilke situationer ombudsmanden kunne tænke sig at benytte denne adgang til indgriben på egen hånd, er det udelukket for organisationerne at fremkomme med konkrete eksempler på de uheldige følger, bestemmelsen vil kunne få, men man finder, at den almindelige usikkerhed over for bestemmelsens anvendelsesmuligheder må være tilstrækkelig argumentation for, at punkt 2 i § 6, stk. 3, udgår.

I øvrigt finder organisationerne at burde gøre opmærksom på, at forslagets § 6, stk. 2, indebærer, at ombudsmanden vil kunne tage sig af en klage over sagsbehandlingen i et kommunalt organ, uanset om der er klaget til vedkommende rekursmyndighed, og i bekræftende fald uden at afvente rekursmyndighedens behandling af klagen.

Ombudsmandens kompetence går altså her videre end den, der normalt tilkommer den statslige rekursmyndighed, idet denne normalt alene har kompetence til at stadfæste eller ændre den trufne afgørelse, hvorimod statsmyndigheden ikke direkte kan foretage en kritisk vurdering af sagsbehandlingen.

Dette kan virke uheldigt navnlig i tilfælde, hvor sagsbehandlingen foretages af de folkevalgte, hvilket er det almindelige i et stort antal kommuner og gælder ubetinget i de ca. 400 kommuner, hvor der ikke findes medhjælp. En kritik af en sagsbehandling foretaget af de folkevalgte vil ofte blive opfattet som en politisk kritik, i hvilken forbindelse organisationerne ønsker at pege på bestemmelsen i den borgerlige straffelovs §§ 156 og 157, hvor man netop har anset det for nødvendigt og rimeligt at lade hverv, hvis udførelse hviler på offentligt valg, falde uden for disse bestemmelers gerningsindhold, der fastsætter straf for den, der virker i offentlig tjeneste eller hverv, når han nægter eller undlader at opfylde sine pligter.

På de kommunale organisationers vegne.

Godtfred Knudsen.

Woldhardt Madsen.

FOLKETINGETS OMBUDSMAND

Bilag 3.

*København, den 22. april 1961.**Folketingets ombudsmandsudvalg.*

På dertil given anledning skal jeg bekræfte min i det ærede ombudsmandsudvalgs møde den 19. april 1961 fremsatte udtalelse, hvorefter det, såfremt ombudsmandens kompetence udvides til at omfatte den kommunale forvaltning, må betragtes

som en forudsætning for denne kompetence, at den kun udøves til kritik af forhold, hvis betydning rækker videre end rene småfejl i den kommunale administration.

Stephan Hurwitz.

FOLKETINGETS OMBUDSMAND

Bilag 4.

*København, den 22. april 1961.**Folketingets ombudsmandsudvalg.*

I tilslutning til min skrivelse af dags dato til det ærede udvalg skal jeg tillade mig at henlede opmærksomheden på, at der ikke i det af justitsministeren fremsatte forslag til lov om ændring i loven om folketingsombudsmand er anført nogen bestemmelse vedrørende lovens ikrafttræden.

Jeg skal derfor foreslå, at der i lovforslaget optages en bestemmelse angående dette forhold.

Af hensyn til den administrative forberedelse i forbindelse med udvidelsen af kompetencen vil det være hensigtsmæssigt, at lovens ikrafttræden fastsættes til 1. oktober 1961.

Jeg skal dernæst af hensyn til den kommunale forvaltning henstille, at det i loven udtrykkelig fastslås, at der ikke kan indgives klager over forhold, der ligger forud for lovens ikrafttræden.

Det foreslås derfor, at der ved udvalgets foranstaltning som et nyt punkt i lovforslaget indsættes følgende bestemmelse:

»Denne lov træder i kraft den 1. oktober 1961. Klager over den kommunale forvaltning kan alene indgives vedrørende forhold, der ligger efter dette tidspunkt.«

Stephan Hurwitz.

Den 9. maj 1961 vedtog Folketinget enstemmigt lovforslaget med de af ombudsmandsudvalget foreslåede ændringer herunder at loven træder i kraft 1. april 1962, og loven er bekendtgjort som lov nr. 142 af 17. maj 1961 om ændringer i lov om Folketingets ombudsmand.

Ombudsmandsloven har med de nu vedtagne ændringer følgende formulering:

§ 1. Efter hvert folketingsvalg vælger folketingsombudsmanden en ombudsmand, som på folketingsombudsmandens vegne har indseende med statens civile og militære forvaltning samt kommunernes forvaltning. Uden for området for ombudsmandens virksomhed falder den del af forvaltningen, der varetages af dommere,

justitssekretærer, chefen for skiftekontoret under Københavns byret, protokolsekretærer i højesteret og fuldmægtige ved domstolene.

Hvis ombudsmanden ikke længere nyder folketingets tillid, kan folketinget afskedige ham, hvorefter nyt valg af ombudsmand finder sted.

§ 2. Ombudsmanden, som ikke må være medlem af folketinget, skal have den juridiske uddannelse.

§ 3. Folketinget fastsætter almindelige bestemmelser for ombudsmandens virksomhed. Iøvrigt er han i udøvelsen af sit hverv uafhængig af folketinget.

§ 4. Ombudsmandens virksomhed omfatter ministrene, statens tjenestemænd og alle andre personer, som virker i statens tjeneste, jfr. dog § 1, stk. 1.

Endvidere er personer, der virker i kommunernes tjeneste, omfattet af ombudsmandens virksomhed, for så vidt angår de sagsområder, hvor der er hjemmel for rekurs til en statsmyndighed. Den samlede kommunalbestyrelses virksomhed er ikke undergivet ombudsmanden, jfr. dog § 6, sidste stk.

Ombudsmanden skal ved udøvelsen af sine beføjelser tage hensyn til de særlige vilkår, hvorunder det kommunale styre virker.

§ 5. Ombudsmanden har indseende med, om de i § 4 nævnte personer gør sig skyldige i fejl eller forsømmelse under udøvelsen af deres tjeneste.

§ 6. Klager over de i § 4 nævnte personer kan indgives til ombudsmanden af enhver. Den, som er berøvet sin personlige frihed, har ret til i lukket skrivelse at rette henvendelse til ombudsmanden.

En klage skal være navngivet. Den skal indgives inden 1 år efter, at forholdet er begået.

Klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, kan ikke indgives til ombudsmanden, forinden den højere myndighed har truffet afgørelse i sagen. Den i stk. 2 nævnte frist regnes da fra denne myndigheds afgørelse.

Ombudsmanden afgør, om en klage giver tilstrækkelig anledning til undersøgelse.

Ombudsmanden kan af egen drift optage

en sag til undersøgelse. I så fald gælder de i § 4, stk. 2, nævnte begrænsninger ikke, for så vidt der er tale om krænkelse af væsentlige retlige interesser.

§ 7. De i § 4 nævnte personer er forpligtet til at meddele ombudsmanden de oplysninger og til at fremlægge de dokumenter og protokoller, han i sit hvervs medfør forlanger.

Ombudsmandens krav på oplysninger i medfør af stk. 1 er undergivet begrænsninger svarende til retsplejelovens § 169, stk. 1 og stk. 3, § 170, stk. 1, hovedreglen i § 170, stk. 4, og § 749.

Såfremt ombudsmanden ønsker at fremme en klage over nogen af de i § 4 nævnte personer, skal klagen, medmindre aldeles afgørende hensyn til sagens oplysning taler derimod, snarest muligt forelægges den pågældende. Er denne statstjenestemand, kan han til enhver tid forlange, at sagen overgår til behandling efter de i lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser. Er han kommunal tjenestemand, kan han, såfremt der i vedtægt for den pågældende kommune er givet bestemmelser om disciplinær forfølgning, forlange, at sagen overgår til behandling efter disse bestemmelser.

Ombudsmanden kan indkalde personer til for retten at afgive vidnesbyrd om forhold, som er af betydning for hans undersøgelse. Herom gælder retsplejelovens regler om efterforskningsforhør, jfr. retsplejelovens kap. 74. Retsmøderne er ikke offentlige. Den person, som en klage angår, er berettiget til selv og med bisidder at overvære sådanne vidneførsler. Justitsministeren giver regler for, hvem der kan optræde som bisidder. De for statstjenestemænd til enhver tid gældende regler om afholdelse af udgifter til bisidder m. v. ved disciplinær forfølgning finder tilsvarende anvendelse.

§ 8. Ombudsmanden skal iagttage tavshed med hensyn til de forhold, som han i sit hvervs medfør bliver bekendt med, såfremt hemmeligholdelse ifølge sagens natur er påkrævet. Tavshedspligten ophører ikke, når han fratræder sin stilling.

§ 9. Ombudsmanden kan pålægge anklagemyndigheden at rejse forundersøgelse eller

tiltale ved de almindelige domstole for forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv, jfr. dog Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1953 §§ 16 og 60 (rigsretten).

Ombudsmanden kan pålægge vedkommende statslige styrelse at rejse disciplinærsag. Er der i en kommunal vedtægt givet bestemmelser om disciplinær forfølgning, kan han pålægge vedkommende kommunale myndighed at rejse disciplinærsag.

Iøvrigt kan ombudsmanden altid overfor den pågældende fremsætte sin opfattelse af sagen.

§ 10. Får ombudsmanden kundskab om fejl eller forsømmelser af større betydning, som er begået af nogen af de i § 4 omhandlede personer, giver han meddelelse herom til folketinget og til vedkommende minister. Er fejlen eller forsømmelsen begået af nogen af de i § 4, stk. 2, nævnte personer, giver han tillige meddelelse til vedkommende kommunalbestyrelse.

Ombudsmanden afgiver en årlig beretning til folketinget om sin virksomhed. Beretningen trykkes og offentliggøres.

Såfremt ombudsmanden giver meddelelse om en sag til folketinget, en minister eller en kommunalbestyrelse, eller han fremdrager en sag i sin årlige beretning, skal han i meddelelsen eller beretningen give oplysning om, hvad den pågældende har anført til sit forsvaret.

§ 11. Bliver ombudsmanden opmærksom på mangler ved gældende love eller administrative bestemmelser, skal han give folketinget og vedkommende minister meddelelse herom. Med hensyn til mangler ved kommunale bestemmelser skal han tillige give meddelelse til vedkommende kommunalbestyrelse.

§ 12. Ombudsmanden lønnes som højesteretsdommer. Derudover kan der efter omstændighederne tilstås ham et personligt tillæg. Han har ret til ventepenge og pension efter regler svarende til de i loven om vederlag og pension m. v. for ministre §§ 3-6 indeholdte bestemmelser.

Ombudsmanden må ikke uden samtykke af et udvalg, som folketinget har overdraget at træffe afgørelse herom, have hverv i offentlige eller private virksomheder, foretagender eller institutioner.

§ 13. Ombudsmanden antager og afskediger selv sine medhjælpere. Disses antal, lønning og pension fastsættes på samme måde som i folketingets forretningsorden bestemt for folketingets tjenestemænd m. fl. De med ombudsmandshvervet forbundne udgifter afholdes på folketingets budget.

§ 14. Denne lov træder i kraft den 1. november 1954.

Lov nr. 142 af 17. maj 1961 indeholder i § 2 følgende overgangsbestemmelse:

Denne lov træder i kraft den 1. april 1962. Klager over den kommunale forvaltning kan alene indgives vedrørende forhold, der ligger efter dette tidspunkt.

C. Inspektionsrejse.

I tiden fra 26.-29. september 1960 har jeg til dels i forbindelse med verserende sager foretaget en inspektionsrejse, hvorunder jeg aflagde besøg på Statens Helbredsanstalt for Drankere, Fanø, Dansk Forsorgsselskabs Optagelseshjem »Lyng«, pr. Stakroge, Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme og Statsfængslet på Kragsskovhede. På rejsen besøgte jeg endvidere detentionerne på politigårdene i Esbjerg og Varde.

Såvel indsatte som funktionærer havde lejlighed til at tale med mig, og ønske om en samtale blev fremsat af 36 indsatte og 2 funktionærer.

På grundlag af de førte samtaler har jeg foretaget undersøgelse af en række spørgsmål; 7 sager blev optaget til nærmere undersøgelse, og 2 sager gav anledning til at udtale kritik overfor vedkommende myndigheder. En af de sager, der ikke gav anledning til kritik, er omtalt i afsnit IV under nr. 45 (s. 183).

II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1960.

A. Statistiske oplysninger.

I 1960 er der indkommet 1100 sager, der nedenfor er fordelt på de enkelte måneder i 1960. Til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1958 og 1959:

	1960	1959	1958
Januar	98	73	135
Februar	98	74	132
Marts	120	85	108
April	88	75	78
Maj	80	57	90
Juni	77	44	71
Juli	94	52	68
August	72	54	87
Septembter	107	81	84
Oktober	83	106	117
November	106	104	77
December	77	68	54
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1100	873	1101

Af de 1100 sager er 891 blevet afvist eller henlagt uden indhentelse af udtalelse fra nogen myndighed. En væsentlig del af disse sager har givet anledning til undersøgelser, gennemsyn af akter og mundtlige drøftelser med vedkommende myndigheder, før afgørelse om sagens afvisning blev truffet. Af de afviste sager er 157 blevet oversendt til andre myndigheder heraf 18 til det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn.

De 891 afviste eller henlagte sager fordeles sig således:

a) Klagen var for sent indgivet (ombudsmandslovens § 6, 3. pkt.)	49
b) Klagen angik domme og dommers embedsførelse	118
c) Klagen angik kommunale myndigheder	90
d) Klagen vedrørte andre forhold udenfor ombudsmandens kompetence (lov-	

givningsspørgsmål, private retsforhold o. lign.)	120
e) Klagen hørte under ombudsmandens kompetence, men gav ikke grund til at indhente udtalelse fra vedkommende myndighed	288
f) Afvist på grund af adgang til klage til højere administrativ myndighed (ombudsmandslovens § 6, 2. pkt.)	82
g) Tilbagekaldte klager	15
h) Forespørgsler m. v. uden egentlig klage	93
i) Andre henvendelser (herunder anonyme og meningsløse)	26
k) Sager optaget til undersøgelse af egen drift og derefter henlagt	10
	<hr/>
	891

De under e) nævnte 288 sager vedrørte følgende administrationsgrene:

Justitsministeriet (54) og Direktoratet for Fængselsvæsenet (10)	64
Andre ministerier	47
Anklagemyndigheden (18) og politiet (28)	46
Overøvrigheden	15
Andre statsmyndigheder	116
	<hr/>
	288

Til nærmere undersøgelse er herefter optaget 209 sager, der i flere tilfælde har vedrørt mere end een myndighed. I nedenstående oversigt over sagerne fordeling på de forskellige administrationsgrene er sagerne henført under den myndighed, de i det væsentlige vedrørte.

1. Ministerierne:

Justitsministeriet (11) og Direktoratet for Fængselsvæsenet (10) ..	21
Finansministeriet (3) samt Skatteministeriet (3) og Departementet for Told- og Forbrugsafgifter (5)	11
Boligministeriet	8
Fiskeriministeriet	3

Forsvarsministeriet	6		Flyverkommandoen	1
Handelsministeriet	3		Forsikringsrådet	1
Indenrigsministeriet	7		Forvaringsanstalter	4
Kirkeministeriet	2		Generaldirektoratet for Post- og Te-	
Landbrugsministeriet	4		legrafvæsenet	1
Ministeriet for Grønland	1		Generaldirektoratet for Statsbanerne	7
Ministeriet for offentlige Arbejder	3		Hjemmeværnet	1
Socialministeriet	5		Invalideforsikringsretten	4
Statsministeriet	1		Kongeriget Danmarks Hypotekbank	1
Udenrigsministeriet	3		Københavns Overpræsidium	3
Undervisningsministeriet	10		Landsskatteretten	8
		88	Monopoltilsynet	1
2. Politiet og anklagemyndigheden:			Motorsagkyndige	1
Rigsadvokaten og statsadvokaterne	2		Skatteråd	6
Politiets virksomhed med straffe-			Sognefogeder	1
sager	15		Statens Helbredelsesanstalt for	
Politiets virksomhed iøvrigt	18		Drankere	1
		35	Statens Jordlovsudvalg	3
3. Andre statsmyndigheder:			Statens Ligningsdirektorat	2
Ambassader	1		Statsfængsler	18
Ankenævnet for Invalideforsikrings-			Statshospitaler	1
retten	1		Sundhedsstyrelsen	4
Arbejdsnævnet	1		Ulykkesforsikrings-Rådet	3
Arresthuse	2		Vejdirektoratet	1
De særlige patentkommissioner ...	1			
Direktoratet for Børne- og Ung-				
domsforsorgen	1			
Direktoratet for Statshospitalerne ..	1			
Direktoratet for Sygekassevæsenet ..	1			
Direktoratet for Ulykkesforsikringen	4			
				86
				209

Den nedenstående oversigt belyser de forhold, som de 209 undersøgte sager i det væsentlige vedrørte.

	Generelle spørgsmål	Afgørelser	Ansættelse, afskedigelse, lønning, pension m. m.	Sagsbehandling	Behandlingstid	Optræden, udtalelser m. m.	Ialt
Ministerierne	12	52	6	14	4		88
Politiet og anklagemyndigheden	2	10		9	2	12	35
Andre statsmyndigheder	7	29	2	22	11	15	86
Ialt ...	21	91	8	45	17	27	209

Pr. 15. juli 1960 henstod 16 af de i 1959 indkomne sager som uafsluttede. Den 1. juli 1961 var disse sager afsluttet på nær en, og på samme tidspunkt var 23 af de 209 i 1960 til undersøgelse optagne sager ikke afsluttet. I tiden 15. juli 1960 til 1. juli 1961 blev der således taget stilling til 201 sager.

Af disse gav 49 sager anledning til kritik. I 12 sager rettede jeg henstillinger m. v. til vedkommende myndigheder enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål. 169 sager gav hverken anledning til kritik eller henstillinger.

B. Kritik.

En del af de sager, der gav anledning til kritik, er ikke medtaget nedenfor i afsnit IV, idet de kritiserede forhold var rene ekspeditionsfejl eller af mindre væsentlig betydning.

I sag nr. 1 (s. 35) kritiserede jeg, at politiet i en skilsmisssag havde foretaget en unødvendig ekspedition, hvorved sagen var blevet forsinket ca. 6 uger. Københavns amts og Københavns Politis behandling af en ægteskabs- og bidragsag omtales under sag nr. 2 (s. 36).

Forsikringsrådet havde begået fejl ved behandlingen af en sag vedrørende likvidation af en pensionskasse, idet 3 medlemmer efter likvidationens indtræden havde fået udbetalt deres indestående i pensionskassen, uanset at fordelingsplanen ikke var godkendt (sag nr. 3, s. 38).

Overfor politidirektøren i København fremhævede jeg, at der såvidt muligt bør gives en sigtet lejlighed til i en ham vedrørende sag at overvære en for sagens afgørelse vigtig undersøgelse (sag nr. 4, s. 39).

I sag nr. 5 (s. 40) kritiserede jeg, at statsfængslet i Vridsløselille ikke på et tidligere tidspunkt end sket havde underrettet en indsat om, at et af ham skrevet brev var blevet tilbageholdt.

Under sagerne nr. 9 (s. 47) og nr. 31 (s. 111) omtales Landsskatterettens praksis med hensyn til at stille sager i bero på udfaldet af andre verserende sager.

Sagsbehandlingen har i en række sager været behæftet med mangler. I sagerne nr. 9 (s. 47) og nr. 47 (s. 187) kritiserede jeg, at der ikke i større omfang end sket var foretaget notater om samtaler og forhandlinger. Overfor Boligministeriet udtalte jeg i sag nr. 12 (s. 55), at det burde have givet de kommunale myndigheder bedre lejlighed til at udtale sig om et andragende om dispensation fra kommunens bygningsreglement. En læge ved Invalideforsikringsretten havde ikke i tilstrækkeligt omfang behandlet de ham tildelte sager (sag nr. 19, s. 80).

Den tid, der var medgået til sagsbehandlingen, har i følgende tilfælde givet anledning til kritik: Sag nr. 9 (s. 47), nr. 11 (s. 54), nr. 17 (s. 78), nr. 29 (s. 104) og nr. 47 (s. 187).

Direktoratet for Ulykkesforsikringen burde i videre omfang end sket have forsøgt at få et hospital til at besvare en forespørgsel, ligesom direktoratet på et tidligere tidspunkt

burde have taget stilling til et dagpengespørgsmål (sag nr. 10, s. 51).

I sag nr. 13 (s. 60) udtalte jeg, at en af politiet truffet beslutning om, at en bøderestant, der havde indfundet sig på politistationen i anden anledning, straks skulle indsættes til afsoning af de skyldige bøder, ikke var rimelig begrundet, så meget desto mere som udpantning burde have været forsøgt, før afsoning blev iværksat.

Overfor et skatteråd udtalte jeg i sag nr. 14 (s. 64), at jeg fandt det uheldigt, at rådet ikke havde fulgt en af Landsskatteretten i en kendelse anlagt fortolkning af skattelovgivningen.

Under sag nr. 15 (s. 65) omtales min undersøgelse vedrørende en af en politimester til pressen fremsat udtalelse om en verserende kriminel undersøgelse.

Boligministeriet havde begået en alvorlig fejl ved at nægte at anse en parcelhuskøber, hvis seneste skattepligtige indkomst lå under sygekassegrænsen, for at være mindrebedimlet i boligstøttelovens forstand (sag nr. 18, s. 78).

I sag nr. 20 (s. 81) udtalte jeg, at det ville have været rigtigst, om Sundhedsstyrelsen, da Indenrigsministeriet traf afgørelse vedrørende et af sundhedskommissionen i St. Magleby nedlagt forbud mod benyttelse af en startbane i Kastrup lufthavn til start med jetdrevne flyvemaskiner, straks havde underrettet sundhedskommissionen i Tårnby om denne afgørelse, idet sidstnævnte sundhedskommission tidligere havde spurgt Sundhedsstyrelsen, om der var hjemmel for et sådant forbud.

Under sag nr. 21 (s. 83) omtales flyvematerieltjenestens behandling af en kvindelig arbejders klage over en kontraktansat materielbetjent.

En politimester burde ved forelæggelsen for et sogneråd af en ansøgning om tilladelse til at forhandle enkelte af de i lukkelovens § 4 f nævnte varer alene have spurgt, om sognerådet kunne godkende pladsen til salg af de pågældende varer (sag nr. 22, s. 86).

I sag nr. 26 (s. 94) kritiserede jeg Undervisningsministeriets behandling af en sag og fremhævede betydningen af, at der blev ført en effektiv kontrol med, at indkomne skrivelser ekspederes med fornøden hurtighed.

I en sag om vandindvinding, hvor en person påtænkte at rejse en landvæsenkommissionssag mod Københavns kommune, burde Indenrigsministeriet ikke have anmodet di-

rektøren for Københavns Vandforsyning, der er ministeriets konsulent vedrørende vandværksanlæg, om en udtalelse om berettigelsen af landvæsenskommissionens krav om sikkerhedsstillelse, da der herved forelå en særlig mulighed for kollision mellem de interesser, som direktøren skulle varetage (sag nr. 28, s. 102).

Under hensyn til princippet i lønningslovens § 2, stk. 4, havde det været rigtigst, om Boligministeriet, der havde opslået en honorarlønnet stilling ledig, ikke havde ansat en person, der havde indgivet ansøgning efter ansøgningsfristens udløb, i stillingen, før denne påny havde været opslået (sag nr. 33, s. 115).

I sag nr. 34 (s. 116) kritiserede jeg, at politiet ikke straks havde behandlet et andragende om eftergivelse af en bøde, og at der blev udstedt afsoningsordre, uanset at andragendet ikke havde været forelagt vedkommende ministerium.

Kongeriget Danmarks Hypotekbanks behandling af en sag angående udbetaling af statslån og notering af en transport gav på nogle punkter anledning til kritik (sag nr. 37, s. 121).

En polititjenestemand havde ved en som led i en straffesag foretaget undersøgelse af et garderobeskab ikke iagttaget visse bestemmelser i retsplejelovens kapitel 69 om ransagning (sag nr. 38, s. 125).

Invalideforsikringsrettens behandling af en sag gav på forskellige punkter anledning til kritik. Sagen medførte, at retten besluttede fra 1. april 1961 at gennemføre en ordning, hvorved man ville søge at hindre, at sideløbende ansøgninger fra samme ansøger om forskellige ydelser medfører forsinkelser af sagsbehandlingen (sag nr. 39, s. 126).

Under sag nr. 40 (s. 131) omtales min undersøgelse vedrørende børns og unges midlertidige anbringelse på en særlig afdeling på Sundholm. Da Direktoratet for Københavns Børne- og Ungdomsværn i november 1959 overfor Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen havde udtrykt betænkelighed ved forholdene, burde sidstnævnte straks have ladet foretage en besigtigelse.

Politiets behandling af en mod to læger indledt straffesag for overtrædelse af reglerne om medicinordination m. v., der afsluttedes med tiltalefrafald, gav på enkelte punkter anledning til kritik (sag nr. 43, s. 154).

I sag nr. 49 (s. 192) kritiserede jeg på flere punkter politiets behandling af en sag angående inddrivelse af underholdsbidrag.

C. Henstillinger m. v.

I en del sager fandt jeg anledning til at rette henstillinger o. l. til vedkommende myndigheder enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål.

I sag nr. 8 (s. 44) fremhævede jeg overfor Finansministeriet, at jeg måtte finde det ønskeligt, at der ikke med tilbagevirkende kraft blev foretaget forhøjelse af fradrag for naturalydelse, som vedkommende tjenestemænd ikke havde pligt til at modtage.

I forbindelse med behandlingen af nogle klager over den tid, der var medgået til Landsskatterettens behandling af nogle sager, henstillede jeg til retten og Finansministeriet at overveje forskellige spørgsmål vedrørende sagsbehandlingen (sagerne nr. 9 (s. 47) og nr. 31 (s. 111)).

Henstillet til statsministeren at overveje, om ministrene ikke burde undgå at lade de særlige kendetegn, der findes på deres brevpapir, anvende i valgkampagner (sag nr. 25, s. 94).

I sag nr. 30 (s. 105) henstillede jeg til Socialministeriet påny at forelægge et af »Danmarks aktive Handelsrejsende Foreningen af 1901« indsendt andragende om statsanerkendelse af en arbejdsløshedskasse for Arbejdsnævnet og til Arbejdsnævnet at tage stilling til andragendet.

Anmodet Departementet for Told- og Forbrugsafgifter om påny at overveje en sag vedrørende tilbagebetaling af et beløb, som et firma havde betalt for meget i told, fordi det fejlagtigt havde beregnet et varepartis toldberegningseværdi ud fra den forudsætning, at fakturaen lød på francs og ikke på kroner (sag nr. 32, s. 114).

I forbindelse med min undersøgelse vedrørende børns og unges midlertidige anbringelse på en særlig afdeling på Sundholm henstillede jeg til Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen, at det holder sig løbende orienteret om varigheden af anbringelserne (sag nr. 40, s. 131).

I sag nr. 41 (s. 145) henstillede jeg til Generaldirektoratet for Statsbanerne at fremsende ansøgninger fra kontorassistenter af 2. grad om personligt tillæg i henhold til løn-

ningslovens § 120, stk. 2, til Finansministeriet til afgørelse.

Henstillet til Socialministeriet at søge ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2, ændret således, at der bliver en klar lovhjemmel for, at forsikringssselskaberne i visse sager har kompetence til at nedsætte dagpengene med en fjerdedel (sag nr. 42, s. 150).

I en sag angående inddrivelse af underholdsbidrag henstillede jeg til politimesteren i Hjørring at rette henvendelse til skattemyndighederne med henblik på at formå disse til at tilbagebetale en del af det fra den bidragsforpligtedes arbejdsgiver modtagne beløb til udbetaling til den bidragsberettigede (sag nr. 49, s. 192).

Henstillet til Direktoratet for Fængselsvæsenet at overveje, om der måtte være anledning til at ændre dets praksis, således at en fange under visse betingelser kan få tilladelse til at hjemsende et manuskript (sag nr. 50, s. 199).

Efter at have indhentet en udtalelse fra Retslægerådet anmodede jeg Direktoratet for Ulykkesforsikringen og senere Ulykkesforsikrings-Rådet om påny at overveje, om en tilskadekommen tjenestemand's lidelse kunne anses for at stå i forbindelse med et ham overgået ulykkestilfælde (sag nr. 51, s. 200).

D. Andre sager.

I afsnit IV er der yderligere medtaget nogle sager, som hverken har givet anledning til kritik eller henstillinger, men som skønnes at have en mere almen interesse.

Fangers adgang til at købe og tilberede pulverkaffe, at indtage et mellemmåltid og at hvile på sengen omtales under sagerne nr. 6 (s. 42) og nr. 45 (s. 183).

Under sag nr. 7 (s. 42) omtales spørgsmålet om udbetaling af vidnegodtgørelse til personer, der af politiet tilsiges til at afgive forklaring som vidne.

I sag nr. 16 (s. 75) anså jeg mig for kompetent overfor et af Ministeriet for offentlige

Arbejder nedsat udvalg til gennemgang af privatbanernes lønningsreglement m. v.

Departementet for Told- og Forbrugsafgifter krævede, at et rederi skulle afskedige 3 tobaksælgere, der havde erkendt at have solgt uberigtigede cigaretter i strid med de gældende bestemmelser (sag nr. 23, s. 87).

De myndigheder, der inddriver underholdsbidrag, har ikke uden videre pligt til at undersøge, om retsgrundlaget for et bidragsdokument er ændret (sag nr. 24, s. 91).

Spørgsmålet om en skoleinspektørs afskedigelse med ventepenge ved indgåelse af et skoleforbund omtales under sag nr. 27 (s. 95). I forbindelse med sagen udtalte jeg, at jeg måtte anse mig for kompetent overfor en amtsskolekonsulent forsåvidt angik dennes afgivelse af en erklæring til brug for afskedigelsessagen.

Under sag nr. 35 (s. 117) refereres Skatte departementets fortolkning af statskattelovens § 29, stk. 2 om en skatteydere's ret til at afgive forklaring for det samlede skatteråd, såfremt vedkommende udtrykkeligt fremsætter begæring derom. Endvidere omtales skatterådenes overholdelse af fristen i samme lovs § 30, stk. 5.

Statens Ligningsdirektorat fastsætter normalt bøder i henhold til kontrollovens § 13 på grundlag af bruttoefterbetalingsbeløbet (sag nr. 36, s. 119).

Justitsministeriets afslag på en kriminaloverbetjents ansøgning om tilladelse til at indtræde som medlem af repræsentantskabet for en bank omtales under sag nr. 44 (s. 181).

I sag nr. 46 (s. 184) udtalte jeg, at Kirke ministeriet måtte anses for berettiget til at betragte den tyske forbundsregering som repræsentant for de pårørende til visse grupper af her i landet begravede tyske statsborgere samt til at imødekomme den tyske regerings anmodning om flytning af ligene.

De særlige patentkommissioner kunne ikke anses for pligtige til at begrunde deres afgørelser, men samtidig bemærkede jeg, at det dog måtte være ønskeligt, at de efter omstændighederne gav en mere udførlig begrundelse end blot at henvise til underinstansens begrundelse (sag nr. 48, s. 189).

III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger.

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

A. Beretningen for året 1955.

40. *Offentliggørelse af Invalideforsikringsrettens forretningsorden og instruks om fremgangsmåden vedrørende ydelse af hjælp af invalideforsikringsfondens midler til de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler. (J. nr. 490/55; beretn. 1955, s. 93).*

Den 23. november 1955 henstillede jeg til Socialministeriet, at Invalideforsikringsrettens forretningsorden af 30. september 1921 blev optaget i Lovtidende, og samtidig henledte jeg ministeriets opmærksomhed på, at Invalideforsikringsrettens instruks af 25. april 1951 om fremgangsmåden vedrørende ydelse af hjælp af invalideforsikringsfondens midler til de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler ikke var optaget i Ministerialtidende.

Socialministeriet underrettede mig den 13. maj 1957 om, at udgiveren af de nævnte tidender havde henstillet, at der blev udarbejdet såvel en ny forretningsorden som en ny instruks, inden optagelsen fandt sted. Ministeriet oplyste samtidig, at en ny instruks vedrørende ydelse af hjælp af invalideforsikringsfondens midler derfor var under udarbejdelse i Invalideforsikringsretten, at der ved lov nr. 118 af 12 april 1957 var gennemført forskellige ændringer i lovgivningen om invalideforsikringen, og at ministeriet derefter havde anmodet retten om at udarbejde udkast til en ny forretningsorden, jfr. folkeforsikringslovens § 45.

Den 27. juni 1958 meddelte Socialministeriet, at spørgsmålet om procedureformen, herunder en forenkling af behandlingen af sager om invalidepension i retsmøderne, var under overvejelse bl. a. i den af ministeriet den 9. november 1956 nedsatte invalidefor-

sikringskommission, at retsformanden under hensyn hertil ikke havde anset det for rigtigt at afgive indstilling om ændringer af forretningsordenen og instruksen, men havde fundet det rettest at sætte spørgsmålet herom i bero på en eventuel lovændring om en sådan forenkling, og at ministeriet for sit vedkommende kunne tiltræde retsformandens synspunkt.

Ved lov nr. 238 af 10. juni 1960 blev reglerne om invalide- og folkepension udskilt af folkeforsikringsloven, og den 28. oktober 1960 anmodede Socialministeriet Invalideforsikringsretten om at udarbejde et udkast til en forretningsorden i henhold til den nye lovs § 9, stk. 6, således at forretningsordenen kunne træde i kraft og offentliggøres i Ministerialtidende i forbindelse med invalide- og folkepensionslovens ikrafttræden den 1. april 1961.

Samtidig meddelte ministeriet, at instruksen af 25. april 1951 var blevet afløst af Socialministeriets cirkulære nr. 220 af 12. oktober 1960 om fremgangsmåden ved ydelse af hjælp til de i lov om revalidering § 3 nævnte hjælpemidler (Ministerialtidende 1960, s. 481 ff).

Ved cirkulære nr. 118 af 5. maj 1961, der er bekendtgjort i Ministerialtidende for 1961, s. 265, har Socialministeriet offentliggjort forretningsorden af samme dato for Invalideforsikringsretten.

44. *Affattelsen af Forsvarets forholdsattester. (J. nr. 560/55; beretn. 1955, s. 97-99, jfr. j. nr. 843/57; beretn. 1957, s. 201-03).*

Den 7. juni 1956 henstillede jeg til Forsvarsministeriet, at de af Flyverkommandoen benyttede blanketter til forholdsattester blev ændret således, at den ved bedømmelsen anvendte graduering blev påført blanketten.

Under min behandling af en senere klage over formuleringen af en af Søværnet udfærdiget forholdsattest udtalte Forsvarsministeriet den 2. april 1958, at det ville tage spørgsmålet om en ensartet formulering af forholdsattester for befalingsmænd under hele Forsvaret op til behandling.

Den 7. april 1961 underrettede Forsvarsministeriet mig om, at det ved udsendelse af Kundgørelse for Forsvaret B.7-1961 havde udgivet bestemmelser for udstedelse af forholdsattester og herunder regler for en ny og fyldigere formulering af attester for befalingsmænd og langtidsvillige.

På blanketter til forholdsattester for værnepligtige menige m. fl. er der anført oplysninger om den anvendte graduering.

B. Beretningen for året 1957.

93. *Spørgsmålet om indkaldelsen af forbigående ansøgere om tillægsjord til forhandling med Statens Jordlovsudvalg eller dets repræsentanter. (J. nr. 829/57; beretn. 1957, s. 231-233).*

Den 19. juni 1958 udtalte jeg over for Statens Jordlovsudvalg, at det ville have været rigtigst, om udvalget af egen drift havde foranlediget, at også husmand A, hvis ansøgning om tillægsjord fra ejendommen Beldringe ikke var imødekommet, var blevet indkaldt til et møde den 14. marts 1957, hvor repræsentanter for udvalget og formanden for husmandsbrugskommissionen skulle forhandle med ejerne af de ejendomme, som man regnede med skulle have tillægsjord.

Den 17. september 1958 forhandlede jeg med Jordlovsudvalgets forretningsudvalg, der ønskede oplyst, om min udtalelse skulle forstås således, at personer, hvis ansøgninger om tillægsjord ikke kunne imødekommes, skulle indkaldes til Jordlovsudvalgets udstykningsmøder. Da det under forhandlingen blev gjort gældende, at en sådan indkaldelse kunne virke ødelæggende på de objektive drøftelser på udstykningsmøderne, blev det aftalt, at udvalget skulle afgive en skriftlig redegørelse for sine synspunkter. Jeg ville derefter påny overveje spørgsmålet.

Jordlovsudvalget har derefter i skrivelse af 14. oktober 1960 givet en orientering om formålet med udstykningsmøderne og udtalt, at det i sagen omhandlede møde den 14. marts 1957 ikke var et møde af den art,

som af udvalget betegnes som et »udstykningsmøde«:

Historisk oversigt.

Jordlovsudvalgets arbejde med tilrettelæggelsen af udstykning af statsjord havde i årenes løb forandret sig på forskellig måde. Umiddelbart efter 1919-lovens gennemførelse hidrørte udstykningsjorden fortrinsvis fra len- og stamhuse samt fra præstegårde, efterhånden som disse blev forpagtningsledige. Kun i mindre omfang var der tale om udstykning af indkøbt jord.

Indkaldelse af ansøgninger skete ved avertering i den lokale presse med angivelse af de arealer, der var til rådighed, således at man i jydsk blade kun medtog arealer i Jylland, i fynske blade arealer på Fyn o. s. v. Forsåvidt der undtagelsesvis i tiden mellem den almindelige indkaldelse, der skete i juli måned, og den følgende 1. april blev indkøbt jord til udstykning, foretoges særskilt indkaldelse af ansøgninger til denne jord, men kun i den lokale presse. Derved opnåedes, at de indkomne ansøgninger var lettere at sortere, da de normalt altid indeholdt ønsker om et bestemt areal, og at der normalt kunne tilrettelægges udstykningsmøder i meget god tid.

Når man anmodede et medlem om sam-

men med den lokale kommissionsformand at foretage udstykningsmøder, blev det nøje påset, at alle til Jordlovsudvalgets kontor indkomne ansøgninger blev medsendt, og var der sket særlig lokal indkaldelse af ansøgninger, blev det meddelt medlemmet, at han med hensyn til evt. ansøgninger om tillægsparceller m. v. måtte rette henvendelse til formanden for husmandsbrugskommissionen, hvem man havde anmodet om ekstraordinært at indkalde ansøgninger til den pågældende ejendom.

Så vidt det kunne ses af de ældre akter blev samtlige ansøgere indkaldt til udstykningsmøderne, og der blev forhandlet med hver enkelt, således at et eventuelt afslag ikke kom helt overraskende for ham. Samtidig med godkendelse af udstykningsplanen blev der skriftligt givet meddelelse til de ansøgere, der ikke kunne tages i betragtning.

Efterhånden som det blev mere almindeligt at indkøbe jord til udstykning, kunne der ikke i samme omfang som tidligere i indkaldelserne af ansøgninger redegøres for de til rådighed værende udstykningsarealer, og da den tidligere indkaldelsesform med tiden blev meget kostbar, gik man over til en almindelig indkaldelse gennem Ritzaus Bureau. Ansøgningerne var herefter ikke i samme grad knyttet til bestemte arealer, og selv for tillægsparcellers vedkommende blev det mere almindeligt med ansøgninger, der ikke angav noget bestemt areal som ønsket.

For tillægsgjordens vedkommende blev denne tendens forstærket ved indførelsen af de kommunale tremandsudvalg i 1947. I denne forbindelse indkom i de følgende år adskillige tusinde ansøgninger om tillægsgjord, som det udenfor Nordslesvig var meget vanskeligt at registrere. Man ordnede sig derfor på den måde, at de indkomne skemaer blev sendt til de tilsynsførende medlemmer, i visse tilfælde til vedkommende husmandsbrugskommissionsformand, og iøvrigt henvistes medlemmerne til ved udstykningsmøderne at tage tremandsudvalgene eventuelt sognerådene med på råd for at sikre, at berettigede tillægsgjordsønsker blev taget i betragtning.

Yderligere kompliceret blev forholdet ved indførelsen af statens forkøbsret, idet de knappe tidsfrister, Jordlovsudvalget efter loven havde til behandling af sagerne, gjorde

det vanskeligt udenfor Nordslesvig at foretage en tilbunds gående undersøgelse af, om der i tidens løb skulle være indkommet ansøgninger om tillægsgjord, som kunne blive aktuelle i de forskellige forkøbsretssager.

Det havde ved en gennemgang af Jordlovsudvalgets mødeprotokoller ikke været muligt at finde bestemte dagsordenspunkter, hvor udvalget havde drøftet eller fastlagt retningslinier for det praktiske udstykningsarbejde. Praksis var derfor fastlagt på grundlag af mere spredte drøftelser og derigennem, at Jordlovsudvalgets daværende formand i hvert fald i de første år selv ledede alle større udstyknings- og fordelingsmøder. De derigennem fastlagte retningslinier blev normgivende for administrationens ekspedition af sagerne.

Stillingen i dag.

Den jord, som Jordlovsudvalget får rådighed over med henblik bl. a. på anvendelse som suppleringsjord, tilflyder udvalget ad flere forskellige veje, der i det væsentligste kan sammenfattes i følgende 3 grupper:

- A. Tvangstilbud i medfør af statshusmandslovens § 8, stk. 1 og 2, eller landbrugslovens § 24,
- B. Frivillige tilbud af ejendomme – herunder brændte ejendomme – eller arealer jfr. statshusmandslovens § 7, og
- C. Vederlagsarealer i medfør af landbrugslovens §§ 9, 11 og 27.

Ad A. og B.: Når tilbud på en ejendom eller et areal, hvortil staten har forkøbsret i medfør af statshusmandslovens § 8 eller landbrugslovens § 24, eller frivilligt tilbud indkommer til Jordlovsudvalget, udbeder det sig ved fremsendelse af sagen til vedkommende lokale medlem en udtalelse om, hvorvidt erhvervelsen af den pågældende ejendom eller det pågældende areal måtte være af en sådan interesse for staten, at Jordlovsudvalget bør benytte forkøbsretten eller acceptere tilbudet. Såfremt der i Jordlovsudvalget måtte bero ansøgninger om tillægsgjord fra den pågældende ejendom, hvilket altid vil være tilfældet, såfremt det drejer sig om en ejendom, der er pålagt forkøbsret i medfør af statshusmandslovens § 8,

stk. 2, men også hyppigt forekommer ved andre ejendomme, medsender udvalget disse ansøgninger med bilag til medlemmets orientering.

Såfremt medlemmet skønner, at den pågældende ejendom eller det pågældende areal med fordel kan erhverves af staten, f. eks. fordi der på det pågældende sted er behov for tillægsjord, er den normale fremgangsmåde, at medlemmet allerede på dette tidlige trin af sagen i forbindelse med vedkommende husmandsbrugskommissionsformand og om fornødent efter hos vedkommende kommunale tremandsudvalg – eventuelt tillige hos sognerådet – at have søgt oplysning om, hvilke ejendomme der bør komme i betragtning, foretager en nøje undersøgelse af forholdene i marken – herunder en besigtigelse af de ejendomme, der trænger til suppleringsjord, samt en forhandling med disses ejere – med henblik på at finde frem til den mest hensigtsmæssige fordeling af den til disposition værende tillægsjord. Efter at tremandsudvalgene er ophævet ved lov nr. 96 af 16. marts 1960 om ændringer i statshusmandsloven vil det i almindelighed blive sognerådet medlemmet forhandler med.

De faktorer der er afgørende for, om en ejendom ved en given lejlighed kan opnå tillægsjord, er mange. Først og fremmest må ejendommens størrelse og grundværdi samt bygningernes størrelse og tilstand tages i betragtning. Dernæst må hensyn tages til ejendommens beliggenhed, idet det må være en forudsætning for suppleringsjord, at tillægsjorden er bekvemt beliggende i forhold til den ejendom, der tænkes suppleret. Hensyn må dernæst i tilfælde af konkurrerende ansøgere tages til de pågældendes mulighed for senere suppleringsjord fra anden side. Endelig vil naturligvis størrelsen og boniteten af den til rådighed værende tillægsjord være afgørende for, hvor mange brug der kan suppleres ved den pågældende lejlighed. Drejer det sig om køb af en hel ejendom, vil hensynet til stamparcellens rentabilitet sætte en grænse for, hvor meget jord der kan fraskilles ejendommen. En deling af jorden mellem samtlige ansøgere om tillægsjord vil ikke altid være den mest hensigtsmæssige ordning, idet man ofte må foretrække at supplere et eller to brug op til fuld størrelse – ca. 8 ha middelgod jord – frem for

utilstrækkelig suppleringsjord af tre eller flere brug.

Det vil derfor ikke kunne undgås, at en eller flere ansøgere om tillægsjord i givet fald må udskydes til fordel for i ovennævnte relationer bedre kvalificerede ansøgere, men de pågældende vil da normalt allerede på dette stadium af sagen have fået underretning fra udvalgets lokale medlem eller fra formanden for husmandsbrugskommissionen om resultatet af den ovenfor skitserede grundigt foretagne afvejelse af alle i betragtning kommende omstændigheder.

Inden det pågældende udvalgsmedlem returnerer sagen til Jordlovsudvalgets kontor med indstilling om, at staten gør sin forkøbsret til ejendommen eller arealet gældende eller accepterer tilbudet og med forslag om ejendommens eller arealets anvendelse, vil han normalt have sikret sig skriftligt tilsagn fra tillægsparetkøberne om, at de ønsker at erhverve jorden til den forlangte pris. Indstillingen forelægges derefter normalt Jordlovsudvalgets formand, der træffer afgørelse om videre indstilling til Landbrugsministeriet. Ved behandlingen af mere betydningsfulde eller principielle sager, vil formanden ofte forelægge disse for forretningsudvalget, i visse tilfælde endog for det samlede udvalg.

Når Landbrugsministeriet derefter har approberet købet, anmoder Jordlovsudvalget vedkommende lokale medlem om i forening med formanden for vedkommende husmandsbrugskommission og en landinspektør at afholde »udstykningsmøde«, men som det fremgår af det foran skitserede, er formålet med dette møde normalt ikke at foretage en udvælgelse af ansøgere og en fordeling af jorden mellem disse – det er på dette tidspunkt et overstået stadium – men alene at fastlægge og nedfælde detaljerne – herunder den omtrentlige størrelse af og grænserne for hver lod, de nærmere salgsvilkår, eventuelle vejadgangsspørgsmål m. m. – i en udstykningsprotokol og derved skabe grundlaget for Jordlovsudvalgets godkendelse af arealets anvendelse og for landinspektørens udfærdigelse af de fornødne udstykningsdokumenter og afsætning af skellene i marken. Til dette møde indvarsles de godkendte tillægsparetkøbere, for at de ved deres underskrivning af udstykningsprotokollen kan godkende den endelige plan.

Såfremt imidlertid en ansøger, der er blevet underrettet om, at han ikke kan forvente at få sin ejendom suppleret fra det forhåndenværende areal, klager til Jordlovsudvalget eller til landbrugsministeren, vil klagen blive sendt til udtalelse hos det lokale medlem, således at fornyet overvejelse og eventuel forhandling med den pågældende kan finde sted, inden den endelige plan udfærdiges. I sådanne tilfælde vil sagen ofte blive behandlet af det pågældende underudvalg eventuelt af forretningsudvalget, og ingen sager bliver afgjort, uden at eventuelle klager bliver nøje undersøgt og afvejnet på udvalgsplan.

I langt de fleste tilfælde vil det, der i Jordlovsudvalget kaldes »fordelingsmøde«, d. v. s. underskrivningen af slutsedler, først blive afholdt nogen tid efter »udstykningsmødet«. »Fordelingsmøde« afholdes altid, hvor der er tale om afhændelse af selvstændige brug. I mindre komplicerede sager, navnlig hvor der kun er tale om få tillægsparceller, om hvis beliggenhed og afhændelsesmåde der ikke har hersket tvivl, har man undtagelsesvis afholdt »fordelingsmøde« samtidig med »udstykningsmødet«.

Naturligvis forekommer der tilfælde, hvor planen for en ejendoms eller et areals anvendelse ikke er lagt, inden staten har overtaget jorden. Dels ligger Jordlovsudvalget med arealer til senere udstykning eventuelt efter forudgående kultivering, dels sker det, at udvalget overtager ejendomme, der helt eller delvist er bortforpagtet, således at udstykningen må udskydes, indtil forpagtningen ophører. Endelig kan den knappe tid, der er levnet udvalget til afgivelse af indstilling om køb af ejendomme og arealer, der i medfør af statshusmandslovens § 8 er tilbudt udvalget, medføre, at spørgsmålet om ejendommens eller areals udstykning må udskydes til efter erhvervelsen. Når udstykningen af sådanne ejendomme eller arealer bliver aktuel (forsåvidt angår de sidstnævnte ejendomme eller arealer i almindelighed umiddelbart efter Landbrugsministeriets approbation af købet), anmoder udvalget som ovenfor det lokale medlem om i forening med husmandsbrugskommissionsformanden og en landinspektør at planlægge ejendommens udstykning, men medlemmets fremgangsmåde er den samme som ovenfor beskrevet. Alle muligheder for til-

vejebringelse af oplysninger om behovet for tillægsjord søges udnyttet. Når udstykningsmødet afholdes, vil alle relevante hensyn være taget i betragtning, og de ansøgere, der vil få tillægsjord, og de, der har måttet udskydes, vil under de forudgående forhandlinger og møder have fået besked, således at selve udstykningsmødet vil have den ovenfor skitserede tildels rent ekspeditions-mæssige karakter. Såfremt der imidlertid på tidspunktet for udstykningsmødet stadig er tvivl vedrørende visse ansøgere, vil disse blive indkaldt til mødet.

Ad C.: Forholdet er her det, at en jordbesidder har ønsket dispensation fra de i lovgivningen indeholdte bestemmelser om adkomsterhvervelse på og driften af landbrugsejendomme og i den anledning enten direkte, hvilket normalt vil være tilfældet, hvis det drejer sig om ordninger efter landbrugslovens §§ 9 og 11, eller via ansøgning til Landbrugsministeriet, f. eks. om nedlægning af en ham tilhørende landbrugsejendom eller sammenlægning af flere ham tilhørende landbrugsejendomme, har søgt forhandling med Jordlovsudvalget om afståelse af den fornødne vederlagsjord.

Jordlovsudvalgets stilling til spørgsmålet om, hvor vederlagsjorden bør afgives, vil være afhængig af behovet for tillægsjord i den egn, hvor den landbrugsejendom eller de landbrugsejendomme, for hvilke dispensation søges, er beliggende; og sideløbende med forhandlingerne med den dispensationssøgende foretager Jordlovsudvalgets lokale medlem derfor i forbindelse med vedkommende husmandsbrugskommissionsformand og på grund af disse sagers ofte ret komplicerede forhold normalt med bistand af en repræsentant for udvalgets administrationskontor en nøje undersøgelse af, hvilke ejendomme der kan og bør komme i betragtning ved jordens fordeling, ved hvilken undersøgelse der iøvrigt gås frem efter de samme retningslinier som beskrevet ovenfor under ad A. og B.

Når forhandlingerne med såvel ejerne af de brug, der ved den pågældende lejlighed har søgt eller fået tilbudt tillægsjord, som den dispensationssøgende er afsluttet, idet der er opnået aftale om sidstnævntes afgivelse af et bestemt areal og om dets anvendelse, afgiver den dispensationssøgende

skriftligt tilbud til staten, hvilket indstilles til Landbrugsministeriets godkendelse.

I »godssager« af blot nogen betydning besigtiges forholdene i marken altid af vedkommende underudvalg, der tillige foretager afvejning af de forskellige ansøgninger. Også i disse sager vil Jordlovsudvalget således på tidspunktet for indstillingen til Landbrugsministeriet have truffet bestemmelse om arealets anvendelse, og det udstykningsmøde, der også her afholdes efter Landbrugsministeriets approbation af ordningen, har den samme tildels rent ekspeditiomsmæssige karakter som ovenfor beskrevet.

Sønderjylland.

For de sønderjydske amters vedkommende foregår arbejdet på visse punkter på en anden måde hvilket hænger sammen med, at Statens Jordlovsudvalg siden 1929 har haft et lokalt kontor i Tønder til behandling af sønderjydske sager, at Jordfonden ligger med store mængder jord til kultivering spredt over landsdelen, og at det koncentrerede arbejde gennem 30 år har givet et helt anderledes overblik over ejendomsforholdene i landsdelen.

Man har derfor på Jordlovsudvalgets lokale kontor kunnet foretage en registrering og kortlægning af alle anmeldte tillægsjordsønsker, og disse tages i betragtning i det daglige arbejde, både ved tilrettelægning af udstykningsplanerne og ved mageskifteforhandlinger. Dette medfører, at der jævnligt forhandles med ansøgerne, således at det allerede forinden et udstykningsmøde ligger klart, i hvilket omfang tillægspareller kan tildeles og til hvem, og det vil normalt være klart for de ansøgere, der ikke kan komme

i betragtning, hvorledes man senere tænker sig at imødekomme deres ansøgninger.

Endelig udtalte Statens Jordlovsudvalg, at selvom det i en så stor virksomhed, som Jordlovsudvalget efterhånden var blevet med skiftende medlemmer og tjenestemænd, ikke ganske kunne udelukkes, at arbejdsformen i enkelte tilfælde kunne have været anderledes, lå den ovenfor refererede hovedlinie fast og kunne ikke ændres uden udvalgets tilslutning, og det var indenfor udvalget en almindelig opfattelse, at det ville være ødelæggende at indkalde forbigående ansøgere til det møde, hvori de udtagne ansøgere skulle underskrive dokumenter, hvorefter det skete på et særligt »fordelingsmøde« eller på et kombineret »udstyknings- og fordelingsmøde«.

Den 9. november 1960 udtalte jeg, at jeg, bl. a. når hensås til udstykningsmødernes formål, med Jordlovsudvalget var enig i, at det ikke kunne anses for hensigtsmæssigt at indkalde personer, hvis ansøgning om tillægsjord ikke var blevet imødekommet, til disse møder.

Da tildelingen af suppleringsjord kunne have afgørende betydning for vedkommende ansøger, og da man ikke kunne se bort fra, at der ved mundtlige forhandlinger kan fremkomme nye væsentlige oplysninger, fandt jeg, at der burde følges en praksis, hvorefter ansøgere om tillægsjord, der ikke skønnedes at kunne komme i betragtning, fik mulighed for, på et tidspunkt inden der blev truffet endelig afgørelse med hensyn til fordelingen, at gøre deres synspunkter gældende overfor repræsentanter for udvalget eller husmandsbrugskommissionen

C. Beretningen for året 1958.

8. Spørgsmålet om en arbejdsløs blikkenslagers medlemskab af Blikkenslagersnes Arbejdsløshedskasse. (J. nr. 366/57; beretn. 1958, s. 48-58).

I den af blikkenslager A ved Østre Landsret anlagte sag mod Blikkenslagersnes Forbund, Blikkenslagersnes Arbejdsløshedskasse, Arbejdsdirektoratet og Arbejdsmændenes Forbund blev der afgivet parts- og vidneforklaringer. Da sagen var procederet, hævdede A's advokat

ved et retsmøde den 15. september 1960 sagen, idet han meddelte, at den var blevet udenretligt forligt. Det blev oplyst, at A i efteråret 1958 påny var blevet medlem af Blikkenslagersnes Forbund og i foråret 1960 tillige medlem af arbejdsløshedskassen.

16. *Lodsejernes spærring af en privat fællesvej for offentlig færdsel. (J. nr. 861/57; beretn. 1958, s. 76-80).*

Den 4. december 1958 udtalte jeg, at en politimester ikke burde have afslået et af et vejudvalg indgivet andragende om tilladelse til at afspærre en privat fællesvej, men have meddelt, at dette spørgsmål måtte afgøres efter privatretlige regler, og at sagen for så vidt var politiet uvedkommende.

I cirkulære nr. 247 af 24. november 1960 vedrørende politiets pligt til at indhente samtykke fra vedkommende kommunale myndighed, inden der træffes bestemmelser,

som varigt kan indvirke på vejens udnyttelse og indretning, har Justitsministeriet henledt opmærksomheden på, at der for de private fællesveje (såfremt privatretlige regler ikke er til hinder derfor) tillige af lodsejerne ved vejen kan træffes bestemmelser om indskrænkninger i vejens benyttelse. Dette gælder dog ikke Københavns kommune samt sådanne andre kommuner, i hvis vejvedtægt eller bygningsvedtægt eller -reglement, der er fastsat særlige regler herom.

44. *Indtægtsbestemt folkepension til tjenestemænd, der er afskediget uden pension som følge af strafbar handling. (J. nr. 455/58; beretn. 1958, s. 188-89, og beretn. 1959, s. 20).*

Den 1. april 1961 afløstes de hidtil om invalide- og folkepension i folkeforsikringsloven gældende regler af lov nr. 238 af 10. juni 1960 om invalide- og folkepension.

I forbindelse med lovens ikrafttræden udtalte Socialministeriet i cirkulære nr. 45 af 1. marts 1961, at det under hensyn til nyordningen af betingelserne for tilkendelse af

pension ikke længere mente at burde opretholde den hidtidige praksis, hvorefter en tjenestemand efter omstændighederne havde kunnet miste retten til pension, såfremt han på grund af strafbart forhold eller lignende var blevet afskediget fra tjenesten og havde mistet retten til tjenestemandspensionen.

D. Beretningen for året 1959.

1. *Formuleringen af § 4, stk. 3, i Justitsministeriets bekendtgørelse om førerprøver, førerbeviser m. v. (J. nr. 962/57; beretn. 1959, s. 22).*

Den 20. april 1959 anmodede jeg Justitsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt der måtte være anledning til at ændre formuleringen af § 4, stk. 3, i ministeriets bekendtgørelse nr. 58 af 18. marts 1958 om førerprøver, førerbeviser m. v., således at denne fulgte ordlyden i straffelovens § 78, stk. 3, og den 21. maj 1959 meddelte ministeriet, at det agtede at ændre ordlyden af bestemmelsen.

I bekendtgørelse nr. 97 af 18. april 1961 om ændring i bekendtgørelsen om førerprøver, førerbeviser m. v. har Justitsministeriet derefter fastsat, at § 4, stk. 3, affattes således:

»Såfremt førerbevis nægtes, skal anklagemyndigheden, dersom den pågældende begærer det, indbringe spørgsmålet for retten i medfør af straffelovens § 78, stk. 3.«

26. *Distriktsudvalgenes afslag på ansøgninger om optagelse i hjemmeværnet. (J. nr. 390/59; beretn. 1959, s. 66-67).*

I beretningen for året 1959 refererede jeg s. 66-67 en sag vedrørende et distriktsudvalgs nægtelse af at optage en person i hjemmeværnet.

Efter udsendelsen af beretningen blev jeg gjort opmærksom på, at der s. 67, 2. sp., 4. afsnit, 6. linie, foran ordene »udvalgenes afslag« skulle have været indsat »klager

over«, således at den pågældende sætning herefter har følgende ordlyd: »... at alle klager over udvalgenes afslag på optagelse i

hjemmeværnet skal indsendes til den kommitterede.«

Den 14. oktober 1960 underrettede jeg de pågældende myndigheder om trykfejlen.

32. Valg af beboerrepræsentanter i sociale boligforetagender. (J. nr. 367/59; beretn. 1959, s. 113-16).

Den 11. december 1959 anmodede jeg Boligministeriet om at overveje, om der i forbindelse med ændringer i boligloven burde søges tilvejebragt lovhjælp for de af ministeriet i cirkulære nr. 57 af 25. marts 1959 om de sociale boligforetagenders virksomhed fastsatte regler, hvorefter en kommunalbestyrelse, der havde betalt boligindskud for en beboer, havde adgang til på et beboermøde at udøve hans stemmeret.

I cirkulære nr. 267 af 22. december 1960 om forskellige boligforhold ophævede Boligministeriet efter forhandling med de kommunale organisationer reglerne om kommunalbestyrelsens adgang til bl. a. i det nævnte tilfælde at udøve en beboers stemmeret.

Jeg meddelte Boligministeriet, at jeg derefter anså min anmodning for bortfaldet.

33. Fortolkningen af § 24, stk. 2, i loven om invaliderente m. v. til tilskadekomne militære værnepligtige. (J. nr. 12/59; beretn. 1959, s. 116-22).

I den af A mod Socialministeriet anlagte retssag vedrørende fortolkningen af § 24, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 486 af 3. december 1948 af lov om invaliderente m. v. til tilskadekomne værnepligtige afsagde Østre Landsret den 29. november 1960 dom.

Retten fandt at måtte give Socialministeriet medhold i, at den omstridte bestemmelse måtte fortolkes som omfattende såvel de personer, der efter ulykkestilfældet opnår tjenestemandstilling, som de personer, der allerede på ulykkens tidspunkt var ansat som tjenestemænd.

Der lagdes herved vægt på, at bestemmelsen havde haft samme ordlyd lige siden loven af 9. april 1851, at bestemmelsen i lovene af 1851, 1876 og 1919 også efter A's opfattelse havde omfattet begge grupper personer, at det på forhånd skønnedes lidet rimeligt at anlægge en anden fortolkning af bestemmelsen i de senere love, når ordlyden ikke var ændret, at en sådan ændring ikke klart kunne udledes af de senere loves forarbejder eller på anden måde, og at retten for så vidt kunne tiltræde de af Ministeriet for særlige Anliggender i 1946 udtalte reale betragtninger, der førte til en ligestilling af

de to grupper personer, hvorved bemærkedes, at det ikke heroverfor kunne tillægges betydning, at bestemmelsen senere var ophævet som urimelig, da dette efter rettens skøn i lige grad gjaldt for begge grupper personer.

Selvom afgørelsen af spørgsmålet om, hvorvidt et eventuelt krav måtte være forældet, herefter var uden betydning for sagens udfald, fandt retten dog anledning til at udtale, at dette spørgsmål efter rettens formening af de af A anførte grunde måtte besvares benægtende.

Ingen af parterne blev tilpligtet at betale sagsomkostninger til den anden part.

Sagen blev anket til Højesteret, der den 22. juni 1961 stadfæstede landsrettens dom. I præmisserne udtalte Højesteret, at personer, der ved tilskadekomsten var ansat i statens tjeneste og efter tilskadekomsten bevarede denne stilling, efter lovene af 1851, 1876 og 1919 var udelukket fra erstatning som følge af, at det efter disse love var en betingelse for erstatningen, at skaden tilintetgjorde eller i væsentlig grad svækkede den tilskadekomnes evne til at sørge for sit og sin families underhold.

Når hensås til, at værnepligtige statstjenestemænd således ikke efter den før loven af 1934 gældende ordning havde ret til invalideerstatning, og til at den ordning, der gjaldt for værnepligtige, som efter deres tilskadekomst opnåede statstjeneste, blev opretholdt ved loven af 1934, uanset at for-

sørgelsesprincippet, der lå til grund for de ældre love, iøvrigt blev ophævet, kunne det ikke anses at have været tilsigtet ved loven af 1934 at give førstnævnte gruppe ret til uafkortet invalideerstatning, en forskelsbehandling der iøvrigt ikke ville være rimelig.

39. *Lovmedholdeligheden af Landbrugsministeriets praksis med hensyn til optagelse i registeret over autoriserede kartoffeleksportører. (J. nr. 262/59; beretn. 1959, s. 133-35).*

Den 27. februar 1961 afsagde Østre Landsret dom i den af A mod Landbrugsministeriet anlagte sag.

Retten udtalte, at det efter det om den pågældende lovbestemmelses tilblivelse oplyste måtte lægges til grund, at det bl. a. havde været hensigten med oprettelsen af registeret at åbne mulighed for at stille krav om visse faglige kvalifikationer hos de personer, der søgte optagelse heri, og at det i mangel af nærmere direktiver herom i loven måtte anses for overladt til ministeriet efter indhøstede erfaringer og skiftende tiders behov at formulere disse krav. Den omstændighed, at der i perioden i 1932-38 praktisk talt ikke var blevet øvet nogen kritik overfor ansøgerne, fandtes ikke at kunne afskære ministeriet fra, da denne ordning viste

sig sagligt uholdbar, at ændre praksis, i hvilken henseende der ikke fandtes at kunne lægges afgørende vægt på de af landbrugsministeren fremsatte politisk betonedede udtalelser.

Da det efter det således anførte ikke ville kunne fastslås, at ministeriet ved at gøre det til et vilkår for optagelsen i det omhandlede register, at A havde kendskab til og erfaring med hensyn til udenrigshandel, havde overskredet den ved loven givne bemyndigelse, og idet der ikke var oplyst omstændigheder, der afgav holdepunkter for en tilsidesættelse af det af ministeriet i forhold til A udøvede skøn, ville ministeriets frifindelsespåstand være at tage til følge.

Den af Østre Landsret afsagte dom er påanket til Højesteret.

59. *Ændring af retsplejelovens § 135 om vederlagsfri retshjælp. (J. nr. 378/57; beretn. 1959, s. 183-84).*

Den 2. november 1960 har Justitsministeriet nedsat et udvalg med den opgave at overveje, om organisationen af den i retsplejelovens § 135 nævnte vederlagsfri retshjælp bør ændres, og om der i forbindelse hermed bør ske ændringer i retsplejelovens regler om meddelelse af fri proces, herunder navnlig, om der bør kunne meddeles en part delvis fri proces, således at han selv bærer en del af omkostningerne, om det offentlige i særlige tilfælde bør kunne kræve udlagte be-

løb refunderet hos parten, om det offentlige bør indestå for sagsomkostninger, der er pålagt parten, om der bør være adgang til i særlige tilfælde at beskikke en advokat uden for vedkommende retskreds, om der bør være adgang til at tillægge den beskikkede advokat salær af det offentlige for det forberedende arbejde forud for beskikkelsens meddelelse, og om reglerne om salæret iøvrigt bør ændres.

62. *Statens Jordlovsudvalgs afvikling af ældre sager vedrørende refusionsopgørelser. (J. nr. 870/59; beretn. 1959, s. 190-93).*

Den 29. december 1960 meddelte Statens Jordlovsudvalg, at de op til året 1958 henstående restancer vedrørende refusionsopgørelser på de af staten erhvervede ejendomme til udstykning og videreafhændelse da var bragt ud af verden.

Til belysning af Jordlovsudvalgets samlede skatterestancer blev det oplyst, at udvalgets konto for skatter til senere regulering havde været følgende:

pr. 31. marts 1958	kr. 2.573.141,63
pr. 31. marts 1959	- 1.950.936,70
pr. 31. marts 1960	- 663.565,42
pr. 1. december 1960	- 302.337,09

Om den sidstnævnte saldo bemærkedes det, at den kun omfattede skatter på ejendomme, der var erhvervet i 1958 eller senere, at der i almindelighed ikke foretoges sædvanlig refusionsopgørelse for ejendomme, der blev udstykket og solgt efter 1. april 1958, men at der samtidig med slutseddelen underskrift blev afkrævet et skønnet skattebeløb til dækning af de køberen påhvilende skatter, samt at der så vidt muligt var afkrævet køberne af de øvrige ejendomme a conto skatter.

65. *Journalisering af sager hos skatterådene. (J. nr. 244/59; beretn. 1959, s. 198-201).*

Den 8. juni 1960 henstillede jeg til Skatte departementet at overveje, om der var anledning til at pålægge skatterådene at anvende et sædvanligt journaliseringssystem.

Efter brevveksling med Skatterådsforeningen og Statens Ligningsdirektorat svarede departementet den 9. december 1960, at et sædvanligt journaliseringssystem vanskeligt ville kunne gennemføres under den nuværende organisation af skatterådene, og at det under hensyn hertil samt til, at der i begyndelsen af 1961 forventedes en udvalgsbetænkning vedrørende organisationen af de lokale ligningsmyndigheder, hvori dis-

ses arbejdsforhold ville blive behandlet, måtte være af den opfattelse, at der ikke for tiden burde pålægges skatterådene en almindelig journaliseringspligt.

Jeg tog Skattedepartementets svar til efterretning.

Betænkningen fra det af finansministeren nedsatte tekniske udvalg til revision af landets administrative inddeling i amtstuekredse, vurdering- og skyldkredse m.v. forelå trykt i slutningen af januar måned 1961, og heri omtales journaliseringsspørgsmålet s. 67.

IV. Sager af almindelig interesse indkommet i 1960 samt enkelte ældre ikke tidligere omtalte sager.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 13 i instruks for folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

1. Kritiseret, at politiet i en skilsmisse sag havde foretaget en unødvendig og forsinkende ekspedition. (J. nr. 21/60).

En advokat klagede over den tid, der var medgået til Københavns og Ribe amters ekspedition af et skilsmisseandragende.

Advokaten havde den 27. januar 1959 for sin klient til Københavns amt indsendt et fællesandragende fra klienten M og dennes fraseparerede hustru H om skilsmisse i medfør af ægteskabslovens § 59, jfr. § 65. Ifølge de aftalte vilkår, pkt. 1, der var enslydende med det tilsvarende punkt i separationsvilkårene, skulle spørgsmålet om M's samkvemsret med det fælles barn afgøres af overøvrigheden.

Efter at M havde været til mægling og vilkårsforhandling hos Københavns amt, blev andragendet den 25. februar 1959 til foretagelse af mægling og vilkårsforhandling med H sendt til Ribe amt, der videresendte det til politimesteren i Esbjerg, hvor H havde bopæl.

Den 16. marts 1959 afholdtes på politikontoret i Esbjerg mægling og vilkårsforhandling med H, der udtalte, at hun havde forstået pkt. 1 i de aftalte vilkår således, at spørgsmålet om M's samkvemsret ville være påny at genoptage til afgørelse. Hun begærede derfor skilsmisse på dette vilkår og ikke på det vilkår, på hvilket der var meddelt separation.

Til politirapport af 2. april 1959 afgang H nærmere forklaring om, hvorledes M's samkvemsret med barnet efter hendes opfattelse burde gennemføres. Den 6. maj 1959 tilbagesendte politimesteren sagen til Ribe amt. Han indstillede, at der blev udfærdiget skilsmissebevilling og udtalte, at der ikke sås at være reel uoverensstemmelse mellem ægtefællerne, og at spørgsmålet om ændret fast-

sættelse af samkvemsrettens udøvelse formentlig burde tages op til fornyet overvejelse.

Den 27. maj 1959 tilbagesendte Ribe amt sagen til Københavns amt, der den 12. juni 1959 udfærdigede skilsmissebevillingen.

Politimesteren i Esbjerg oplyste, at skilsmissesagen efter afholdelse af mægling og vilkårsforhandling med H på grund af hendes bemærkninger angående samkvemsretten blev gjort til genstand for nærmere undersøgelse ved optagelse af politirapport, hvorefter sagen efter nærmere overvejelse blev tilbagesendt Ribe amt.

Den tid, der normalt hengik mellem afholdelsen af mægling og vilkårsforhandling og tilbagesendelse til amtet, var ifølge politimesteren nogle få dage; at ekspeditionstiden i denne sag beklageligvis havde været længere måtte – uden at nærmere enkeltheder kunne erindres – have haft forbindelse med det foreliggende spørgsmål om samkvemsretten.

Politimesteren oplyste senere, at sagen den 31. marts 1959 fra politikontoret blev videregivet til politistationen til afhøring af H vedrørende samkvemsretsspørgsmålet. Den 3. april 1959 blev sagen med rapporten af 2. april 1959 modtaget tilbage på politikontoret og overgivet til vedkommende politifuldmægtig, der den 6. maj 1959 videresendte den til Ribe amt.

Til brug for min behandling af klagen anmodede jeg Justitsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt optagelsen af politirapporten havde være rimeligt begrundet af hensyn til skilsmissesagen, eller om eventuelle uoverensstemmelser med hensyn til den fremtidige

samkvemsret burde have været klarlagt under mæglingen og vilkårsforhandlingen med H.

Justitsministeriet udtalte, at H efter ministeriets opfattelse under vilkårsforhandlingen burde have været gjort bekendt med, at spørgsmålet om samkvemsrettens udøvelse uden hensyn til de vilkår, hvorpå skilsmissen blev meddelt, på begæring af en af forældrene ville kunne optages til ny prøvelse, hvis væsentligt forandrede forhold krævede det, jfr. § 32 i lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål (myndighedsloven).

2. Kritiseret enkelte forhold ved Københavns amts og Københavns Politis behandling af en ægteskabs- og bidragssag. (J. nr. 144/60).

I februar 1960 klagede H over, at der ikke på det pågældende tidspunkt var meddelt hende separation.

Af det foreliggende fremgik det, at H den 7. juni 1958 ansøgte Århus amt om fri proces til at anlægge retssag mod sin mand M for at opnå separation. Den 12. juni 1958 ansøgte H amtet om, at hendes mand måtte blive tilpligtet straks at udrede bidrag til hendes og et fællesbarns underhold. Sagerne blev sendt til politimesteren i Århus, der meddelte amtet, at M var flyttet til Ramkilde pr. Arden, og amtet sendte derfor den 25. juni 1958 de to andragender til Ålborg amt som dette vedrørende.

Den 8. juli 1958 afgav M forklaring til politiet i Hobro og udtalte, at han var villig til at lade sig separere bl. a. på vilkår, at ingen af parterne svarede bidrag til den andens underhold. Den 15. juli 1958 forklarede H overfor politiet i Hurup, at hun ønskede, at M skulle betale bidrag til hendes underhold. Sagerne blev sendt til politimesteren i Århus, for at to personer, som H havde omtalt under sin forklaring, kunne blive afhørt, og den 15. august 1958 tilbagesendte politimesteren i Århus sagerne til politimesteren i Hobro, der videresendte dem til Ålborg amt.

Den 2. september 1958 anmodede Ålborg amt Thisted amt om, at der måtte blive afholdt mægling med H, og den 6. september 1958 var hun til mægling hos politiet i Hurup. I denne forbindelse udtalte amtet overfor mig, at det fandt det mest hensigtsmæs-

Jeg udtalte derefter, at den politifuldmægtig, der den 16. marts 1959 foretog mægling og vilkårsforhandling med H, burde have gjort hende bekendt med indholdet af myndighedslovens § 32, og at optagelsen af politirapporten af 2. april 1959 derfor havde været en for skilsmisse-sagen unødvendig ekspedition, der havde sinket sagens behandling ca. 6 uger.

Københavns og Ribe amters ekspedition af sagen, herunder den tid, der var medgået hertil, gav mig ikke anledning til bemærkninger.

sigt, at der først blev foretaget mægling med H, forinden man traf afgørelse vedrørende hendes andragende om bidragsfastsættelsen, idet spørgsmålet om hustrubidrag var det eneste separationsvilkår, som parterne ikke var enige om.

Efter at Ålborg amt havde modtaget sagen tilbage fra Thisted amt, bestemte det den 24. september 1958, at M fra 1. marts 1958 skulle betale normalbidrag til barnets underhold, hvorimod han ikke for tiden skulle betale bidrag til H's underhold.

Den 24. september anmodede amtet politimesteren i Hobro om at foretage mægling med M, hvilket skete den 29. september 1958. M udtalte, at han ikke ønskede at medvirke til separation, og oplyste, at han den 1. oktober 1958 flyttede til Roskilde. Da amtet blev bekendt med, at M var flyttet, sendte det sagen til Københavns amt, der den 21. oktober 1958 bevilgede H fri proces, hvorefter hun anlagde separations-sag ved retten i Roskilde.

I skrivelse af 13. januar 1959, stilet til Justitsministeriet og sendt til Ålborg amt, klagede H over, at amtet den 24. september 1958 havde afslået at tilpligte M at udrede bidrag til hendes underhold. Efter at Ålborg amt hos Københavns amt havde lånt akterne vedrørende H's ansøgninger af 7. og 12. juni 1958, fremsendte det den 13. februar 1959 skrivelser af 13. januar 1959 til politimesteren i Roskilde med anmodning om at tilvejebringe oplysninger om M's økonomiske for-

hold. Endvidere anmodede amtet om at få oplyst, hvad der var passeret i ægteskabs-sagen.

Ved kendelse afsagt den 25. februar 1959 af retten i Roskilde blev separationssagen afvist, da det efter det oplyste måtte antages, at M ikke havde og heller ikke ved sagens anlæg havde haft værning ved denne ret.

Den 28. februar 1959 blev bidragssagen af politimesteren i Roskilde sendt til politidirektøren, idet M nu boede i København, og den 14. marts 1959 afgav han forklaring til politiet om sine økonomiske forhold. Han oplyste samtidig, at han samme dag flyttede til Helsingør. Den 16. marts 1959 sendte Københavns Politi bidragssagen til Overpræsidi- et. Politidirektøren udtalte, at fremsendelsen til Overpræsidi- et skyldtes en fejltagelse, idet sa- gen rettelig burde have været tilbagesendt til politimesteren i Roskilde.

I henhold til andragende af 28. februar 1959 bevilgede Overpræsidi- et den 18. marts 1959 H fri proces til at anlægge separations- sag ved Københavns Byret.

Den 14. april 1959 sendte Overpræsidi- et bidragssagen til Frederiksborg amt til videre foranstaltning. Overpræsidi- et har som begrundelse for, at sagen ikke blev sendt til Ålborg amt, men til Frederiksborg amt, hen- vist til, at M den 15. marts 1959 havde bo- pæl i Nordsjælland, hvorfor Frederiksborg amt måtte anses for den kompetente myndig- hed til endelig behandling af sagen, forinden den blev forelagt Justitsministeriet.

Den 20. april 1959 videresendte Frederiks- borg amt bidragssagen til Ålborg amt, der den 8. maj 1959 fremsendte den til Justits- ministeriet. Den 21. maj 1959 anmodede Jus- titsministeriet Frederiksborg amt om en ud- talelse, og den 23. maj 1959 sendte amtet sagen til politimesteren i Helsingør.

I et retsmøde den 25. maj 1959 i Køben- havns Byret blev den anlagte ægteskabssag hævet, idet M boede i Helsingør. Den 12. juni 1959 annullerede Overpræsidi- et sin be- villing af 18. marts 1959 til fri proces og sendte samme dag sagen til Frederiksborg amt, der den 20. juni 1959 anmodede politi- mesteren i Helsingør om en udtalelse.

Den 24. juni 1959 tilbagesendte politime- steren i Helsingør bidragssagen til Frederiks- borg amt, idet han oplyste, at M forgæves havde været eftersøgt. Den 30. juni 1959 sendte amtet sagen til Justitsministeriet, der

den 7. juli 1959 anmodede Rigspolitichefens Eftersøgningstjeneste om at eftersøge M.

Den 11. juli 1959 tilbagesendte politime- steren i Helsingør sagen vedrørende fri pro- ces til Frederiksborg amt med bemærkning, at det nu var oplyst, at M boede på Frede- riksborg. Den 15. juli 1959 videresendte amt- et sagen til Københavns amt som dette ved- rørende, og den 20. juli 1959 anmodede Kø- benhavns amt politimesteren i Frederiks- berg birk om en udtalelse.

Justitsministeriet, der den 18. juli 1959 fra Rigspolitichefens Eftersøgningstjeneste havde fået meddelelse om M's adresse på Frederiks- berg, anmodede den 23. juli 1959 Køben- havns amt om en udtalelse i bidragssagen, og den 28. juli 1959 sendte amtet sagen til poli- timesteren i Frederiksborg birk.

Den 7. og 15. august 1959 afgav M for- klaring til politiet på Frederiksborg, og den 18. august 1959 sendte politimesteren de to sager til politiet i Hurup, for at H kunne blive gjort bekendt med M's forklaringer. H var imidlertid flyttet til Herring, og den 3. og 10. september 1959 afgav H forklaring til politiet i Herring og udtalte, at hun nu var villig til separation på vilkår, at ingen af par- terne svarede bidrag til hinandens underhold. Sagerne blev derefter tilbagesendt til politi- mesteren i Frederiksborg birk, der sendte dem til Københavns amt.

Den 28. september 1959 anmodede amtet Ringkøbing amt om at foranledige, at der blev afholdt mægling og vilkårsforhandling med H. Dette blev foretaget den 8. oktober 1959 af politiet i Herring, og H anførte bl.a., at hun ønskede at M skulle svare bidrag til hendes underhold.

Den 28. oktober 1959 blev der af Køben- havns amt foretaget mægling og vilkårsfor- handling med M, der fortsat ikke ønskede at betale bidrag til H's underhold. Der blev der- efter af politiet i Herring den 19. november 1959 foretaget ny vilkårsforhandling med H, og hun erklærede, at hun var indforstået med, at separation blev meddelt bl. a. på vil- kår, at M ikke skulle betale underholdsbidrag til hende.

Den 2. december 1959 fremsendte Køben- havns amt sagerne til Justitsministeriet, der den 10. december 1959 meddelte H, at det ikke fandt grundlag for at ændre Ålborg amts afgørelse af 24. september 1958 vedrø- rende underholdsbidraget. Samtidig tilbage-

sendte ministeriet akterne til Københavns amt, der den 11. januar 1960 anmodede H om at indbetale 4 kr. til stempeling af separationsbevillingen.

Den 22. februar 1960 anmodede amtet Ålborg amt om 3 genparter af bidragsresolutionen af 24. september 1958 vedrørende barnet, og disse blev fremsendt få dage efter. Den 29. februar 1960 udfærdigede Københavns amt separationsbevillingen.

Københavns amt har udtalt, at akterne i separationssagen, der den 10. december 1959 af Justitsministeriet var sendt til amtet, ved en fejltagelse blev forlagt og først fremtaget den 5. januar 1960. Da amtet ikke indenfor normal erindringstid modtog svar på sin skrivelse af 11. januar 1960, udlagde amtet af hensyn til sagens afslutning stempelmærkerne og anmodede Ålborg amt om afskrifter af resolutionen af 24. september 1958. Endvidere anførte amtet, at separationssagen var

blevet forsinket, fordi M hyppigt flyttede, og fordi der først på et sent tidspunkt blev opnået enighed mellem parterne om vilkårene for separationen.

Den 31. maj 1960 udtalte jeg, at det som anført af politidirektøren var en fejl, at bidragssagen den 16. marts 1959 af Københavns Politi blev sendt til Overpræsiediet i stedet for til politimesteren i Roskilde. Endvidere var det beklageligt, at separationssagen havde været forlagt i Københavns amt i tiden fra modtagelsen af Justitsministeriets skrivelse af 10. december 1959 og til 5. januar 1960. Bortset fra disse to forhold gav myndighedernes behandling af de to sager mig ikke anledning til kritik, idet jeg kunne tiltræde Københavns amts udtalelse om årsagen til den lange behandlingstid.

3. *Efter at Pensionskassen for de statsunderstøttede tekniske Undervisningsvirksomheder var trådt i likvidation, havde Forsikringsrådet fejlagtigt tilladt, at 3 medlemmer fik udbetalt de af skolerne for deres vedkommende indbetalte bidrag. (J. nr. 415/59).*

Den 2. juli 1959 klagede A over, at likvidationen af Pensionskassen for de statsunderstøttede tekniske Undervisningsvirksomheder ikke var afsluttet. Endvidere anførte A, at Forsikringsrådet den 19. februar 1959 havde afslået hans andragende om at få udbetalt sit indestående i pensionskassen, før den samlede fordelingsplan var godkendt af rådet, mens rådet i andre tilfælde har tilladt, at medlemmer fik udbetalt deres tilgodehavende, uanset at fordelingsplanen ikke var godkendt.

Af de indhentede oplysninger fremgik det, at pensionskassen på en generalforsamling den 23. februar 1958 vedtog at træde i likvidation og at nedsætte et likvidationsudvalg. Kort efter ansøgte pensionskassen Handelsministeriet om tilladelse til opløsning af kassen, og efter at sagen havde været forelagt Forsikringsrådet og ministeriets tilsyn med den tekniske undervisning, bevilgede ministeriet den 18. august 1958 det ansøgte, således at likvidationen skulle være gældende fra den 31. marts 1958.

Den 27. december 1958 modtog Forsikringsrådet fra likvidationsudvalget en fore-

løbig skitse til fordeling af kassens formue, idet udvalget samtidig anmodede rådet om tilladelse til at påbegynde udbetalingen af medlemmernes tilgodehavender på konto A (egnebidrag). Den 27. december 1958 rettede udvalget henvendelse til Skattedepartementet vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt udbetalingen til medlemmerne var indkomstskattepligtig eller afgiftspligtig i henhold til loven om beskatning af renteforsikringer.

I skrivelse af 30. januar 1959 anmodede A Forsikringsrådet om tilladelse til at få udbetalt det beløb, der indestod på hans konto A, og den 19. februar 1959 meddelte rådet, at ingen udbetaling kunne finde sted, før rådet havde godkendt den samlede fordelingsplan for kassen. Den 15. juli 1959 besvarede departementet likvidationsudvalgets spørgsmål om, hvorvidt udbetalingerne var indkomst- og afgiftspligtige.

Efter den 27. december 1958 havde der mellem Forsikringsrådet og udvalget været brevvekslet og ført mundtlige forhandlinger angående likvidationen, og i skrivelse af 18. juli 1959 gav rådet tilladelse til, at der fore-

toges udlodning af de på konto A indestående beløb. Den 22. august 1959 anmodede likvidationsudvalget Skattedepartementet om tilladelse til, at der blev foretaget en a conto udbetaling til medlemmerne svarende til det af dem i tiden indtil 31. december 1953 indbetalte eget-bidrag med rente og rentes rente indtil 31. marts 1954, uden at der samtidig foretoges en endelig opgørelse af medlemmernes tilgodehavende i kassen, og uden at der blev foretaget indeholdelse af afgift i henhold til loven om beskatning af renteforsikringer. Den 23. september 1959 gav departementet den ansøgte tilladelse, og i den følgende tid blev de nævnte a conto beløb udbetalt. Den 19. november 1959 fik A udbetalt et a conto beløb på 1.834,09 kr.

Den 16. december 1959 modtog rådet et nyt udkast til fordelingsplan for kassen, og efter at der havde været nye forhandlinger mellem rådet og likvidationsudvalget, meddelte rådet den 30. marts 1960, at det intet fandt at erindre mod, at der nu blev foretaget en udbetaling af den pr. 1. april 1960 resterende del af de på konto A indestående beløb og af de på konto B (skolernes bidrag) indestående beløb. Den 16. maj 1960 gav Skattedepartementet likvidationsudvalget tilladelse til på nærmere angivne betingelser at foretage de nævnte udbetalinger.

Forsikringsrådet anførte, at pensionskassen var en af de i medlemstal største pensionskasser under rådets tilsyn, og at den var etableret på en fra andre pensionskasser afvigende måde. Endvidere oplyste rådet, at det

flere gange havde måttet forhandle med likvidatorerne om fordelingsplanen og om andre spørgsmål i forbindelse med likvidationen, ligesom rådet efter anmodning fra Skattedepartementet havde måttet deltage i dets forhandlinger med likvidatorerne om anvendelsen af afgiftsbestemmelserne i loven om beskatning af renteforsikringer. Rådets gennemgang af skitsen til fordelingsplanen, modtaget den 27. december 1958, havde – ud over selve behandlingen af planen – givet anledning til en række overvejelser angående forståelsen af visse af pensionskassens vedtægtsbestemmelser.

Endelig oplyste rådet, at det fejlagtigt den 28. juni, den 8. september og den 29. september 1958 havde tilladt, at 3 medlemmer fik udbetalt deres indestående på konto B, uanset at disse medlemmer måtte anses for at være udtrådt af pensionskassen efter 1. april 1958.

Den 16. juni 1960 udtalte jeg, at likvidationsudvalget ikke henhørte under mit virksomhedsområde, og at Forsikringsrådets hidtidige behandling af sagen ikke gav mig grundlag for kritik, bortset fra at det, som anført af rådet, var en fejl, at 3 medlemmer efter 1. april 1958 fik tilladelse til at få udbetalt deres indestående på konto B. Derimod kunne jeg ikke kritisere, at rådet den 19. februar 1959 havde afslået A's ansøgning om udbetaling af sit tilgodehavende i pensionskassen.

4. Fremhævet overfor politidirektøren i København, at der såvidt muligt bør gives en sigtet lejlighed til i en ham vedrørende sag at overvære en for sagens afgørelse vigtig undersøgelse. (J. nr. 206/60).

En pølsehandler A, der ved Københavns Byrets dom af 25. februar 1960 for overtrædelse af forskellige sundhedsforskrifter var blevet idømt en bøde på 300 kr., klagede over, at Københavns Politi den 8. oktober 1959 på politistationen i Nyropsgade havde undersøgt hans pølsevogn, uagtet hans advokat ved telefonsamtaler med politistationen og sundhedspolitiet havde truffet aftale om, at A kl. 13 skulle indfinde sig i gården til politistationen og låse vognen op for sundhedspoli-

tiet og dyrlægen. A indfandt sig som aftalt, men fik besked om at sætte sig ind i vagtstuen. Efter en times forløb meddelte sundhedspolitiet, at undersøgelsen var foretaget.

Det fremgik af sagen, at pølsevognen kort efter dens anbringelse i politistationens gård ca. kl. 9.00 blev fotograferet af politiets fotograf, og at en politiasistent fra sundhedspolitiet, der var blevet underrettet om sagen, meddelte politistationen, at pølsevognen i løbet af dagen skulle undersøges af en dyr-

læge, og at vognen derfor ikke måtte udleveres til A, før denne undersøgelse havde fundet sted.

Ved 11-tiden ringede A til politistationen, og det blev meddelt ham, at vognen skulle undersøges af sundhedspolitiet. Kort tid efter forsøgte A at fjerne vognen fra stationens gård, men blev forhindret heri af en polititjenestemand. Kl. 12.45 indfandt A sig på politistationen og fortalte, at han havde en aftale med sundhedspolitiet om, at han kl. 13 skulle overvære, at dyrlægen undersøgte vognen. A blev henvist til at vente i vagtstuen. Kl. 13 indfandt en polititjenestemand og en dyrlæge fra sundhedspolitiet sig på stationen. De blev gjort bekendt med A's tilstedeværelse, men polititjenestemanden fra sundhedspolitiet ønskede ikke, at A skulle overvære undersøgelsen, idet det ville være uheldigt af hensyn til de omboende, dersom det skulle komme til et optrin.

Politiasistenten forklarede, at han ikke erindrede, om han den pågældende dag havde aftalt med A's advokat, at A skulle have lejlighed til at overvære undersøgelsen af pølsevognen, men han kunne huske, at der om formiddagen havde været et utal af telefonopringninger vedrørende sagen; der var også en advokat, som havde ringet, men hvad denne hed, eller hvad samtalen gik ud på, kunne han ikke huske.

Politikommisæreren på Nyropsgades politistation henstillede, om det måske burde be-

klages, at A ikke havde fået lejlighed til som aftalt selv at overvære undersøgelsen af pølsevognen, hvis hans påstand om en sådan aftale var rigtig; aftalen var ikke truffet med nogen på politistationen.

Politidirektøren i København henholdt sig til politikommisæreren's udtalelse.

På min forespørgsel, om advokaten havde truffet aftale med politiet om, at A skulle overvære sundhedspolitiet's undersøgelse af pølsevognen, og i bekræftende fald med hvem, erklærede advokaten, at han kunne huske, at han om sagen havde telefoneret til politistationen i Nyropsgade og sundhedspolitiet, men at han ikke havde noteret noget om eventuelle aftaler, og at han derfor måtte henholde sig til A's fremstilling, hvis rigtighed han ikke kunne bestride.

Jeg udtalte, at jeg i betragtning af den usikkerhed, der forelå med hensyn til, hvad der måtte være aftalt med politiet, ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for at kritisere de pågældende tjenestemænd.

Sagen gav mig dog anledning til overfor politidirektøren at fremhæve, at A burde have haft lejlighed til at overvære undersøgelsen af pølsevognen, såfremt dette var stillet ham i udsigt, og at der såvidt muligt bør gives en sigtet lejlighed til i en ham vedrørende sag at overvære en for sagens afgørelse vigtig undersøgelse.

5. Statsfængslet i Vridsløselille burde tidligere end sket have underrettet en fange om, at et af ham skrevet brev var blevet tilbageholdt. (J. nr. 868/59).

Den 22. december 1959 klagede A, der hensad i statsfængslet i Vridsløselille, over, at hans breve til hans søster i Nørresundby var 8-12 dage gamle, når de nåede frem. Dernæst gjorde A gældende, at der var gået flere dage, inden han havde fået besked om, at hans breve af 23. oktober 1959 til en niece B og af 17. december 1959 til en ven C var blevet tilbageholdt af statsfængslet.

Endelig anførte A, at han i forbindelse med tilbageholdelsen af brevet af 17. december 1959 havde fået en urigtig oplysning af statsfængslets overlærer og ugrundet var blevet irrettesat af fængselspræsten. A oplyste

herved, at han i dette brev anmodede C om, at han måtte bo hos ham i tilfælde af prøveløsladelse, eventuelt kun for 1 dag, og om, at han i tilfælde af henvendelse fra statsfængslet ville bekræfte, at A kunne bo hos ham. Da A den 19. december 1959 spurgte overlæreren, om brevet var afsendt, meddelte han A, at brevet lå hos vicefængselsinspektøren. Dette viste sig at være urigtigt, idet A samme dag blev kaldt ned til fængselspræsten, som var i besiddelse af brevet og irrettesatte A, da brevet efter fængselspræstens opfattelse tilsigtede at vildlede fængselsmyndighederne.

Inspektøren for statsfængslet oplyste, at

den almindelige fremgangsmåde ved ekspeditionen af udgående breve fra fanger er den, at brevene skrives om søndagen, hvorefter de censureres og afsendes om mandagen. Der kan forekomme forsinkelser, således at breve først afsendes tirsdag. Yderligere forsinkelser kan forekomme, såfremt brevenes indhold giver censuren anledning til nærmere overvejelser og undersøgelser, eventuelt således at brevene videregives til inspektionens afgørelse. A's påstand om at det skulle have været 8-12 dage, inden hans breve var nået frem til Nørresundby, forekom imidlertid inspektøren ganske uforståelig, og adressaten havde da heller ikke rettet henvendelse herom til inspektionen.

Med hensyn til brevet af 23. oktober 1959 til B oplyste inspektøren, at A i brevet fremsatte sådanne beskyldninger mod hende, at inspektionen fandt det rigtigst ikke direkte at afsende brevet og anmodede fængselspræsten om at tale med hende. Fængselspræsten havde derefter den 14. november 1959 en samtale med B. Inspektøren erkendte, at A, da der således var gået ret lang tid, fra han skrev brevet og til B blev underrettet om dets eksistens og indhold, burde være blevet gjort bekendt med, at brevet indtil videre var tilbageholdt.

I denne forbindelse oplyste fængselspræsten, at han i tiden 24. oktober-3. november 1959 var fraværende på tjenesterejse, og at han først fik A's brev til B ved sin hjemkomst. Efter et forgæves forsøg traf fængselspræsten hende den 14. november 1959, og hun erklærede, at hun ikke ønskede at modtage breve fra A og derfor heller ikke ønskede at læse brevet af 23. oktober 1959, som fængselspræsten havde medbragt. Da fængselspræsten mente, at en øjeblikkelig meddelelse herom kun ville virke ophidsende på A, henlagde han derefter brevet for ved lejlighed at tale med A om sagen.

På min fornyede forespørgsel om, hvornår A var blevet underrettet om tilbageholdelsen af det omhandlede brev, meddelte inspektøren, at der ikke var foretaget noget notat herom, men at fængselspræsten havde oplyst, at A engang i løbet af efteråret 1959 var blevet underrettet om, at brevet ikke var og ikke ville blive afsendt.

Med hensyn til brevet af 17. december 1959 anførte inspektøren, at A anmodede adressaten om overfor en eventuel repræsen-

tant for statsfængslet at ville bekræfte, at A kunne få ophold hos ham i tilfælde af prøveløsladelse, selv om det bare var for 1 dag. Fængselsmyndighederne var ikke i tvivl om, at det var A's hensigt at give det udseende af, at hans fremtid var mere betrygget, end tilfældet var, for at han derved kunne have større mulighed for at opnå prøveløsladelse. Brevet blev derfor den 18. december 1959 af overlæreren afleveret til vicefængselsinspektøren, der samme dag videregav det til fængselspræsten. Denne tilkendegav A, at brevet ikke fandtes egnet til afsendelse, hvorimod A protesterede. Inspektøren tilføjede, at adressaten ikke hørte til A's pårørende, og at det ikke kunne anses for betydningsfuldt, at A havde forbindelse med vedkommende, hvorfor fængselsmyndighederne ikke nærede betænkelighed ved at tilbageholde brevet.

Fængselspræsten oplyste, at han kaldte A ned i anledning af brevet og meddelte ham, at det ikke kunne afsendes, ligesom han bebrejdede A den måde, det var skrevet på.

Forsåvidt angik A's anbringende om at overlæreren havde givet urigtig oplysning om, hvor brevet befandt sig, anførte inspektøren, at overlæreren havde overgivet brevet til vicefængselsinspektøren og ikke, da A spurgte ham, var klar over, at denne straks havde videregivet brevet til fængselspræsten. Da A senere talte med vicefængselsinspektøren, var denne på sin side ikke klar over, at A havde talt med overlæreren, hvorfor han blot sagde, at brevet var hos fængselspræsten, til hvem A kunne henvende sig. Overlæreren var således i god tro, da han gav A sin oplysning, hvilket vicefængselsinspektøren senere havde forklaret A.

Direktoratet for Fængselsvæsenet udtalte, at det overfor inspektøren havde påtalt, at A ikke indenfor en rimelig tid havde fået underretning om, at brevet af 23. oktober 1959 ikke ville blive afsendt.

Den 2. august 1960 udtalte jeg, at A's påstand om, at hans breve til søsteren havde været 8-12 dage gamle ved fremkomsten, ikke var blevet bestyrket ved undersøgelsen.

Jeg udtalte dernæst, at det var uheldigt, at A ikke indenfor en rimelig tid var blevet underrettet om tilbageholdelsen af brevet af 23. oktober 1959.

Derimod var A efter det foreliggende med tilstrækkelig hurtighed blevet underrettet om tilbageholdelsen af brevet af 17. december 1959, og da jeg kunne tiltræde fængselsmyndighedernes opfattelse vedrørende indholdet af brevet, kunne jeg ikke

kritisere fængselspræsten for den bebrejelse, han havde rettet mod A.

Endelig meddelte jeg, at der efter det oplyste intet var at bebrejde overlæreren i anledning af oplysningen om, hvor brevet af 17. december 1959 befandt sig.

6. Fængselsfangers adgang til at købe og tilberede pulverkaffe og deres mulighed for at indtage et mellemmåltid. (J. nr. 249/59).

I april 1959 klagede A over, at de indsatte i statsfængslet i Nyborg ikke kunne købe pulverkaffe, og at de ikke om lørdagen havde en spisepause mellem morgenmaden kl. 6,35 og middagsmaden kl. ca. 13.

Den 4. juni 1959 meddelte Direktoratet for Fængselsvæsenet, at det ville iværksætte en undersøgelse af, hvorledes disse forhold var ordnet i de forskellige statsfængsler, og efter at denne undersøgelse var afsluttet, udtalte direktoratet den 15. juli 1960, at der ved de statsfængsler, der har et lignende tidsinterval mellem morgen- og middagsmåltidet som statsfængslet i Nyborg, var givet de indsatte mulighed for at indtage et mellemmåltid i form af en kop te el. lign. Direktoratet havde samtidig meddelt inspektøren ved statsfængs-

let i Nyborg, at man intet havde at erindre mod, at der blev givet de fanger i statsfængslet, som måtte ønske det, adgang til om formiddagen at drikke en kop te eller spise et stykke mad, der medbringes fra morgenmåltidet, idet det herved blev forudsat, at dette vil kunne ske uden egentlig afbrydelse af arbejdet. Endvidere oplyste direktoratet, at det i cirkulærskrivelse af 28. december 1959 til inspektørerne for statsfængslerne og fængselsafdelingerne havde bestemt, at fangerne af deres købeevne må købe pulverkaffe og tilberede og nyde den i fritiden.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

7. Udbetaling af vidnegodtgørelse til personer, der af politiet tilsiges til at afgive forklaring som vidner. (J. nr. 420/59).

A, der den 24. juni 1959 efter tilsigelse i henhold til retsplejelovens § 194 havde givet møde som vidne i et af Københavns Politis undersøgelseskamre, klagede over, at en kriminaloverbetjent havde nægtet at udbetale ham vidnegodtgørelse, der dog senere var blevet udbetalt, da hans advokat havde rettet henvendelse til politiet.

Kriminaloverbetjenten oplyste, at A den pågældende dag efter tilsigelse gav møde i undersøgelseskammeret for at give oplysninger til en sag vedrørende en anholdt, der var sigtet for overtrædelse af straffelovens § 230, og som i en periode på ca. 14 dage indtil anholdelsen havde boet hos A, hvor han havde fået kost, logi og cigaretter. Efter afhøringen spurgte A, om han skulle have vidnegodtgørelse, hvilket kriminaloverbetjenten under de

foreliggende omstændigheder ikke mente at han skulle.

Politidirektøren i København udtalte, at de foreliggende instrukser til politipersonalet om vidnegodtgørelse beklageligvis ikke var helt klare, og at han derfor ikke fandt, at der var noget at bebrejde kriminaloverbetjenten, fordi han havde ment, at der i det foreliggende tilfælde ikke kunne udbetales vidnegodtgørelse til A.

Spørgsmålet havde ikke været forelagt politiadvokaten, der først blev bekendt med sagen ved henvendelsen fra A's advokat, og han havde derefter foranlediget vidnegodtgørelsen udbetalt. Med den givne anledning ville politidirektøren udarbejde en instruks vedrørende udbetaling af vidnegodtgørelse.

Kriminaloverbetjenten oplyste senere, at

tilsigelsen af A skete pr. korrespondancekort, hvorpå der var trykt »Vidnetilsigelse«. I de tilfælde, hvor man mente at der ikke var tale om vidneforklaring, udstrede man ordet »Vidnetilsigelse«. Da dette var en almindelig fremgangsmåde, ville kriminaloverbetjenten gå ud fra, at han også i A's tilfælde havde udstreget ordet »Vidnetilsigelse«. Det anvendte tilsigelseskort var imidlertid ikke længere til stede.

A, der blev gjort bekendt med kriminaloverbetjentens seneste oplysninger, påstod, at ordet »Vidnetilsigelse« ikke var udstreget på den tilsigelse, han havde modtaget.

Til brug for min behandling af klagen indhentede jeg yderligere udtalelser fra rigspolitchefen og Justitsministeriet, der forelagde sagen for Foreningen af Politimestre i Danmark, nogle statsadvokater og rigsadvokaten.

Rigspolitchefen udtalte, at han under de foreliggende omstændigheder ikke fandt grundlag for at bebryde kriminaloverbetjenten, at denne havde afslået at udbetale vidnegodtgørelse, eller at han havde undladt at forelægge spørgsmålet for sine foresatte.

Justitsministeriet anmodede Foreningen af Politimestre i Danmark om en udtalelse om, i hvilket omfang der udbetaltes godtgørelse til vidner, som indkaldtes til afhøring hos politiet, samt om der var trang til at udfærdige nøjere bestemmelser herom.

Foreningen tilsendte ministeriet oplysninger om forskellige politikredses praksis på det pågældende område. Det fremgik heraf, at der stort set ikke blev udbetalt vidnegodtgørelse til personer, som blev indkaldt til afhøring hos politiet.

Efter bestyrelsens opfattelse var der ikke trang til bestemmelser om spørgsmålet. Sådanne bestemmelser ville iøvrigt – hvis de kom til at gå ud på, at man altid skulle tilbyde betaling af godtgørelse ved alle afhøringer hos politiet af ikke-sigtede – medføre et kompliceret regnskab, og med de gældende satser ville godtgørelsen næppe blive anset for rimelig. Hertil kom, at møde efter tilsigelse til afgivelse af forklaring i straffesager ofte skete i den pågældendes egen interesse som anmelder eller forurettet og uden egentligt tidsspilde eller arbejdstab, idet mødetiden så vidt muligt blev tilpasset efter vedkommendes forhold.

Statsadvokaten for København udtalte, at

der efter hans opfattelse ikke burde udstedes nogen instruks, som i givet fald måtte gå ud på, at alle andre end sigtede skulle gøres bekendt med deres ret til vidnegodtgørelse, jfr. retsplejelovens § 194 sammenholdt med § 192, og at han således var enig i det af Politimesterforeningen udtalte.

Udbetaling af godtgørelse måtte formentlig overlades til polititjenestemandens skøn i det enkelte tilfælde, således at den kun blev tilbudt, når dette under hensyn til pågældende vidnes sociale og økonomiske situation fandtes rimeligt, mens det iøvrigt burde overlades til vidnet selv at fremsætte krav om godtgørelse, som på ingen måde helt ville dække arbejdstab el. lign. udgifter i forbindelse med fremmøde hos politiet.

Statsadvokaten i Viborg udtalte, at han kunne tiltræde, at en strikte gennemførelse af reglen om udbetaling af vidnegodtgørelse ville virke urimelig i mange tilfælde, henset til vidnernes tilknytning til sagen og det korte tidstab, der ofte var tale om.

Såfremt der derfor blev tale om en instruks om, at vidnegodtgørelse under alle omstændigheder skulle tilbydes – hvilket han ligesom Politimesterforeningen og statsadvokaten for København mente at burde fraråde – burde bestemmelsen forinden søges ændret, således at den ikke omfattede anmelderen og dennes nærmeste eller tidstab på under 2–3 timer.

Statsadvokaten for Sjælland kunne tiltræde, at en gennemførelse af en regel om, at der i alle tilfælde burde udbetales vidnegodtgørelse ved udenretlige afhøringer, ville virke urimelig. På den anden side måtte det erkendes, at en afgrænsning af de tilfælde, hvor udbetaling ikke kunne foretages, næppe var mulig, hvorfor han var enig med statsadvokaten i Viborg i, at spørgsmålet burde tages op i forbindelse med en eventuel ændring af bestemmelserne herom i retsplejeloven.

Rigsadvokaten udtalte, at det efter gældende ret måtte erkendes, at ikke-sigtede, der blev indkaldt til at afgive forklaring hos politiet, havde krav på godtgørelse efter reglen i retsplejelovens § 192, hvis de fremsatte begæring herom. Under hensyn til det af Politimesterforeningen udtalte måtte han imidlertid anse det for rimeligt og foreneligt med retsplejelovens bestemmelser, at de mø-

dende ikke generelt blev gjort bekendt med, at de havde krav på godtgørelse. Da oplysninger om retsreglerne efter det foreliggende for så vidt syntes påkrævet, erklærede han sig villig til at give en instruktion i overensstemmelse hermed.

Rigsadvokaten ville imidlertid være tilbøjelig til – i forbindelse med eventuelle andre ændringer i retsplejelovens bestemmelser om vidner – at foreslå § 194 ændret, således at det blev bestemt, at politiet *kan* tilstå godtgørelse efter reglerne i § 192, og at bestemmelsen i § 194, stk. 1, pkt. 2, samtidig blev ophævet.

Justitsministeriet udtalte, at det kunne tiltræde, at der under de foreliggende omstændigheder ikke var tilstrækkeligt grundlag for kritik af kriminaloverbetjenten.

Da der efter det i sagen fremkomne efter ministeriets opfattelse kunne være grund til at overveje spørgsmålet om en eventuel ændring af bestemmelserne i retsplejelovens § 194, stk. 3, om godtgørelse til vidner, der indkaldes til at afgive forklaringer hos politiet, anså ministeriet det ikke for hensigtsmæssigt på daværende tidspunkt at udsende instruktive forskrifter om spørgsmålet. Bestemmelsen syntes iøvrigt ikke at have givet anledning til vanskeligheder.

Det var imidlertid ministeriets hensigt at gøre det udvalg, der beskæftiger sig med spørgsmålet om ændringer af lovgivningens regler om vidner, bekendt med sagen og at

anmode udvalget om at inddrage det rejste spørgsmål under sine overvejelser.

Da kriminaloverbetjenten ikke med sikkerhed havde kunnet fastholde, at ordet »Vidnetilsigelse« var udstreget på tilsigelsen, måtte jeg lægge til grund, at A den 24. juni 1959 havde været tilsagt som vidne, og at han havde været berettiget til at få vidnegodtgørelse i henhold til retsplejelovens § 194.

Når hensås til de manglende instruktive bestemmelser på området, var jeg enig med Justitsministeriet i, at der under de foreliggende omstændigheder ikke var tilstrækkeligt grundlag for at kritisere kriminaloverbetjenten, fordi denne havde afslået at udbetale A vidnegodtgørelse uden at forelægge spørgsmålet for sine foresatte.

Da Justitsministeriet ville lade det udvalg, der beskæftiger sig med ændringer af lovgivningens regler om vidner, inddrage spørgsmålet om udbetaling af vidnegodtgørelse under sine overvejelser, fandt jeg ikke at burde udtale mig om, i hvilket omfang personer, der tilsiges af politiet, efter de gældende regler måtte antages at have krav på vidnegodtgørelse.

Under hensyn hertil fandt jeg heller ikke at kunne kritisere, at Justitsministeriet ikke anså det for hensigtsmæssigt på daværende tidspunkt at udsende instruktive forskrifter om udbetaling af vidnegodtgørelse.

8. *Fremhævet overfor Finansministeriet, at jeg måtte finde det ønskeligt, at der ikke med tilbagevirkende kraft blev foretaget forhøjelser af fradrag for naturalydelser, som vedkommende tjenestemand ikke havde pligt til at modtage. (J. nr. 398/59).*

Nogle fængselsfunktionærer klagede over, at der først den 6. september 1958 blev givet dem meddelelse om, at den månedlige leje for de møblerede værelser, de havde lejet på statsfængslet på Kragsskovhede, var blevet forhøjet fra 52,50 kr. til 97,50 kr. med virkning fra 1. juli 1958.

Efter at statsfængslet på Kragsskovhede pr. 1. april 1954 var blevet normeret med faste stillinger, meddelte Direktoratet for Fængselsvæsenet inspektøren for statsfængslet, at der fremtidig ikke ville kunne stilles logi m. v. vederlagsfrit til rådighed for den del af per-

sonalet, som beboede personalekvarteret. Betalingen for et møbleret værelse inclusive levering af sengetøj, håndklæder og rengøring samt lys og varme blev med virkning fra 1. august 1954 fastsat til 630 kr. årlig. – Dette beløb, der svarede til de indenfor andre institutioner anvendte satser for betaling af bolig uden kost, blev ikke reguleret før i 1958.

I forbindelse med gennemførelsen af lønningssloven af 7. juni 1958, der trådte i kraft den 1. april 1958, forhøjede Finansministeriet i cirkulære nr. 95 af 24. juni 1958 med virkning fra 1. juli 1958 de fradrag, der skal

foretages i tjenestemænds løn for naturalydelse i henhold til lønningslovens § 36.

Cirkulæret omfattede ikke de tilfælde, hvor der på tjenestestedet kun blev stillet værelse med lys og varme samt vask til rådighed for vedkommende tjenestemænd. For denne gruppe ikke-kostforplejede tjenestemænd, hvortil de pågældende fængselsfunktionærer hørte, fastsatte Finansministeriet i en cirkulærskrivelse af 4. juli 1958 med virkning ligeledes fra 1. juli 1958 betalingen for et møbleret værelse udenfor hovedstadsområdet og købstæderne til 1.170 kr. årlig.

I cirkulærskrivelse af 22. august 1958 til inspektørerne for de under fængselsvæsenet hørende anstalter henledte direktoratet opmærksomheden på de fra 1. juli 1958 gældende nye satser for leje af værelser, og herom blev fængselsfunktionærerne underrettet ved statsfængslets skrivelse af 6. september 1958.

På fængselsfunktionærernes vegne klagede Dansk Fængselsforbund til Direktoratet for Fængselsvæsenet dels over lejens størrelse, dels over, at forhøjelsen skulle foretages med tilbagevirkende kraft fra 1. juli 1958 at regne.

Direktoratet forelagde Fængselsforbundets klage for Finansministeriet, der udtalte, at det ikke fandt grundlag for at dispensere fra det fastsatte ikrafttrædelsestidspunkt.

I anledning af klagen til mig udtalte Direktoratet for Fængselsvæsenet, at det ved modtagelsen af ministeriets cirkulærskrivelse af 4. juli 1958 foretog en nærmere undersøgelse af, hvorvidt de i skrivelsen fastsatte regler skulle finde anvendelse på personale indenfor fængselsvæsenet. Da der ved visse anstalter var personale af den omhandlede kategori, blev det ved cirkulærskrivelsen af 22. august 1958 meddelt inspektørerne, at der med virkning fra 1. juli 1958 var fastsat nye satser for betaling for værelser.

Finansministeriet udtalte, at der i henhold til § 36, stk. 8, i tjenestemandsløven af 1946 og til de i de tidligere tjenestemandsløve dertil svarende regler gennem årene havde været udstedt forskellige bekendtgørelser og cirkulærer om fradrag i tjenestemænds løn for naturalydelse, jfr. f. eks. Finansministeriets cirkulære af 20. maj 1952, der trådte i kraft den 1. april 1952. I disse cirkulærer havde der alene været fastsat betalingsatser for tjenestemænds ophold med fuld forplejning på vedkommende statsinstitution, hvorimod

selvstændige satser for ophold uden forplejning ikke havde været optaget i naturalfradragscirkulærene, idet der ikke eksisterede nogen almindelig adgang for tjenestemænd til at få logi på vedkommende statsinstitution uden samtidig at modtage kost m. v.

Imidlertid viste det sig, at det indenfor forskellige institutioner, der henhørte under den daværende Overinspektion for Børneforsorgen, var påkrævet i visse tilfælde at lade enkelte medarbejdere få bolig uden kost på vedkommende institution. Efter indhentet udtalelse fra Lønningsrådet tiltrådte Finansministeriet, at nogle nærmere fastsatte satser blev bragt til anvendelse indenfor børneforsorgen. De pågældende satser var senere af Overinspektionen for Børneforsorgen uden forelæggelse for Finansministeriet blevet reguleret i takt med forhøjelserne i Finansministeriets naturalfradragscirkulærer af 31. marts 1955 og 16. april 1957.

I forbindelse med gennemførelsen af lønningsloven af 1958 blev spørgsmålet om forhøjelser af de dagældende satser for naturalfradrag taget op til overvejelse i Finansministeriet, og der blev med Lønningsrådets tilslutning i cirkulæret af 24. juni 1958 fastsat forhøjede satser, der fik virkning fra 1. juli 1958.

Samtidig tog Finansministeriet spørgsmålet om tjenestemænds adgang til at modtage logi uden kost på vedkommende statsinstitution op til overvejelse, og der blev, ligeledes med tilslutning fra Lønningsrådet, i videre omfang end hidtil åbnet adgang til for visse tjenestemandskategorier at modtage sådanne naturalydelse, for hvilke der i cirkulærskrivelsen af 4. juli 1958 med virkning fra 1. juli 1958 blev fastsat nye og højere satser end de hidtil indenfor børneforsorgen gældende.

I anledning af klagen havde Finansministeriet påny overvejet sagen, men mente at måtte fastholde det tidligere indtagne standpunkt. Som begrundelse herfor anførte ministeriet yderligere, at spørgsmålet om forhøjelse af såvel de almindelige naturalfradragssatser som de særlige betalingsatser for logi til ikke-kostforplejede tjenestemænd blev taget op til revision i forbindelse med gennemførelsen af lønningsloven af 7. juni 1958. Mens lønningsloven fik virkning fra 1. april 1958, fandt ministeriet det ikke praktisk at gennemføre forhøjelsen af de heromhandlede naturalfradrag fra et tidligere tidspunkt end

1. juli 1958, hvilket ikrafttrædelsestidspunkt iøvrigt også kom til at gælde for den forhøjelse af tjenesteboligfradraget, som med hjemmel i lønningslovens § 36, stk. 4, blev gennemført i forbindelse med lønningsrevisionen.

Finansministeriet havde herved været opmærksom på, at de omhandlede satsforhøjelser rent faktisk kunne blive gennemført på forskellige tidspunkter for tjenestemænd under de forskellige styrelser, afhængig af, hvornår meddelelsen om satsforhøjelsen fremkom til de forskellige lønanvisende myndigheder, samt af, hvor hurtigt de nødvendige beregninger kunne foretages i hvert enkelt tilfælde, men bl. a. af disse grunde udskød man ikrafttrædelsestidspunktet til 1. juli 1958. Det var på den anden side en forudsætning, at dette ikrafttrædelsestidspunkt i hvert fald måtte gælde for samtlige tjenestemænd, der var omfattet af de generelle satsforhøjelser, idet der ellers ville fremkomme en tilfældig og ikke begrundet forskelsbehandling.

Den omstændighed, at Direktoratet for Fængselsvæsenet først ved skrivelse af 22. august 1958 havde givet anstalterne meddelelse om forhøjelsen af betalingen for logi til ikke-kostforplejet personale, sås ikke at kunne medføre nogen ændring i det principielle standpunkt eller begrunde nogen særbehandling for personalet ved statsfængslet på Kragsskovhede. De pågældende, som pr. 1. juli 1958 blev henført under de forhøjede satser, var tjenestemænd (eller tjenestemandspiranter) og måtte derfor være underkastet de generelle satsændringer, som blev gennemført med hjemmel i lønningslovens § 36, stk. 7.

I denne forbindelse anførte Finansministeriet, at det ved tidligere revisioner af naturalfradragscirkulærene med Lønningsrådets tilslutning havde været praksis, at satsforhøjelser havde fået tilbagevirkende kraft, jfr. f. eks. det tidligere omtalte naturalfradragscirkulære af 20. maj 1952, der fik virkning fra 1. april 1952. Dernæst fremhævede Finansministeriet, at der ikke gennem årene ensidigt var sket forhøjelser med tilbagevirkende kraft af satser for ydelser, som tjenestemænd havde modtaget af staten, men det var i flere tilfælde forekommet, at nyordninger, som havde været i tjenestemændenes favør, var gennemført med tilbagevirkende kraft. Således var der for så vidt angik de særlige ydelser (time- og dagpenge, overarbejdspenge,

godtgørelse for mistede fridage, natpenge etc.), som tjenestemænd modtager ud over den faste lønning, ofte sket forhøjelser med tilbagevirkende kraft, jfr. f. eks. Finansministeriets cirkulære af 30. maj 1950, der fik virkning fra 1. april 1950, og af 16. december 1958, der fik virkning fra 1. december 1958.

Ud fra en samlet vurdering af tjenestemændenes lønnings- og ansættelsesforhold, herunder bestemmelserne i lønningslovens § 36, stk. 7, måtte Finansministeriet anse det for berettiget, at forhøjelsen af de i henhold til lønningsloven fastsatte betalingssatser for naturalydelser blev gennemført fra et for samtlige tjenestemænd gældende tidspunkt, og at der ikke på dette område – medmindre ganske særlige omstændigheder forelå – burde indrømmes enkelte tjenestemænd favører, f. eks. fordi en forhøjelse af beregningsmæssige eller andre grunde blev gennemført senere, end tilfældet var for flertallet af tjenestemænd.

Ministeriet fandt i denne forbindelse grund til at fremhæve, at fængselsfunktionærerne blev gjort bekendt med forhøjelsen af boligfradragene den 6. september 1958, og at efterbetalingerne således alene omfattede månederne juli–september.

Den 19. januar 1960 anmodede jeg Direktoratet for Fængselsvæsenet om at oplyse, hvor mange funktionærer under fængselsvæsenet der henholdsvis pr. 1. juli 1958 og 1. januar 1960 var omfattet af reglerne i Finansministeriets cirkulærskrivelse af 4. juli 1958 om leje af værelser m. v. uden kost. Endvidere bad jeg direktoratet oplyse, hvor mange af disse lejeforhold der måtte være ophævet i tiden mellem 1. juli 1958 og 1. januar 1960, samt tidspunktet for ophævelserne.

Direktoratet oplyste, at der pr. 1. juli 1958 på Kragsskovhede havde været udlejet 8 værelser, at samtlige lejeforhold var ophævet, og at i hvert fald de 7 var ophævet indenfor ca. et halvt år efter meddelelsen om lejeforhøjelsen.

Den 30. marts 1960 forelagde jeg påny sagen for Finansministeriet og anførte, at der, når der som led i en generel revision af lønningslove blev foretaget forhøjelser af såvel lønninger som fradrag for natural-

ydelse og forhøjelserne af lønningerne blev tillagt tilbagevirkende kraft, næppe kunne indvendes noget imod, at fradragene for naturalydelse ligeledes blev forhøjet med tilbagevirkende kraft for så vidt angik tilfælde, hvor tjenestemanden havde pligt til at modtage ydelsen, f. eks. en tjenestebolig, jfr. lønningslovens § 36, stk. 2. Hensynet til vedkommende tjenestemand syntes ikke at tale imod en sådan ordening.

I de tilfælde, hvor tjenestemanden som i nærværende sag derimod ikke havde pligt til at modtage ydelsen, fik hensynet til ham forøget vægt. Hvis forhøjelsen af fradraget for naturalydelsen i dette tilfælde blev gennemført med tilbagevirkende kraft, blev tjenestemanden afskåret bl. a. fra retten til, inden forhøjelsen trådte i kraft, at reagere mod den ved at frasige sig ydelsen.

Jeg henviste til Direktoratet for Fængselsvæsenets oplysninger og udtalte, at selv om der ikke heri var bevis for en årsagsammenhæng mellem forhøjelsen – der på grund af de særlige forhold androg omtrent 100 pct. – og ophævelsen af lejeforholdene, var tidspunktet for ophævelserne et stærkt indicium herfor.

Under henvisning hertil anmodede jeg Finansministeriet om atter at overveje, hvorvidt den trufne afgørelse burde fastholdes, eller om Dansk Fængselsforbunds anmodning burde imødekommes, således

at de omhandlede forhøjelser først fik virkning fra 1. oktober 1958 at regne.

Finansministeriet gjorde sagen til genstand for fornyet overvejelse og meddelte, at det under hensyn til de fremhævede særlige omstændigheder, hvorefter 7 af de i sagen omhandlede lejeforhold var ophævet indenfor et halvt år efter satsforhøjelsen, ikke havde ment at burde modsætte sig, at lejeforhøjelsen først fik virkning fra 1. oktober 1958.

Direktoratet for Fængselsvæsenet bemyndigede derefter fængselsinspektørerne til at foretage tilbagebetaling af for meget erlagt leje for tiden 1. juli–1. oktober 1958.

Jeg udtalte herefter, at jeg ved bedømmelsen af sagen måtte lægge til grund, at forhøjelser af fradrag for naturalydelse i forbindelse med stedfundne revisioner af lønningslove tidligere havde været gennemført med tilbagevirkende kraft. Under hensyn hertil samt til, at ministeriet havde imødekommet Dansk Fængselsforbunds anmodning om, at forhøjelsen af lejen for de omhandlede værelser først fik virkning fra 1. oktober 1958, gav den konkrete sag mig ikke grundlag for at udtale kritik.

Sagen gav mig dog anledning til overfor Finansministeriet at fremhæve, at jeg måtte finde det ønskeligt, at der ikke fremtidig med tilbagevirkende kraft skete forhøjelser af fradrag for naturalydelse, som vedkommende tjenestemænd ikke havde pligt til at modtage.

9. Kritiseret, at der var medgået for lang tid til Landsskatterettens behandling af en sag, og udtalt, at der i større omfang end sket burde være foretaget notater om samtaler og forhandlinger. (J. nr. 590/59).

I september 1959 klagede advokat A over, at Landsskatteretten ikke havde taget stilling til en af ham i 1954 indgivet klage vedrørende en klients skatteansættelser.

Klientens selvangivne skattepligtige indkomst for skatteåret 1951/52, der var godkendt af ligningskommissionen, blev forhøjet af skatterådet, der anså ham for skattepligtig af et af ham oppebåret provenu ved likvidation af to partrederier.

For skatteårene 1948/49–1953/54 forhøjede skatterådet samtidig klientens skattepligtige

formue, der ligeledes var godkendt af ligningskommissionen, idet rådet ikke ville tillade ham at fradrage nogle aktionærfor skrivinger som gældsposter.

Den 17. marts 1954 påklagede A for sin klient skatterådets forhøjelser af såvel indkomsten som formuen til Landsskatteretten, idet han for så vidt angik likvidationen af partrederierne henviste til en af Landsskatteretten tidligere truffet afgørelse (Meddelelser fra Landsskatteretten 1945, nr. 93). Han anmodede samtidig om at blive gjort bekendt med

skatterådets udregning, forinden retten traf afgørelse.

Landsskatteretten anmodede umiddelbart efter Statens Ligningsdirektorat om fra de lokale ligningsmyndigheder at indhente de for sagens behandling nødvendige erklæringer og oplysninger. Den 31. august 1954 oversendte Ligningsdirektoratet til Landsskatteretten det fra de stedlige ligningsmyndigheder modtagne ligningsmateriale med erklæringer.

Den 17. marts 1955 blev sagen uddelt til en sekretær, der forsøgte at gennemgå rettens praksis på grundlag af ældre sager, som imidlertid ikke var tilgængelige, samt at opstille, hvorledes de af skatterådet foretagne ansættelser var fremkommet. Da dette ikke klart fremgik af det forhåndenværende materiale, blev Ligningsdirektoratet anmodet om at oplyse, hvorledes ansættelserne fremkom. Den 18. juli 1955 fremsendte Ligningsdirektoratet en opgørelse vedrørende de enkelte skatteår, hvorefter sagen påny blev uddelt til sekretæren. Da der ikke forelå nogen begrundelse for de ændrede ansættelser, og da sekretæren ikke af det foreliggende materiale kunne se nogen begrundelse for dem, anmodede han om udlån af Ligningsdirektoratets materiale, som han modtog den 18. november 1955.

I skrivelse af 21. november 1955 erindrede A Landsskatteretten om sin anmodning i klageskrivelsen om – forinden retten traf afgørelse – at få lejlighed til at blive gjort bekendt med skatterådets udregning af de ændrede ansættelser og spurgte, hvornår det måtte være retten belejligt at lade ham få indsigt i sagens akter med henblik på en afslutning af sagen indenfor en rimelig tid.

Ifølge et notat på skrivelsen havde vedkommende kontorchef den 22. november 1955 telefonisk meddelt A, at sagen havde beroet på brevveksling med Ligningsdirektoratet, og at man ikke kunne meddele det begærede, før man havde sagen oplyst fra ligningsmyndighederne. Umiddelbart herefter havde sekretæren telefonisk meddelt A, at sagen kunne forhandles, når som helst det var ham belejligt.

Den 3. februar 1956 havde sekretæren på rettens kontor en forhandling med A. Ved denne lejlighed havde sekretæren fremskaffet akterne i den sag, hvortil A i sin klage havde henvist. I referatet i sagen henvistes der imidlertid til referat og indstilling i en anden sag, der trods ihærdig eftersøgning

ikke kunne findes. Den til grund for indkomstbeskatning af udlodninger fra partrederier liggende argumentation manglede herved, hvilket sekretæren fandt utilfredsstillende. Han lovede A at efterforske spørgsmålet videre, og det blev aftalt, at A skulle indsende supplerende materiale.

Kort efter fremsendte A det ønskede materiale til retten, hvorefter sagen atter blev uddelt til sekretæren, der derefter telefonisk havde drøftet materialet med A. Den 14. marts 1956 blev A anmodet om at indsende nogle supplerende oplysninger vedrørende partrederierne, som retten kort efter modtog. Den 24. april 1956 blev sagen igen uddelt til sekretæren, der derefter behandlede den i dens helhed og herunder nærmere undersøgte de selskabsretlige spørgsmål på grundlag af det af A fremsendte materiale, som han supplerende havde drøftet telefonisk med ham.

Formentlig i juni måned 1956 havde A rettet telefonisk henvendelse til sekretæren og oplyst, at han havde modtaget underretning om, at Landsskatteretten havde truffet afgørelse vedrørende en af de andre partredere, B, hvis udlodning var blevet fritaget for indkomstskat. Da det af rettens journal fremgik, at B havde to sager, men at disse endnu ikke var afsluttet, rettede sekretæren telefonisk henvendelse til A for eventuelt at få en afskrift af den kendelse, Landsskatteretten skulle have afsagt, men en sådan kendelse var A ikke i besiddelse af.

Sekretæren anmodede derefter journalen om udlån af sagerne vedrørende B. Da dette ikke på det daværende tidspunkt kunne ske, blev A's sag stillet i bero. Den 9. oktober 1956 modtog sekretæren sagen tilbage tillige med sagerne vedrørende B. Det fremgik heraf, at det var Ligningsdirektoratet, som for skatteåret 1951/52 af formelle grunde havde ændret B's ansættelse, således at udlodningen fra partrederiet ikke blev beskattet. Derimod havde Landsskatteretten for skatteåret 1953/54 fastholdt B's pligt til at betale indkomstskat af udlodningen fra partrederiet for dette skatteår.

Herom blev A telefonisk underrettet af sekretæren, der foreslog ham et nyt møde på rettens kontor for nærmere at drøfte spørgsmålet, og et sådant møde fandt også sted; ved denne lejlighed foreslog sekretæren A eventuelt at prøve at få B til at indbringe afgørelsen for skatteåret 1953/54 for de ordi-

nære domstole. A lovede at drøfte spørgsmålet med sin klient og B's advokat. Nogen tid efter meddelte A sekretæren, at B ikke ville indbringe spørgsmålet for domstolene. Sekretæren lovede A at drøfte sagen med Statens Ligningsdirektorat. En sådan drøftelse fandt sted, men Ligningsdirektoratet indtog det standpunkt, at det ikke var kompetent til at ændre ansættelsen for A's klients vedkommende. Herom underrettede sekretæren A telefonisk.

I efteråret 1956 indgav advokat C for en skatteyder til Landsskatteretten en klage vedrørende beskatningen af en udlodning fra et partrederi. Under en forhandling med C oplyste denne overfor sekretæren, at han – før retten traf sin afgørelse – ønskede at forhandle med Ligningsdirektoratet og Skattedepartementet, idet han ikke regnede med at få medhold i sit synspunkt ved Landsskatteretten. Den 7. februar 1957 blev det bestemt, at den nye sag skulle sammenholdes med A's sag, og sekretæren underrettede A telefonisk herom. Sekretæren var af den opfattelse, at A erklærede sig enig i, at hans sag skulle afvente resultatet af C's forhandlinger.

Sekretæren spurgte med mellemrum C om forhandlingernes forløb, og da C var vanskelig at træffe, blev han i skrivelse af 17. december 1957 anmodet om at give oplysninger til Landsskatteretten om resultatet af forhandlingerne. Det blev derefter aftalt med C, at han den 10. marts 1958 skulle komme til et møde på rettens kontor. Han fik imidlertid senere ved telefonisk henvendelse til kontoret ændret mødetidspunktet til 10. april 1958.

I skrivelse af 19. marts 1958 rettede A henvendelse til Landsskatteretten, idet han bl. a. under henvisning til de stedfundne forhandlinger og til, at retten »dog nu har haft 4 år til at bestemme sig«, bad oplyst, hvorpå rettens afgørelse måtte bero. Ifølge et udateret notat på skrivelsen havde sekretæren derefter telefonisk aftalt med A, at behandlingen af hans sag skulle afvente C's forhandlinger med Ligningsdirektoratet og Skattedepartementet.

Sekretæren anførte, at han straks efter modtagelsen af skrivelsen af 19. marts 1958 ringede til A, og at han mente, at A dengang var enig i at afvente resultatet af C's forhandlinger. Sekretæren havde derefter jævnlig rettet henvendelse til C, der senest den 13. februar 1959 havde oplyst, at hans forhand-

linger med skattemyndighederne endnu ikke var tilendebragt.

I skrivelse af 4. april 1959 rettede A påny henvendelse til Landsskatteretten og anførte, at sagen nu var gået ind i sit 6. år, at det var pinligt for ham at have modtaget en rykerskrivelse fra sin klient, og at han derfor måtte anmode retten om at få en afgørelse inden 1 måned. Ifølge et notat på skrivelsen havde sekretæren den 5. april 1959 telefonisk aftalt med A at fremme sagen, men dog at høre, om C havde fået noget ud af sine forhandlinger med Ligningsdirektoratet og Skattedepartementet.

Sekretæren oplyste, at skrivelsen af 4. april 1959 forbløffede ham, og at han under telefonsamtalen med A den 5. april udtalte, at sagen selvfølgelig kunne færdiggøres i retten, men at han troede, der var enighed om at afvente C's forhandlinger. Hvis der ønskedes en afgørelse fra retten, skulle han gerne færdiggøre sagen, og i så fald kunne resultatet sikkert foreligge indenfor en rimelig tid, men dog givet ikke indenfor 1 måned.

Efter 6. april 1959 var sagens behandling ifølge sekretæren alene trukket ud, fordi det nu viste sig umuligt at fremskaffe B's sager, som A efter sekretærens opfattelse fortsat tillagde betydning ved afgørelsen af sin sag. Det kunne konstateres, at B's sager var vedlagt en sag, som var sendt til kammeradvokaten, hvor de imidlertid ikke kunne findes. Fornye henvendelser til og eftersøgninger hos kammeradvokaten gav intet resultat, og til sidst måtte sekretæren opgive eftersøgningen og lade de udarbejdede referater i A's sag gå til skrivning. Denne blev tilendebragt den 29. september 1959, hvorefter sekretæren afleverede sagen.

Efter forelæggelse for Ligningsdirektoratet blev sagen sendt til votering blandt rettens medlemmer, der erklærede sig enige med skatterådet med hensyn til de principielle spørgsmål. Den 25. februar 1960 blev rettens kendelse udfærdiget.

Sammenfattende udtalte sekretæren, at det var beklageligt, hvis der var sket misforståelser i sagen med hensyn til behandlingen. Det havde aldrig været i hans tanker at ville skade eller genere nogen i sagen impliceret. Havde han på noget tidspunkt før 5. april 1959 tænkt, at der kunne opstå uoverensstemmelser, ville han have sikret sig de fornødne notater ganske nøjagtigt eller rettere have af-

leveret sagen i 1956; men dette var ikke faldet ham ind før modtagelsen af A's skrivelse af 4. april 1959.

Efter at have drøftet sagen med retsformanden, vedkommende kontorchef og sekretæren anmodede jeg Landsskatteretten om en udtalelse om, hvorvidt retten fandt det forsvareligt og rimeligt begrundet, at sagen i godt 3 år i det væsentlige havde beroet på udfaldet af tilsvarende sager, uagtet retten tidligere havde afsagt kendelser (Meddelelser fra Landsskatteretten 1945, nr. 93, og 1957, nr. 19) vedrørende det i sagen foreliggende spørgsmål om beskatning af udlodning fra et partrederi.

Da det dernæst under drøftelserne med retsformanden og kontorchefen var oplyst, at man ikke umiddelbart af de af rettens kontor udarbejdede månedlige restancelister kunne se, hvor gammel en sag egentlig var, anmodede jeg retten om at overveje, om der burde tilvejebringes en ordning, således at det direkte af restancelisterne fremgik, hvor længe en sag havde været under behandling i retten.

Endvidere anmodede jeg om en udtalelse om, hvorvidt der burde tilvejebringes en ordning, således at der blev udfærdiget notater om i hvert fald de vigtigere forhandlinger og samtaler vedrørende en verserende sag.

Da indholdet af A's erindringskrivelser til Landsskatteretten ikke stemte med det i notaterne på skrivelserne anførte, hvorefter han skulle have erklæret sig enig i, at sagen beroede på udfaldet af nogle tilsvarende sager, anmodede jeg retten om en udtalelse om, hvorvidt det i et tilfælde som det foreliggende, hvor en skatteyder eller dennes repræsentant rykker for en afgørelse, ville være hensigtsmæssigt skriftligt overfor vedkommende at bekræfte en eventuel telefonisk aftale om sagens videre ekspedition.

Landsskatteretten udtalte, at der i de godt 3 år, hvor sagen i det væsentlige havde beroet på udfaldet af tilsvarende sager, havde været ført forskellige samtaler mellem A og sekretæren, der havde det indtryk, at A var indforstået med, at sagens afgørelse afventede nogle forhandlinger med Ligningsdirektoratet og Skattedepartementet i en tilsvarende sag. Under hensyn hertil samt til, at afgørelserne i de tidligere afgjorte sager gik A's klient imod, anså retten det for forsvareligt og rime-

ligt, at resultatet af de nævnte forhandlinger afventedes.

Med hensyn til de månedlige restancelister udtalte retten, at der ud over den sædvanlige månedlige restancekontrol mindst en gang om året blev foretaget en gennemgang af samtlige journaler til undersøgelse af, hvorpå sager vedrørende ældre skatteår beroede. Med det af retten anvendte journal-system kunne det imidlertid på grundlag af sagens journalnummer ses, hvilket skatteår sagen angik, og det ville derfor være muligt også på grundlag af de månedlige restancelister at undersøge årsagen til, at sager vedrørende ældre skatteår endnu ikke var afsluttet. Årsagen hertil kunne ganske vist bl. a. være, at sagen var indkommet til Landsskatteretten som følge af en forhøjelse af skatteansættelsen, som havde fundet sted på Ligningsdirektoratets foranledning efter udløbet af det pågældende skatteår, således at sagens behandling i Landsskatteretten ikke havde været af længere varighed. Man var imidlertid af den opfattelse, at alene den omstændighed, at en sag vedrørte et ældre skatteår, i sig selv burde bevirke, at dens behandling i retten blev søgt fremmet af hensyn til skatteyderen. Man ville dog i anledning af min henvendelse indføre den yderligere foranstaltning, at de månedlige fortegnelser over sager under ekspedition – for så vidt der på disse fandtes sager, der vedrørte skatteår forud for det løbende og det foregående skatteår – skulle indeholde oplysning om datoen for sagens første modtagelse i retten.

Vedrørende udfærdigelse af notater af vigtigere forhandlinger og samtaler udtalte retten, at det lå i sagsbehandlerens egen interesse at fortage sådanne notater, og at man stedse i retten havde anset det for en selvfølge, at sagsbehandleren foretog notat om forhandlinger og samtaler vedrørende en verserende sag. Man havde i den givne anledning indskærpet, at denne fremgangsmåde blev overholdt.

Endelig udtalte retten, at en skriftlig bekræftelse af mundtlige aftaler med vedkommende skatteyder eller dennes repræsentant i de fleste tilfælde var overflødig, idet det sjældent var forekommet, at en mundtlig aftale var misforstået, ikke husket eller ikke vedstået af klageren. Man agtede i den givne anledning at instruere rettens medarbejdere

om, at klageren eller dennes repræsentant under en telefonisk henvendelse i anledning af en rykkerskrivelse fra ham skal spørges, om han ønsker skriftligt svar, hvilket i bekræftende fald skal gives. Notatet vedrørende samtalen skal indeholde fornøden bemærkning herom.

Jeg udtalte, at jeg, uanset det ønskelige i at sagernes afgørelse ikke blev forhalet, ikke fandt at burde udtale mig imod, at Landsskatteretten lod en verserende sag afvente afgørelsen i en anden for retten eller for andre myndigheder verserende sag, hvis afgørelse var af betydning for den sag, der blev stillet i bero, for så vidt afgørelsen i den anden sag kunne forventes truffet i en nærmere fremtid. En udsættelse, der måtte forventes at blive af længere varighed, burde derimod som altovervejende hovedregel kun ske, når vedkommende klager var indforstået hermed.

Ved bedømmelsen af sagen måtte jeg lægge til grund, at sagen fra efteråret 1956 til foråret 1959 i det væsentlige havde beroet på udfaldet af en tilsvarende sag. Ved de i dette tidsrum af sekretæren førte telefonsamtaler og forhandlinger sås der ikke at være fremkommet oplysninger, som havde haft reel betydning for sagens afgørelse.

Forsåvidt angik tiden indtil modtagelsen af A's skrivelse af 19. marts 1958 fandt

jeg at måtte acceptere det af Landsskatteretten anførte, hvorefter man havde det indtryk, at A var indforstået med, at hans klage afventede udfaldet af den tilsvarende sag, uagtet han allerede i skrivelser af 21. november 1955 havde lagt vægt på at få sagen afsluttet »indenfor en rimelig tid«.

Efter modtagelsen af skrivelser af 19. marts 1958 og i hvert fald efter modtagelsen af skrivelser af 4. april 1959 burde Landsskatteretten, uanset de med A førte telefonsamtaler, ikke fortsat være gået ud fra, at han var enig i, at sagens kontormæssige færdiggørelse skulle afvente udfaldet af eller eftersøgningen af andre sager. Eventuelt burde retten skriftligt have sikret sig hans indforståelse med, at han frafaldt de i de ovennævnte skrivelser fremsatte kraftige anmodninger om sagens fremme.

Jeg måtte herefter finde, at der alt i alt var medgået for lang tid til Landsskatterettens behandling af sagen indtil efteråret 1959, og at sagen ikke burde have beroet i så lang tid, så meget mere som Landsskatteretten tidligere havde truffet afgørelse vedrørende tilsvarende spørgsmål.

Endelig udtalte jeg, at der i større omfang end sket af sekretæren burde være foretaget notater om de af ham med A, C og Statens Ligningsdirektorat m. fl. førte samtaler og forhandlinger*).

10. *Direktoratet for Ulykkesforsikringens behandling af en sag gav på nogle punkter anledning til kritik. (J. nr. 133/60).*

I februar 1960 klagede A over Direktoratet for Ulykkesforsikringens behandling af en sag vedrørende et ham i oktober 1957 overgået ulykkestilfælde. A anførte bl. a., at direktoratet havde brugt for lang tid til at træffe afgørelse om invaliditetserstatning og om, til hvilket tidspunkt der tilkom ham dagpenge.

Endvidere anførte A, at direktoratet – efter at det den 6. oktober 1959 havde truffet afgørelse med hensyn til invaliditetserstatning, og efter at han havde bedt direktoratet overveje spørgsmålet på ny – ikke havde rettet henvendelse til Ortopædisk Hospital, hvor A efter direktoratets afgørelse på eget initia-

tiv var blevet undersøgt, og eventuelt havde betalt udgifterne ved undersøgelsen af ham.

A klagede yderligere over den af direktoratet den 22. januar 1960 truffede afgørelse om, til hvilket tidspunkt der tilkom ham dagpenge i henhold til ulykkesforsikringsloven.

Af det foreliggende fremgik det, at A den 5. oktober 1957 under arbejde på et andelsmejeri væltede med en stige og pådrog sig et brud på den ene fod, og i tiden 7.–16. oktober 1957 var han indlagt på Centralsygehuset i Silkeborg. Den 30. oktober 1957 blev ulykkestilfældet anmeldt til et forsikringselskab, der den 7. januar 1958 forelagde sagen

*) Smh. de nedenfor s. 111 og s. 187 refererede sager.

for direktoratet og oplyste, at det havde udbetalt A dagpenge for tiden 12. oktober 1957 -6. januar 1958. Den 29. januar 1958 meddelte direktoratet A, at det havde optaget sagen til behandling efter ulykkesforsikringsloven og udsat sagen i 3 måneder.

Den 24. marts 1958 sendte forsikringsselskabet direktoratet en sygeseddel af 18. marts 1958, hvori vedkommende læge havde erklæret, at A nu i væsentligt samme omfang som før ulykkestilfældet kunne udføre arbejde på værksted, men ikke på stige og tage. Selskabet meddelte samtidig, at det fra 18. marts 1958 havde nedsat dagpengene med en fjerdedel.

Den 12. maj 1958 meddelte direktoratet, som forinden havde indhentet fornyede lægelige oplysninger, at afgørelsen om invaliditetserstatning påny var blevet udsat i 3 måneder.

Forsikringsselskabet sendte den 21. maj 1958 direktoratet en skrivelse af 13. maj 1958 fra A, hvori han underrettede selskabet om, at han af hensyn til sin fod kunne arbejde 4 timer daglig og ikke på tage og stiger. Samtidig meddelte selskabet, at det fortsat udbetalte ham dagpenge med tre fjerdedel af fulde dagpenge.

Efter direktoratets anmodning indsendte Centralsygehuset i Silkeborg den 28. juni 1958 nye oplysninger om A's fod.

Med skrivelse af 21. august 1958 sendte forsikringsselskabet direktoratet en sygeseddel af 14. august 1958, hvori vedkommende læge havde anført, at A efter hans skøn ikke var i stand til at udføre sit arbejde i væsentligt samme omfang som før ulykkestilfældet. På sygesedlen havde A selv anført, at han var uarbejdsdygtig og i ca. 1 måned ikke havde arbejdet, og at han skulle indlægges på sygehus. Selskabet meddelte samtidig, at der var blevet udbetalt A dagpenge indtil den 14. august 1958, og bad direktoratet tage stilling til, om der var grundlag for yderligere dagpenge, og i bekræftende fald i hvilket omfang. Efter at direktoratet havde fået oplyst, at A skulle indlægges på Centralsygehuset i Silkeborg, anmodede det den 15. september 1958 Centralsygehuset om supplerende oplysninger, og den 8. oktober 1958 indkom fra sygehuset oplysning om, hvad der var fremkommet ved en undersøgelse af A den 27. september 1958. Den 20. november 1958 bad direktoratet sygehuset om at meddele, hvad det havde iagttaget med hensyn til A's

lidelse under behandlingen på sygehuset, og da svar herpå ikke indgik, erindrede direktoratet den 5. februar 1959 sygehuset om sagen. Den 4. maj 1959 rykkede direktoratet, der stadig ikke havde modtaget de ønskede oplysninger, ved anbefalet brev påny for svar og modtog den 21. maj 1959 oplysning fra sygehusets medicinske afdeling om, at A havde været indlagt på afdelingen fra den 29. august til den 7. oktober 1958, og om, hvad der var iagttaget under indlæggelsen.

Direktoratet bad herefter den 5. juni 1959 sygehuset udlåne de optagne røntgenbilleder, og disse indgik til direktoratet den 20. juli 1959. Få dage efter bad direktoratet overkirurgen ved sygehuset om at foretage en undersøgelse af A, og den 1. august 1959 undersøgte overkirurgen A og afgav erklæring herom.

Efter at A den 24. august 1959 overfor direktoratet havde beklaget sig over, at det endnu ikke havde truffet afgørelse i sagen, udsendte direktoratet den 9. september 1959 meddelelse bl. a. til A om, at man nu ville træffe afgørelse af erstatningspørgsmålet, og at de i sagen fremkomne oplysninger efter begæring kunne fremsendes til gennemsyn på det stedlige politikontor. Som svar herpå bad A om at måtte se sagen på politikontoret i Silkeborg, og samtidig besværede han sig over, at han ikke havde fået dagpenge siden sommeren 1958. Da A havde haft lejlighed til at gennemse akterne på politikontoret, klagede han i skrivelse af 1. oktober 1959 over indholdet af overkirurgens erklæring og over, at dagpenge stadig udeblev.

Den 6. oktober 1959 bestemte direktoratet, at det A tilstødte ulykkestilfælde måtte anses for at have medført en invaliditet på 5 pct., og at der tilkom ham en årlig rente, som direktoratet omsatte til et kapitalbeløb på 1.750 kr. Den 10. oktober 1959 meddelte A direktoratet, at han havde genoptaget sit arbejde, men at han som følge af smerter i foden ville få den undersøgt hos en specialist, og A forbeholdt sig efter undersøgelsen at fremsætte fornyede krav. Samtidig krævede A påny dagpenge fra medio august 1958.

Direktoratet bad den 7. november 1959 A om at oplyse, hvor han siden 14. august 1958, da dagpengeudbetalingen ophørte, havde arbejdet, og den 22. november 1959 gav A de ønskede oplysninger, idet han samtidig meddelte, at han var blevet undersøgt på Orto-

pædisk Hospital og selv havde måttet betale undersøgelsen. A stillede endvidere krav om større invaliditetserstatning og dagpenge indtil direktoratets afgørelse af erstatningsspørgsmålet.

Efter at direktoratet havde indhentet oplysninger hos A's arbejdsgivere, meddelte det den 22. januar 1960 A, at det måtte henholde sig til den trufne afgørelse vedrørende invaliditetserstatningen, og at der tilkom A dagpenge for tiden 14. august–24. november 1958.

Direktoratet udtalte overfor mig, at der var gået lang tid inden afgørelsen af dagpengespørgsmålet. Dette skyldtes imidlertid, at det måtte anses for tvivlsomt, om A var dagpengeberettiget efter 14. august 1958, og spørgsmålet blev yderligere kompliceret ved, at A ved udgangen af august 1958 blev indlagt på sygehus for en ulykkestilfældet uvedkommende lidelse. Som følge heraf måtte direktoratet indhente yderligere oplysninger bl. a. fra sygehuset, men der hengik flere måneder, inden oplysningerne indgik, og derefter viste det sig påkrævet at indhente specialisterklæring.

Der var ikke tilkendt A dagpenge for tiden efter 24. november 1958, fordi A da gik i arbejde, og fordi der ikke var lægeligt grundlag for at antage, at A ikke også efter 6. februar 1959, da han ophørte med dette arbejde, skulle kunne arbejde i væsentligt samme omfang som før ulykkestilfældet.

Videre anførte direktoratet, at der efter det foreliggende ikke med henblik på spørgsmålet om fastsættelse af ydelser til A efter ulykkesforsikringsloven havde været nogen grund til, at A lod sig undersøge på Ortopædisk Hospital, og efter direktoratets opfattelse var der derfor ikke grundlag for at godtgøre ham udgifterne herved.

På min forespørgsel om grunden til, at direktoratet først den 22. januar 1960 traf afgørelsen vedrørende det af forsikringsselskabet i skrivelse af 21. august 1958 rejste spørgsmål om udbetaling af dagpenge til A efter den 14. august 1958, oplyste direktoratet, at det ikke fandt med tilstrækkelig sikkerhed at kunne tage stilling til dagpengespørgsmålet før efter modtagelsen af overkirurgens erklæring af 1. august 1959 og de senere indhentede oplysninger om A's arbejde efter den 14. august 1958. Såfremt direktoratet skulle have truffet afgørelse på grundlag af de

lægelige oplysninger, som direktoratet den 8. oktober 1958 modtog fra Centralsygehuset i Silkeborg, havde direktoratet efter det da oplyste antagelig måttet afslå yderligere dagpengetildeling, og de oplysninger, som direktoratet den 21. maj 1959 modtog fra sygehuset, kunne ikke ændre direktoratets stilling, da A's sygehusophold ikke havde forbindelse med ulykkestilfældet.

Jeg bad endvidere direktoratet oplyse, hvorfor det, der ikke modtog svar fra sygehuset på erindringsskrivelsen af 5. februar 1959, først den 4. maj 1959 påny erindrede sygehuset om sagen. Som svar herpå meddelte direktoratet, at efter dets praksis anbringes sager, i hvilke der ventes svar på forespørgsler fra direktoratet, for sig selv og gennemgås hver måned af en bestemt tjenestemand med henblik på udsendelse af erindringsskrivelser. Den omstændighed, at der ikke var blevet sendt erindringsskrivelser ud i tiden 5. februar–4. maj 1959, måtte skyldes, at sagen var blevet overset ved gennemgangen.

Den 8. september 1960 udtalte jeg, at direktoratets ekspedition af sagen indtil den 21. august 1958, da forsikringsselskabet forelagde direktoratet spørgsmålet om udbetaling af dagpenge til A efter den 14. august 1958, ikke gav mig anledning til bemærkninger. – For så vidt angik sagens ekspedition i den følgende tid måtte jeg lægge til grund, at direktoratet først efter modtagelsen af overkirurgens erklæring af 1. august 1959 havde haft det fornødne lægelige grundlag for at tage stilling til erstatningsspørgsmålet og til spørgsmålet om dagpenge.

Efter det foreliggende havde sagen beroet på svar fra Centralsygehuset i Silkeborg i tiden 20. november 1958 til 21. maj 1959, og jeg måtte i denne forbindelse anse det for en fejl, at direktoratet ikke i videre omfang end sket havde forsøgt at få Centralsygehuset i Silkeborg til at besvare direktoratets forespørgsel af 20. november 1958. Det ville navnlig have været ønskeligt, om direktoratet, efter den 5. februar 1959 at have erindret sygehuset om svar, væsentligt tidligere end 4. maj 1959 påny havde erindret om sagen.

Det tidsrum, der var hengået fra modtagelsen af erklæringen af 1. august 1959 indtil fastsættelsen af invaliditetserstatnin-

gen den 6. oktober 1959, kunne ikke give mig anledning til bemærkninger. Derimod fandt jeg, at det havde været ønskeligt, om dagpengespørgsmålet, der var rejst af forsikringsselskabet den 21. august 1958, var blevet søgt afgjort noget tidligere end den 22. januar 1960. Jeg bemærkede herved, at forespørgslen af 7. november 1959 til A

om hans genoptagelse af sin beskæftigelse kunne have været stillet på et noget tidligere tidspunkt under sagens behandling.

Endvidere udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere det hovedsageligt lægelige skøn, der lå til grund for de trufne afgørelser.

Det af A iøvrigt anførte gav mig ikke anledning til bemærkninger.

II. Kritiseret den tid, der var medgået til Undervisningsministeriets behandling af en sag. (J. nr. 143/60).

Den 12. februar 1960 klagede Centralstationen for Tuberkulosebekæmpelse, Odense, over, at Undervisningsministeriet i en afgørelse af 14. februar 1958 angående en forespørgsel fra skoledirektionerne for Odense og Assens amtsråds kredse, om nogle lærere ikke burde give møde til tuberkuloseundersøgelse, ensidigt havde lagt vægt på en udtalelse fra Danmarks Lærerforening. Endvidere besværede stationen sig over, at ministeriet ikke havde taget endelig stilling til det af tuberkulosestationen i skrivelse af 10. marts 1958 rejste spørgsmål om, hvorvidt personalet på en skole var pligtig at underkaste sig tuberkuloseundersøgelse.

Den 1. december 1956 anmodede skoledirektionerne for Assens og Odense amtsråds kredse Undervisningsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt den i § 3, stk. 1, i loven om skolelæger (lovbekendtgørelse nr. 248 af 3. oktober 1957) påbudte tuberkuloseundersøgelse påhvilede lærerne som en pligt, således at ministeriet, såfremt en lærer ikke ville underkaste sig undersøgelsen, ville tiltræde en indstilling om, at den pågældende blev afskediget uden pension. Skoledirektionerne vedlagde samtidig indberetning af 5. november 1956 fra tuberkulosestationen, hvoraf det fremgik, at 10 lærere havde nægtet at lade sig undersøge ved en nylig afholdt tuberkuloseundersøgelse, og at 17 lærere havde undladt at give møde.

Den 19. december 1956 anmodede ministeriet Danmarks Lærerforening om en udtalelse, eventuelt efter at foreningen havde søgt forholdene ordnet ved forhandling med lærerne. Ministeriet bemærkede samtidig, at det var sindet at udtale, at lærere og andet skolepersonale er pligtige at underkaste sig tuberkuloseundersøgelse, og at tilsidesæt-

telse af denne pligt vil kunne betragtes som en tjenesteforseelse.

I april 1957 meddelte Danmarks Lærerforening mundtligt en kontorchef i Undervisningsministeriet, at indberetningen fra tuberkulosestationen beroede på en fejltagelse, idet de nævnte lærere og det øvrige personale ved skolerne på grund af dødsfald, afsked eller forflyttelse ikke længere var beskæftiget ved vedkommende skoler eller ikke havde været tilsagt til undersøgelse. Samtidig oplyste lærerforeningen, at tuberkulosestationen mundtligt var underrettet, og ministeriet henlagde herefter sagen.

Foranlediget af en henvendelse fra skoledirektionerne i begyndelsen af 1958 gav ministeriet den 14. februar 1958 skriftligt skoledirektionerne meddelelse om lærerforeningens oplysning fra april 1957. Tuberkulosestationen, der blev underrettet om denne skrivelse, meddede den 10. marts 1958 ministeriet, at indberetningen af 5. november 1956 var i overensstemmelse med de faktiske forhold, ligesom stationen udbad sig en udtalelse om, hvorvidt personalet ved skolerne var pligtig at underkaste sig tuberkuloseundersøgelse.

Den 1. oktober 1958 var der i ministeriet et møde med repræsentanter for lærerforeningen, der bl. a. rejste spørgsmålet om, hvorvidt der var en strålingsrisiko ved tuberkuloseundersøgelsen. Den 29. juli 1959 erindrede stationen skriftligt ministeriet om sagen.

Med skrivelse af 30. oktober 1959 forelagde ministeriet stationens skrivelse af 10. marts 1958 for lærerforeningen til udtalelse, idet ministeriet bemærkede, at det ville besvare skrivelsen som anført i ministeriets skrivelse af 19. december 1956 til lærerforeningen.

Endvidere anførte ministeriet, at svaret til tuberkulosestationen ikke kunne bero på udfaldet af undersøgelsen om, hvorvidt der måtte være nogen risiko ved undersøgelserne. Genpart af skrivelsen blev sendt til stationen, ligesom ministeriet samtidig anmodede Sundhedsstyrelsen om en udtalelse angående strålingsrisikoen.

Den 29. januar 1960 afgav lærerforeningen til ministeriet en redegørelse vedrørende de lærere, der ikke var mødt til tuberkuloseundersøgelsen, og det fremgik heraf, at nogle af lærerne var udeblevet på grund af sygdom og eksamen, samt at de lærere, der havde nægtet at lade sig undersøge, nu var inddraget i undersøgelserne.

Ved cirkulærskrivelse af 22. april 1960 til samtlige skoledirektioner meddelte ministeriet, at folkeskolens lærerpersonale og andre ved skolerne ansatte personer er pligtige at lade sig undersøge ved en årlig tuberkuloseundersøgelse, og at en tilsidesættelse af denne pligt vil kunne betragtes som en tjenestefor-seelse, der eventuelt kan medføre afskedigelse uden pension. Samme dag gjorde ministeriet tuberkulosestationen bekendt med cirkulærskrivelsen og med lærerforeningens redegørelse af 29. januar 1960. Endelig beklagede ministeriet, at der ved afgørelsen af 14. februar 1958 havde foreligget en misforståelse af de faktiske omstændigheder i sagen.

Ministeriet udtalte overfor mig, at sagen i tiden fra modtagelsen af tuberkulosestationens skrivelse af 10. marts 1958 til 30. oktober 1959, hvor ministeriet forelagde sagen for lærerforeningen, havde beroet på, at ministeriet ønskede nærmere forhandlinger med foreningen, om hvad der burde foretages i sagen, efter at spørgsmålet om strålingsfaren var blevet rejst. Ministeriet tog herved i betragtning, at de meget få sager af tilsvarende karakter, som havde foreligget, var blevet løst i mindelighed ved lærerforeningens bistand. Sagens behandling var iøvrigt blevet vanskeliggjort ved, at den kontorchef, som i

april 1957 havde ført de drøftelser, der resulterede i sagens henlæggelse, var afgået ved døden i maj s. å. I den omhandlede periode havde vedkommende kontor været overordentlig hårdt belastet af arbejde med gennemførelsen af de to love af 7. juni 1958 om ændringer i loven om folkeskolen og om lønninger m. v. for folkeskolens lærere. Det var derfor vanskeligt at gennemføre de i denne sag nødvendige forhandlinger, ligesom man i det hele så sig nødsaget til at lade behandlingen af nærværende sag træde tilbage for det meget store antal presserende sager, som da var til behandling, under hensyn til at sagen drejede sig om, hvorvidt nogle lærere ca. 2 år tidligere havde modtaget behørig tilsigelse om at møde til tuberkuloseundersøgelse.

Endvidere oplyste ministeriet, at tuberkulosestationens overlæge ved telefonsamtaler i perioden marts 1958–oktober 1959 var gjort bekendt med de nævnte vanskeligheder og overvejelser, ligesom det var meddelt ham, at sagen ville blive afgjort, så snart det var muligt at afse tid til de nødvendige forhandlinger og overvejelser.

Den 24. september 1960 udtalte jeg, at da den tjenestemand, der havde ansvaret for sagens behandling ved lærerforeningens meddelelse i april 1957, havde fået den opfattelse, at tuberkulosestationen var underrettet om resultatet af foreningens undersøgelse, og da han var død, fandt jeg ikke tilstrækkelig anledning til at foretage yderligere vedrørende sagens behandling indtil stationens skrivelse af 10. marts 1958.

Med hensyn til sagens ekspedition efter 10. marts 1958 fandt jeg – uanset det af ministeriet anførte – at der var hengået uforholdsmæssig lang tid, forinden ministeriet den 22. april 1960 traf afgørelse i sagen, idet jeg særlig hæftede mig ved, at ministeriet først den 30. oktober 1959 forelagde tuberkulosestationens skrivelse af 10. maj 1958 for lærerforeningen.

12. *Kritiseret, at Boligministeriet ikke havde givet de kommunale myndigheder bedre lejlighed til at udtale sig om en sag end sket ved en telefonsamtale mellem sognerådsformanden og en sekretær i ministeriet. (J. nr. 57/60).*

I januar 1960 klagede et sogneråd over en af Boligministeriet den 12. august 1959 truffet

afgørelse, hvorved ministeriet på visse betingelser havde meddelt fru A en tidsbegræn-

set dispensation fra kommunens bygningsreglement og sundhedsvedtægt til uændret bibeholdelse af en til benyttelse til sommerbeboelse ombygget garage.

Sognerådet anførte, at Vejle amt i overensstemmelse med sognerådets standpunkt havde pålagt A at tilbageføre bygningen til dens oprindelige stand. Afgørelsen blev indanket for Boligministeriet, som tiltrådte amtets afgørelse. Da A ikke tog afgørelsen til efterretning, indgav sognerådet politianmeldelse, hvorefter A's søn B, der var sekretær i et ministerium, ved personlig henvendelse til en embedsmand i Boligministeriet formåede denne til den 12. august 1959 at meddele ovennævnte dispensation.

I 1955 erhvervede A en ejendom i kommunen, hvorpå der var opført et beboelseshus. I handelen medfulgte garagen, der var opført på et lejet areal adskilt fra beboelsesejendommen af en offentlig bivej.

I foråret 1956 blev garagen uden forud indhentet tilladelse fra kommunens bygningskommission ombygget med henblik på dens anvendelse til sommerbeboelse. Efter at bygningskommissionen havde gjort opmærksom på sagen, blev anmeldelse om bygningsarbejdet indgivet. Den 8. juni 1956 afslog bygningskommissionen at meddele byggetilladelse, og den 21. juli 1956 fastholdt kommissionen sit standpunkt efter at have drøftet sagen med sognerådet.

Den 28. juni 1957 indgav B andragende til Vejle amt om, at den byggede garage måtte anvendes til sommerferiebeboelse og udlejes nogle få uger om året, idet han gjorde gældende, at de af bygningskommissionen påberåbte bestemmelser i bygningsreglementet ikke kunne finde anvendelse i det foreliggende tilfælde, bl. a. fordi garagen var opført før bygningsreglementets ikrafttræden den 12. februar 1954. I en erklæring udtalte bygningskommissionen, at den fastholdt sit tidligere standpunkt, og sognerådet meddelte den 2. september 1957, at det måtte kræve garagen tilbageført til dens oprindelige stand, da bestemmelser i kommunens bygningsreglement og sundhedsvedtægt var overtrådt. Derefter udtalte politimesteren i Fredericia overfor amtet, at efter hans mening fulgte det af bygningsreglementets § 2, stk. 1, at reglementets bestemmelser principielt måtte finde anvendelse på ombygningen, og efter politimesterens opfattelse var i alt fald bestem-

melser i bygningsreglementet og formentlig også visse bestemmelser i sundhedsvedtægten overtrådt. Politimesteren kunne ikke anbefale, at der blev meddelt dispensation, da der forelå en åbenbar handlen imod de kommunale myndigheders bestemmelser.

På amtets forespørgsel om, hvorvidt sognerådet kunne tiltræde en begrænset dispensation, erklærede det, at det fortsat ikke kunne indvillige i en dispensation. Den 13. december 1957 udtalte kommunens sundhedskommission, at sundhedsvedtægten bestemmelser om beboelse efter kommissionens opfattelse ikke var opfyldt, hvorfor den ikke kunne tiltræde, at den foretagne ombygning blev godkendt.

Efter at der den 3. juni 1958 var blevet foretaget besigtigelse af den ombyggede garage, bad Vejle amt påny sognerådet om en udtalelse om en begrænset dispensation. Den 12. og 16. juni 1958 erklærede sognerådet, at det kunne gå med til, at garagen forblev uændret i sommersæsonen 1958 og blev benyttet på samme måde som i de foregående to somre, hvor den var blevet benyttet dels af A's familie, dels ved udlejning til fremmede, men at det derefter måtte kræve garagen tilbageført til oprindeligt stand pr. 1. januar 1959.

I skrivelse af 25. juni 1958 underrettede amtet B om, at sognerådet bl. a. havde anført, at bygningsreglementets § 31, stk. 1 og 2, – om mindstestørrelse af byggegrunde og om forholdet mellem bebygget og ubebygget areal – var overtrådt, hvilket amtet for sit vedkommende kunne tiltræde, og at politimesteren i Fredericia havde oplyst, at bestemmelser i bygningsreglementet samt i den på ombygningens tidspunkt gældende sundhedsvedtægt ikke var overholdt. Amtet meddelte herefter, at det ikke havde fundet grundlag for at dispensere i videre omfang end anbefalet af sognerådet.

Den 23. juli 1958 indbragte B sagen for Boligministeriet. Han anførte, at amtet havde behandlet hans andragende som et andragende om dispensation, hvorom der ikke var tale, da han havde gjort gældende, at de af de lokale myndigheder påberåbte bestemmelser ikke kunne finde anvendelse. Videre anførte han, at ifølge amtets skrivelse af 25. juni 1958 havde de lokale myndigheder nu gjort helt andre bestemmelser gældende. Han bad herefter ministeriet om at tilkendegive,

at visse af de nu påberåbte bestemmelser i bygningsreglementet, herunder § 31, stk. 1 og 2, ikke kunne finde anvendelse på ombygningen af garagen og derfor ikke var til hinder for godkendelse af ombygningen, hvorved han påny bl. a. henviste til, at garagebygningen var opført før bygningsreglementets ikrafttræden den 12. februar 1954. Samtidig erklærede han, at forhold, der eventuelt måtte være i strid med de øvrige nu påberåbte bestemmelser i bygningsreglement og sundhedsvedtægt, ville blive berigtiget.

I en gennem Vejle amt indhentet erklæring fastholdt sognerådet sit i juni 1958 overfor amtet tilkendegivne standpunkt. Ved sagens tilbagesendelse udtalte amtet den 25. august 1958, at efter dets mening medførte bygningsreglementets § 2, stk. 1, at reglementets bestemmelser kunne finde anvendelse på ombygningen af garagen, og at amtet ikke fandt, at der forelå vægtige grunde til at tillade en afvigelse fra bestemmelserne.

Den 1. november 1958 aflag Boligministeriets tekniske konsulent en erklæring, hvori han, uanset at bygningsreglementets bestemmelser om grundstørrelse var overtrådt, rejste spørgsmål om at meddele en 3-5 årig tilladelse til fortsat benyttelse af den ombyggede garage til sommerhusbeboelse, hvis forholdene iøvrigt var i overensstemmelse med reglementets bestemmelser om sommerhusbebyggelse, og hvis amtet og de lokale myndigheder kunne tiltræde en sådan ordning. Konsulenten lagde herved vægt på, at ombygningen var foretaget og havde kostet en del penge, og at bygningens anvendelse til sommerhusbeboelse efter dens beliggenhed og beskaffenhed næppe kunne betragtes som uforsvarlig.

Den 28. april 1959 meddelte Boligministeriet, at efter dets opfattelse måtte bygningsreglementets bestemmelser om mindste grundstørrelse, om forholdet mellem bebygget og ubebygget areal og om bygningens forhold til naboskel komme til anvendelse ved opførelse af bygninger på lejet grund. At den i sagen omhandlede bygning lovligt var opført som garage før bygningsreglementets ikrafttræden, kunne alene begrunde en ret til uændret bibeholdelse af bygningen til dette formål, og Boligministeriet var enig med amtet i, at ombygningen fra garage til sommerhus begrundede anvendelse af be-

stemmelserne i bygningsreglementet, jfr. dettes § 2, stk 1, og sundhedsvedtægten. Herefter og under hensyn til de kommunale myndigheders stilling til spørgsmålet om en dispensation til bibeholdelse af bygningen til sommerbeboelse mente Boligministeriet ikke at burde ændre amtets afgørelse i sagen.

I skrivelse af 3. juli 1959 bad B Boligministeriet om at tage sagen op til fornyet overvejelse. Han fastholdt principalt, at bygningsreglementets § 31, stk. 1 og 2, ikke kunne finde anvendelse på ombygningen. Såfremt ministeriet imidlertid fastholdt, at bestemmelsen måtte finde anvendelse, bad han subsidiært om, at der blev meddelt dispensation, og anførte til støtte herfor bl. a., at ombygningen var foretaget dels for at udleje bygningen, idet denne ekstrafortjeneste ville være af betydning for hans forældres økonomi, dels for at han og hans ikke-hjemmeboende søskende kunne overnatte i den under besøg hos forældrene. Uden bygningen ville de ikke kunne overnatte hos forældrene, da deres hus alene bestod af to værelser og et kammer, og et barn boede hjemme. Efter B's mening kunne ministeriet i det mindste give tilladelse til, at bygningen alene blev anvendt til overnatning for ham og hans søskende, og iøvrigt ville selv en tidsbegrænset dispensation være af betydning. B anmodede endelig om en samtale, inden ministeriet traf sin beslutning.

Boligministeriet bad den 6. juli 1959 Vejle amt om en udtalelse og bad herunder indhentet erklæring om bygningskommissionens og sognerådets stilling til en meddelelse af en begrænset dispensation. Den 10. juli 1959 svarede amtet, at det kunne henholde sig til sin erklæring af 25. august 1958. Amtet bemærkede, at spørgsmålet om meddelelse af en begrænset dispensation havde været rejst under sagens behandling for amtet, hvorved amtet henviste til sognerådets erklæring af 12. juni 1958.

Den 14. juli 1959 anmeldte sognerådet til politimesteren i Fredericia, at den ombyggede garage fortsat blev udlejet til sommergæster, til trods for Boligministeriets afgørelse af 28. april 1959, hvorfor sognerådet bad politimesteren lade foretage en undersøgelse, da man ønskede ministeriets afgørelse overholdt. Ved politiets henvendelse den 20. juli 1959 til A erklærede hun ifølge rapporten, at garagen fortsat var indrettet til

sommerbeboelse og havde været benyttet af hende selv i 14 dage af sommeren, men den havde ikke været udlejet til sommergæster. Hun oplyste samtidig, at sønnen B havde indgivet et nyt andragende til Boligministeriet.

Den 28. juli 1959 henvendte politiet sig til sognerådets formand, som erklærede, at han ved selvsyn havde konstateret, at garagen, til trods for at den i alt fald efter Boligministeriets afgørelse af 28. april 1959 skulle være blevet tilbageført til sin oprindelige stand, havde været anvendt til beboelse i sommerferien 1959, selv om han ikke med sikkerhed kunne udtale sig om, hvorvidt den havde været udlejet i sommeren 1959. Sognerådet var ikke vidende om, at der var indgivet nyt andragende til Boligministeriet, men gjort bekendt hermed ønskede man gerne snart en endelig afgørelse af sagen.

En sekretær i Boligministeriet havde den 28. juli 1959 en telefonsamtale om det nye andragende med sognerådsformanden. Ifølge sekretærens samtidige referat af samtalen havde sognerådsformanden udtalt, at sognerådet kun fastholdt sit standpunkt af rent principielle grunde, idet sognerådet i forvejen havde meget vanskeligt ved at holde styr på det voksende sommerhusbyggeri. Sognerådsformanden kunne derfor og af hensyn til konsekvenserne ikke gå ind for en begrænset dispensation i den form, at den ombyggede garage tillodes anvendt af A's børn, selv om han udmærket forstod den betydning, en sådan dispensation kunne have for familien. Iøvrigt oplyste sognerådsformanden, at den ombyggede garage havde været udlejet også i sommeren 1959, skønt han havde gjort ejeren opmærksom på det ulovlige heri.

Den 5. august 1959 havde kontorchef K, Boligministeriet, en samtale med B, og i skrivelse af 12. august 1959 meddelte Boligministeriet efter omstændighederne dispensation fra bygningsreglementets § 31 og sundhedsvedtægtens bestemmelser til uændret bibeholdelse af den omhandlede bygning indtil den 1. oktober 1964 og på betingelse af, at bygningen alene blev benyttet til ophold i tidsrummet 1. april–30. september og udenfor dette tidsrum til kortvarige ferieophold, week-end o. lign., at bygningen ikke blev udlejet, men alene benyttet af A og hendes familie, og at dispensationen bortfaldt ved salg eller anden overdragelse inden den 1. okto-

ber 1964 af beboelsejendommen eller af garagebygningen.

Den 31. august 1959 sendte politimesteren i Fredericia, der fra Vejle amt havde modtaget underretning om Boligministeriets afgørelse, anmeldelsen tilbage til sognerådet, idet han under henvisning til afgørelsen bemærkede, at han gik ud fra, at sognerådet var indforstået med, at sagen blev henlagt.

Efter at sognerådets formand havde rettet personlig henvendelse til boligministeren om sagen, meddelte denne i et brev af 9. oktober 1959 sognerådsformanden, at den meget begrænsede brugstilladelse, som ministeriet til sidst indrømmede A, svarede til, hvad ministeriet havde ment at måtte tillade i flere andre tilfælde. Ministeriets tekniske konsulent havde indstillet en sådan begrænset tilladelse. Ministeren indrømmede, at det under hensyn til sagens forhistorie måske kunne se ud, som om ministeriet ikke støttede sognerådet i dets bestræbelser på at skabe orden i sommerhusbyggeriet, men han forsikrede, at dette selvfølgelig ikke havde været tilsigtet ved den foreliggende afgørelse, og at ministeriet tværtimod så med stor sympati på de lokale myndigheder, der gør en indsats på dette område. Ministeren tilføjede, at den trufne afgørelse var endelig og ikke lod sig ændre, og udtrykte håbet om, at tilladelsen ikke ville få uheldige konsekvenser.

Den 14. december 1959 svarede sognerådet, at det beklagede afgørelsen, som ikke kunne undgå at få konsekvenser for sognerådets arbejde med bygningsreglementet.

Kontorchef K erklærede overfor mig, at han havde truffet Boligministeriets afgørelser af 28. april og 12. august 1959 og havde svaret for dem.

Videre anførte kontorchefen, at Boligministeriet ved udøvelsen af sin anke- og dispensationsmyndighed i henhold til bygningslovgivningen altid havde tillagt de kommunale myndigheders stilling til de foreliggende anke- eller dispensationsspørgsmål stor betydning. Ministeriet måtte selvsagt lægge meget vægt på at yde de kommunale myndigheder støtte i deres bestræbelser for at få denne lovgivning respekteret, og ministeriet udviste stor tilbageholdenhed med hensyn til meddelelse af dispensationer mod de kommunale myndigheders indstillinger. Kontorchefen havde i sit arbejde i ministeriet altid bestræbt sig for at følge denne linie.

Af ministeriets stilling som anke- og dispensationsmyndighed må imidlertid også følge en pligt for ministeriets tjenestemænd til at foretage overvejelse og selvstændig bedømmelse af de foreliggende spørgsmål. Det må være tjenestemændenes opgave at søge at nå frem til en løsning, der er forsvarlig og rimelig, også set i forhold til de borgere, hvem sagen angår.

Kontorchefen oplyste med hensyn til de trufne afgørelser, at efter hans skøn på grundlag af de Boligministeriet meddelte oplysninger gav en anvendelse af bygningen i dens nuværende skikkelse til sommerophold i forbindelse med det overfor liggende hus ikke konkret nogen anledning til betænkelighed. Derimod ville meddelelse af en dispensation, der ville give adgang til udleje af bygningen til sommerbeboelse, være betænkelig set i forhold til en gennemførelse af bygningsreglementets bestemmelser.

Ved afgørelsen af 28. april 1959 skønnede kontorchefen det rettest helt at afslå en dispensation til bibeholdelse af den ombyggede garage til sommerbeboelse, idet han lagde vægt på, at der ved ombygningen af garagen var sket tilsidesættelse og overtrædelse af bestemmelserne i de gældende vedtægter for kommunen, og på de kommunale myndigheders stilling til dispensationsspørgsmålet.

Imidlertid oplyste B i sin fornyede henvendelse den 3. juli 1959 bl. a., at hans forældres hus kun indeholdt to værelser og et kammer, og at en datter boede hjemme. De indskrænkede pladsforhold udelukkede således hans og hans andre søskendes ferieophold hos forældrene i selve huset.

Ved afgørelsen af 12. august 1959 skønnede kontorchefen, at en fuldstændig fastholden af afslaget på en dispensation til bibeholdelse af den etablerede tilstand med den konsekvens, at forældrene blev udelukket fra at modtage feriebesøg af børn, ville være urimelig. Efter hans skøn ville de kommunale myndigheders almindelige interesse i vedtægternes overholdelse være forsvarligt tilgodeset, når enhver udleje eller benyttelse af bygningen til sommerbeboelse for fremmede blev udelukket, således at der alene blev givet forældrene adgang til at benytte huset til sommerophold for deres børn, og når tilfaldelsen hertil yderligere blev begrænset til 5 år.

I tilslutning til det således oplyste erklæ-

rede kontorchefen, at B ikke var ham personligt bekendt, og at han ved sine overvejelser og sin stillingtagen alene havde tilstræbt en sagligt forsvarlig og rimelig løsning af sagen.

Kontorchefen bemærkede med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt han selv burde have truffet den anden afgørelse eller have forelagt sagen for departementschefen, eventuelt ministeren, at der var tale om en afgørelse af et konkret dispensationsspørgsmål, som efter hans skøn ikke kunne medføre videre konsekvenser, hvorfor han ikke dengang fandt anledning til, at departementschefen eller eventuelt ministeren skulle tage stilling til sagen.

Boligministeriet anførte, at ministeriet kunne henholde sig til kontorchef K's erklæring, og fandt, at afgørelsen af 12. august 1959 var teknisk forsvarlig og forekom rimeligt begrundet i almenmenneskelige hensyn. Ministeriet bemærkede, at sognerådets reaktion på afgørelsen syntes at vise, at det til klargøring af ministeriets motiver kunne have været ønskeligt, at der fra ministeriets side havde været tilbudt sognerådet en drøftelse.

Boligministeriet erklærede endelig, at det ikke fandt grund til at rette bebrejdelse mod kontorchef K for sagens afgørelse.

Kontorchef K oplyste derefter under en samtale, at han havde haft betænkeligheder ved afgørelsen af 28. april 1959. Oplysningen i andragendet af 3. juli 1959 om, at A's hus kun bestod af to værelser og et kammer, var ny for ham, og han havde ved sin afgørelse forud for skrivelsen af 12. august 1959 lagt vægt på denne oplysning.

Med hensyn til spørgsmålet, om sagen burde have været forelagt for departementschefen, udtalte kontorchefen endelig, at han fandt, at sagen ikke havde en sådan betydning, at der var grundlag for at forelægge den. Han oplyste samtidig, at det var usædvanligt, at dispensationssager blev forelagt for departementschefen.

Den 13. oktober 1960 udtalte jeg for så vidt angik Boligministeriets behandling af B's andragende af 3. juli 1959, at det havde været ønskeligt, om ministeriet havde draget omsorg for, at der, da Vejle amt ikke ved sagens tilbagesendelse den 10. juli 1959 havde efterkommet ministeriets ønske om at indhente erklæring fra de lokale

myndigheder om disses stilling til en begrænset dispensation, var blevet givet de kommunale myndigheder anden og bedre lejlighed til at udtale sig i sagen, end det skete ved telefonsamtalen den 28. juli 1959, og at de kommunale myndigheds holdning i det hele var blevet søgt mere fyldestgørende belyst. I denne forbindelse tilsluttede jeg mig det af Boligministeriet anførte om ønskeligheden af, at der fra ministeriets side var blevet tilbudt sognerådet en drøftelse af sagen.

Forsåvidt angik spørgsmålet, om ikke kontorchef K burde have forelagt sagen for boligministeren eller ministeriets departementschef forinden afgørelsen af 12. august 1959, mente jeg – efter hvad der var oplyst om ministeriets almindelige praksis vedrørende den interne kompetence i dispensationssager af denne art – ikke med tilstrækkelig sikkerhed at kunne udtale kritik med hensyn til det af kontorchefen udøvede skøn, hvorefter han selv traf afgørelse i sagen.

Forsåvidt angik afgørelsen af 12. august 1959 måtte jeg lægge til grund, at andra-

gendet af 3. juli 1959 blev indgivet, før der forelå politianmeldelse, at der i andragendet blev meddelt den for ministeriet nye oplysning om de meget begrænsede pladsforhold i A's hus, at der alene var tale om en tidsbegrænset og også iøvrigt snævert affattet dispensation, at kontorchef K havde erklæret, at han ikke personligt kendte B og ved sin stillingtagen alene havde tilstræbt en sagligt forsvarlig og rimelig løsning af sagen, og at det ikke kunne formodes at have spillet nogen rolle, at B var ansat i et af ministerierne. Jeg fandt herefter ikke grundlag for at antage, at der var taget usaglige eller personlige hensyn ved afgørelsen, som havde fornøden hjemmel i bygningsreglementet og sundhedsvedtægten, og som byggede på et skøn, som jeg alt i alt ikke turde betegne som urimeligt eller vilkårligt udøvet, jfr. § 3 i instruks for folketingets ombudsmand.

På forespørgsel fra amtmanden over Vejle amt har jeg senere udtalt, at amtets behandling af sagen ikke gav mig anledning til kritik.

- 13.** *Udtalt, at politiets beslutning om, at M, der var kommet på politistationen angående en sprængstoffilladelse, straks skulle indsættes til afsoning af skyldige bøder, ikke var rimeligt begrundet, så meget desto mere som udpankning burde have været forsøgt, før afsoningen blev iværksat. (J. nr. 134/60).*

I februar 1960 rettede H henvendelse til mig, i anledning af at hendes mand, entreprenør M, den 6. juni 1959 var afgået ved døden i Roskilde arrest, hvor han samme morgen var indsat til afsoning af nogle bøder. H anførte, at M, der havde indfundet sig på politistationen vedrørende udstedelse af en sprængstoffilladelse, straks efter modtagelsen af tilladelsen var blevet indsat i arresten til afsoning af bøderne, og at han ikke forinden indsættelsen havde fået en skriftlig meddelelse om at politiet ville foretage et sådant skridt, hvis han ikke betalte det skyldige beløb inden en bestemt frist.

Dernæst gjorde H gældende, at en polititjenestemand, der ca. den 24. maj 1959 havde telefoneret til hende for at rykke for betalingen af bøderne, havde erklæret sig indforstået med, at disse blev betalt lige efter 1. juni 1959. Endvidere skulle den politi-

tjenestemand, der den 6. juni 1959 om morgenen telefonisk havde meddelt hende, at M var indsat til afsoning, ifølge et af H udarbejdet referat af samtalen have optrådt ukorrekt. Yderligere oplyste H, at politiet den 6. juni 1960 havde nægtet at udlevere hende den sprængstoffilladelse, som var udstedt til M. Da hun derfor ikke havde kunnet lade foretage den sprængning, der var nødvendig for at opfylde en entreprise-kontrakt, var det i kontrakten aftalte vederlag blevet nedsat med 1000 kr.

Af det foreliggende fremgik det, at M den 28. november 1958 i Roskilde kriminalret havde vedtaget en bøde på 600 kr., og at han den 27. januar 1959 af politiet i Roskilde blev afkrævet dette beløb. M meddelte, at han ikke så sig i stand til at betale, og det blev aftalt, at han skulle betale 100 kr. den 15. februar 1959, 100 kr. den 15. marts 1959

og resten den 15. april 1959. Den 19. februar 1959 indbetalte M 60 kr., den 24. marts 1959 100 kr., og den 25. april 1959 sendte M politiet en transport på 400 kr. på et tilgodehavende ifølge en leverance.

Den 13. marts 1959 vedtog M over for Roskilde politi et bødeforelæg på 30 kr. og oplyste, at han på grund af sine dårlige økonomiske forhold ikke kunne betale bøden før 15. maj 1959.

Ved en af Østre Landsret som ankeinstans den 20. februar 1959 afsagt dom blev M idømt en bøde på 150 kr. samt tilpligtet at betale sagens omkostninger, der af politiet blev opgjort til 112,82 kr. Den 13. marts 1959 blev M af Roskilde politi afkrævet bøden og sagsomkostningerne, og han udtalte, at han ikke var i stand til at betale før 15. maj 1959.

Den 10. april 1959 vedtog M, ligeledes over for Roskilde politi, et bødeforelæg på 40 kr., idet han samtidig meddelte, at han ikke kunne betale bøden før 1. juni 1959.

I begyndelsen af maj 1959 telefonerede en politiassistent i Roskilde til M for at minde ham om betalingen, og nogle dage efter indfandt M sig på politistationen, hvor han over for politiassistenten lovede at betale bøderne eller et større afdrag inden 15. maj 1959. Da politiassistenten stillede sig lidt tvivlende heroverfor, udtalte M ifølge politiassistenten, at hvis han ikke overholdt aftalen, kunne politiet hente ham og indsætte ham til afsoning.

Da M ikke indbetalte et beløb inden 15. maj 1959, telefonerede politiassistenten i slutningen af maj 1959 til M's hjem, hvor han traf H. Ifølge politiassistentens erklæringer lovede H, at alle bøder og sagsomkostninger skulle blive betalt den 1. juni 1959. H udtalte intet om, at man lige skulle komme over 1. juni 1959, før betalingen ville finde sted.

Af H's oplysninger over for mig fremgik det dernæst, at hun ikke erindrede, om hun underrettede sin mand om telefonsamtalen med politiet, og at hun ikke i tiden 1.-6. juni 1959 havde rettet henvendelse til politiet for at meddele, at betalingen blev lidt forsinket.

Ifølge politirapporterne indfandt M sig den 6. juni 1959 om morgenen på politistationen for at få udstedt en sprængstoff tilladelse, som han skulle bruge samme dag til en sprængning. Han blev af to overpolitibetjente afkrævet bøderne og sagsomkostningerne, men erklærede sig ude af stand til at betale helt eller delvis, og han kunne intet sige om,

hvornår han kunne betale. Sagen blev forelagt politiassistenten, der bestemte, at M skulle indsættes til afsoning, og de to overpolitibetjente førte ham ud til en af politiets vogne for at køre ham til arresten. Da M var modvillig, havde den ene polititjenestemand lagt en hånd på hans skulder, men der blev ikke på nogen måde anvendt magt, da M blev ført gennem kontorerne til gården.

M nægtede imidlertid ude i gården at gå ind i vognen og forsøgte at undvige. Den ene polititjenestemand tog derefter et håndgreb på M og lagde hans venstre arm om på ryggen, hvilket bevirkede, at M lagde sig ned på jorden; da han fortsat modsatte sig at følge med til arresten, blev der tilkaldt assistance og lagt en førerkæde om hans højre arm, mens en politimand holdt ham i venstre arm. Under transporten til arresten var M stadig opfarende, og polititjenestemændene måtte derfor holde ham fast.

På et vist tidspunkt under transporten meddelte M, at han havde dårligt hjerte og ikke kunne tåle en så hård behandling. Polititjenestemændene svarede, at de ikke gik hårdere frem, end det var nødvendigt, når han satte sig til modværge. M var dog fortsat opfarende.

Kl. 8 kom M til arresten, hvor han lagde sig på knæ på gulvet. Politiet forlod arrestbygningen, og en af arrestens funktionærer opfordrede M til at rejse sig; dette erklærede han sig ude af stand til, og den pågældende funktionær hjalp ham derfor op og gav ham en stol at sidde på. Kort efter besvmede han, og kl. 8,07 anmodede arresten dets læge om at komme til stede. Kl. 8,15 døde M.

Lidt over kl. 8 meddelte en polititjenestemand telefonisk H, at hendes mand var indsat til afsoning, og ifølge H's oplysninger til mig skulle polititjenestemanden have oplyst, at der skulle betales 372,82 kr., og det var H's opfattelse, at det var dette beløb, der skulle betales, for at M kunne blive løsladt.

Politimesteren i Roskilde foretog i anledning af dødsfaldet en undersøgelse, og det blev herunder oplyst, at de polititjenestemænd, der havde ført M til arresten, ikke havde kendskab til, at han havde dårligt hjerte. Af en af Universitetets retsmedicinske Institut udstedt obduktionserklæring fremgik det, at dødsårsagen måtte antages at være »meget svære, på åreforkalkning beroende hjerte-karforandringer«.

Den 8. juni 1959 indstillede politimesteren til statsadvokaten for Sjælland, at der ikke blev foretaget videre i sagen, da der ikke kunne rettes kritik mod politiet i anledning af dødsfaldet, og den 12. juni 1959 tiltrådte statsadvokaten denne indstilling.

Den 10. juli 1959 anmodede H Justitsministeriet om at foretage en undersøgelse til konstatering af, om hun havde noget erstatningskrav i anledning af M's død. Ministeriet indledte en undersøgelse, og ifølge en erklæring afgivet af politiassistenten havde han skønnet, at inddrivelse af bøderne ved udpantning ikke ville være mulig, idet han var bekendt med, at M havde flere løbende sager ved fogedretten. Endvidere blev det nu oplyst, at M ifølge status pr. 31. december 1958 ejede en nettoformue på ca. 134.000 kr. En landoverpolitibetjent anførte i en erklæring, at han en del gange havde været med fogeden i den af M ejede grusgrav for at foretage udlæg, at han gennem flere år havde ledsaget sognefogeden, for at denne kunne foretage udpantning hos M for skyldige amtstueskatter, og at han altid havde troet, at M var uden midler.

I skrivelse af 13. november 1959 meddelte Justitsministeriet H, at der efter dets opfattelse med henblik på eventuel udpantning for bøderne burde have været foretaget en nærmere undersøgelse af M's økonomiske forhold, forinden der blev truffet bestemmelse om, at han skulle indsættes til afsoning af bøderne, men at ministeriet ikke fandt, at der var grundlag for at kritisere den af statsadvokaten trufne bestemmelse om, at der ikke skulle indledes strafferetslig efterforskning i sagen. Ministeriet tilføjede, at der efter dets opfattelse heller ikke var grundlag for at yde H erstatning i anledning af det passerede.

Den polititjenestemand, der den 6. juni 1959 telefonisk underrettede H om, at M var indsat til afsoning, anførte i en erklæring til brug for min behandling af sagen, at han ikke nu erindrede om hele det skyldige beløb inklusive sagsomkostninger, ialt 372,82 kr., blev opgivet; men han havde i hvert fald ikke over for H givet udtryk for, at sagsomkostningerne også skulle betales, før M kunne blive løsladt, idet han var klar over, at sagsomkostninger ikke kan inddrives ved afsoning. Iøvrigt gjorde han, der oplyste, at samtalen ikke varede over et halvt minut, gældende, at

H's referat af samtalen var fuldstændig ukorrekt. Endvidere oplyste polititjenestemanden, at M, der var opført i politiets kartotek over sprængstofkyndige, havde fået meddelt sprængningstilladelse, da han den 6. juni 1959 havde henvendt sig på politistationen, og at denne tilladelse var blevet inddraget, før han blev indsat i arresten, idet M samtidig havde fået meddelelse om, at han kunne afhente den ved løsladelsen. Om formiddagen den 6. juni 1959 havde H, efter at M var død, henvendt sig på politistationen for at få udstedt en sprængstoffilladelse. Dette blev afslået, da det var M personlig, der havde ret til at få en sådan tilladelse, og politiet oplyste samtidig over for H, at såfremt hun lod en sprængstofkyndig henvende sig, ville han kunne få tilladelsen.

Politimesteren i Roskilde udtalte, at han efter det foreliggende var mest tilbøjelig til at tro, at det må bero på en erindringsfor skydning, når H gjorde gældende, at den polititjenestemand, hun talte med i slutningen af maj, skulle have erklæret sig indforstået med, at beløbet blev betalt lige efter 1. juni 1959. Politimesteren henviste til politiassistentens erklæring og til, at det ikke havde været muligt at finde frem til nogen anden polititjenestemand i Roskilde, der skulle have udtalt sig som af H anført.

Med hensyn til om det ved telefonsamtalen den 6. juni 1959 skulle være meddelt, at hele det skyldige beløb inklusive sagsomkostninger skulle betales, før M kunne blive løsladt, henviste politimesteren til vedkommende polititjenestemandens erklæring, idet han samtidig bemærkede, at det måtte anses for naturligt, at polititjenestemanden, hvis H havde spurgt, hvor meget der skyldtes, havde nævnt hele det skyldige beløb, selv om sagsomkostningerne ikke kunne inddrives ved afsoning.

Politimesteren oplyste endvidere vedrørende sprængstoffilladelsen, at den kun måtte gives til personer, der af politiet er kendt som sprængstofkyndige, og at tilladelsen derfor er strengt personlig. Det var derfor efter politimesterens opfattelse fuldt korrekt, at man havde nægtet at give H sprængstoffilladelsen, og da H var blevet henvist til at lade en sprængstofkyndig person søge om tilladelsen, kunne politimesteren ikke anerkende, at politiet havde forhindret H i at opfylde entreprisekontrakten.

Rigspolitichefen udtalte, at han ikke fandt

anledning til at knytte bemærkninger til politimesterens redegørelse.

Statsadvokaten for Sjælland anførte, at da den polititjenestemand, som telefonisk den 6. juni 1959 underrettede H om, at M var indsat til afsoning, ikke kunne erindre størrelsen af det af ham anførte beløb, der skulle betales, for at M kunne blive løsladt, måtte det antages, at H's forklaring om, at polititjenestemanden opgav beløbet 372,82 kr., var rigtig. Statsadvokaten tiltrådte samtidig politimesterens udtalelse om, at det i den pågældende situation kunne have været naturligt, at polititjenestemanden opgav den samlede skyld, men på en måde, der gjorde det klart, at betalingen af sagsomkostningerne, 112,82 kr., ikke var nogen betingelse for løsladelsen. Da vedkommende polititjenestemand forklarede, at han ikke havde givet udtryk for, at betalingen af sagsomkostningerne var en betingelse for løsladelsen, og da det måtte anses for udelukket nu at fastslå, hvorledes telefonsamtalen havde forment sig, var der efter statsadvokatens opfattelse ikke i denne henseende grundlag for at udtale kritik over for den pågældende polititjenestemand.

Rigsadvokaten henholdt sig til statsadvokatens udtalelse.

Justitsministeriet henholdt sig til dets afgørelse af 13. november 1959 og statsadvokatens udtalelse.

Den 18. oktober 1960 udtalte jeg følgende:

1) Efter det foreliggende blev bøderne m. v. forkyndt for M i tiden 27. januar–10. april 1959, og M havde lovet at betale bøderne den 15. april, 15. maj og 1. juni 1959. Af sagen fremgik det yderligere, at politiet havde erindret om indbetalingerne i begyndelsen af maj, at M derefter havde lovet at betale bøderne eller et større afdrag inden 15. maj 1959, og at politiet i slutningen af maj 1959 erindrede H om betalingen.

Idet jeg efter det foreliggende ikke kunne anse det for godtgjort, at politiet ved telefonsamtalen i slutningen af maj skulle have erklæret sig indforstået med, at beløbet blev betalt lige efter 1. juni 1959, måtte jeg lægge til grund, at politiet kun havde givet henstand med betalingen til 1. juni 1959.

2) I straffelovens § 52, stk. 3, er det be-

stemt, at såfremt en bøde ikke betales, bliver den at inddrive ved udpantning, medmindre politiet skønner, at inddrivelse ikke er mulig eller ville gøre føleligt skår i den bødeældtes levevilkår. I straffelovens § 53 er det dernæst bestemt, at hvis en bøde ikke indgår, træder i dennes sted en forvandlingsstraf af hæfte eller fængsel.

§ 52, stk. 3, må forstås således, at udpantning skal søges iværksat, medmindre politiet efter de foreliggende oplysninger med rimelighed skønner, at udpantning ikke kan eller bør foretages af de i bestemmelsen nævnte grunde.

Ifølge politiassistentens erklæring havde han den 6. juni 1959 skønnet, at bøderne ikke kunne inddrives ved udpantning, men jeg fandt, i overensstemmelse med Justitsministeriets afgørelse af 13. november 1959, at han – uanset at han vidste, at der havde været fogedforretninger hos M – burde have foretaget en nærmere undersøgelse af M's økonomiske forhold, inden han traf bestemmelse om, at M skulle indsættes til afsoning.

3) Jeg udtalte dernæst, at det ikke i lovgivningen eller andetsteds ses at være pålagt politiet at give en bøderestant, der ikke har overholdt et eller flere afgivne betalingsstilbud, skriftlig meddelelse om, at han uden yderligere varsel vil blive indsat til afsoning, såfremt han ikke overholder betalingsterminerne. Der ses dernæst heller ikke at være givet bestemmelser, der afskærer politiet fra at bestemme, at en bøderestant, der i anden anledning indfinder sig på en politistation, straks skal hensættes til afsoning. Afgørelse om hensættelse må i en sådan situation træffes ud fra de konkrete foreliggende omstændigheder.

Ved bedømmelsen af omhandlede sag måtte det tages i betragtning, at M den 6. juni 1959 efter det foreliggende ikke havde overholdt betalingsterminerne, og at han den 6. juni 1959 over for politiet erklærede sig ude af stand til at betale beløbet helt eller delvis, ligesom han ikke kunne sige, hvornår han kunne betale det.

Heroverfor stod imidlertid efter de foreliggende oplysninger, at M havde fast og kendt bopæl, og at han uden større vanskelighed ville kunne afhentes, uden at det skulle være nødvendigt at benytte hans henvendelse på stationen i anden anled-

ning til at gennemføre en for ham særlig ubelejlig indsættelse til afsoning.

Alle omstændigheder taget i betragtning kunne jeg ikke finde den af politiassistenten trufne beslutning om umiddelbar hensættelse af M til afsoning ved den pågældende lejlighed for rimeligt begrundet, og dette så meget mere når hensås til det ovenfor påpegede forhold, hvorefter udpantning burde have været forsøgt, før afsoningen blev iværksat.

4) Hvad angik den udøvende magtændelse bemærkede jeg, at M – uanset om det var med rette eller ej, at han blev indsat til afsoning, eller om dette var mere eller mindre rimeligt – ikke havde været berettiget til at modsætte sig politiets foranstaltning, idet der ikke var tale om en åbenbar ulovlig administrativ beslutning, og jeg kunne derfor ikke kritisere, at politiet anvendte magt for at føre ham til arresten. Jeg fandt endvidere ikke grundlag for at antage, at de pågældende polititjenestemænd havde anvendt mere magt end nødvendigt, idet jeg samtidig bemærkede, at polititjenestemændene ikke til at begynde med vidste, at M havde dårligt hjerte, og at M, efter at han havde oplyst, at han havde dårligt hjerte, fortsat var opfarende, uanset at polititjenestemændene havde meddelt, at de kun anvendte den magt, der var nødvendig, når han satte sig til modværge.

5) Jeg udtalte endvidere, at jeg ikke

fandt det godt gjort, at den polititjenestemand, der den 6. juni 1959 om morgenen telefonisk meddelte, at M var indsat til afsoning, under samtalen skulle have optrådt ukorrekt over for H. Da den pågældende polititjenestemand havde anført, at han ikke nu kunne erindre, om han opgav hele det skyldige beløb inklusive sagsomkostninger, ialt 372,82 kr., eller kun størrelsen af de skyldige bøder, 260 kr., og da H hævdede, at han nævnede beløbet 372,82 kr., måtte det, som af statsadvokaten anført, antages, at det var det sidstnævnte beløb, der var blevet opgivet. Da polititjenestemanden imidlertid havde udtalt, at der i hvert fald ikke over for H blev givet udtryk for, at også sagsomkostningerne skulle betales, for at M kunne blive løsladt, fandt jeg ikke at have tilstrækkelig sikkert grundlag for at kunne udtale kritik over for polititjenestemanden, for så vidt angik dette forhold.

6) Efter det af politimesteren anførte kunne jeg ikke kritisere, at politiet den 6. juni 1959 nægtede at give H en sprængstoffilladelse.

7) Justitsministeriets afgørelse af 13. november 1959, hvorefter ministeriet ikke fandt, at der var grundlag for at yde H erstatning i anledning af det passerede, gav mig ikke grundlag for bemærkninger, idet jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af om H havde et erstatningskrav henhørte under domstolene.

14. *Udtalt, at det var uheldigt, at et skatteråd ikke havde fulgt en af Landsskatteretten ved kendelse anlagt fortolkning. (J. nr. 64/60).*

I januar 1960 klagede lærer A over, at skatterådet for Gladsaxe-Herlev skattekreds ved kendelse af 25. august 1959 havde stadfæstet Herlev kommunes ligningskommissions ansættelse af hans skattepligtige indkomst for skatteåret 1959-60, hvorved der var nægtet ham ret til at fradrage visse udgifter i forbindelse med hans beskæftigelse som journalist. A henviste til, at Landsskatteretten forinden havde godkendt, at han for skatteåret 1958-59 fratrag tilsvarende udgifter, og at skatterådet var bekendt med rettens afgørelse, inden det den 25. august 1959 afsagde kendelse i sagen angående skatteåret 1959-60.

For skatteåret 1958-59 havde A i lønmodtagerfradrag fratrukket ialt 916 kr. til dækning af transportudgifter på grund af to arbejdssteder, merudgifter ved fortæring ude og halvdelen af hans telefonudgift. Ligningsmyndighederne havde alene villet godkende et fradrag på 450 kr., svarende til 15 pct. af A's indtægt som journalist, og A indbragte sagen for Landsskatteretten.

Ved selvangivelsen i januar 1959 foretog A et tilsvarende fradrag på ialt 1.060 kr. Ligningskommissionen i Herlev ville alene godkende et fradrag på 540 kr., svarende til 15 pct. af A's indtægt som journalist i 1958,

og denne afgørelse påklagede han i april 1959 til skatterådet.

Ved kendelse af 16. juni 1959 vedrørende klagen over ansættelsen for skatteåret 1958-59 gav Landsskatteretten A medhold i, at han kunne fratække sine udgifter i forbindelse med journalistvirksomheden, som blev opgjort til 1.036 kr. Skatterådet blev samtidig gjort bekendt med kendelsen.

Den 25. august 1959 stadfæstede skatterådet ligningskommissionens ansættelse af A's indkomst for skatteåret 1959-60.

I skrivelse af 27. august 1959 meddelte A skatterådet, at han havde påklaget afgørelsen til Landsskatteretten, og at han samtidig havde klaget til Skattedepartementet over, at skatterådet ikke for skatteåret 1959-60 havde fulgt Landsskatterettens kendelse af 16. juni 1959.

Landsskatteretten anmodede den 5. september 1959 Statens Ligningsdirektorat om en udtalelse vedrørende klagen, og Skattedepartementet indhentede en udtalelse fra skatterådet og oversendte sagen til Ligningsdirektoratet. Ved skrivelse af 4. februar 1960 bemyndigede Ligningsdirektoratet i henhold til § 3, stk. 4, i lov nr. 108 af 31. marts 1938 skatterådet til at optage A's indkomstansættelse for skatteåret 1959-60 til fornyet prøvelse og ændring i overensstemmelse med Landsskatterettens kendelse af 16. juni 1959, og efter at A havde været indkaldt til møde med skatterådet, ændrede det ved kendelse af 11. marts 1960 ansættelsen i overensstemmelse med bemyndigelsen.

Skatterådet udtalte, at det efter forhandling med de stedlige myndigheder var enig med disse i, at den af A anvendte opgørelsesform trods Landsskatterettens kendelse ved-

rørende skatteåret 1958-59 var urimelig, da den gik langt ud over 15 pct.

Ligningsdirektoratet udtalte, at det efter stedfunden undersøgelse forhandlede med skatterådet, der indgik på at optage skatteansættelsen til fornyet behandling, hvorefter direktoratet den 4. februar 1960 meddelte den fornødne bemyndigelse.

Jeg anmodede derefter Skattedepartementet om en udtalelse vedrørende skatterådets behandling af sagen, og departementet indhentede en erklæring fra Ligningsdirektoratet, der fandt det uheldigt, at skatterådet ikke ved behandlingen af A's ansættelse for skatteåret 1959-60 fulgte den ved Landsskatterettens kendelse anlagte fortolkning af statsskattelovens og ligningslovens bestemmelser, hvorfor Ligningsdirektoratet efter drøftelse med skatterådsformanden havde foranlediget ansættelsen ændret. Ligningsdirektoratet tilføjede, at det for sit vedkommende ikke fandt, at der, efter den skatterådsformanden meddelte instruktion, var anledning til at foretage videre i sagen.

Skattedepartementet henholdt sig til Ligningsdirektoratets udtalelse og tilføjede, at departementet heller ikke fandt anledning til at foretage videre.

Den 22. oktober 1960 udtalte jeg, at selvom Landsskatterettens kendelse af 16. juni 1959, der alene vedrørte A's indkomstansættelse for skatteåret 1958-59, ikke var bindende for skatterådet ved ansættelsen for skatteåret 1959-60, var jeg enig med Ligningsdirektoratet og Skattedepartementet i, at det var uheldigt, at skatterådet ikke fulgte den af Landsskatteretten ved kendelsen anlagte fortolkning af skattelovene.

- 15.** *En politimester havde ikke ved sine udtalelser til pressen angående en verserende kriminel undersøgelse overtrådt retsplejelovens § 1016 a eller lønningslovens § 3, stk. 3. Derimod burde politimesteren have sikret sig, at der ikke kunne opstå misforståelser med hensyn til indholdet af hans udtalelser og angående spørgsmålet, om udtalelserne kun var til privat orientering. (J. nr. 150/60).*

Den 24. oktober 1960 tilskrev jeg politimesteren i Holbæk således:

»I anledning af artikler i Politiken for 14. februar 1960 og i BT for 15. og 17. februar 1960 angående den da verserende kriminelle

undersøgelse mod en gift kvinde (i det følgende benævnt H), der var sigtet for at have dræbt sin ægtefælle (i det følgende benævnt M), besluttede jeg af egen drift at foretage en undersøgelse af, om der fra hr. politime-

sterens eller nogen anden polititjenestemand side forelå tilsidesættelse af bestemmelserne i retsplejelovens § 1016 a om forbud mod udtalelser overfor offentligheden angående skyldspørgsmålet og lønningslovens § 3, stk. 3, vedrørende tjenestemænds tavshedspligt.

Ved skrivelse af 18. februar 1960 forelagde jeg Dem avisartiklerne, idet jeg bad oplyst, om de i artiklerne indeholdte oplysninger hidrørte fra Dem eller nogen anden polititjenestemand, samt om De kunne godkende ordlyden af de gængvne udtalelser.

Den 13. april 1960 fremsendte Justitsministeriet udtalelser fra Dem, statsadvokaten for Sjælland og rigsadvokaten samt forskellige akter. Jeg havde derefter den 18. maj 1960 samtaler med redaktørerne V Thomas og A Rosted, BT, og journalist A Heering, Politiken, og den 11. juni 1960 sendte jeg Dem referaterne af samtalerne til udtalelse.

Den 13. juni 1960 svarede De og henstillede, at jeg også talte med redaktør A Finsing, Holbæk Amts Venstreblad, med hvem jeg havde en samtale den 23. juni 1960.

Den 1. juli 1960 sendte jeg Dem referat af samtalen med redaktør Finsing og bad Dem fremsende Deres eventuelle bemærkninger, som jeg modtog den 5. august 1960 tilligemed fornyede udtalelser fra statsadvokaten, rigsadvokaten og Justitsministeriet.

Jeg har derefter indhentet akterne i sagen mod H, der afsluttede med, at statsadvokaten for Sjælland den 14. juni 1960 frafaldt sigtelsen, hvorefter Justitsministeriet den 15. september 1960 bestemte, at der i medfør af retsplejelovens § 1018 b, stk. 1, skulle udbetales hende en erstatning på 5.000 kr. for uforskyldt varetægtsfængsel.

Af sagens akter fremgår det, at M i tiden 5. marts–10. april 1959 var indlagt på et sygehus, hvor man stillede diagnosen nervosisme. Den 27. maj 1959 blev han påny indlagt på sygehuset og samme dag overført til Militærhospitalet, hvor han afgik ved døden den 1. juli 1959.

Da det blev oplyst, at M's død skyldtes thalliumforgiftning, og at han måtte have indtaget eller fået indgivet giften få dage før døden, foretog politiet i den følgende tid omfattende undersøgelser.

I henhold til rettens anholdelsesbeslutning blev H anholdt den 11. februar 1960 og samme dag fremstillet i grundlovsforhør i retten for Nykøbing Sjælland købstad m. v.,

hvor hendes beskikkede forsvarer var til stede. Grundlovsforhøret afholdtes for åbne døre. Ifølge retsbogsudskriften forklarede H bl. a., at hun og hendes mand havde levet godt sammen. Hun indrømmede dog, at der var tale om separation 10 år før mandens død. Under mandens sidste sygdom i hjemmet havde hun og fra den 12. maj 1959 tillige hendes moder passet ham, indtil han den 27. maj blev indlagt på hospitalet. I den sidste tid inden indlæggelsen kunne han ikke klare sig på egen hånd. Hun mente ikke, at han havde begået selvmord, og bestred, at hun skulle have indgivet ham giften. Med hensyn til sin forbindelse med en anden mand (i det følgende benævnt T) udtalte H, at han var en ven af familien, og at han efter M's død var kommet til at bo i huset hos hende, simpelthen fordi han stod uden lejlighed og hun havde det ret store hus. Da han kort efter besluttede at forlægge sin virksomhed til en anden by, havde hun, da hun ikke kunne magte huset alene, solgt det og købt et andet i den pågældende by. T betalte hende en månedlig leje og derudover alle termindydelse på huset samt kosten. Hun benægtede bestemt, at hun nogensinde havde haft et intimt forhold til ham.

I medfør af retsplejelovens § 780, stk. 1, nr. 2 c, blev H fængslet for 14 dage.

I skrivelser af 19. og 29. februar samt 3. marts 1960 har De bl. a. udtalt, at De til pressen kun har givet oplysning om, hvad der passerede i det offentlige retsmøde eller – forsåvidt forholdet til T angår – var en direkte udløber af retshandlingen, således at enhver kunne danne sig et billede af, hvad der faktisk forelå af oplysninger både for og imod den mistanke for drab af ægtefællen, der lå til grund for fængslingen. De havde ikke udtalt Dem om skyldspørgsmålet, men tværtimod gang på gang indskærpet pressen, der havde overløbet Dem dagen igennem, at det var strengt forbudt at udtale sig om dette spørgsmål. De har i denne forbindelse henvist til, at efterforskningen stod på i godt 8 måneder, inden H blev fængslet. I denne tid blev en mængde mennesker afhørt om deres kendskab til ægtefællernes og specielt H's forhold, og det var derfor ganske uundgåeligt, at befolkningen i en så lille by fik kendskab til sagen, men trods talrige henvendelser fra pressen var der intet offentligt kommet frem. De kunne derfor ikke se ret-

tere, end at De efter det offentlige grundlovsforhør måtte have ret eller vel nærmest pligt til at orientere offentligheden om rene kendsgerninger, når dette ikke kunne skade efterforskningen, og når den sigtede ikke derved blev belastet mere end de om hende foreliggende almindeligt kendte oplysninger om hendes personlige forhold gjorde hende fortjent til.

I artiklen i Politiken for 14. februar 1960, der fremtræder som en samtale mellem Dem og en journalist ved bladet, hedder det bl. a.:

»- Noget bevis mod den fængslede har man ikke?»

- Nej, og nogen tilståelse forventer vi ikke at få, men vi betragter det som et stærkt indicium, at alle spor af giftstoffet thallium er blevet fjernet. M var så afkræftet på det sidste, at han ikke kunne bringe resten af giften væk fra huset, og jeg vil mene, at han endog var så syg, at han ikke selv kunne tage det farlige stof.

Det er politiets opfattelse, at H havde et motiv til at rydde sin mand af vejen. Hun havde tidligere ønsket separation, fordi hun havde truffet en anden, men det var ikke blevet til noget, og nu havde hun fået et nyt bekendtskab . . .*), som hun da også straks flyttede sammen med efter M's død. Under afhøringerne har hun ganske vist hævdet, at hun kun har været denne mands husbestyrerinde, men hans forklaring er en anden.

- - -

- Vi mener, at han har fået giften i den meget sorte kaffe, han drak flere gange om dagen, fortsætter politimester Arbøl. Han kom et par snapse i kaffen, fordi det dulmede smerterne, og det har ikke været svært at hælde noget af thalliumopløsningen i. Thallium kan hverken smages eller lugtes.

Formentlig er også det øl, han drak, blevet forgiftet. I hvert fald fandt vi i huset i Nykøbing en flaske med en sjat øl, og farmakologerne har erklæret, at der muligvis har været thallium i den.«

Vedrørende denne artikel har De nærmere anført, at De finder, det hele er stillet for skarpt og kategorisk op, idet Deres øvrige udtalelser ikke er blevet gengivet. De erindrere, at journalist Heering havde spurgt, om man havde noget bevis mod H. De fandt det rig-

tigst at svare benægtende, men advarede i samme forbindelse mod at komme ind på en omtale af skyldspørgsmålet. Journalisten havde spurgt, hvad politiet grundede sigtelsen på, og De havde svaret omtrent følgende:

Politiet havde fra første færd fundet, at den omstændighed, at der trods omhyggelige ransagninger ikke fandtes spor af giftstoffet i hjemmet, i sig selv var yderst mistænkelig og pegede i retning af en forbrydelse, idet ulykkestilfælde og selvmord derved måtte kunne udelukkes. De havde sikkert benyttet udtrykket »indicium«, men i den forstand, at de ovennævnte momenter pegede i retning af, at der forelå en forbrydelse (måtte være et vægtigt indicium for drab). Udtrykket var derimod ikke brugt i den processuelle betydning, at H skulle kunne dømmes på indicier, og var altså ikke anvendt som et udtryk for bevis eller skyld.

På journalistens spørgsmål om, hvorvidt H havde noget motiv, havde De svaret, at hun kunne have et motiv i forholdet til venen, men tilføjede samtidig, at der dog er et langt spring fra utroskab til drab af ægtefællen. Hendes tidligere ønske om separation i anledning af, at hun havde fået interesse i en anden, oplyste hun selv om i retten. Udtalelsen i artiklen om, at politiet mente, at M havde fået giften i sig med den sorte kaffe med snaps i, som han ustandselig indtog for at dulme smerterne, ville De ikke vedkende Dem i den foreliggende form. Også her havde De blot sagt, at den mulighed jo forelå. De måtte dernæst bestemt nægte, at De skulle have sagt, at formentlig også det øl, M drak, var blevet forgiftet. - Hvordan i det hele taget oplysningerne om flasken var kommet frem, var Dem en gåde, idet De ikke med et ord havde omtalt forholdet.

I BT for 15. februar 1960 var sagen omtalt på forsiden og på side 20. Under overskriften »Nyt ægteskab var planlagt, før manden led gift-døden« og »Planlagde nyt ægteskab, før manden døde af gift« var der i bladet givet en fremstilling af H's forbindelse med T, ligesom det oplystes, at hun og den pågældende skulle giftes, så snart hun blev fri, og at hendes og T's forklaringer om deres indbyrdes forhold var modstridende.

Hvad angår disse oplysninger har De udtalt, at De forud for 15. februar 1960 intet

*) Den pågældende var alene angivet med stillingsbetegnelse.

havde sagt til bladets journalister, som først opsøgte Dem dagen efter.

BT for 17. februar 1960 indeholdt på forsiden bl. a. følgende fremstilling:

»Fru H tilstod igår, at hun har løjet med hensyn til sin ven*). Fra sin celle tilkaldte hun politimester C Arbøl og sagde grædende: – Det er forkert, at jeg kun var min vens husbestyrerinde. Efter min mands død levede vi sammen.«

Dette uddybes på side 27 således:

»Hævder, hun løj, fordi hun var genert.

H tilstod igår overfor politimester Arbøl, at hun havde løjet overfor politiet og i retten, da hun nægtede at have haft intim forbindelse med sin ven*).

Hun sagde:

– Jeg kunne ikke lide at drøfte disse strengt personlige ting med mandfolk, eller mens der var en mængde mænd til stede.

Dommeren, der på næste torsdag skal bestemme, om fængselsfristen skal forlænges, er kvinde. Vil hun godtage H's undskyldning for at have talt usandhed på dette vigtige punkt?

Politiet er i hvert fald forberedt på løsladelse, og undersøgelsens ledere lægger ikke skjul på, at de ikke mere føler sig 90 pct. sikre i deres mistanke mod den sigtede enke. Det nærmer sig fifty-fifty.«

Vedrørende denne artikel har De oplyst, at De den 16. februar 1960 havde en samtale med redaktørerne Rosted og Thomas fra BT, hvor redaktør Finsing, Holbæk, også var til stede. Ifølge Deres fremstilling havde de to københavnske redaktører indfundet sig uanmeldt på Deres kontor for at spørge om nyt i sagen. De havde svaret, at der ikke var noget nyt. I samtaleens løb havde Thomas spurgt, om sagen skulle for et nævningeting, hvortil De havde svaret, at det beroede på statsadvokaten. Det næste spørgsmål var, om H ville blive dømt. Hertil havde De straks svaret, at det kunne De ikke udtale Dem om. De husker tydeligt, at Deres svar faldt således, og at De sagde, at dette spørgsmål måtte man ikke omtale. Thomas sagde derefter: Nu spørger jeg Dem rent privat, hvad mener De sagen ender med? Tror De, hun har gjort det? De svarede under den nævnte forudsætning, at når man som De lige havde haft en samtale med hende i arresten, var det vanskeligt at tro, at hun havde gjort det.

Hun henviste til, at hun mod mandens ønske gang på gang selv tilkaldte lægen og sammen med denne overtalte ham til at lade sig indlægge, hvad han heller ikke ville, både ved første og anden indlæggelse. De erindrer, at De som Deres private opfattelse af spørgsmålet om, hvorvidt politiet troede hun havde gjort det, svarede, at Deres tro i begyndelsen var 90 pct., men nu nærmest var 60 pct., og De tilføjede, at man for ægteparrets lille drengs skyld kunne ønske, at der ikke blev mere ud af sagen. De har herved betonet, at samtalen var af privat karakter, og De måtte derfor betegne de to redaktørers gengivelse i bladet som et groft tillidsbrud. De havde aldrig nogensinde været ude for et tilsvarende tillidsbrud fra en journalists side, når man – som man så ofte gør – i forvejen præciserer, at »nu taler vi privat«.

De har dernæst anført, at de mange mennesker, der var blevet afhørt siden efterforskningen indledtes i juni 1959, naturligvis havde drøftet den opsigtsvækkende sag indbyrdes og med andre i den lille by, hvor sagen ikke havde kunnet hemmeligholdes. Der var derfor kilder nok for pressen at øse af, og de havde været flittigt benyttet af en del af københavnerpressen med tilhørende fotografering på den mest påtrængende måde. Den lokale presse havde længe været klar over, hvad der foregik fra politiets side, og mange gange spurgt, om de måtte skrive om sagen, hvortil De havde svaret nej, men lovet at redegøre for de faktiske enkeltheder, når disse havde været belyst i retten. Den lokale presse havde loyalt holdt dette løfte. I denne forbindelse har De udtalt, at ethvert forstandigt menneske og specielt pressens egne folk vil kunne forstå, at De ikke kan gøres ansvarlig for de excesser, visse københavnske blade har gjort sig skyldige i ved omtalen af sagen, hvor det i strid med sandheden direkte er blevet sagt eller antydnet, at oplysningerne stammer fra politiet, specielt Dem personlig, og at De intet ansvar kan have for stoffets redaktion og det typografiske udstyr, endsiges for det forhold, at vidner i sagen er blevet interviewet af pressen. De havde i dagevis måttet nægte Dem hjemme ved at pålægge politistationen ikke at stille pressens samtaler over til Deres kontor og hjem, og omstillingsbordets betjening havde

*) Den pågældende var alene angivet med stillingsbetegnelse.

indberettet de vanskeligheder, de dagen igenem og til langt ud på natten havde med at holde disse samtaler tilbage. En journalist havde svaret, at de før havde »snøret« en politimester, der var gået i seng; en anden ville »klage til Hækkerup« over, at De ikke ville udtale Dem. Deres hustru havde måttet bortjage københavnske journalister, der havde sat sig til ro på trappen uden for Deres private dør efter kontorets lukketid for at afvente Deres tilbagekomst fra Nykøbing, og ved det sidste forhør i Nykøbing ret blev nogle journalister overrasket af en politimand i færd med at rejse en stige for gennem vinduerne at kunne se, hvad der foregik i det lukkede retsmøde.

Med hensyn til Deres oplysning overfor redaktørerne om, at H under samtalen med Dem i arresten havde indrømmet, at hendes forklaring i grundlovsforhøret angående forholdet til T havde været urigtig, har De udtalt, at hun, som De også loyalt havde gengivet, havde begrundet sin tidligere nægtelse med generthed, og at De, som sagen lå, havde fundet det naturligt at oplyse, at hun havde løjet på dette punkt. BT's journalistiske udformning af Deres udtalelse fandt De smagløs og slået alt for stort op, og dette var det eneste »privatlivet« vedrørende, De havde udtalt Dem om til en journalist, endda i forbindelse med en samtale af privat karakter.

De har endelig som et generelt synspunkt anført, at man formentlig også ville have givet pressen de af Dem givne oplysninger ved behandlingen af en tilsvarende sag indenfor Københavns Politi, i håb om at få støtte under efterforskningen, uden tanke på krænkelse af tavshedspligten, der i kriminelle sager i vidt omfang må være en skønssag.

Med Deres udtalelser vedlagde De en erklæring af 29. februar 1960 fra de to kriminalassistenter fra Rigspolitechefens Rejseafdeling, som havde foretaget efterforskningen i sagen. Kriminalassistenterne udtalte, at de ikke havde givet pressen oplysninger, da der bestod en klar aftale med Dem om, at De skulle holde pressen underrettet.

Statsadvokaten for Sjælland udtalte den 11. marts 1960, at det var Deres standpunkt, at De ikke havde udtalt Dem om skyldspørgsmålet, at De i vidt omfang ikke kunne vedkende Dem referaterne, at De ved de to

lejligheder, hvor der lå samtaler med Dem til grund for avisartiklerne, udtrykkelig havde advaret journalisterne mod at komme ind på en omtale af skyldspørgsmålet, og at De alene havde refereret sagens omstændigheder som oplyst i retsmødet den 11. februar 1960 og derunder i overensstemmelse med almindelig praksis for politiets vedkommende givet – enkelte – oplysninger, der var fremkommet for politiet under efterforskningen.

Vedrørende artiklen i Politiken udtalte statsadvokaten, at det af Deres redegørelse fremgik, at De på væsentlige punkter ikke kunne godkende referatet, og at De havde anført, at referatet yderligere var fortegnet ved opsætningen og ved udeladelse af nogle af Deres udtalelser, samt at De udtrykkelig havde advaret journalisten mod at komme ind på en omtale af skyldspørgsmålet.

Med hensyn til 1. afsnit af Deres udtalelse i det gengivne citat fra Politiken anførte statsadvokaten, at Deres standpunkt var, at De havde anvendt udtrykket »indicium« i et svar på spørgsmålet om, hvorpå politiet grundede sin sigtelse, og at Deres udtalelse ikke skulle forstås som og ikke af Dem var ment som en udtalelse om H's skyld, men som en objektiv konstatering af et faktum (ikke-tilstedeværelsen af spor af thallium i hjemmet), der pegede på, at der forelå en forbrydelse med udelukkelse af andet hændelsesforløb, samt at Deres udtalelse om dette spørgsmål ikke havde berettiget journalisten til at gengive den som sket, herunder også at sammenkæde den som sket med den foregående udtalelse om, at man ikke havde noget bevis mod H.

Statsadvokaten fandt, at som Deres udtalelser var gengivet i afsnit 1, fremtrådte de som en udtalelse om skyldspørgsmålet. Statsadvokaten bemærkede dog, at den benægtende besvarelse af spørgsmålet, om der forelå bevis mod H, som De vedkendte Dem, efter hans opfattelse isoleret betragtet ikke omfattes af bestemmelsen i retsplejelovens § 1016 a, men at sammenkædningen med den efterfølgende passus om »et stærkt indicium« bevirker, at afsnit 1 som gengivet bliver en udtalelse om skyldspørgsmålet.

Hvad angår afsnit 2 henviste statsadvokaten til, at De erklærede, at udtalelsen var urigtigt gengivet. Som udtalelsen fremtrådte i journalistens gengivelse og i forbindelse (sammenhæng) med det foregående afsnit,

måtte den efter statsadvokatens skøn opfattes som en udtalelse om skyldspørgsmålet.

Deres bemærkning om motivet – at H kunne have haft et motiv i forholdet til venen, men at der dog var et langt spring fra utroskab til drab af ægtefællen – betegnede statsadvokaten som en bemærkning, der efter hans opfattelse tangerede begrebet »udtalelse om skyldspørgsmålet«. Bemærkningen måtte dog vel hos offentligheden, om den havde været korrekt gengivet, have fremkaldt det indtryk, enten at De var stærkt i tvivl, om der forelå et motiv, eller at De mente, at der ikke forelå noget motiv.

Afsnit 3, som De ikke ville vedkende Dem i den foreliggende form, indeholdt efter statsadvokatens opfattelse ikke nogen udtalelse om skyldspørgsmålet, og det samme gjaldt afsnit 4, om hvilket De havde erklæret, at De overhovedet ikke havde udtalt Dem om det deri omhandlede.

Med hensyn til udtalelsen om, at det forhold, at der ikke i afdødes hjem var fundet spor af thallium, var et stærkt indicium, bemærkede statsadvokaten dernæst, at udtalelsen var urigtig eller ufuldstændigt gengivet. De havde givet udtryk for, at dette faktum, uanset hvem der så var gerningsmand, måtte vise, at der forelå en forbrydelse og ikke selvmord, og havde hermed villet forklare grundlaget for sagen som kriminel sag. Dernæst havde journalisten ved at sammenkæde udtalelsen med den foregående om det manglende bevis og det efterfølgende – ligeledes urigtigt gengivne – afsnit om motivet ladet Deres udtalelser, som de var gengivet, fremtræde som en udtalelse om skyldspørgsmålet.

Dette kunne De efter statsadvokatens opfattelse ikke være ansvarlig for, og så meget mindre som De udtrykkelig i forbindelse med de udtalelser, De fremsatte, advarede journalisten mod i sit referat at komme ind på skyldspørgsmålet.

Statsadvokaten har dernæst vedrørende artiklen i BT for den 17. februar 1960 udtalt, at De har vedkendt Dem, at meddelelsen om H's ændrede forklaring om hendes forhold til T hidrørte fra Dem. Statsadvokaten fandt ikke, at meddelelsen indeholdt nogen udtalelse om skyldspørgsmålet, og når der hensås til de konkrete omstændigheder, der var, at H i det offentlige grundlovsforhør havde hævdet, at hun overhovedet ikke havde haft noget forhold til T, gik meddelelsen efter

statsadvokatens skøn ikke ud over, hvad der efter sædvanlig praksis fra politiets side oplyses om kendsgerninger, der fremkommer under efterforskningen i en straffesag.

Ifølge statsadvokaten ville man selvfølgelig normalt betragte denne oplysning om en sigtets ændrede forklaring om et til hendes privatliv henhørende forhold som et moment, som det ikke ville være rigtigt at oplyse offentligheden om udenfor retssalen og i denne kun ud af sagens nødvendighed. I det foreliggende tilfælde var forholdet imidlertid selvsagt i den alvorlige sigtelse, der var rejst, særdeles vigtigt og relevant som baggrund for sigtelsen, hvorfor H også blev afhørt udførligt derom i det offentlige grundlovsforhør. Når hun derefter på eget initiativ ønskede at korrigere sin forklaring i det offentlige retsmøde, måtte det også være berettiget at informere pressen derom med den af hende angivne begrundelse for, at hun forklarede anderledes i retten.

Statsadvokaten har videre udtalt, at De også har vedkendt Dem bemærkningerne om, hvilken grad af mistanke »undersøgelsens ledere« nu nærede til H, men bemærkningerne var fremsat overfor de to redaktører, efter at De havde udtalt, at skyldspørgsmålet ikke måtte omtales, og som svar på en forespørgsel fra en af redaktørerne, der udtalte, at han spurgte »rent privat«.

Statsadvokaten henviste herved til, at det er almindelig praksis, at der som et udtryk for og til bestyrkelse af det mellem politiet og pressen bestående tillidsforhold og af hensigtsmæssighedsgrunde fra politiets side i et vist omfang gives fortrolige informationer til pressens repræsentanter og til disse fremsættes fortrolige udtalelser under og om en verserende kriminel undersøgelse. Han kunne herefter ikke se, at der kunne bebrejdes Dem noget i anledning af denne udtalelse, der tilmed gik i negativ retning med hensyn til skyldspørgsmålet, hvorimod dens fremkomst i artiklen måtte betegnes som et groft tillidsbrud fra de pågældende journalisters side.

Endvidere har statsadvokaten udtalt, at der hverken fra hans eller hans medarbejders side er givet nogen oplysning til pressen om sagen.

Under henvisning til, at De i skrivelsen af 19. februar 1960 havde anført, at De nærede betænkelighed ved den gældende ordning for politiets informering af pressen om verseren-

de straffesager, udtalte statsadvokaten, at han fandt anledning til at bemærke, at hele forholdet med hensyn til politiets meddelelser til pressen om verserende straffesager, som det efter sædvane praktiseres, efter hans opfattelse er lidet heldigt og hensigtsmæssigt, og at der næppe er tvivl om, at den bestående hårde forretningsmæssige konkurrence mellem visse blade yderligere har aktualiseret problemet, der synes at kræve, at der på området træffes en ny ordning.

Rigsadvokaten udtalte den 22. marts 1960, at han i alt væsentligt kunne henholde sig til statsadvokatens erklæring, og tilføjede, at det efter gældende praksis ikke i almindelighed kan anses for en overtrædelse af tavshedspligten, at der meddeles pressen oplysning om resultaterne af politiets undersøgelser i straffesager. Sådanne udtalelser er heller ikke i strid med regelen i retsplejelovens § 1016 a, når de begrænses til oplysninger om rent faktiske forhold og ikke indeholder en vurdering af oplysningernes betydning for skyldspørgsmålet, jfr. Justitsministeriets cirkulære nr. 133 af 31. juli 1937 angående forståelsen af retsplejelovens § 1016 a.

Som udtalelserne var gengivet i Politiken fandt rigsadvokaten, at de indeholdt en vurdering og fremtrådte således som stridende mod retsplejelovens § 1016 a. Uanset at Deres udtalelser ifølge Deres erklæring havde haft en væsentlig svagere form, var de efter rigsadvokatens opfattelse gået videre end fuldt forsvarligt, og var det end tvivlsomt, om de havde været i strid med retsplejeloven, måtte de i hvert fald betegnes som noget uforsigtige. Det samme gjaldt de til redaktørerne ved BT givne oplysninger, i det omfang De vedkendte Dem disse.

For så vidt udtalelserne ikke gik ud over, hvad der var kommet frem i grundlovsforhøret, var pligtstridighederne dog af rent formel karakter.

Det passerede kunne efter rigsadvokatens opfattelse alene give anledning til, at det blev tilkendegivet Dem, at De under hensyn til bestemmelsen i retsplejelovens § 1016 a og – forsåvidt angår Deres udtalelser om H's forbindelse med T – lønningslovens § 3 burde have givet Deres udtalelser til pressen om sagen en mere forsigtig form.

Justitsministeriet udtalte den 13. april 1960, at det kunne tiltræde rigsadvokatens udtalelse.

Journalist Heering har udtalt overfor mig, at han den 12. februar 1960 havde haft en samtale med Dem, der ikke gav nogen oplysninger. Den 13. februar 1960 om eftermiddagen havde han en telefonsamtale med Dem på over 1 time, og i tilslutning til samtalen havde han foretaget notater, som dannede grundlag for artiklen i Politiken for den 14. februar 1960. Notaterne blev ikke læst op for Dem, forinden samtalen sluttede. Han havde inden samtalen set en artikel i Berlingske Aftenavis for den 13. februar 1960 om undersøgelse på isotopcentralen af en ølflaske fra M's hjem.

Han havde spurgt Dem, om der var noget nyt i sagen, hvortil De havde svaret benægtende. Heering havde derefter stillet en række spørgsmål vedrørende sagen, og han fremhævede overfor mig, at han ikke på noget punkt havde forstærket Deres udtalelser, specielt ikke udtalelserne vedrørende »et stærkt indicium« mod H og om hendes »motiv«. Heering mente bestemt, at referatet af Deres udtalelser var korrekt.

Oplysningerne både med hensyn til kaffen og øllet stammede også fra Dem, og Heering henviste til, at de fremtrådte som Deres udtalelser i artiklen. Han fremhævede, at han ikke havde ladet oplysninger, som han havde fået andetsteds fra, fremtræde som Deres udtalelser. Heering kunne ikke huske, om De havde omtalt giften i kaffen og øllet som en mulighed. Han anførte, at han ved anvendelsen af udtrykkene »– Vi mener ...« og »– Formentlig er også det øl ...« havde antydnet, at spørgsmålet var tvivlsomt.

Journalist Heering understregede, at De ikke kunne være i tvivl om, at oplysningerne skulle bruges til en artikel i Politiken, idet dette blev præciseret ved samtalens begyndelse, og erklærede, at De ikke på noget tidspunkt advarede mod, at Politiken refererede de faldne udtalelser.

Heering har endelig henvist til et indlæg, som De skrev få dage efter interviewet og fik optaget i Politiken den 19. februar 1960 som et svar på et kritisk indlæg »I politiets gabe-stok« af redaktør Aage Schoch i Politiken den 17. februar 1960. I Deres indlæg tog De ikke afstand fra Heerings artikels form, ligesom De heller ikke i nogen følgeskrivelse fandt anledning til at påtale denne.

Redaktørerne Thomas og Rosted har overfor mig udtalt, at de ikke havde overværet

grundlovsforhøret den 11. februar 1960. De kom til Holbæk den 14. februar 1960 og indhentede en del oplysninger hos forskellige beboere m. v., hvilke oplysninger dannede grundlag for artiklen i BT den 15. februar 1960. Først den 16. februar om formiddagen traf de Dem og havde en samtale på næsten 1 time.

Redaktør Thomas har oplyst, at De refererede, hvad der passerede i grundlovsforhøret den 11. februar 1960, og fortalte, at De netop havde talt med H, der havde indrømmet, at hun havde løjet med hensyn til forholdet til T og som grund hertil havde anført, at hun havde følt sig genert i grundlovsforhøret. De havde på daværende tidspunkt ikke læst BT for den 15. februar 1960 og havde så vidt redaktørerne forstod ikke kendskab til T's forklaring om, at han havde stået i forhold til H.

Redaktør Thomas havde spurgt Dem, om De troede, H var skyldig i den forbrydelse, hun var sigtet for, og De havde svaret, at Deres tro i begyndelsen havde været 90 pct., men at den nu nærmest var 60 pct.

Redaktørerne anførte endvidere, at samtalen havde haft en hyggelig karakter. Det »lå i luften«, at De stoled på, at redaktørerne selv kunne skønne over, hvad de måtte referere i BT, og de havde ikke ment, at de begik et diskretionsbrud overfor Dem med artiklen den 17. februar 1960.

Redaktør Thomas oplyste, at det var muligt – måske endda sandsynligt –, at der var faldet en bemærkning om, at samtalen ikke var noget interview ... Han plejede at oplyse, hvis samtalen havde karakter af et interview, idet den adspurgte i et sådant tilfælde var mere bundet af sine udtalelser.

Redaktør Rosted mente ikke, at der var faldet en sådan udtalelse, ligesom han ikke mente, at det under samtalen var sagt, at nu talte man privat.

Med hensyn til artiklerne i BT den 17. februar 1960 oplyste Thomas, at forsiden var blevet udformet af redaktionen, og at den var et sammendrag af haktion og Rosteds artikler på side 20. Han havde anført afsnittet – »Politiet er i hvert fald forberedt på løsladelse, og undersøgelsens ledere lægger ikke skjul på, at de ikke mere føler sig 90 pct. sikre i deres mistanke mod den sigtede enke. Det nærmer sig fifty-fifty« – ud fra den betragtning, at det tjente til gunst for H.

Den 18. februar 1960 havde redaktørerne Thomas og Rosted indfundet sig påny hos Dem og forespurgt, om der var noget nyt i sagen. De havde medbragt et eksemplar af BT for den 17. februar 1960, som De havde læst igennem og fundet i orden.

Efter at jeg havde forelagt Dem referaterne af samtalerne med journalisterne, anførte De den 13. juni 1960 vedrørende Rosteds og Thomas' udtalelser, at det ikke er rigtigt, at De ikke skulle have haft kendskab til, at T havde stået i forhold til H, idet dette var belyst i sagen og erkendt af T. Det bemærkes herved, at det af sagens akter fremgår, at T under en af politiet foretaget afhøring den 12. februar 1960 erkendte forholdet, og at det af afsnit 2 i den foran citerede artikel i Politiken den 14. februar 1960 fremgår, at De kendte T's forklaring.

De fastholdt, at De havde nægtet at udtale Dem om skyldforholdet. Da redaktør Thomas derefter spurgte, hvad De »rent privat« mente om sagen, svarede De som anført i Deres tidligere skrivelser og som gengivet i referatet af Thomas' samtale med mig. I bladet blev det udtrykt med vendingen »fifty-fifty« i H's favør.

Samtalen havde ifølge Dem ikke blot en »hyggelig karakter«, men var af privat karakter med fremhævelse af de menneskelige momenter i sagen.

De bestred udtalelsen om, at De den 18. februar 1960 gennemlæste artiklen i BT for 17. februar. De lagde den på Deres bord og havde absolut ikke »fundet den i orden«.

Med hensyn til journalist Heerings udtalelse overfor mig har De anført, at den er korrekt nok. De var ganske klar over, at de af Dem givne oplysninger skulle bruges til en artikel i Politiken, men det er ikke rigtigt, at De ikke advarede mod, at bladet refererede de faldne udtalelser i deres fulde omfang. Praktisk talt alle journalister havde spurgt Dem om, hvad De mente om skyldforholdet, og De ved med sikkerhed, at De har været på vagt overfor at udtale Dem om dette og altid sagt, at skyldforholdet ikke måtte omtales. Dette blev også sagt til journalist Heering, som må have overhørt det.

Anvendelsen af ordet »et stærkt indicium« var af journalisten direkte henført til sigtelsen mod H, hvad der var forståeligt nok, idet hun var fængslet, sigtet for manddrab, men De udtalte, at den omstændighed, at flasken

ikke var fundet, i sig selv var et stærkt indicium for, at der var begået et drab – at det var en yderst mistænkelig omstændighed ved sagen.

De har dernæst anført, at det er rigtigt, at De udtalte, at H kunne have kommet giften i kaffen, men De havde ikke regnet med den mulighed, at der kunne have været gift i ølflasken, hvad heller ikke var tilfældet, idet flasken senere viste sig at være indkøbt efter dødsfaldet.

På spørgsmålet om, hvorvidt H kunne antages at have haft noget motiv til en forbrydelse, svarede De, at hun jo nu havde fået et nyt bekendtskab, som hun var flyttet sammen med kort efter hendes mands død, men De husker tydeligt, at De i samme forbindelse gjorde opmærksom på, at der jo var et langt spring fra utroskab til drab af ægtefællen – altså en udglattende tilføjelse, som journalisten ikke havde skænket opmærksomhed.

De talte sammen i telefonen i en times tid, og det vil således kunne forstås, at Deres samtale var af længere varighed, end man får indtryk af ved at læse gengivelsen i bladet med dens knappe spørgsmål- og svarstil, og for denne gengivelse måtte journalisten bære ansvaret, selvom De ikke tvivler om, at han har været i absolut god tro.

Redaktør Finsing udtalte den 23. juni 1960 overfor mig, at han mente at kunne huske, at han havde talt med Dem den 15. februar 1960 om artiklen i BT samme dag vedrørende H, og at man havde drøftet, hvad T havde udtalt om sit forhold til H.

Redaktør Finsing havde været sammen med redaktørerne Thomas og Rosted den 15. februar 1960 om aftenen, og den følgende dag om formiddagen havde han mødt dem på politikontoret. Thomas og Rosted ønskede at hilse på Dem og aflevere et brev fra H's moder.

Redaktør Finsing overværede ca. 15–20 minutter af Thomas' og Rosteds samtale med Dem. De to redaktører havde spurgt Dem om, hvad De mente privat om sagen, og De havde svaret, at De ikke kunne udtale Dem som privatmand, og at De om sagen kun kunne udtale, at der jo var rejst sigtelse mod H.

Redaktør Finsing kunne ikke nu erindre, om De havde talt om, at De samme dag havde haft en samtale med H i arresten, hvorunder hun havde ændret forklaring om

sit forhold til T, men han turde på den anden side ikke bestride, at De havde omtalt en sådan samtale.

Under den del af samtalen, som redaktør Finsing havde overværet, havde De ikke udtalt Dem om Deres tro på H's skyld. Det var redaktør Finsings bestemte opfattelse, at samtalen var af »privat« og ikke blot »hyggelig« karakter. Han kunne selvfølgelig ikke udtale sig om samtaleforløbet, efter at han var gået.

Redaktør Finsing havde senere samme dag telefonisk talt med Dem om H's ændrede forklaring om forholdet til T, idet bladets redaktion havde erfaret, at H havde talt med Dem i arresten.

Redaktør Finsing udtalte endelig, at efter hans kendskab til Dem var De meget forsigtig med at udtale Dem til pressen.

Forelagt referatet af redaktør Finsings udtalelser har De den 1. juli 1960 erklæret, at De kunne tiltræde disse. De har endvidere tilføjet, at De ikke nu erindrer, hvor meget af samtalen redaktør Finsing overværede, men at det formentlig var langt det meste af den og navnlig den del, der var af privat karakter, hvor De udtalte Dem som af Dem tidligere anført. Deres udtalelser om samtalen med H samme dags formiddag i arresten påhørte Finsing vistnok ikke. De fremkom i naturlig forbindelse med Deres private udtalelser om det tragiske i, at drengen havde mistet sin fader, som han holdt meget af. De var yderst forbavsset over den sensationelle måde, hvorpå man dagen efter i BT refererede denne del af samtalen, der absolut ikke var beregnet på offentliggørelse, men som på den anden side ikke kunne siges på nogen måde at være belastende for H. De søgte netop at fremstille sagen ganske neutralt, og De erindrer tydeligt, at De sagde, at når man – som De – lige havde talt med H, var det vanskeligt at forstå, at hun skulle have ombragt sin mand.

Hvad angår Politikens referat har De ønsket at tilføje, at dette tilstræbte en saglig karakter, og at det, der kunne kritiseres angående omtalen af skyldspørgsmålet, kun kunne skyldes en måske undskyldelig misforståelse fra journalistens side. De måtte fastholde det i Deres redegørelse anførte fuldt ud, både hvad Deres udtalelser til Politiken angår og med hensyn til, hvad De havde udtalt som værende af privat karakter til

BT, hvis sensationsprægede reportage De på ingen måde kunne vedkende Dem ansvaret for.

Statsadvokaten, rigsadvokaten og Justitsministeriet, der fik forelagt det tilvejebragte materiale, har henholdt sig til deres tidligere udtalelser.

Ved bedømmelsen af sagen kommer særlig retsplejelovens § 1016 a og lønningslovens § 3, stk. 3, i betragtning. Disse bestemmelser har følgende ordlyd:

Retsplejelovens § 1016 a:

»Ingen, som i embeds medfør er beskæftiget med en straffesag, må, så længe sagen ikke er pådømt eller bortfaldet, udtale sig uden for retten til offentligheden angående skyldspørgsmålet.«

Lønningslovens § 3, stk. 3:

»Tjenestemanden skal iagttage tavshed med hensyn til de forhold, som han i sin tjenestemandsstilling medfører bliver bekendt med, og hvis hemmeligholdelse ifølge sagens natur er påkrævet eller bliver ham foreskrevet af hans foresatte. Tavshedspligten ophører ikke med hans udtræden af tjenesten.«

Hvad angår artiklen i *Politiken* er jeg enig med statsadvokaten i, at Deres benægtelse i afsnit 1 af, at der forelå noget bevis mod H, ikke isoleret betragtet kan anses for en udtalelse om skyldspørgsmålet. Når benægtelsen imidlertid som sket i artiklen er blevet sammenkædet med den følgende udtalelse om »et stærkt indicium«, finder jeg, at afsnit 1 i sin helhed fremtræder som en udtalelse om skyldspørgsmålet. Der foreligger imidlertid uoverensstemmelser mellem Deres og journalist Heerings fremstilling af, hvad De har udtalt. I betragtning af at såvel De som journalisten har oplyst, at Deres udtalelser blev fremsat under en telefonsamtale, der varede over 1 time, finder jeg ikke at kunne forkaste det af Dem anførte, hvorefter Deres udtalelse om »et stærkt indicium« ikke direkte har vedrørt spørgsmålet om H's skyld, men blot sandsynligheden for, at der overhovedet forelå en forbrydelse og ikke selvmord.

Ved bedømmelsen af udtalelsen i afsnit 2 om motivet må det tages i betragtning, at det forhold, at politiet giver oplysninger om et eventuelt motiv, ikke uden videre

medfører, at oplysningen må opfattes som en udtalelse om skyldspørgsmålet. I det foreliggende tilfælde finder jeg ikke at have tilstrækkelig sikkert grundlag for at udtale, at De ved Deres udtalelser om motivet har handlet i strid med bestemmelsen i retsplejelovens § 1016 a.

Ved vurderingen af, om oplysningerne i afsnit 2 om H's privatliv er i strid med tavshedspligten i lønningslovens § 3, stk. 3, må det tages i betragtning, at H i det offentlige retsmøde den 11. februar 1960 havde forklaret om disse forhold, og at gengivelsen i afsnittet ligger meget nær op ad hendes udtalelser i retten, og at de derfor ikke indebærer en krænkelse af tavshedspligten. Selvom oplysningen om, at T's forklaring var en anden end H's, ikke var kommet frem i retten, finder jeg ikke, at denne oplysning om et modstående vidneudsagn kan anses for en krænkelse af tavshedspligten.

Afsnittene 3 og 4, der i artiklen ikke var trykt i fortsættelse af afsnit 1 og 2, ses ikke at indeholde udtalelser om skyldspørgsmålet, eller om forhold hvorom De var pligtig at bevare tavshed. Det bemærkes iøvrigt herved, at De for afsnit 3's vedkommende ikke har villet vedkende Dem udtalelsens form og for afsnit 4's vedkommende bestrider at have fremsat udtalelsen.

Hvad angår *BT* fremgår det af det oplyste, at artiklen den 15. februar 1960 ikke bygger på udtalelser fra Dem, mens visse af oplysningerne i artiklen den 17. februar 1960 hidrører fra Deres udtalelser under mødet den 16. februar 1960. I artiklen den 17. februar indgår der en udtalelse om politiets syn på skyldspørgsmålet, og De har bekræftet, at De overfor de to redaktører udtalte, at Deres tro på H's skyld i begyndelsen havde været 90 pct., men nu nærmest var 60 pct. Dette er klart en udtalelse om skyldspørgsmålet. Uanset den uoverensstemmelse, der består mellem Dem og de to redaktører med hensyn til samtale karakter, må jeg imidlertid efter alt foreliggende lægge til grund, at De regnede med, at redaktørerne var indforstået med, at Deres udtalelse vedrørende dette punkt ikke var beregnet på offentliggørelse. Jeg finder herefter ikke med fornøden sikkerhed at kunne udtale, at De har overtrådt retsplejelovens § 1016 a.

Med hensyn til Deres oplysning overfor redaktørerne om H's ændrede forklaring vedrørende hendes forhold til T har jeg overvejet, om disse udtalelser var i strid med bestemmelsen i lønningslovens § 3, stk. 3. Da offentligheden imidlertid bl. a. gennem BT's artikel den 15. februar 1960 var bekendt med, at T's og H's forklaringer om deres indbyrdes forhold var uoverensstemmende, finder jeg ikke, at en oplysning om, at H nu havde vedgået, at hendes forklaring herom under grundlovsforhøret var urigtig, var et forhold, hvis hemmeligholdelse efter sagens natur var påkrævet. Jeg finder herefter ikke, at Deres udtalelse er i strid med lønningslovens § 3, stk. 3.

Ved en samlet bedømmelse af de af Dem anerkendte udtalelser, der har ligget til grund for de omtalte avisartikler, må jeg

– selvom det efter det foran anførte ikke tør siges, at De har overtrådt nogen lovbestemmelse ved afgivelsen af disse udtalelser – bemærke, at De alt i alt dog burde have udvist større forsigtighed, således at De havde sikret Dem, at der ikke kunne opstå misforståelser hos de pågældende journalister med hensyn til indholdet af Deres udtalelser og med hensyn til spørgsmålet, om udtalelserne kun var til privat orientering.

Det tilføjes, at jeg under henvisning til justitsministerens svar i Folketinget den 24. februar 1960 på folketingsmand Thisted Knudsens spørgsmål (FT 1959–60, sp. 3228) har anmodet Justitsministeriet om at gøre udvalget angående ændringer af de gældende lovbestemmelser vedrørende vidner bekendt med nærværende skrivelse.«

16. *Udtalt, at jeg måtte være kompetent overfor et af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsat udvalg vedrørende lønnings- og ansættelsesvilkårene for privatbanernes tjenestemænd. (J. nr. 169/60).*

I februar 1960 klagede togfører A ved Ålborg Privatbaner over, at et af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsat udvalg, som havde truffet beslutning om at søge et antal navngivne tjenestemænd ved privatbanerne tillagt en bedre pensionsretlig status, ikke havde medtaget ham og nogle kolleger.

A gjorde gældende, at udvælgelsen af de personer, som skulle have tillagt den bedre pensionsretlige status, havde været vilkårlig. A anførte, at han og hans kolleger, som var antaget i tiden fra 1935 og indtil 1. april 1943, havde været aspiranter til tjenestemandstillinger før sidstnævnte dato, selv om de ikke havde været betegnet som sådanne, hvorfor udvalgets beslutning også burde have omfattet dem.

I en sag, som jeg tidligere havde behandlet, havde Ministeriet for offentlige Arbejder oplyst, at personale ved privatbanerne, fastansat før 1. april 1943, har krav på pension, når de afskediges på grund af alder, svagelighed eller anden dem utilregnelig årsag, hvilken sidste bestemmelse navnlig får betydning ved en banes eventuelle likvidation, mens de efter 1. april fastansatte tjenestemænd alene får pension, når de afskediges

på grund af alder eller svagelighed. De forhandlingsberettigede organisationer var i 1942 ved forhandling med Danske Privatbaners Fællesrepræsentation indgået på ændrede pensionsregler for det efter 1. april 1943 ansatte personale. Ministeriet oplyste iøvrigt, at datoen 1. april 1943 ikke ligger fast for de enkelte baner, men varierer efter datoen for approbationen af de enkelte lønningsreglementer.

Endvidere oplyste ministeriet, at tjenestemændenes pensionskrav normalt var forsikret i en pensionskasse, som oftest Danske Privatbaners Pensions- og Enkekasse af 1898. Denne udreder imidlertid kun pension i tilfælde af afskedigelse fra tjenesten på grund af alder og svagelighed, mens en tjenestemand, der af andre årsager fratræder tjenesten, fra kassen alene oppebærer en udtrædelsesgodtgørelse. De i normallønningsreglementet hertil svarende regler var bl. a. indeholdt i § 31, og ministeriet bemærkede herved, at vedkommende bane selv alene må bære de pensionsforpligtelser, som i kraft af pensionskassens vedtægter ikke er forsikret i denne.

I den tidligere sag udtalte jeg den 29. november 1956, at jeg ikke kunne kritisere,

at Ministeriet for offentlige Arbejder i tiden efter 1. april 1943 havde godkendt lønningsreglementer, hvorefter der i pensionsretlig henseende gælder forskellige regler for det ældre og yngre personale. Jeg henviste herved bl. a. til, at reglerne byggede på aftale mellem banerne og de forhandlingsberettigede organisationer, og at det efter 1. april 1943 ansatte personale måtte antages ved ansættelsen at have været vidende om, at det ifølge det gældende lønningsreglement kun er berettiget til pension ved afskedigelse som følge af alder eller svagelighed.

I en udtalelse vedrørende A's klage oplyste Ministeriet for offentlige Arbejder yderligere om baggrunden for den i 1943 gennemførte pensionsordning, at personaleorganisationerne under forhandlingerne forud for indførelsen af de nye lønningsreglementer havde ønsket, at der, som følge af at privatbanerne havde været tilbageholdende med nye fastansættelser i de forudgående år, blev indgået en aftale om, at fastansættelsen af i længere tid løst ansat personale nu skulle finde sted. På grund af de allerede dengang dårlige udsigter for privatbanernes fremtid kunne disses repræsentanter imidlertid ikke uden videre indgå herpå, og udfaldet af forhandlingerne blev herefter, at privatbanerne afgav løfte om i et nærmere angivet omfang at fastansætte den løse medhjælp, men således at banernes pensionsforpligtelser over for de pågældende til gengæld blev begrænset på den foran omhandlede måde.

Videre oplyste ministeriet, at der efter gennemførelsen af lønnings- og klassificeringslovene af 7. juni 1958 blev fremsat ønske fra privatbanernes personaleorganisationer om, at de for privatbanernes tjenestemænd gældende lønsatser og ansættelsesvilkår blev gjort til genstand for en almindelig gennemgang og forhandling under hensyn til de for tjenestemændene gennemførte ændringer. Den 4. august 1958 nedsatte ministeriet derfor et udvalg med den opgave at formidle og søge opnået enighed mellem de interesserede parter om de fremtidige lønnings- og ansættelsesvilkår for privatbanernes tjenestemænd samt fremkomme med indstilling om de derefter nødvendige ændringer, der måtte foretages i de i henhold til lov nr. 54 af 16. marts 1956 om visse foranstaltninger til støtte for privatbanerne m. v. etablerede garantiordninger om reguleringstillæg og andre kon-

junkturbestemte tillæg til privatbanernes pensionister.

Udvalget, som fik benævnelsen udvalget til gennemgang af privatbanernes lønningsreglementer m. v., havde karakter af et egentligt forhandlingsudvalg. Det var sammensat dels af repræsentanter for de direkte implicerede parter, nemlig banerne (6 repræsentanter) og personaleorganisationerne (6), dels af repræsentanter for kommunale organisationer (4) og for staten (Ministeriet for offentlige Arbejder med 2, herunder formanden, og Finansministeriet med 1), der ved årlige tilskud dækker den væsentligste del af privatbanernes underskud. Ministeriet for offentlige Arbejder afholdt udgifterne ved udvalgets arbejde, og udvalget var efter afslutning af arbejdet ophørt med at eksistere.

Personalets repræsentanter i udvalget fremsatte ønske om, at udvalget optog de efter lønningsreglementerne af 1943 fastansatte tjenestemænds pensionsforhold til principiel drøftelse med henblik på en revision, idet personalerepræsentanterne henviste til den nu forøgede mulighed for likvidation af privatbanerne. Udvalget optog imidlertid ikke spørgsmålet om de såkaldte 1943-tjenestemænds pensionsforhold til drøftelse i realiteten, men enedes om at udtale, at disse tjenestemænds pensionsforhold indebar et problem, der ville kunne give anledning til en selvstændig overvejelse, når et flertal af disse tjenestemænd havde en livsgerning bag sig. Udvalget lagde herved vægt på, at det måtte erkendes at være mindre rimeligt, at en tjenestemand efter at have udført en livsgerning i en privatbanes tjeneste ganske kort tid før opnåelse af 67-års alderen kunne blive afskediget på grund af likvidation uden pension og alene med en udtrædelsesgodtgørelse.

Derimod optog udvalget problemet om den pensionsretlige stilling for de medarbejdere, som havde været aspirantansat ved banerne forud for den for vedkommende bane afgørende dato – datoen for approbation af banens lønningsreglement – men først var blevet fastansat efter denne dato, til drøftelse i realiteten.

Udvalget anerkendte, at der ved 1943-lønningsreglementernes ikrafttræden kunne foreligge tilfælde, hvor der hos aspiranter, ansat før dette tidspunkt, kunne være skabt en berettiget forventning om ved den senere fastansættelse at erhverve den ubetingede pen-

sionsret, som ved aspirantansættelsen måtte anses for sædvanlig. Udvalget var enigt om, at det måtte være en forudsætning for rettighedsret af en sådan forventning, at det kunne dokumenteres, at en egentlig aspirantansættelse havde foreligget, og at den havde foreligget før 1. januar 1943, idet de afgørende hovedforhandlinger mellem organisationerne om 1943-ordningen var afsluttet i september 1942, således at nyordningen i hvert fald ved årsskiftet var at forudse.

Nogen fast tidsmæssig grænse bag ud kunne udvalget ikke nå frem til, og ved forhandling mellem repræsentanter for banerne og personalet blev der i stedet på udvalgets foranledning foretaget en konkret bedømmelse af hver enkelt i betragtning kommende tjenestemandens forhold og derefter udarbejdet en liste over navngivne tjenestemænd, som måtte antages ved aspirantansættelsen at have haft en berettiget forventning om erhvervelse af ordinær pensionsret.

Det var udvalgets opfattelse, at det måtte tilkomme den enkelte banebestyrelse at træffe beslutning om tillæggelse af udvidet pensionsret og i de enkelte tilfælde fremkomme med indstilling over for Ministeriet for offentlige Arbejder om godkendelse heraf.

Den 18. november 1959 indstillede udvalget herefter til ministeriet, at dette godkendte, at der tillagdes de på listen optagne tjenestemænd den udvidede pensionsret for så vidt indstilling herom måtte fremkomme fra vedkommende privatbanebestyrelse.

Med hensyn til A's egen stilling udtalte ministeriet, at det efter det foreliggende med udvalget måtte være enigt i, at han ikke havde været aspirantansat umiddelbart før 1. januar 1943 og således ikke havde opfyldt de af udvalget fastlagte principale betingelser for at kunne optages på den omtalte liste.

Ministeriet tilføjede, at det ikke fra Alborg Privatbaner havde modtaget en indstilling om tillæggelse af den udvidede pensionsret til nogen ved banen beskæftiget tjenestemand, som kunne komme i betragtning.

Direktøren for Alborg Privatbaner oplyste over for mig, at A efter det foreliggende ikke havde været aspirantansat forud for sin fastansættelse ved banerne. I tiden 1. oktober 1937-1. februar 1946 var A ansat som portør på prøve, og hans løn blev ikke beregnet som lønnen til aspiranter, men han fik fuld løn uden afkortning. I forbindelse med ind-

førelsen af lønningsreglementet efter 1943-ordningen og den nye, for banerne mindre bebyrdende pensionsordning, indgik banerne efter ønske fra personaleorganisationerne på at fastansætte A og en gruppe ligestillede, og man havde herved set bort fra, at A ikke forud for fastansættelsen havde udført aspiranttjeneste.

Den 2. november 1960 udtalte jeg følgende:

Ifølge ombudsmandsloven har jeg alene indseende med statens forvaltning, og når hensås til karakteren og sammensætningen af udvalget til gennemgang af privatbanernes lønningsreglementer m. v., var det ikke uden videre klart, at udvalget kunne henregnes til statens forvaltning. Under hensyn til, at udvalget var nedsat af staten, der har afholdt udvalgets udgifter, at formanden, 2 medlemmer og sekretæren var statstjenestemænd, og at udvalget i betydeligt omfang måtte opfattes som bistand for Ministeriet for offentlige Arbejder, måtte jeg imidlertid efter et samlet skøn være af den opfattelse, at udvalget måtte siges at have været et led i statens forvaltning. Jeg fandt ikke noget at indvende mod udvalgets forslag, hvorefter der kunne søges tillagt personer, som forud for 1943-ordningens gennemførelse havde fået ansættelse ved en privatbane med berettiget forventning om ved påfølgende fastansættelse at opnå ubetinget pensionsret, en sådan ret, idet jeg måtte anse forslaget for et rimeligt og naturligt led i 1943-ordningens gennemførelse.

Forsåvidt angik det særlige problem om udvælgelsen af de personer, som i givet fald skulle tillægges den bedre pensionsretlige status, måtte det dernæst, i betragtning af at udvælgelsen efter det oplyste var foretaget ved direkte forhandling mellem repræsentanter for baner og personale, anses for et spørgsmål, om det samlede udvalg kunne være ansvarlig for udvælgelsen. Da udvælgelsen imidlertid, skønt foretaget ved direkte forhandlinger mellem repræsentanterne for baner og personale, var sket på udvalgets foranledning, ligesom den udarbejdede personliste var omfattet af udvalgets indstilling, måtte spørgsmålet efter min mening besvares bekræftende. Under hensyn hertil mente jeg at have kom-

petence til at tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt det havde været berettiget ikke at optage A og eventuelle ligestillede kolleger på den omhandlede liste.

Efter de tilvejebragte oplysninger om A's ansættelsesforhold fandt jeg ikke at kunne kritisere, at han ikke var medtaget på listen, da han, der ikke forud for sin fastansættelse havde været aspirantansat i sædvanlig forstand, efter mit skøn ikke før fastansættelsen kunne have haft nogen

grundet forventning om på den for tjenestemænd sædvanlige måde og i løbet af sædvanlig tid at blive ansat som tjenestemand.

Jeg tilføjede, at spørgsmålet om, hvorvidt A opfyldte de af udvalget fastlagte betingelser for at blive optaget på listen og derfor burde have været optaget på den, måtte antages at henhøre under domstolens afgørelse.

17. Kritiseret, at der var hengået knap 4 måneder, før et skatteråd forelagde en klage over en skatteansættelse for ligningskommissionen. (J. nr. 321/60).

Under behandlingen af en klage over en af Landsskatteretten afsagt kendelse blev jeg opmærksom på, at retten den 8. juli 1958 havde anmodet Statens Ligningsdirektorat om at indhente udtalelser fra de lokale skattemyndigheder, og at direktoratet den 15. juli 1958 havde ladet anmodningen gå videre til skatterådet for Skive skattekreds, som først den 11. november 1958 anmodede ligningskommissionen i Skive om en udtalelse.

På min forespørgsel om årsagen til, at der hengik knap 4 måneder, inden skatterådet forelagde sagen for ligningskommissionen, oplyste rådet, at det i almindelighed plejer at kunne ekspedere sagerne ret hurtigt efter modtagelsen. Tiden fra juli til midt i oktober er imidlertid en periode med særlig belastning, idet skatterådet i denne tid skal til-

rettelægge og udsende indkaldelserne til rådet og derefter, omkring 1. september, skrive og udsende kendelser til skatteydere samt foretage omberegning og berigtigelser som følge af samtlige ændringer, der er foretaget af rådet. I sommeren 1959 var det tillige umuligt at skaffe ekstra medhjælp, og disse forhold bevirkede, at rådet var nødt til at fremskynde de mest presserende sager, hvorved enkelte andre sager først blev ekspederet efter noget længere tid end sædvanligt.

Den 11. november 1960 udtalte jeg, at jeg, uanset det af skatterådet anførte, måtte finde, at rådet hurtigere end sket burde have forelagt sagen til udtalelse for ligningskommissionen.

18. Boligministeriet havde begået en alvorlig fejl ved at nægte at anse en parcelhuskøber for at være mindrebemidlet i boligstøttelovens forstand. (J. nr. 399/60).

I april 1960 klagede tandlæge A over, at Boligministeriet under henvisning til hans økonomiske forhold havde afslået at godkende ham som køber af et hus opført med statslån.

En andelsboligforening i Randers solgte i sommeren 1959 A et parcelhus i en projekteret bebyggelse. Da husene skulle opføres med statslån i henhold til lov nr. 107 af 14. april 1955 om byggeri med offentlig støtte, for hvilket tilsagn var meddelt ved Boligmi-

nisteriets skrivelse af 8. september 1959, blev salget betinget af ministeriets godkendelse.

I begyndelsen af februar 1960 indsendte andelsboligforeningen en fortegnelse over køberne til Randers byråd, der kort efter videresendte fortegnelsen til Boligministeriet, ledsaget af oplysninger om købernes skatteansættelse for skatteåret 1959/60. A's skattepligtige indkomst og formue udgjorde henholdsvis 27.407 kr. og 11.127 kr. Senere indsendte byrådet efter anmodning fra Boligministeriet

oplysninger vedrørende købernes skatteansættelse for skatteåret 1960/61. A's skattepligtige indkomst og formue udgjorde i dette skatteår henholdsvis 15.535 kr. og 5.782 kr.

Efter at Boligministeriet havde meddelt andelsboligforeningen, at A og en anden køber ikke kunne godkendes, rettede A henvendelse til ministeriet og anførte bl. a., at sygekassegrænsen i Randers for hans vedkommende var 19.000 kr., at hans skattepligtige indkomst i skatteåret 1960/61 kun udgjorde 15.535 kr., og at han derfor anså sig for mindrebemidlet i boligstøttelovens forstand.

Den 25. april 1960 fastholdt Boligministeriet den trufne afgørelse og bemærkede, at der ikke i den omstændighed, at A's skattepligtige indkomst i et enkelt år var under sygekassegrænsen, var tilstrækkelig motivering for at godkende ham som køber af et hus, der fortrinsvis burde sælges til en mindrebemidlet familie.

A protesterede mod afgørelsen, men den 3. maj 1960 fastholdt ministeriet påny afslaget og tilføjede, at afgørelsen var baseret på oplysninger om hans skattepligtige indkomst i de sidste 3 år.

Boligministeriet udtalte overfor mig, at der for ministeriet havde foreligget oplysninger om A's skattepligtige indkomst og formue i de sidste 3 år. På grundlag heraf og under hensyn til, at det af det indsendte regnskab for 1959 fremgik, at hans skattepligtige indkomst for skatteåret 1960/61 på 15.535 kr. fremkom efter en afskrivning på 25 pct. eller 11.559 kr. af inventaranskaffelsen i 1959, havde ministeriet skønnet, at A ikke hørte til den mindrebemidlede del af befolkningen, der burde komme i betragtning ved køb af parcelhuse, som opføres af boligforeninger med salg for øje.

Ifølge § 31, stk. 2, i boligstøtteloven af 1955 kan der ydes statslån til boligforeninger til opførelse af parcel- eller rækkehuse med salg til mindrebemidlede for øje. Køberen skal ifølge § 33 godkendes af boligministeren. For at en person kan anses for mindrebemidlet, kræves ifølge boligstøttelovens § 76, stk. 1, at vedkommende opfylder de økonomiske betingelser for at være nydende medlem af en statsanerkendt sygekasse.

Under hensyn til denne formulering af begrebet »mindrebemidlet« anmodede jeg Direktoratet for Sygekassevæsenet om en udta-

lelse om, hvorvidt A's økonomiske forhold ville være til hinder for, at han blev optaget som nydende medlem af en statsanerkendt sygekasse.

Direktoratet udtalte, at det i henhold til folkeforsikringslovens § 8 nedsatte udvalg i Randers havde anset A for berettiget til at blive optaget som nydende medlem af en statsanerkendt sygekasse, såfremt han fremsatte anmodning herom.

Direktoratet erklærede sig enig med udvalget, idet indtægtsgrænsen i provinsbyerne ifølge Socialministeriets bekendtgørelse nr. 338 af 19. december 1959 udgjorde 14.500 kr. + 1.125 kr. pr. barn under 15 år, hvorved den for A afgørende indtægtsgrænse udgjorde 19.000 kr.

Det tilføjedes, at der ifølge stk. 7 i Socialministeriets bekendtgørelse nr. 309 af 16. december 1957 om de indtægts- og formueforhold m. v., der betinger en persons medlemskab af en anerkendt sygekasse som nydende medlem, skal tages hensyn til den skattepligtige indkomst, hvortil vedkommende endeligt er ansat i henhold til statsskatteloven, jfr. iøvrigt statsskattelovens § 6, stk. 1a, hvorefter bl. a. ordinære afskrivninger bliver at fradrage ved beregningen af den skattepligtige indkomst.

Under henvisning til udtalelsen fra Direktoratet for Sygekassevæsenet anmodede jeg Boligministeriet om påny at overveje, hvorvidt A måtte anses for at være mindrebemidlet i henhold til § 76, stk. 1, i boligstøtteloven af 1955.

Samtidig anmodede jeg ministeriet om en udtalelse om, hvorvidt det anså det for at være i overensstemmelse med henvisningen i § 76, stk. 1, til »de økonomiske betingelser for at være medlem af en statsanerkendt sygekasse«, at der ifølge ministeriets afgørelse af 3. maj 1960 af spørgsmålet om A's mindrebemidlethed var taget hensyn til hans skattepligtige indkomst i de sidste 3 år.

Boligministeriet meddelte derpå, at det efter fornyet overvejelse måtte anse A for mindrebemidlet i boligstøttelovens forstand.

Dernæst udtalte ministeriet, at det ikke kunne ansæ det for at være i overensstemmelse med ordlyden i boligstøttelovens § 76, stk. 1, at der ved afgørelsen af 3. maj 1960 vedrørende A's mindrebemidlethed var taget hensyn til hans økonomiske forhold i de sid-

ste 3 år, idet en nægtelse af at anerkende mindrebemidlethed ifølge nævnte bestemmelse alene ville kunne støttes på den senest foreliggende skattepligtige indkomst og formue for vedkommende køber.

Jeg udtalte derefter, at Boligministeriets afgørelse senest af 3. maj 1960 var i strid med bestemmelsen i § 76, stk. 1, i boligstøtteloven af 1955, og at ministeriet derfor havde begået en alvorlig fejl ved at

nægte at godkende A som køber af det omhandlede parcelhus.

Da fejlen måtte anses for at være erkendt af ministeriet ved dets ændrede afgørelse, fandt jeg efter omstændighederne ikke anledning til at foretage videre.

Jeg tilføjede, at spørgsmålet om mindrebemidlethed i henhold til den seneste boligstøttelov (lov. nr. 356 af 27. december 1958) afgøres efter andre kriterier, jfr. lovens § 117.

19. Kritiseret, at en læge ved Invalideforsikringsretten ikke i tilstrækkeligt omfang havde hjemtaget de tildelte sager. (J. nr. 693/60).

I august 1960 klagede A over, at Invalideforsikringsretten ikke havde truffet afgørelse med hensyn til en af ham indgivet begæring om invalidepension.

Af det foreliggende fremgik det, at A's begæring den 29. maj 1959 indkom til Invalideforsikringsretten. Sagen blev overgivet til den forbehandlende retslæge og derefter til assisterende medicinsk retslæge, der den 13. juni 1959 afgav skøn. Efter behandling i rettens kontor blev sagen givet til overskøn hos den medicinske overlæge, der den 10. juli 1959 udtalte, at han ønskede A indlagt til undersøgelse på en medicinsk hospitalsafdeling.

Sagen blev derefter sat i bero, fordi overlægen ved det hospital, hvor A skulle indlægges, var på ferie til 1. august 1959, og den 21. august 1959 meddelte retten A, at man ønskede ham indlagt til undersøgelse. Fra 1.-10. september 1959 var A indlagt til observation på det pågældende hospital, og den 23. september 1959 modtog retten en erklæring fra hospitalet.

Efter at den assisterende medicinske retslæge havde henvist sagen til kirurgisk skøn, blev sagen den 8. oktober 1959 givet til assisterende kirurgisk retslæge, som den 5. november 1959 afgav skøn. Efter fornyet behandling i rettens kontor blev sagen den 7. december 1959 givet til kirurgisk overlæge til overskøn. Den 12. januar 1960 var sagen i rettens journal påny noteret som fremsendt til den kirurgiske overlæge, og den 9. februar 1960 var den noteret som fremsendt til assisterende kirurgisk retslæge. Den 10. februar 1960 afgav den kirurgiske overlæge skøn, og

den 13. februar 1960 kom sagen tilbage til rettens kontor.

Sagen blev derefter påny behandlet i kontoret, og den 4. marts 1960 blev der udsendt meddelelse til A om, at retten stod overfor at skulle træffe afgørelse i sagen, hvorfor retten udbad sig hans eventuelle bemærkninger. Den 7. marts 1960 modtog retten A's svar.

Den 2. maj 1960 blev sagen behandlet i et møde i Invalideforsikringsretten, hvor det blev besluttet at udsætte afgørelsen med henblik på indhentelse af nye lægelige oplysninger hos A's læge, og den 28. maj 1960 afgav denne en erklæring.

Sagen blev den 8. juni 1960 afgivet til en assisterende kirurgisk retslæge, som imidlertid ikke hjemtog sagen, hvorfor den den 20. juli 1960 blev udsendt til en anden kirurgisk retslæge, der den 26. juli 1960 afgav skøn. Den 6. august 1960 blev sagen givet til kirurgisk overlæge, der den 9. august 1960 afgav skøn.

Den 19. september 1960 blev sagen påny behandlet på rettens møde, hvor der blev afsagt kendelse om, at A ikke skønnedes berettiget til at opnå invalidepension.

Invalideforsikringsretten udtalte, at sagen i december 1959 og januar 1960 ikke var nået frem til den kirurgiske overlæge. Ifølge rettens noteringer var sagen blevet flyttet, men det var ikke muligt at se grunden hertil, og retten beklagede dette forhold.

Med hensyn til tidsrummet 8. juni-20. juli 1960 anførte retten, at den retslæge, til hvem sagen den 8. juni 1960 blev givet, på daværende tidspunkt ikke i tilstrækkeligt om-

fang hjemtog sine sager, og retten havde ikke før omkring 20. juli 1960 nogen anden kirurgisk retslæge til at afgive skøn i sagen. Den pågældende retslæge var pr. 1. november 1960 blevet afskediget.

Den 16. november 1960 udtalte jeg, at det havde været ønskeligt, om baggrunden for noteringerne i journalen den 12. januar og den 9. februar 1960 havde kunnet oplyses. Det var dernæst uheldigt, at den retslæge, der fik sagen tildelt den 8. juni

1960, ikke i tilstrækkeligt omfang behandlede sine sager, med den følge at nærværende sag 1^{1/2} måned senere måtte overgives til en anden retslæge.

Derimod fandt jeg ikke grundlag for at kritisere Invalideforsikringsretten for den tid, som iøvrigt var medgået til sagens behandling, ligesom jeg ikke kunne kritisere det lægelige skøn, hvorefter Invalideforsikringsretten den 2. maj 1960 fandt det nødvendigt at udsætte sagen for at indhente nye lægelige oplysninger.

- 20.** *Da Indenrigsministeriet traf afgørelse vedrørende et af sundhedskommissionen i St. Magleby nedlagt forbud mod benyttelse af en startbane i Kastrup Lufthavn til start med jetdrevne flyvemaskiner, burde Sundhedsstyrelsen straks have underrettet sundhedskommissionen i Tårnby om denne afgørelse, under hensyn til at kommissionen tidligere havde spurgt Sundhedsstyrelsen, om der var hjemmel for et sådant forbud. (J. nr. 598/60).*

I juli 1960 klagede en grundejerforening over, at Sundhedsstyrelsen ikke havde besvaret en den 27. maj 1959 stillet og den 12. februar 1960 gentaget forespørgsel fra sundhedskommissionen i Tårnby kommune om, hvorvidt sundhedskommissionen havde hjemmel til helt eller delvis at forbyde jetdrevne flyvemaskiners start fra Kastrup Lufthavn.

Sundhedsstyrelsen oplyste overfor mig, at den gennem årene havde behandlet flere sager vedrørende støj fra flyvepladser. Således havde den i skrivelse af 6. august 1954 til Luftfartsdirektoratet givet nærmere regler for, hvorledes afprøvning af jetmotorer burde finde sted. Den 25. august 1954 meddelte Luftfartsdirektoratet, at det havde givet SAS pålæg om at overholde de i Sundhedsstyrelsens skrivelse givne regler.

I 1955 behandlede Sundhedsstyrelsen endvidere en gennem sundhedskommissionen i Tårnby fremsendt klage fra grundejerforeningen i Tårnby kommune over støj ved afprøvningen af jetmotorer i Kastrup Lufthavn, uden at Sundhedsstyrelsen imidlertid så nogen mulighed for at fremkomme med forslag til løsning af problemet.

Efter at Boligministeriet og Sundhedsstyrelsen havde henstillet, at støjproblemerne blev gjort til genstand for nærmere undersøgelse, nedsatte Ministeriet for offentlige Arbejder den 29. maj 1958 et udvalg (Jetstøjudvalget), som skulle have til opgave at undersøge

spørgsmålet om de støjproblemer, som var opstået ved jetdrevne flyvemaskiners – såvel civile som militære – anvendelse. I udvalget indtrådte en repræsentant for Sundhedsstyrelsen.

Med hensyn til spørgsmålet om Sundhedsstyrelsens besvarelse af den af sundhedskommissionen i Tårnby stillede forespørgsel fremgik det af akterne, at sundhedskommissionen i skrivelse af 27. maj 1959 bad Sundhedsstyrelsen om at gribe ind overfor den forøgede støj fra jetdrevne flyvemaskiner, herunder fra afprøvningen af maskinerne, og søge at få truffet forholdsregler med henblik på at nedsætte ulemperne mest muligt. Samtidig bad sundhedskommissionen Sundhedsstyrelsen om en udtalelse om, hvorvidt der i gældende love og vedtægter fandtes hjemmel for at forbyde start med jetdrevne flyvemaskiner fuldstændig eller på bestemte tider af døgnet.

I den anledning anmodede Sundhedsstyrelsen Ministeriet for offentlige Arbejder om en udtalelse. Den 4. august 1959 svarede ministeriet, at Jetstøjudvalget havde ment først at burde fremkomme med en redegørelse for det materiale, der var indsamlet i forbindelse med den af SAS den 15. maj 1959 påbegyndte regelmæssige beflyvning af Kastrup Lufthavn med jetluftfartøjer af Caravelle-typen, og for de overvejelser, som udvalget havde gjort sig med hensyn til af-

hjælpling af støjgenerne ved Caravelle-jetluftfartøjernes start og udflyvning fra Kastrup Lufthavn. Ministeriet havde i overensstemmelse med en af udvalget den 8. juni 1959 afgivet indstilling tiltrådt, at det indtil videre måtte have sit forblivende ved en med SAS truffet aftale, hvorefter SAS har opstillet en intern instruks for sine piloter med henblik på at afbøde støjgener så meget som muligt ved start med jetluftfartøjer fra Kastrup Lufthavn.

Ministeriet tilføjede, at det var bekendt med, at udvalget som næste led i sit arbejde agtede at gå i gang med en undersøgelse af de af sundhedskommissionen i Tårnby i skrivelsen af 27. maj 1959 påpegede problemer vedrørende støjgener hidrørende fra jetluftfartøjer, der prøvekøres på jorden, og at udvalget senere ville afgive særskilt indstilling herom.

Den 21. august 1959 svarede Sundhedsstyrelsen sundhedskommissionen, at den for sit vedkommende kunne henholde sig til Ministeriet for offentlige Arbejders skrivelse af 4. august 1959, som den vedlagde i afskrift. Sundhedsstyrelsen tilføjede, at den senere skulle vende tilbage til sagen, når yderligere materiale fremkom.

Den 11. februar 1960 modtog sundhedskommissionen i Tårnby en klage fra en grundejerforening over støj fra Kastrup Lufthavn. Med skrivelse af 12. februar 1960 sendte sundhedskommissionen klagen til Sundhedsstyrelsen og anmodede samtidig om svar på sit i skrivelsen af 27. maj 1959 stillede spørgsmål, om der fandtes hjemmel for forbud mod jetdrevne flyvemaskiners start.

Den 12. maj 1960 anmodede Indenrigsministeriet Sundhedsstyrelsen om en udtalelse i anledning af, at Luftfartsdirektoratet for ministeriet havde indanket en af sundhedskommissionen i St. Magleby kommune den 24. marts 1960 truffet afgørelse, hvorved kommissionen i medfør af § 40 i kommunens sundhedsvedtægt havde nedlagt forbud mod anvendelse af den nordøst-sydvest gående startbane i Kastrup Lufthavn fra 1. juni 1960 at regne. Den 17. maj 1960 afgav Sundhedsstyrelsen den begærede udtalelse, og den 25. maj 1960 blev sagen drøftet i Indenrigsministeriet, hvor bl. a. repræsentanter for Sundhedsstyrelsen, herunder Sund-

hedsstyrelsens medlemmer af Jetstøjudvalget, var til stede.

I skrivelse af 31. maj 1960 til Luftfartsdirektoratet meddelte Indenrigsministeriet, at ministeriet under hensyn til de meget betydelige samfundsmæssige interesser, som er forbundet med flyvningerne på Kastrup Lufthavn, ophævede den af sundhedskommissionen i St. Magleby truffede afgørelse. Samme dag gjorde ministeriet bl. a. Sundhedsstyrelsen bekendt med denne skrivelse.

Sundhedsstyrelsen udtalte, at den var af den opfattelse, at den ved skrivelsen af 21. august 1959 havde givet sundhedskommissionen i Tårnby de faktiske oplysninger, som foreløbig var af betydning for kommunens stilling til de foreliggende problemer, og at det teoretiske spørgsmål om hjemmel for forbud ikke havde aktuel interesse.

Sundhedskommissionens skrivelse af 12. februar 1960 blev ifølge Sundhedsstyrelsen overgivet til dens repræsentant i Jetstøjudvalget til brug ved behandlingen af de i udvalget foreliggende spørgsmål, og skrivelsen nåede ikke at blive besvaret, før sundhedskommissionen i St. Magleby kommune den 24. marts 1960 selv statuerede den fornødne hjemmel for forbud.

Efter Sundhedsstyrelsens opfattelse var den endelige afgørelse af hjemmelspørgsmålet truffet ved Indenrigsministeriets skrivelse af 31. maj 1960.

Den 21. november 1960 udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere, at Sundhedsstyrelsen ønskede at afvente arbejdet i Jetstøjudvalget, før den besvarede forespørgslen af 27. maj 1959 fra sundhedskommissionen i Tårnby om hjemmelspørgsmålet, og at styrelsen overgav skrivelsen af 12. februar 1960 til dens repræsentant i udvalget. Derimod havde det været rigtigst, om Sundhedsstyrelsen, der i hvert fald fra 12. maj 1960 havde haft kendskab til det af sundhedskommissionen i St. Magleby nedlagte forbud, og som den 31. maj 1960 havde fået underretning om Indenrigsministeriets afgørelse med hensyn til forbudet, straks efter den 31. maj 1960 havde gjort sundhedskommissionen i Tårnby bekendt med Indenrigsministeriets stillingtagen.

21. Kritiseret flyvematerieltjenestens behandling af en klage over en kontraktansat materielbetjent. (J. nr. 741/59).

En kontraktansat materielbetjent A klagede over, at ledelsen af hovedværksted Værløse havde forlangt, at han i anledning af en klage over ham skulle lade sig afhøre af »arbejdernes tillidsmænd«. Han gjorde i forbindelse hermed gældende, at dette krav havde medført, at han havde følt sig tvunget til at søge sin afsked.

A var indtil afskedigelsen ansat som materielbetjent ved flyvematerieltjenestens hovedværksted på flyvestation Værløse, hvor han ved motorværkstedet forestod et lager med en mandlig og en kvindelig arbejder til hjælp. Han var ansat i henhold til en »normalkontrakt for kontraktansatte funktionærer ved flyvevåbnet«, hvis opsigelsesvarsel svarede til de i funktionærloven fastsatte. Ifølge kontraktens § 2 var A i sit forhold i og udenfor virksomheden forpligtet til at vise sig værdig til den agtelse og tillid, som hans stilling krævede. Kontrakten indeholdt intet om, hvorledes eventuelle klager over ham skulle behandles.

Efter at den kvindelige arbejder på lageret var blevet afskediget, fremsatte den kvindelige »tillidsmand« i begyndelsen af august 1959 til chefen for hovedværksted Værløse forskellige beskyldninger mod A, bl. a. for at have lånt penge hos underordnede og for at have været nærgående overfor den kvindelige arbejder.

Motorværkstedets leder, der var A's nærmeste foresatte, blev i den anledning af chefen for hovedværkstedet anmodet om at indhente A's bemærkninger til beskyldningerne. A oplyste, at den afskedigede kvindelige arbejder havde bestyret en »kaffekasse«, og at det var forekommet, at han ikke havde kunnet betale hende på selve den dag, da hun havde afkrævet ham de udlagte beløb. Det var ligeledes mellem A og den mandlige arbejder forekommet, at de havde lånt hinanden mindre beløb. Derimod afviste A at have gjort tilnærmelser overfor den kvindelige arbejder.

Chefen for hovedværkstedet forlangte derfor, at A og den kvindelige arbejders udtalelser, der var vidt forskellige, skulle påhøres af to repræsentanter for værkstedsledelsen, repræsentanter for funktionærernes

sammenslutning og to repræsentanter for arbejderne.

Lederen af motorværkstedet havde forelagt A dette og spurgt, om han var villig til et sådant møde, hvilket han indvilgede i, men dog bemærkede, at han ikke var glad for det. Hertil havde motorværkstedets leder svaret, at han intet burde frygte, såfremt hans fremstilling af sagen var rigtig. Denne sidste samtale med A foregik efter fyraften den 10. august 1959. Mødet skulle have fundet sted næste dag, men A mødte ikke på arbejde den dag. I stedet modtog motorværkstedets leder et brev, hvori A meddelte, at han ikke kom mere, da han ikke ville »stå skoleret«.

I skrivelse af 10. august 1959 ansøgte A hovedværkstedet om ferie fra den følgende dag og afskedigelse fra udgangen af august 1959 at regne, idet han anførte, at han ikke mere ønskede at være ansat ved flyvematerieltjenesten. Hovedværkstedet fremsendte ansøgningen til flyvematerieltjenesten, der videresendte den til Flyverkommandoen og udtalte, at flyvematerieltjenesten efter omstændighederne kunne tiltræde, at A, uanset det korte opsigelsesvarsel, blev afskediget med udgangen af august måned. Den 17. august 1959 meddelte Flyverkommandoen A den ansøgte afsked.

Den 22. september 1959 havde A foretræde for chefen for flyverstabens personelafdeling for at søge genansættelse, idet han beklagede sin opsigelse, som han betegnede som forhastet. Han blev henvist til at indgive en skriftlig ansøgning om genantagelse, og en sådan ansøgning modtog Flyverkommandoen dagen efter. I ansøgningen anførte A bl. a., at han havde søgt sin afsked, fordi han syntes, at hans ære var gået for nær ved at »skulle have stået skoleret for fire tillidsmænd«.

På grund af de i ansøgningen omtalte særlige forhold, som Flyverkommandoen først havde fået kendskab til ved A's mundtlige fremstilling, fandt Flyverkommandoen det rigtigst at afæske flyvematerieltjenesten en nærmere redegørelse for den episode, der angivelig havde motiveret A's ønske om at fratræde.

Flyvematerieltjenesten oplyste overfor Fly-

verkommandoen, at det på grund af A's uforudsete afgang, der skete med dags varsel, idet han afviklede ferie forinden sin fratræden, havde været uomgængeligt nødvendigt at træffe sådanne personale-dispositioner, at tjenestens kontinuitet kunne sikres. Ved de i forbindelse hermed foretagne omflytninger af materiel-personel mellem hovedværkstedet, forsyningsdepotet og flyvematerieltjenestens forsyningsafdeling blev A's plads besat med en anden materielbetjent, og det blev som følge af en kort tid forinden foretaget nyansættelse ikke umiddelbart påkrævet i forbindelse med personelflytningerne at ansætte yderligere personel.

Som følge heraf, men også på grund af den arbejdsmæssigt særdeles vanskelige situation, hvori A ved sin overilede opsigelse havde bragt sit tjenestested, og A's stillingtagen til den episode, hvori han var blevet indblandet, og som allerede havde skabt en uheldig uro ved tjenestestedet, kunne flyvematerieltjenesten ikke anbefale genantagelse.

Flyverkommandoen meddelte herefter, at ansøgningen om genansættelse ikke kunne imødekommes.

I anledning af A's klage til mig udtalte lederen af motorværkstedet, at han ikke tidligere havde haft og heller ikke nu havde anledning til at betvivle A's fremstilling af sagen, men at chefen for hovedværkstedet havde ønsket, at den skulle undersøges til bunds, da parternes udtalelser var vidt forskellige.

Flyverkommandoen udtalte, at A, der selv havde opsagt sin stilling, efter Flyverkommandoens opfattelse ikke kunne støtte noget retligt krav om genansættelse hverken i sin tidligere eller i en anden ledig stilling, idet der intet var oplyst, som talte for, at opsigelsen var afgivet under pres fra trediemand. Der var efter Flyverkommandoens opfattelse af værkstedsledelsen handlet fuldt korrekt ved efter de foreliggende oplysninger at søge sagen nærmere klarlagt gennem afhøring af de implicerede parter.

Endvidere havde A, foruden at sætte tjenestestedet i vanskeligheder ved uden varsel at tage ferie og i forbindelse hermed at opsiges sin stilling, afskåret sig selv fra at overbevise værkstedsledelsen om det urigtige i de klager, der var rettet mod ham, således at det ikke var muligt på sagligt grundlag at

tage stilling til rigtigheden af klagens enkelte punkter.

Forsvarsministeriet henviste til Flyverkommandoens udtalelser og tilføjede, at ministeriet, således som sagen forelå oplyst, intet havde at bemærke til de trufne afgørelser.

Ved en samtale på mit kontor, hvorunder A blev gjort bekendt med de foreliggende udtalelser, forklarede han, at han ikke direkte havde lånt penge af den afskedigede kvindelige arbejder, men at forholdet var det, at hun, der lavede kaffe til personalet, selv lagde pengene ud til kaffen, hvorefter hun afkrævede hver enkelt de skyldige beløb. Der blev ikke altid betalt kontant for den nydte kaffe, og det kunne derfor ske, at han til tider havde skyldt hende et beløb på højst 4-5 kr. Herudover havde han ikke lånt eller forsøgt at låne penge af hende. Han ville derimod ikke fragå, at han af og til sidst på måneden havde lånt penge af den mandlige arbejder, men det havde aldrig oversteg 10 kr., og arbejderen havde også lejlighedsvis lånt tilsvarende beløb af ham. Beskyldningen for at have været nærgående overfor den kvindelige arbejder afviste A.

Endvidere fastholdt A, at motorværkstedets leder havde sagt til ham, at han skulle møde »til afhøring hos tillidsmændene« og herunder konfronteres med den afskedigede kvindelige arbejder, og at det var det, der havde virket så deprimerende på ham, at han om aftenen den 10. august 1959 besluttede at udeblive fra det berammede møde og straks søge sin afsked fra flyvematerieltjenesten.

Endelig forklarede A, at den afskedigede kvindelige arbejder i de 8 dage, der gik fra hendes opsigelse til hendes fratrædelse, gik rundt og talte med de andre arbejdere for at »sætte ond« for ham, idet hun havde fået den opfattelse, at han var skyld i hendes afskedigelse; hun havde således sagt til ham, at hun var godt klar over, at det var ham, der havde fremkaldt hendes afsked, og at hun nok skulle få ram på ham.

Jeg forelagde påny sagen for Forsvarsministeriet og anmodede om, at der fra chefen for hovedværkstedet måtte blive indhentet en nærmere begrundelse for, at klagen over A blev henvist til undersøgelse i overværelse af arbejdernes tillidsmænd. Samtidig bad jeg oplyst, om klagen over A var indgivet skriftligt, og om det var i overensstem-

melse med sædvanlig praksis indenfor forsvaret, at en klage over en funktionær skulle behandles under medvirken af arbejdernes tillidsmænd.

Chefen for hovedværkstedet udtalte, at klagen over A blev afgivet mundtligt til ham af den kvindelige tillidsrepræsentant samt af fællestillidsmanden, og at der ikke var indgivet nogen skriftlig klage til ham eller lederen af motorværkstedet. Da han anså de fremsatte beskyldninger for at være af en sådan art, at afskedigelse af A kunne komme på tale, såfremt beskyldningerne var sande, og da de af parterne fremsatte udtalelser var stærkt divergerende, anså han en partsforklaring overfor en myndighed, som begge parter kunne anerkende, for nødvendig, og han henvendte sig derfor til flyvemateriel-tjenestens auditor om assistance, men sagen blev af auditøren afvist og henvist til privat søgsmål. Da et sådant næppe kunne foranlediges, forlangte han en partsforklaring overfor ledelsen og repræsentanter for såvel A's egen gruppe som arbejderne, hvilket blev accepteret af alle parter.

En sådan fremgangsmåde var ikke sædvanlig, allerede fordi der ikke sås at have været fortilfælde, ligesom det var første gang indenfor hovedværkstedets område, at en beskyldning mod en funktionær for at have lånt penge af sine underordnede var blevet forelagt af arbejdernes repræsentanter. Han skønnede imidlertid, at den anvendte fremgangsmåde var mest hensigtsmæssig, og da det for ham var hovedsagen at komme sandheden så nær som muligt, således at en af ham truffet afgørelse kunne respekteres såvel af ledelsen som af organisationerne.

Flyverkommandoen udtalte, at der, således som det fremgik af sagen, på intet tidspunkt havde været tale om andet, end at A og den implicerede kvindelige arbejder overfor værkstedsledelsen skulle afgive forklaringer i sagen. Forklaringerne ønskedes påhørt af repræsentanter for de respektive organisationer, hvilken foranstaltning Flyverkommandoen måtte finde hensigtsmæssig og rimelig. Det måtte således bestrides, at der som fremhævet af A overfor mig havde været tale om noget, der blot tilnærmelsesvis kunne betegnes som en »afhøring hos tillidsmændene«.

Forsvarsministeriet udtalte, at det, selvom det ville have foretrukket, at det omhandlede møde var blevet arrangeret under for-

mer, der – i den udstrækning det måtte være muligt – svarede til de for tjenestemandsførhør i lønningslovens § 17 givne regler, ikke mente, at det forhold, at arbejdernes tillidsmænd deltog i mødet, kunne tillægges en sådan relevans, at det ville kunne medføre en ændret stillingtagen til spørgsmålet om genantagelse af A.

Det var ikke ministeriet bekendt, at der indenfor dets område iøvrigt skulle have foreligget sager, hvori klager over en funktionær var blevet behandlet under medvirken af arbejdernes tillidsmænd.

Den 5. oktober 1960 anmodede jeg generalauditøren om fra flyvematerieltjenestens auditor at indhente en nærmere begrundelse for, at anmodningen om assistance i anledning af klagen over A blev afslået, og at klagen blev henvist til privat søgsmål.

Den daværende auditor ved Flyverkommandoen m. v. udtalte, at sagen ikke havde været forelagt ham skriftligt af flyvematerieltjenesten eller andre organer indenfor flyvevåbnet, men at han svagt huskede noget om, at chefen for hovedværkstedet (eller snarere chefen for flyvematerieltjenesten) engang telefonisk havde spurgt ham om noget med afsked af en funktionær, der kunne passe på denne sag. Så vidt han huskede, blev det oplyst, at det drejede sig om injurier mellem to civilt ansatte i forbindelse med påstået blufærdighedskrænkende adfærd fra funktionærens side overfor en kvindelig arbejder.

Det var vanskeligt for auditøren 14 måneder efter at udtale sig om, hvad han havde sagt under telefonsamtalen, men det var meget muligt, han havde sagt, at forholdet efter loven (militær straffelovs § 5) ikke vedrørte ham, og henvist til at søge politiets bistand til undersøgelse af en eventuel overtrædelse af borgerlig straffelov, § 232, eller – såfremt der blot var tale om injurier – udtalt, at det måtte den pågældende selv gå videre med, såfremt han eller hun havde følt sig krænket. Under telefonsamtalen, der var af rent orienterende art, blev der intet oplyst om den påtænkte afhøring af de implicerede parter i overværelse af repræsentanter for funktionærer og arbejdere.

Endelig udtalte auditøren, at flyvematerieltjenesten iøvrigt efter loven ikke var berettiget til at begære auditørassistance, idet sådan bistand kun kunne rekvireres af che-

fen for Flyverkommandoen, der er rettergangschef, og herfra var der ikke fremkommet nogen anmodning om at foranstalte tjenstligt forhør afholdt.

Forsvarsministeriet udtalte, at sagen ikke henhørte under den militære retsplejeordning, og at ministeriet, i betragtning af at der ikke fra Flyverkommandoens side var beordret nogen tjenstlig afhøring af de i sagen implicerede, måtte være af den opfattelse, at der ikke havde foreligget anledning for auditøren til at gribe ind i sagen.

Jeg udtalte, at jeg ved bedømmelsen af sagen måtte lægge til grund, at det af motorværkstedets leder på foranledning af chefen for hovedværksted Værløse var blevet pålagt A ved det påtænkte møde den 11. august 1959 at afgive forklaring i nærværelse af bl. a. arbejdernes tillidsmænd.

Jeg var enig med chefen for hovedværkstedet og Flyverkommandoen i, at klagerne over A var af en sådan karakter, at der var handlet korrekt ved at gøre dem til genstand for en nærmere undersøgelse. Det ville dog have været ønskeligt, om hovedværkstedets chef til brug for undersøgelsen havde anmodet »klagerne« om at indgive en skriftlig klage eller selv straks havde sørget for, at klagepunkterne var blevet skriftligt fikseret.

Det måtte dernæst anses for korrekt, at han anmodede motorværkstedets leder om

at forelægge klagen for A og indhente dennes eventuelle bemærkninger til de fremsatte beskyldninger.

Derimod burde han ikke have foranlediget A til at afgive forklaring ved det omhandlede møde. Når han ikke selv ville foretage de fornødne afhøringer uden tilstedeværelse af organisationsrepræsentanter, burde han have videresendt klagen med A's bemærkninger til Flyverkommandoen med henblik på eventuel undersøgelse med bistand fra auditøren. Jeg lagde herved vægt på, at alene Flyverkommandoen kunne begære auditorassistance, og at den telefoniske henvendelse fra ham eller flyvematerieltjenesten til auditøren derfor ikke kunne anses for en fyldestgørende anmodning om assistance.

Auditørens behandling af den telefoniske henvendelse gav mig ikke anledning til bemærkninger.

Uanset de efter min opfattelse begærede formelle fejl fandt jeg det imidlertid ikke godtgjort, at A's ansøgning om afsked var indgivet under sådanne forhold, at den kunne anses for uforbindende, hvorved dog bemærkedes, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om afskedigelsens gyldighed henhørte under domstolene.

Under hensyn hertil kunne jeg ikke kritisere, at Flyverkommandoen og Forsvarsministeriet havde nægtet at genansætte A.

22. *En politimester burde ved forelæggelsen for sognerådet af en ansøgning om tilladelse til at forhandle enkelte af de i lukkelovens § 4 f nævnte varer alene have spurgt, om sognerådet kunne godkende pladsen til salg af de pågældende varer. (J. nr. 603/60).*

I juli 1960 klagede A over, at politimesteren i Thisted havde afslået at meddele hende tilladelse til handel med erindringsgenstande fra sin kiosk på Hanstholm Havn.

Af det foreliggende fremgik det, at A, der havde løst næringsbrev på handel, den 27. juni 1960 ansøgte politimesteren om tilladelse til at sælge erindringsgenstande fra kiosken, hvorfra hun i forvejen i medfør af lukkelovens § 5 c solgte is og sukkervarer i tiden indtil kl. 22.

Den 28. juni 1960 bad politimesteren under henvisning til lukkelovens § 4 f Ræhr-Hansted-Vigsø sogneråd oplyse, om det kunne godkende, at der fra kiosken blev for-

handlet »erindringsgenstande af ringe værdi«. Den 2. juli 1960 svarede sognerådet, at det havde vedtaget ikke at godkende, at der fra A's kiosk kunne forhandles andre varer end sådanne, som måtte sælges fra iskiosk.

Politimesteren meddelte derefter A, at ansøgningen ikke kunne imødekommes, da kommunen havde sat sig imod det.

I anledning af at A overfor mig havde gjort gældende, at der i Thisted politikreds fandtes campingpladser, parkeringspladser m. v., hvorfra der handles med erindringsgenstande, bekræftede politimesteren overfor mig, at der var meddelt tilladelse til salg af de i lukkelovens § 4 f omhandlede varer

indtil kl. 22 fra flere kiosker på udflugtssteder i politikredsen. Det drejede sig imidlertid om tilfælde, hvor vedkommende kommunalbestyrelse havde godkendt pladsen.

§ 4 i lukkeloven (lov nr. 221 af 7. maj 1950) er sålydende:

»Bestemmelserne i §§ 1 og 2 kommer ikke til anvendelse på: . . . f) Salg af mineralvand, herunder frugt- eller saftvand samt æblemost, mælk, konfekt, chokolade- og sukervarer, iskrem, frugt, levende blomster, frimærker, postkort, prospektkort samt erindringsgenstande af ringe værdi, for så vidt salget finder sted med politiets tilladelse på de af dette tilladte tider og på dertil af kommunalbestyrelsen godkendte pladser.«

Under henvisning til formuleringen af politimesterens forespørgsel til sognerådet og af dettes svar anmodede jeg Handelsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt det efter ministeriets opfattelse i henhold til lukkelovens § 4 f tilkommer en kommunalbestyrelse at tage stilling til andet end spørgsmålet om, hvorvidt den vil godkende pladsen. Handelsministeriet svarede, at det efter ministeriets mening ikke tilkommer kommunalbestyrelsen at tage stilling til andet end det nævnte spørgsmål, og henviste til bemærkningerne til § 4 f i forslaget til lukkeloven.

Bemærkningerne er sålydende:

»I den gældende lukkelov § 2 f og i lukkelovsudvalgets forslag er foreskrevet, at salg af de i nærværende bestemmelse omhandlede varer skal ske på dertil af kommunalbestyrelsen anviste pladser. Denne bestemmelse er i praksis blevet fortolket således, at salg ikke kunne finde sted fra boder, der er opstillet på privat grund. Da der imidlertid har foreligget mange tilfælde, hvor dette måtte forekomme urimeligt, foreslår man ordet »anviste« ændret til »godkendte«, hvorved der gives kommunalbestyrelsen mulighed for også at godkende salg fra boder, der er opstillet på dertil efter kommunalbestyrelsens mening egnede private grunde.«

Jeg henstillede herefter til politimesteren i Thisted, at han påny forelagde sagen for Ræhr-Hansted-Vigsø sogneråd, således at sognerådet alene blev anmodet om at tage stilling til, om det ville godkende pladsen.

Politimesteren forespurgte den 31. august 1960 sognerådet, om det kunne godkende den omhandlede plads i Hansted til salg af de i lukkelovens § 4 f omhandlede varer, og den 1. september 1960 svarede sognerådet, at det i sit møde samme dag enstemmigt havde vedtaget ikke at godkende pladsen.

Den 5. september 1960 forespurgte politimesteren Handelsministeriet, om ministeriet kunne tiltræde, at sognerådets beslutning var bindende for politiet, således at politiet i bekræftende fald ikke kunne udstede nogen tilladelse i henhold til lukkelovens § 4 f. Handelsministeriet svarede, at det var enig i, at tilladelse til salg i den almindelige butikslukketid af de i lukkelovens § 4 f nævnte varer kun kan meddeles, når salget finder sted på en dertil af kommunalbestyrelsen godkendt plads. Politimesteren meddelte herefter, at han ikke kunne udstede en § 4 f-tilladelse til A.

Den 28. november 1960 udtalte jeg, at det havde været rigtigst, om politimesteren ved sin forelæggelse den 28. juni 1960 af A's ansøgning for sognerådet alene havde spurgt, om sognerådet kunne godkende pladsen til salg af de i lukkelovens § 4 f omhandlede varer.

Derimod kunne jeg ikke kritisere, at politimesteren efter sin fornyede forelæggelse for sognerådet ikke udstedte en § 4 f-tilladelse, da han ikke havde hjemmel i lukkelovens § 4 f til at meddele A tilladelse til i den almindelige butikslukketid at forhandle de i bestemmelsen nævnte varer, herunder erindringsgenstande af ringe værdi, når sognerådet ikke ville godkende pladsen.

23. *Ikke kritiseret, at Departementet for Told- og Forbrugsafgifter havde krævet, at et rederi afskedigede 3 tobaksælgere, der havde erkendt, at de havde solgt uberigtigede cigaretter i strid med gældende bestemmelser. (J. nr. 761/60).*

Den 19. september 1960 klagede en advokat for 3 pursere over, at Departementet for

Told- og Forbrugsafgifter i sommeren 1960 overfor et rederi, der sejlede i Øresundsfart,

havde stillet krav om, at hans klienter blev afskediget fra deres stillinger som tobaksælgere på rederiets både. Advokaten oplyste, at hans klienter i juni 1960 blev anholdt sammen med 7 kolleger i anledning af en sag om indsmugling af tobaksvarer. Inden 3 dage blev de 3 pursere løsladt og gik straks i arbejde igen. Advokaten bemærkede herved, at en toldembedsmand den 25. juni 1960 havde udtalt, at der intet var til hinder herfor.

Ifølge advokatens fremstilling meddelte toldmyndighederne ved et møde den 28. juni 1960 med repræsentanter for rederiet, at det ikke kunne tolereres, at hans klienter arbejdede på rederiets Øresunds både eller dermed beslægtede virksomheder, og den 18. juli 1960 var de 4 andre pursere blevet afskediget af rederiet, idet dette ikke turde have dem ansat mod toldmyndighedernes ønske.

Advokaten oplyste, at en af hans klienter den 7. juli 1960 havde en samtale med en kontorchef i Tolddepartementet, der fastholdt, at de 3 pursere måtte ophøre med at arbejde for rederiet, idet rederiets bevilling til afgiftsfri proviantering i modsat fald ville blive inddraget.

Den 12. august 1960 klagede advokaten på de 7 purseres vegne til finansministeren, idet han bl. a. gjorde gældende, at toldvæsenet havde »straffet« hans klienter ved at tvinge dem ud af deres erhverv uden at have dem hertil fornødne hjemmel, og at toldvæsenet havde iværksat denne sanktion uden at afvente todsagens færdigbehandling.

Ved skrivelse af 18. august tiltrådte finansministeren den trufne afgørelse, som han fastholdt den 24. august 1960.

Advokaten anførte overfor mig, at han alene ønskede det principielle spørgsmål klarlagt, om Tolddepartementet kunne stille krav om og gennemtvinge en afskedigelse af de 3 pursere på et tidspunkt, hvor forholdet var det, at rederiet efter anholdelsen tog dem tilbage i deres stillinger, og at straffesagen mod dem endnu ikke var færdigbehandlet. Efter advokatens opfattelse kunne rederiet vel have afskediget de 3 pursere, men en sådan ret kunne ikke uden særlig hjemmel tilkomme Tolddepartementet. Advokaten anførte herved, at »retten til arbejde« efter almindelig opfattelse er et således kvalificeret gode, at det ikke uden udtrykkelig

hjemmel kan fratages en person, og advokaten mente, at dette bl. a. fremgik af bestemmelsen i straffelovens § 79. Endelig gjorde advokaten gældende, at toldvæsenets krav måtte betragtes som en uhjemlet og dermed som ulovlig forvaltningstvang, og at toldvæsenet, hvis det nærede betænkelighed ved, at de 3 pursere arbejdede som tobaksælgere på rederiets både, måtte være henvist til ved dom at søge dem frakendt retten til at udøve dette arbejde.

Finansministeriet anførte overfor mig, at rederiet ved Tolddepartementets skrivelse af 9. april 1959 havde fået tilladelse til at proviantere rederiets skibe i Øresundsfarten med uberigtiget spiritus, vin og tobaksvarer til salg til de rejsende. Tilladelsen var givet på forskellige betingelser, herunder at tobaksalget under skibenes sejlads mod dansk havn begrænses, således at der til hver voksen passager kun sælges højst 25 stk. cigaretter eller 10 stk. cigarer eller 50 g. røgtobak, og kun mod afstempling af den rejsendes billet. Tilladelsen indeholdt ingen bestemmelser om, hvilket kvantum tobaksvarer der må sælges på vej mod svensk havn; i denne sejlretning sælges imidlertid 60 stk. cigaretter pr. voksen passager, hvilket er det kvantum, der tillades indført told- og afgiftsfrit i Sverige. På vej mod dansk havn sælges ikke 25 stk. cigaretter, men kun 20 stk. cigaretter pr. voksen passager.

Det påhviler rederiet at overholde de ovennævnte betingelser, og provianterings-tilladelsen foreskriver bl. a., at misbrug af tilladelsen medfører dennes øjeblikkelige bortfald.

Finansministeriet oplyste dernæst, at toldvæsenets kontrol med salget af uberigtigede tobaksvarer på Øresunds bådene er baseret på de oplysninger, som rederiet efter hvert skibs afgang skal afgive om antallet af voksne passagerer, og de rapporter om tobaksalget, som rederiet daglig skal afgive til toldopsynet. På grundlag heraf beregner toldvæsenet det maksimalt tilladelige salg af cigaretter og sammenholder det med de faktiske salg i den pågældende periode. Når det faktiske salg i større omfang har oversteget det beregnede, bliver rederiet gjort bekendt med toldvæsenets opgørelse og indskærpes sin pligt til at føre kontrol med, at reglerne for tobaksalget overholdes. De tobaksælgere, der har forestået tobaksalget i den pågælden-

de periode, må give møde hos toldvæsenet, og det bliver dem indskærpet, at de må overholde reglerne for tobaksalget. Ifølge Finansministeriet havde de 3 pursere gentagne gange på grund af oversalg fået indskærpet, at de måtte overholde reglerne for tobaksalget.

Toldvæsenets kontrol kan ikke vise, om der til enkelte passagerer er solgt et større kvantum end tilladt, når blot det totale salg ikke overstiger, hvad der højest måtte være solgt til de befordrede passagerer. Da toldvæsenets eftersyn af de rejsende praktiseres som en meget lempelig stikprøvekontrol, kan toldvæsenet heller ikke ad denne vej kontrollere, at der ikke til den enkelte rejsende er solgt et større kvantum tobaksvarer end tilladt. Et rederis tilladelse til salg af uberigtigede tobaksvarer på Øresundsbaade er derfor også baseret på, at man fra toldvæsenets side kan nære tillid til, at såvel rederiet som de ved tobaksalget direkte beskæftigede personer har vilje til at overholde de for tobaksalget foreskrevne betingelser.

Finansministeriet oplyste endvidere, at politiet i begyndelsen af juni 1960 anholdt to personer, der havde handlet med ubanderolerede cigaretter, som de havde erhvervet på nogle af rederiets både. I perioden juni 1959-juni 1960 havde de foretaget hyppige rejser til Sverige med rederiets både og var herunder kommet i kontakt med forskellige tobaksælgere, som i varierende omfang havde solgt dem cigaretter i større kvanta end tilladt. Cigaretterne var indført uden angivelse for toldvæsenet, og de to anholdte havde således gjort sig skyldige i smugleri, for hvilket de var dømt.

Efter anholdelsen og konfrontation med de to personer erkendte tobaksælgere med en enkelt undtagelse at have solgt cigaretter til dem ud over det tilladte kvantum. Tobaksælgere var vidende om, at cigaretterne ville blive indført uden angivelse for toldvæsenet, og de havde således gjort sig skyldige i medvirken til smugleri.

Det kvantum cigaretter, de to personer havde købt på de enkelte rejser, varierede noget, men havde været 100-500 cigaretter ud over det tilladte. Ialt havde de købt ca. 75.000 cigaretter ud over det tilladte kvantum. Cigaretterne var leveret under sejlads mod dansk havn. For de siden efteråret 1959 indkøbte cigaretter ud over det tilladte

kvantum var der betalt en højere pris end den sædvanlige, og denne merpris var tilfaldet tobaksælgere.

Finansministeriet henviste til, at 2 af purserne yderligere havde erkendt, at de havde solgt cigaretter ud over det tilladte kvantum til andre rejsende. Disse to pursere havde iøvrigt benyttet den fremgangsmåde, at de om eftermiddagen havde skaffet sig oplysning hos skibets fører om dagens passagerantal, således at de kunne beregne størrelsen af det tobaksalg, der var tilladt til dette antal passagerer. Ved at sammenligne det beregnede salg med det faktiske salg havde de udregnet, hvor meget de i aftenens løb kunne sælge i strid med de gældende regler, uden at det totale salg ville komme til at overstige det kvantum, det var tilladt at sælge til de i dagens løb befordrede passagerer.

Efter at Tolddepartementet var blevet bekendt med resultatet af afhøringerne, afholdtes der et møde med formanden for rederiets bestyrelse og rederiets inspektør ved tobaksalget. Departementet orienterede rederiets repræsentanter om sagen og drøftede med dem rederiets kontrol med tobaksalget, ligesom departementet meddelte, at det måtte kræve, at de pågældende tobaksælgere blev afskediget, hvori rederiets repræsentanter indvilgede.

I anledning af advokatens bemærkning om, at en toldembedsmand den 25. juni 1960 havde udtalt, at der intet var til hinder for, at tobaksælgere gik i arbejde igen i deres hidtidige stillinger, oplyste Finansministeriet, at formanden for bestyrelsen omkring det angivne tidspunkt spurgte en overtoldkontrollør, om toldvæsenet ville kræve afskedigelse af de tobaksælgere, der havde solgt cigaretter i strid med reglerne. Overtoldkontrolløren, der på det tidspunkt kun vidste, at der af politiet og toldvæsenet blev foretaget undersøgelser af visse tobaksælgere forhold, svarede, at han ikke kunne tage stilling til spørgsmålet, men at man kunne se tiden an i nogle dage.

Finansministeriet henviste yderligere til, at toldloven kun indeholder en enkelt bestemmelse vedrørende skibes proviantering med uberigtigede varer, nemlig § 173, hvori det i stk. 1 udtales, at toldstyrelsen kan bestemme, om og i hvilket omfang skibe og luftfartøjer kan medføre uberigtiget proviant

til brug om bord eller til salg til passagerer m. v. Bestemmelsen er først indsat i toldloven ved lov nr. 45 af 29. februar 1960, og før den tid fandtes den tilsvarende bestemmelse i en bekendtgørelse, senest bekendtgørelse nr. 6 af 28. januar 1959 om udførsel m. m. af spiritus og vin samt tobaksvarer m. m.

Det er og har således altid været overladt Tolddepartementet at fastsætte de nærmere vilkår for skibes proviantering med uberigtigede varer, og det følger efter Finansministeriets opfattelse af forholdets natur, at Tolddepartementet må kunne gøre opnåelse af eller opretholdelse af en tilladelse til at proviantere Øresundsbåde med uberigtigede varer betinget af, at det pågældende rederi ikke ved salget af tobaksvarer beskæftiger personer, der har handlet i strid med de regler, der er fastsat for salget. En sådan betingelse er ikke udtrykkelig optaget i den provianteringsstilladelse, der er givet rederiet, men dette er overfor toldvæsenet forpligtet til at overholde de betingelser, der er fastsat for salget af uberigtigede tobaksvarer til de rejsende, idet overholdelsen af disse betingelser er en forudsætning for, at tilladelsen til tobaksalget kan opretholdes. Forpligtelsen til at overholde betingelserne for tobaksalget må ifølge Finansministeriet indebære, at rederiet i givet fald er forpligtet til at afskedige tobaksælgere, der ikke overholder bestemmelserne for tobaksalget. At rederiet selv har haft denne opfattelse af sine pligter overfor toldvæsenet og har meddelt dette til tobaksælgerne, fremgår af rederiets instruktion af 15. august 1959 til tobaksælgerne, hvori det bl. a. er anført, at toldvæsenets instruktioner med hensyn til rationerne for passagererne nøje må overholdes, og at enhver misligholdelse vil have øjeblikkelig afsked til følge.

Den af Tolddepartementet fastsatte begrænsning af salget af uberigtigede tobaksvarer på Øresundsbådene må ifølge Finansministeriet ses i sammenhæng med den gældende forbrugsbeskatning for tobaksvarer, idet denne beskatning ikke vil kunne opretholdes under et frit tobaksalg på Øresundsbådene. Toldvæsenet må derfor forlange, at reglerne for tobaksalget på Øresundsbådene overholdes, og kan ikke acceptere, at disse regler vilkårligt tilsidesættes af de ved salget beskæftigede.

Da de indskærpelser af reglerne for tobaksalget, som toldvæsenet tidligere havde givet de tre pursere, havde vist sig ikke at være tilstrækkelige, idet de pågældende forsætligt havde tilsidesat reglerne i et ikke ubetydeligt omfang, havde Tolddepartementet anset det for nødvendigt at få dem fjernet, og Finansministeriet måtte anse kravet om deres afskedigelse for en berettiget varetagelse af de opgaver, der er pålagt toldvæsenet.

Med hensyn til de af advokaten anførte betragtninger om retten til arbejde bemærkede Finansministeriet, at afskedigelsen af de 3 pursere ikke forhindrede dem i fortsat at være beskæftiget indenfor det erhvervsområde, detailhandel, hvor de hidtil havde været beskæftiget, og at der ikke kunne siges at eksistere en ret til arbejde forstået som en ret til at være beskæftiget på en bestemt, selvvalgt arbejdsplads.

Den 1. december 1960 udtalte jeg, at efter det foreliggende var reglerne for tobaksalget tidligere gentagne gange af toldvæsenet blevet indskærpet overfor de tre pursere. Det var dernæst oplyst, at de tre pursere overfor politiet havde erkendt, at de i et vist omfang havde solgt cigaretter til de to tidligere omtalte personer ud over det tilladte kvantum. Spørgsmålet var først og fremmest, om departementet havde haft det fornødne retlige grundlag for sit krav overfor rederiet om, at de tre pursere blev afskediget som tobaksælgere.

Vedrørende dette spørgsmål måtte jeg lægge vægt på, at de tre pursere ved Tolddepartementets krav alene var blevet udelukket fra at virke som sælgere af uberigtiget tobak på Øresundsbådene, men ikke fra iøvrigt at virke som sælgere af tobak i detailhandel.

Da det arbejdsområde, hvorfra purserne blev udelukket ved Tolddepartementets krav, var så snævert i forhold til virksomhed af tilsvarende art i den almindelige detailhandel, som tilfældet var, og da purserne under deres ansættelse havde været klar over de særlige forudsætninger, der gælder for tobaksordningen på Øresundsbådene, fandt jeg ikke, at straffelovens § 79, stk. 1, eller andre bestemmelser havde været til hinder for, at Tolddepartementet

som et led i sin kontrol havde stillet det i sagen omhandlede krav overfor rederiet.

Jeg tilføjede dog, at den endelige afgørelse af retmæssigheden af departementets krav henhørte under domstolene.

Endelig bemærkede jeg, at det forhold, at departementet havde fremsat kravet uden at afvente afgørelse i straffesagen mod purserne, ikke kunne give mig anledning til bemærkninger, idet der ved de

foretagne politimæssige undersøgelser var tilvejebragt oplysninger om, at de tre purser i et vist omfang havde tilsidesat de for tobaksalget gældende regler.

Ved domme, afsagt af Københavns Byret den 1. februar og 1. marts 1961, blev de 3 purser hver idømt 20 dages hæfte for overtrædelse af toldloven, ligesom de blev tilpligtet in solidum at betale et afgiftsbeløb på 3.128,40 kr. og 2.186,40 kr.

24. *De myndigheder, der inddriver underholdsbidrag, har ikke uden videre pligt til at undersøge, om retsgrundlaget for et bidragsdokument er ændret. (J. nr. 375/60).*

I april 1960 klagede A på M's vegne over, at Københavns Overpræsidium indtil sommeren 1959 havde inddrevet bidrag hos M til hans hustru H's underhold i henhold til en i medfør af § 6, jfr. § 8, i lov om ægteskabets retsvirkninger udfærdiget resolution af 30. juli 1956, uagtet M den 24. januar 1957 blev separeret fra H.

A klagede dernæst over, at Justitsministeriet den 20. april 1960 havde afslået at ændre en af Randers amt den 11. februar 1960 i forbindelse med ægteparrets skilsmisse af samme dato truffet bestemmelse, hvorved det blev pålagt M i fortsættelse af ovennævnte bidragsresolution at svare bidrag til sin nu fraskilte hustru H's underhold fra 24. januar 1957.

Af det foreliggende fremgik, at Århus amt ved resolutionen af 30. juli 1956 pålagde M at udrede underholdsbidrag til H med 350 kr. månedlig fra 1. januar 1956 at regne. Ved en resolution af samme dato pålagde amtet endvidere M at udrede bidrag til underholdet af 4 af ægteparrets 5 fællesbørn.

I december 1956 pålagde Overpræsidiets M's daværende arbejdsgiver månedlig at tilbageholde et beløb af hans løn til dækning af bidragsrestance.

Ved dom af 24. januar 1957 blev M og H separeret på vilkår, at forældremyndigheden over fællesbørnene blev tillagt H, og at M skulle betale bidrag til hendes og børnenes underhold efter overøvrighedens nærmere bestemmelse.

I den følgende tid blev der af Overpræsidiets givet M's arbejdsgiver pålæg om at foretage tilbageholdelse i M's løn til dækning af underholdsbidragene.

Den 6. juni 1958 bekræftede Århus amt en genpart af resolutionen af 30. juli 1956, idet amtet bemærkede, at genparten var udfærdiget i stedet for originalen, som angaves at være bortkommet.

I skrivelse af 6. juni 1959 ansøgte A efter M's anmodning Overpræsidiets om omgående ophævelse af den pligt til at udrede bidrag til H's underhold, som efter A's skrivelse påhvilede M ifølge Overpræsidiets resolution, udfærdiget »i henhold til lov om offentlig forsorg samt dom afsagt den 24. januar 1957 af Århus civildommer angående separation«. Som begrundelse angav A, at H efter M's opfattelse samlevede og havde fælles økonomi med sin logerende. I den anledning bad Overpræsidiets politimesteren i Hobro om at foranledige H og den omtalte logerende afhørt, og i midten af juli 1959 erklærede såvel H som den logerende overfor politiet, at de hverken samlevede eller havde fælles økonomi.

I skrivelse af 21. juli 1959 bad Overpræsidiets politimesteren i Hobro foranledige H gjort bekendt med Overpræsidiets seneste pålæg af 22. juni 1959 til M's arbejdsgiver samt med, at indgåede beløb ville blive tilbageholdt, indtil den verserende sag om bortfald af hustrubidraget var afsluttet. H erklærede sig herefter overfor politiet indforstået med tilbageholdelsen.

Den 29. juli 1959 anmodede Overpræsidiets A om at afgive erklæring over det i anledning af hans skrivelse af 6. juni 1959 fremkomne, ligesom Overpræsidiets bad A indsende oplysninger om M's økonomiske forhold samt hans bidragsresolution. Den 20. august 1959 indsendte A nogle fra M modtagne oplysninger om hans økonomiske for-

hold, idet A samtidig meddelte, at han for-gæves havde afkrævet M hans bidrags-resolution. Endvidere fastholdt A, at der efter de foreliggende oplysninger om H's og hendes logerendes forhold ikke var tilstrækkelig anledning til bidragspligtens opretholdelse.

Efter at Århus amt havde tilsendt Overpræsidiets amts akter i bidragsagen, og politimesteren i Hobro på Overpræsidiets foranledning havde ladet afhøre dels visse vidner om forholdet mellem H og den logerende, dels H selv, bad Overpræsidiets A om at oplyse, om ægtefællerne var separeret, eventuelt skilt, ved dom, og om der i bekræftende fald på grundlag af dommen var blevet udfærdiget bidragsresolution angående M's eventuelle pligt til betaling bl. a. af hustrubidrag. Såfremt en sådan dom og bidragsresolution måtte foreligge, bad Overpræsidiets A indsende domsudskrift samt resolutionen. A fik herefter af Århus amt oplyst, at amtet ikke havde beskæftiget sig med bidragsagen siden dets resolution af 30. juli 1956, og den 14. oktober 1959 gjorde A Overpræsidiets bekendt hermed og indsendte udskrift af separationsdommen af 24. januar 1957, idet han samtidig anførte, at »resolutionen vel hviler på hjemmel i ægteskabsloven, men ikke på separationsdom«.

I skrivelse af 3. november 1959 meddelte Overpræsidiets A, at hustru- og børnebidragene i henhold til de af Århus amt udfærdigede ikke-samlivsresolutioner var bortfaldet fra førstkommande forfaldsdag efter separationsdommen at regne. Overpræsidiets oplyste videre, at det samtidig havde bedt politimesteren i Hobro om at foranledige ydet H vejledning om, at bidrag ikke sås at være fastsat efter separationsdommen, samt afæsket hende erklæring om, hvorvidt hun ønskede bl. a. hustrubidrag fastsat i henhold til dommen. I bekræftende fald ville Overpræsidiets senere tage stilling til størrelsen af det bidrag, som M eventuelt ville blive tilpligtet at betale til sin hustru underhold. Endelig tilføjede Overpræsidiets, at løntilbageholdelses-pålægget til M's arbejdsgiver indtil videre var tilbagekaldt, og at der for tiden i Overpræsidiets kasse hidrørende fra dette pålæg henstod 1.800 kr., som ikke ville blive ud-betalt til H, før en eventuel ny bidrags-resolution i sagen forelå.

Den 9. november 1959 anmodede H politiet i Hobro om, at M måtte blive

tilpligtet at svare bl. a. hustrubidrag efter overøvrighedens bestemmelse med tilbagevirkende kraft fra separationsdatoen.

Samme dag indgav H andragende om skilsmisse til Randers amt, og politimesteren i Hobro foretog efter amts anmodning mægling og vilkårsforhandling med hende, som begærede skilsmisse på separationsvilkårene. Den 26. november 1959 ansøgte også M om skilsmisse og tilkendegav, at han ikke ville svare bidrag til hustruens underhold, og dette standpunkt fastholdt han, da amtet den 30. november 1959 foretog mægling og vilkårsforhandling med ham. Ved politimesterens fortsatte vilkårsforhandling med H fastholdt hun kravet om skilsmisse på separationsvilkårene.

Politimesteren i Hobro havde i mellemtiden på Overpræsidiets foranledning afhørt H om, hvilke indtægter fællesbørnene havde, og ved sagens tilbagesendelse underrettede politimesteren i Hobro Overpræsidiets om den verserende skilsmissesag. Efter Overpræsidiets anmodning om underretning med hensyn til skilsmissesagens stilling tilsendte Randers amt den 17. december 1959 Overpræsidiets skilsmissesagens akter, og efter at Overpræsidiets ved henvendelse til Københavns folkeregister havde konstateret, at M ikke var tilmeldt dér, sendte Overpræsidiets den 7. januar 1960 såvel skilsmisse- som bidragsagen til Randers amt til videre foranstaltning, idet Overpræsidiets henledte amts opmærksomhed på H's begæring af 9. november 1959 om bidragsfastsættelse.

Den 11. februar 1960 udleverede Randers amt bevilling til skilsmisse mellem ægtefællerne, der nu i over 2½ år havde levet separeret, og skilsmissen blev meddelt på separationsvilkårene. Samme dag gav amtet de to bidragsresolutioner af 30. juli 1956 påtegning om, at resolutionerne blev ratihabet, således at hustrubidraget og børnebidragene fra separationsdatoen skulle svares i overensstemmelse med resolutionerne, og ligeledes samme dato sendte amtet genpart af resolutionerne med påtegninger til Overpræsidiets. – I resolutionen vedrørende børnene bemærkede amtet samtidig, at bidraget til 1 barn var bortfaldet den 9. august 1959, og at bidraget til 2 børn skulle nedsættes.

I skrivelse af 17. februar 1960 til Overpræsidiets meddelte A, at M antagelig ville

protestere mod den foretagne ratihaberung af resolutionen af 30. juli 1956 vedrørende hustrubidraget og mod den på grundlag af resolutionen stedfundne opkrævning. A bemærkede, at M, der påstod adskillige gange i tiden efter separationsdatoen at have indfundet sig i Overpræsidiets og forgæves gjort indsigelse mod, at der uden behørigt bidragsdokument blev afkrævet ham bidrag, ikke havde kunnet forhindre opkrævningen.

A påklagede dernæst i skrivelse af 24. februar 1960 den stedfundne ratihaberung af resolutionen vedrørende hustrubidraget til Justitsministeriet, idet han gentog M's påstand om, at han utallige gange efter separationen havde henvendt sig i Overpræsidiets for at protestere mod opkrævningen. Endvidere gjorde A gældende, at de opkrævende myndigheder burde have forvisset sig om, at gyldigt bidragsdokument forelå.

Den 29. marts 1960 indsendte amtet sagens akter til Justitsministeriet og bemærkede, at amtet måtte fastholde resolutionerne af 11. februar 1960.

I skrivelse af 20. april 1960 meddelte Justitsministeriet A, at det ikke fandt grundlag for at ændre den af amtet den 11. februar 1960 truffene afgørelse vedrørende hustrubidraget.

Overpræsidiets udtalte overfor mig, at det havde modtaget anmodninger om inddrivelse af hustrubidrag for tiden 1. januar 1956-30. maj 1959, 14.150 kr., hvoraf 12.100 kr. var indkommet i henhold til løntilbageholdelsespåleggene til M's arbejdsgivere. Af disse 12.100 kr. var 10.300 kr. blevet tilsendt H gennem politimesteren i Hobro, mens de resterende 1.800 kr. var tilbageholdt i Overpræsidiets, mens klagesagen verserede.

Videre oplyste Overpræsidiets, at dets løntilbageholdelsespålæg af 22. juni 1959 blev tilbagekaldt ved en skrivelse af 21. oktober 1959, efter at Overpræsidiets var blevet bekendt med separationsdommen og med, at der ikke på grundlag af dommen var udfærdiget bidragsresolution.

Yderligere anførte Overpræsidiets, at M ikke sås på noget tidspunkt at have rettet henvendelse til Overpræsidiets.

Justitsministeriet udtalte, at det kunne henholde sig til sin afgørelse af 20. april 1960.

Den 3. december 1960 udtalte jeg, at jeg efter min gennemgang af akterne ikke mod Overpræsidiets benægtelse kunne anse det for godtgjort, at M havde gjort indsigelse overfor Overpræsidiets, i anledning af at dette efter separationsdommen fortsatte inddrivelsen af hustrubidraget på grundlag af ikke-samlivsresolutionen. Jeg måtte derfor lægge til grund, at Overpræsidiets først som følge af de i A's skrivelser af 6. juni 1959 og 14. oktober 1959 indeholdte oplysninger blev bekendt med separationsdommen, hvorefter Overpræsidiets undlod at udbetale de bidrag, der i henhold til det seneste løntilbageholdelsespålæg af 22. juni 1959 indkom til Overpræsidiets, og den 21. oktober 1959 tilbagekaldte dette løntilbageholdelsespålæg.

Jeg kunne herefter ikke kritisere Overpræsidiets i anledning af den efter separationsdommen fortsatte inddrivelse af hustrubidraget, idet der ikke ved gældende bestemmelser sås at være pålagt de myndigheder, der inddriver underholdsbidrag, nogen pligt til bestandig at forvisse sig om, at retsgrundlaget for det til grund for inddrivelsen liggende bidragsdokument ikke er ændret. Det må derimod forekomme naturligt, at den bidragspligtige i rette tid overfor de pågældende myndigheder gør indsigelse mod bidragsdokumentets fortsatte gyldighed.

Med hensyn til Randers amts ratihaberung den 11. februar 1960 af bidragsresolutionen af 30. juli 1956 udtalte jeg, at der i den forløbne tid i separationsdommen havde været grundlag for bidragsforpligtelsen overfor hustruen. Det forhold, at det ændrede retsgrundlag ikke rettidigt var anført i resolutionen, måtte derfor mere tillægges formel end reel betydning. Jeg henviste herved til, at der i § 68, stk. 2, jfr. § 68, stk. 1, og § 69, i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning er hjemmel til i forbindelse med separation eller skilsmisse at pålægge underholdsbidrag for en tid, der ligger indtil 3 år forud for fremsættelsen af kravet.

Jeg kunne herefter ikke kritisere, at Randers amt den 11. februar 1960 ratihabererede bidragsresolutionen af 30. juli 1956, og at Justitsministeriet den 20. april 1960 ikke fandt grundlag for at ændre amtets afgørelse.

- 25.** *Henstillet til statsministeren at overveje, om ikke ministre bør undgå at lade de særlige kendetegn, der findes på ministrenes brevpapir, anvende i valgkampagner. (J. nr. 952/60).*

Den 9. november 1960 klagede A over, at han forud for folketingsvalget den 15. november 1960 havde modtaget et af statsminister Viggo Kampmann i faksimile underskrevet brev, der fremtrådte som skrevet på statsministerens brevpapir, og som indeholdt en opfordring til at stemme på socialdemokratiet.

Statsministeren udtalte overfor mig, at ministre til brug for deres såkaldte underhåndskorrespondance benytter brevpapir forsynet med et særligt kendetegn: kongekronen omgivet af et bælte. For stats- og udenrigsministerens vedkommende er kronen dog omgivet af elefantordenens bånd, hvori ordenen er ophængt. I bæltet angives, fra hvilken minister brevet hidrører.

Den benyttelse, ministre gennem tiderne har gjort af dette brevpapir, havde ifølge statsministeren ikke været indskrænket til korrespondance, der direkte havde relation til den pågældendes stilling som minister. Det ville være upraktisk, om en minister skulle benytte sig af flere slags brevpapir, og det havde derfor i en lang årrække været

praksis, at ministre benyttede nævnte brevpapir også til den korrespondance, de fører i deres egenskab af politikere.

Statsministeren oplyste dernæst, at socialdemokratiet forud for valget den 15. november 1960 besluttede at rette henvendelse til to vælgergrupper ved at sende dem en skrivelse, der skønt trykt skulle fremtræde som en maskinskrevet skrivelse underskrevet i faksimile af ham.

Efter statsministerens opfattelse afveg benyttelsen af det omhandlede kendetegn ikke fra den benyttelse af det samme brevpapir og kendetegn, som havde fundet sted gennem lang tid, ligesom der tidligere havde forekommet tilsvarende anvendelse af kendetegnet.

Uanset det således oplyste om praksis med hensyn til anvendelsen af ministrenes brevpapir, henstillede jeg den 6. december 1960 til statsministeren at overveje, om ikke ministre bør undgå at lade det omtalte kendetegn anvende i fremtidige valgkampagner.

- 26.** *Kritiseret Undervisningsministeriets ekspedition af en sag og fremhævet betydningen af, at der føres en effektiv kontrol med, at indkomne skrivelser ekspederes med fornøden hurtighed. (J. nr. 884/60)*).*

I oktober 1960 klagede fru A over, at Undervisningsministeriet ikke havde besvaret hendes skrivelser fra juli 1958 og februar 1959 om mulighederne for i henhold til folkeskolelovens § 50 at få befodringsgodtgørelse til sine skolesøgende børn.

Ministeriet udtalte, at det ikke så at have modtaget skrivelsen fra juli 1958; derimod havde ministeriet modtaget en skrivelse af 14. februar 1959, hvori A klagede over, at de lokale myndigheder havde afslået at yde hende det nævnte tilskud. Da A ikke i skrivelserne havde oplyst, at skoledirektionen for Vejle amt havde afslået hendes ansøgning om befodringsgodtgørelse, havde det været ministeriets hensigt at sende skrivelserne af 14. februar 1959 til skoledirektionen til videre

foranstaltning, idet ministeriet samtidig ville have underrettet A om denne ekspedition og givet hende oplysninger om reglerne i folkeskolelovens § 50 om befodringsgodtgørelse. Ved en beklagelig fejl blev disse ekspeditioner imidlertid ikke foretaget.

Ved min henvendelse til ministeriet i oktober 1960 blev sagen fremtaget, og ministeriet havde derefter på grundlag af indhentede udtalelser fra de lokale myndigheder den 6. februar 1961 taget stilling til skrivelserne af 14. februar 1959, idet ministeriet samtidig udtalte, at det meget beklagede, at A først nu fik svar på denne skrivelse.

Ved min bedømmelse af ministeriets ekspeditioner måtte jeg lægge til grund, at

*) Jfr. den i min beretning 1958, s. 189—91 refererede sag.

det ikke havde modtaget skrivelsen fra juli 1958. Jeg udtalte herefter, at det var meget uheldigt, at ministeriet ikke i rimelig tid efter modtagelsen af skrivelsen af 14. februar 1959 besvarede denne. Da ministeriet imidlertid overfor A havde beklaget

denne fejl, fandt jeg at kunne undlade at foretage videre, idet jeg dog samtidig henledte ministeriets opmærksomhed på betydningen af, at der føres en effektiv kontrol med, at indkomne skrivelser ekspederes med fornøden hurtighed.

27. Afskedigelse af en skoleinspektør med ventepenge i forbindelse med indgåelse af et skoleforbund. Anset mig for kompetent overfor amtsskolekonsulenten forsåvidt angik dennes afgivelse af en erklæring. (J. nr. 95/60).

Den 14. december 1960 tilskrev jeg et forældreudvalg i Dronningborg kommune således:

»I skrivelse af 8. februar 1960 protesterede en række borgere i Dronningborg kommune mod, at skoleinspektør Alfred Larsen, Dronningborg skole, var blevet afskediget med ventepenge fra 31. maj 1960 at regne.

Fra Undervisningsministeriet modtog jeg den 9. marts 1960 en udtalelse og sagens akter. Det fremgår heraf, at Randers amtsråd den 3. juli 1958 til Undervisningsministeriets godkendelse indsendte en mellem Dronningborg og Gimming-Lem kommuner den 28. maj 1958 indgået overenskomst om oprettelse af et skoleforbund til fællesordning af skoleforholdene indenfor de to kommuner.

Ifølge overenskomstens § 3 skulle der til brug for skoleforbundet opføres en ny skolebygning, der skulle benævnes Dronningborg skole. Skoleforbundet skulle ifølge overenskomstens § 9 ledes af en skoleforbundsstyrelse bestående af 5 medlemmer, hvoraf Dronningborg og Gimming-Lem sogneråd skulle vælge henholdsvis 3 og 2 medlemmer blandt deres medlemmer. Skolekommissionen for skoleforbundet skulle bestå af 5 medlemmer, hvoraf 3 skulle vælges af skoleforbundsstyrelsen og 2 af forældrekredsen.

Såfremt der i anledning af skoleforbundsstiftelsen og skolens oprettelse måtte udredes ventepenge til nogen lærer, var den kommunen påhvilende udgift ifølge overenskomstens § 7, stk. 3, forbundet uvedkommende og skulle afholdes af hver kommune for sig.

Overenskomsten var enstemmigt tiltrådt af de to kommuners sogneråd og skolekommissioner samt af Dronningborg skoles lærerråd, mens Gimming-Lem kommunes fælleslærerråd havde tiltrådt dens udformning.

Den 2. september 1958 godkendte Undervisningsministeriet overenskomsten.

Den 1. maj 1959 indfandt formændene for sognerådene i Dronningborg og Gimming-Lem kommuner sammen med sekretæren for Randers amts skoledirektion sig i ministeriet, hvor de havde en samtale med kontorchefen for 1. kontor. Da det under samtalen blev oplyst, at de kommunale myndigheder ønskede at afskedige skoleinspektør Alfred Larsen, hvilket spørgsmål ikke tidligere havde været forelagt ministeriet, blev det meddelt de pågældende, at de kommunale myndigheder ikke kunne afskedige skoleinspektøren eller overflytte ham til en stilling som vice-skoleinspektør, men at en eventuel afskedigelse alene kunne ske ved kongelig resolution efter indstilling fra undervisningsministeren, og at det måtte anses for overordentlig tvivlsomt, om der var grundlag for en sådan afskedigelse. Det blev henstillet til de kommunale myndigheder at undlade at rejse sag om afskedigelse af skoleinspektøren, bl. a. under henvisning til den skadelige uro, en sådan sag kunne rejse om skolen, og til det lidet rimelige i uden tvingende grund at afskedige ham.

I skrivelse af 21. maj 1959 meddelte Dronningborg kommune skoleinspektøren, at sognerådet med virkning fra 1. august 1959 enstemmigt havde vedtaget at nedlægge den hidtidige skole og fra samme dato at ophæve den gældende skoleplan, hvorved skoleinspektørembedet blev nedlagt. Under hensyn hertil opsagde sognerådet i henhold til lærerlønningslovens § 6 skoleinspektøren til fratrædelse med udgangen af august måned 1959, idet det dog blev tilføjet, at opsigelsen var afgivet under forbehold af Undervisningsministeriets samtykke.

I anledning af opsigelsen af skoleinspektøren udtalte fælleslærerrådet ved Dronningborg skole i erklæring af 1. juni 1959, at det kunne godkende, at den nye skoleplan for skoleforbundet trådte i kraft den 1. august 1959 i nye skolebygninger, og at lærerpersonalet blev overflyttet til forbundsskolen. Med hensyn til nedlæggelsen af skoleinspektørembedet og oprettelsen af et nyt ved forbundsskolen mente rådet, at sagen var af så principiel karakter, at det måtte henvise den til afgørelse af Undervisningsministeriet og Danmarks Lærerforening.

I erklæring af 1. juni 1959 udtalte skoleinspektør Alfred Larsen, at han ikke kunne godkende opsigelsen, men at han ville overlade spørgsmålet til afgørelse af Undervisningsministeriet. Skulle det mod forventning ske, at ministeriet godkendte opsigelsen, måtte han afvise det af skolekommissionen for skoleforbundet fremførte tilbud, hvorefter han kunne blive ansat som viceskoleinspektør ved forbundsskolen, men ville i så fald vælge at blive afskediget med ventepenge i overensstemmelse med lovens regler herom.

I skrivelse af 9. juni 1959 til Dronningborg sogneråd meddelte Gimming-Lem sogneråd, at det i et møde den 27. maj 1959 enstemmigt havde vedtaget at tiltræde Dronningborg sogneråds skrivelse af 21. maj 1959. Den 12. juni 1959 meddelte skolekommissionen i Dronningborg kommune, at den i et møde den 10. juni 1959 med 4 stemmer havde vedtaget at anbefale det i Dronningborg sogneråds skrivelse af 21. maj 1959 fremførte; 1 medlem havde undladt at stemme.

Med skrivelse af 12. juni 1959 fremsendte Dronningborg sogneråd til Randers amts skoledirektion ansøgning til Undervisningsministeriet om godkendelse af nedlæggelsen af Dronningborg skole og ophævelsen af skoleplanen for samme, idet sognerådet vedlagde de fra Gimming-Lem sogneråd, skolekommissionen i Dronningborg kommune, fælleslærerrådet ved Dronningborg skole og skoleinspektør Alfred Larsen indhentede erklæringer.

Skoledirektionen forelagde den 20. juni 1959 sagen for amtsskolekonsulenten, der i skrivelse af 25. juni 1959 udtalte, at han nærede betænkeligheder ved, at der blev tilbudt samtlige fastansatte lærere ved Dronningborg skole bortset fra skoleinspektøren fastansættelse ved den nye forbundsskole.

Endvidere anførte amtsskolekonsulenten, at det efter hans opfattelse ikke var hensynet til pædagogiske eller faglige kvalifikationer, der begrundede det foretagne skridt, og at han derfor gerne overlod den juridiske afgørelse til Undervisningsministeriet i samarbejde eller efter forhandling med den forhandlingsberettigede organisation, Danmarks Lærerforening.

Den 30. juni 1959 indsendte Randers amts skoledirektion sagen til Undervisningsministeriet og anførte, at skoledirektionen på sit møde den 19. juni 1959 havde vedtaget at udtale, at den kunne tiltræde, at der var tale om en helt ny skole, hvilket efter direktionens opfattelse også var fremgået af de forhandlinger, der havde været ført mellem kommunerne i de foregående år. Det havde under disse forhandlinger stedse været meningen, at der rent strukturmæssigt skulle opføres en ganske anden skole end den hidtidige Dronningborg skole, således at man med hensyn til lederstillingen stod frit. Skoledirektionen henlede i denne forbindelse opmærksomheden på, at disse forhandlinger havde været ført før loven af 7. juni 1958 om ændringer i folkeskoleloven blev vedtaget.

Skoledirektionen kunne derfor for sit vedkommende tiltræde, at Dronningborg skole og dermed skoleinspektørembedet blev nedlagt, og at skoleinspektør Alfred Larsen blev afskediget med ventepenge.

I skrivelse af 2. oktober 1959 udtalte Danmarks Lærerforening overfor Undervisningsministeriet, i tilslutning til en mundtlig forhandling i ministeriet, bl. a., at foreningen ikke fandt, at der forelå grundlag for at afskedige skoleinspektøren, idet der efter foreningens opfattelse ikke var oprettet en ny skole ved skoleforbundets indgåelse. Foreningen henviste i denne forbindelse til, at den nye skolebygning lå i en afstand af kun 300 m fra den hidtidige Dronningborg skole, at 320 af eleverne var overført fra denne skole, mens kun 70 elever kom fra Gimming-Lem kommune, og at oprettelsen af en realafdeling ikke kunne bevirke, at der blev tale om en ny skole.

I skrivelse af 14. november 1959 henstillede Dronningborg sogneråd til Undervisningsministeriet snarest at træffe en afgørelse, da sognerådene fandt forholdene med hensyn til ledelsen af forbundsskolen utilfredsstillende.

Ved en forhandling i Undervisningsministeriet den 17. december 1959 med repræsentanter for Danmarks Lærerforening blev det ifølge Undervisningsministeriet overfor Lærerforeningen, der var gjort bekendt med den foreliggende indstilling fra Randers amts skoledirektion, oplyst, at det måtte antages at være af afgørende betydning for sagens afgørelse, at der ved det indgåede skoleforbund var sket en fuldstændig sammenlægning af de to kommuners skolevæsen under ny ledelse af skoleforbundsstyrelsen og skoleforbundets skolekommission, samtidig med at skoledistriktet blev hele skoleforbundets område. Lærerforeningen ønskede ikke at fremkomme med yderligere udtalelser i sagen, ud over det i skrivelsen af 2. oktober 1959 anførte, men fastholdt under henvisning hertil, at der efter foreningens opfattelse ikke i det foreliggende tilfælde var grundlag for at afskedige skoleinspektøren.

I skrivelse af 22. januar 1960 meddelte Undervisningsministeriet Randers amts skoledirektion, at det, under hensyn til at der ved det mellem Dronningborg og Gimming-Lem kommuner indgåede skoleforbund skete en fuldstændig sammenlægning af de to kommuners skolevæsen under ny ledelse af skoleforbundsstyrelsen og skoleforbundets skolekommission, samtidig med at den hidtidige Dronningborg skole blev fællesskole for hele skoleforbundets område, med skoledirektionen måtte være enig i, at den hidtidige Dronningborg skole måtte anses for nedlagt, således at skoleinspektøren måtte afskediges med ventepenge, når skoleforbundets skolemyndigheder ikke ønskede ham ansat som inspektør ved skoleforbundets skole.

I overensstemmelse hermed var ministeriet sindet at nedlægge forestilling om, at der blev meddelt skoleinspektør Alfred Larsen afsked med ventepenge.

I henhold til Undervisningsministeriets indstilling af 8. februar 1960 blev der derefter ved kongelig resolution af 9. februar 1960 meddelt skoleinspektøren afsked med ventepenge fra 31. maj 1960 at regne.

I skrivelsen af 9. marts 1960 udtalte Undervisningsministeriet, at det under sagens behandling havde overvejet muligheden af at tilbagekalde den ved skrivelsen af 2. september 1958 meddelte godkendelse af skoleforbundsoverenskomsten, under henvisning til at det måtte anses for en bristende forud-

sætning for godkendelsen, at der ikke ved sagens forelæggelse var givet ministeriet oplysning om, at skoleinspektøren agtedes indstillet til afsked med ventepenge, men at ministeriet ikke havde fundet, at der forelå fuldt tilstrækkeligt grundlag herfor, bl. a. under hensyn til at skoleforbundet var en undervisningsmæssigt god løsning af de to kommuners skoleforhold.

Endelig havde ministeriet ikke anset sig for berettiget til mod de kommunale myndigheds indstilling at søge skoleinspektør Alfred Larsen udnævnt til inspektør ved skoleforbundets skole, idet dette måtte anses at være i strid med § 39 i lov nr. 200 af 12. april 1949 om det kommunale skolevæsens styrelse og tilsyn (skoletilsynsloven) og i det hele de i denne lov givne regler om besættelse af folkeskolens embeder, men skulle der komme til at foreligge en indstilling fra de lokale skolemyndigheder, hvor skoleinspektøren var blandt de indstillede, ville der ikke fra ministeriets side være noget til hinder for, at han kunne udnævnes til skoleinspektør ved den nye skole.

Den 21. juni 1960 anmodede jeg Finansministeriet om en udtalelse om, hvorvidt stillingen som skoleinspektør ved den i henhold til skoleforbundsoverenskomsten mellem Dronningborg og Gimming-Lem kommuner oprettede forbundsskole efter ministeriets opfattelse måtte betragtes som en ny stilling i forhold til stillingen som skoleinspektør ved den hidtidige Dronningborg skole.

I skrivelse af 26. september 1960 udtalte Finansministeriet, at det med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt den gennemførte nyordning af skoleforholdene måtte antages at have bevirket sådanne ændringer i stillingen som skoleinspektør ved den hidtidige Dronningborg skole, at ændringerne ud fra tjenestemandretlige synspunkter måtte sidestilles med en nedlæggelse af stillingen, først måtte bemærkes, at tjenestemænd i folkeskolen ifølge lærerlønningslovens § 3 er undergivet tilsvarende forpligtelser som dem, der efter lønningslovens § 4 er gældende for statens tjenestemænd med hensyn til at tåle forandringer i tjenesteforretningernes omfang og beskaffenhed.

Ved praktiseringen af den nævnte bestemmelse i lønningsloven – set i relation til spørgsmålet om, hvorvidt en tjenestemand kunne kræve sig afskediget med ventepenge

som følge af stedfundne ændringer i stillingsmæssig henseende – har Finansministeriet stedse lagt det synspunkt til grund, at forandringer i en tjenestemandstillings omfang og beskaffenhed ikke kan sidestilles med en nedlæggelse af stillingen, medmindre denne på afgørende måde har skiftet karakter.

Spørgsmålet om grænsen for de forandringer i stillingsmæssig henseende, som en tjenestemand er pligtig at tåle, var i enkelte tilfælde blevet forelagt domstolene til afgørelse. Ministeriet henviste herved til den i Ugeskrift for Retsvæsen 1955, side 947, refererede højesteretsdom af 7. september 1955 angående en kolonibestyrer på Grønland, der påstod sig tilkendt ventepenge eller pension ud fra den betragtning, at hans stilling som følge af gennemførelsen af Grønlandslovene af 27. maj 1950 var undergået så vidtgående ændringer, at stillingen måtte anses for nedlagt, eller subsidært, at der måtte foreligge en situation, som kunne sidestilles med en forflyttelse. Ved dommen blev det statueret, at kolonibestyrerstillingen ikke var inddraget, og at de stedfundne forandringer ikke kunne antages at gå ud over, hvad den pågældende som tjenestemand var pligtig at underkaste sig, hvorfor han ikke havde krav på ventepenge eller pension.

Endvidere henviste Finansministeriet til de synspunkter, der var lagt til grund for afgørelserne i andre sager, jfr. eksempelvis de i Ugeskrift for Retsvæsen 1923, s. 821, 1924, s. 72 og 1925, s. 243, refererede højesteretsdomme.

Den omstændighed, at skolevirksomheden er henlagt til en ny skolebygning, kunne ikke i sig selv bevirke, at den til den hidtidige Dronningborg skole knyttede stilling som skoleinspektør kunne betragtes som nedlagt. Endvidere var forholdet det, at stillingen som skoleinspektør ved skoleforbundets skole med hensyn til de lønnings- og pensionsmæssige vilkår efter det for Finansministeriet oplyste ikke adskilte sig fra det hidtidige skoleinspektørembede under Dronningborg kommunes skolevæsen.

Med hensyn til spørgsmålet om, på hvilken måde skoleinspektørstillingen ved forbundsskolen i arbejdsmæssig henseende måtte antages at adskille sig fra embedet som skoleinspektør ved den hidtidige Dronningborg skole, mente Finansministeriet navnlig at måtte hæfte sig ved den omstændighed, at

der til skoleforbundets skole var knyttet eksamensafdeling, samt at der var sket tilvækst i elevantallet, som følge af at samtlige skole-søgende børn indenfor de to kommuner henvises til denne skole.

Efter Finansministeriets opfattelse kunne sådanne forandringer i stillingsmæssig henseende, som måtte hidrøre fra oprettelse af eksamensklasser ved en allerede købstadordnet skole, ikke antages at gå ud over, hvad den pågældende skoleleder var pligtig at underkaste sig. Ministeriet var endvidere af den formening, at tilvæksten i antallet af elever, som efter det oplyste havde bragt det samlede elevantal ved skoleforbundets skole op på omkring 400, ikke ville kunne influere på de med skolens ledelse forbundne arbejdsopgaver i en sådan grad, at skoleinspektørstillingen af denne årsag kunne betragtes som en ny stilling.

Ud fra arbejdsmæssige synspunkter fandt ministeriet således ikke tilstrækkeligt grundlag for at anse inspektørstillingen ved skoleforbundets skole som en stilling, der på afgørende måde adskiller sig fra det hidtidige skoleinspektørembede.

Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt sidstnævnte stilling måtte betragtes som inddraget som følge af den stedfundne sammenlægning af de to kommuners skolevæsen under fælles administrative organer, udtalte Finansministeriet, at retningslinierne for den administrative opbygning af folkeskolen er fastlagt i skoletilsynsloven, der i hovedtrækkene hviler på det princip, at bestemmelserne vedrørende folkeskolens forhold indenfor vedkommende kommune træffes af kommunalbestyrelsen, mens tilsynet med og styrelsen af kommunens skoler føres af en skolekommission.

Ifølge § 6 i bekendtgørelse nr. 220 af 18. juni 1958 af lov om folkeskolen (folkeskoleloven) er der hjemmel for, at to eller flere kommuner kan slutte sig sammen til hel eller delvis fællesordning af skoleforholdene indenfor kommunerne. Med hensyn til den administrative ordning er det i loven bl. a. bestemt, at kommunalbestyrelsens opgaver overfor skolevæsenet for skoleforbundets vedkommende varetages af en styrelse bestående af repræsentanter for de interesserede kommuners kommunalbestyrelser, samt at skolekommissionens opgaver henlægges under en skolekommission nedsat af kommunalbesty-

relserne i fællesskab eller valgt af skoleforbundets styrelse.

På grundlag af de således gældende bestemmelser om skoleforbund mente Finansministeriet at måtte anlægge det synspunkt, at et skoleforbund i henseende til den administrative opbygning alene adskiller sig fra den almindelige indenfor folkeskolen gældende ordning derved, at de administrative organer for skoleforbundets vedkommende repræsenterer et fællesskab. Finansministeriet ville være tilbøjelig til at mene, at den administrative ordning, som efter loven forudsættes lagt til grund for et skoleforbund, og som er baseret på en vedtagelse truffet af de implicerede kommuners kommunalbestyrelser, ikke i sig selv kunne antages at berøre ansættelsesgrundlaget for det ved overgangen til en skoleforbundsordning indenfor vedkommende kommunes skolevæsen ansatte lærerpersonale. Finansministeriet fandt i denne forbindelse anledning til at fremhæve, at den nyordning af skolevæsenet, som var gennemført indenfor de her omhandlede to kommuner, og som var fastlagt i overensstemmelse med de i loven angivne retningslinier, stod i naturlig forbindelse med den almindelige udvikling af skoleforholdene indenfor folkeskolen.

Ud fra det nævnte synspunkt var der efter Finansministeriets opfattelse ikke tilstrækkeligt grundlag for at antage, at stillingen som skoleinspektør ved den af skoleforbundet oprettede skole måtte betragtes som ny i forhold til skoleinspektørstillingen ved den hidtidige Dronningsborg skole.

I skrivelse af 14. november 1960 har Undervisningsministeriet, hvem jeg forelagde Finansministeriets ovennævnte skrivelse, udtalt, at folkeskolen ifølge folkeskolelovens § 1 er den kommunale skole for børn i den undervisningspligtige alder samt de klasser, der i medfør af folkeskoleloven slutter sig hertil. For hver kommune er ordningen af det kommunale skolevæsen ifølge folkeskolelovens § 5 fastlagt i en skoleplan, som bl. a. indeholder bestemmelser om, hvilke skoler og hvilke lærerembeder (herunder embeder som skoleinspektører) der findes ved skolevæsenet.

Forslag til kommunens skoleplan udarbejdes ifølge skoletilsynslovens § 2 af kommunalbestyrelsen på grundlag af udkast affat-

tede af skolekommissionen og stadfæstes af Undervisningsministeriet eller skoledirektionen efter de herom fastsatte regler.

I medfør af folkeskolelovens § 6 kan to eller flere kommuner slutte sig sammen til et skoleforbund til helt eller delvis fælles ordning af skoleforholdene indenfor kommunerne, og reglerne om samarbejdet fastsættes da i en skoleforbundsoverenskomst, som stadfæstes af Undervisningsministeriet på grundlag af et af vedkommende kommunale myndigheder vedtaget forslag, efter at fællesskabets stiftelse og reglerne om dets ophør er godkendt af Indenrigsministeriet eller amtsrådet.

For skoleforbundet udfærdiges en fælles skoleplan, hvortil forslag udarbejdes af skoleforbundets styrelse på grundlag af et af skoleforbundets skolekommission affattet udkast, og som stadfæstes af Undervisningsministeriet eller skoledirektionen.

For så vidt skoleforbundet går ud på en fuldstændig fælles ordning af skoleforholdene indenfor de deltagende kommuner, vil forbundets indgåelse ifølge Undervisningsministeriet ofte medføre, at de deltagende kommuners hidtidige særskilte skoler nedlægges, og at der for skoleforbundet oprettes en ny fælles skole, hvis skoleplan udarbejdes af skoleforbundets styrelse og skolekommission, som repræsenterer de deltagende kommuner og disses forældrekrede i fællesskab. Samtidig med stadfæstelsen af skoleforbundets skoleplan vil i så tilfælde de deltagende kommuners særskilte skoleplaner blive ophævet og de ved disse planer normerede embeder nedlagt, med den virkning at de ved de nedlagte skoler ansatte lærerkræfter, som ikke får tilbudt eller ønsker ansættelse ved skoleforbundets skole, afskediges med ventepenge eller pension.

Ved skønnet over, hvorvidt en sådan ordning i det enkelte tilfælde måtte anses for berettiget, kunne Undervisningsministeriet ikke anse sig for bundet til alene at lægge tjenestemandets retlige synspunkter til grund; men ministeriet måtte anse sig for såvel forpligtet som berettiget til at træffe sin afgørelse på et bredere grundlag ud fra hensynet til, at der blev gennemført den bedst mulige skoleordning, idet ministeriet samtidig påså, at der ikke skete omgåelse af reglerne om afskedigelse af folkeskolens tjenestemænd, men at de ændringer, der blev gennemført,

var fuldt begrundet i undervisningsmæssige hensyn.

Ministeriet tog herved også i betragtning, at der ved lovgivningen er tillagt de kommunale skolemyndigheder den afgørende indflydelse på, hvorledes vedkommende kommunes (skoleforbunds) skolevæsen skal organiseres indenfor de i folkeskoleloven fastsatte vide rammer, ligesom det er de kommunale skolemyndigheder – skolekommissioner og skolenævn – med deres repræsentation for forældre og kommunalbestyrelser, som indstiller, hvem der skal ansættes i folkeskolens embeder; uden en sådan indstilling kan ingen ansættelse ske. Dette er en naturlig og nødvendig forudsætning for den gensidige tillid og det samarbejde, som må findes mellem forældre, myndigheder, skoleleder og lærere, hvis skolens arbejde skal lykkes.

Dette hensyn gør sig også gældende, når to eller flere kommuner slutter sig sammen om en fælles løsning af deres skoleproblemer og bliver enige om hver for sig at nedlægge deres selvstændige skoler og i stedet oprette en ny fælles skole. Den nye skolekommission, der repræsenterer alle forældrekrede og alle kommunalbestyrelser i fællesskab, må i så fald stå frit, i særdeleshed hvad angår valget af skoleleder, og denne frihed gælder da også for lærerne, som er beskyttede af de gældende regler om ventepenge og pension, hvis de ikke får eller ønsker ansættelse ved den nye skole.

Undervisningsministeriet tilstræber i sådanne tilfælde at sikre, at der tilbydes de ved de nedlagte skoler ansatte lærere ansættelse som lærere ved den nye skole i videst muligt omfang. Med hensyn til lederstillingen gør der sig imidlertid særlige hensyn gældende, herunder hensynet til, at der ved en sådan sammenslutning er flere skoleledere ved de nedlagte skoler, og at kun een af dem kan blive leder af den nye skole. Ved dette valg bør det afgørende ikke være den ud fra andre hensyn trufne afgørelse om, hvor den nye skole skal placeres. De kommunale skolemyndigheder må stå frit i dette valg, og de må også have frihed til at vælge en ny skoleleder udefra, hvis dette er ønskeligt af hensyn til det fremtidige samarbejde mellem lærerkræfterne indbyrdes og mellem myndigheder og skole.

Det var ud fra disse principielle betragtninger, Undervisningsministeriet havde truf-

fet sin afgørelse i den foreliggende sag. Undervisningsministeriet havde ikke taget stilling til den som grundlag for Finansministeriets argumentation forudsatte hypotetiske situation, at det var skoleinspektøren, der begærede afsked med ventepenge, som følge af at Dronningborg skole var udvidet, og ministeriet kunne ikke anse den på grundlag heraf ud fra rent tjenestemandsretlige synspunkter opbyggede argumentation for afgørende i det foreliggende tilfælde.

Undervisningsministeriet fandt for sit vedkommende, at sagen måtte bedømmes ud fra den faktisk foreliggende situation, at Dronningborg og Gimming-Lem kommuner havde vedtaget i overensstemmelse med folkeskolelovens § 6 at indgå skoleforbund til en fuldstændig fællesordning af deres skoleforhold og med dette formål at opføre en ny, fælles skole, samtidig med at de to kommuners hidtidige selvstændige skoler alle blev nedlagt. Denne ordning var enstemmigt vedtaget af begge kommuners sogneråd og skolekommissioner, ligesom den var anbefalet af Randers amts skoledirektion. Den fælles ordning af skoleforholdene indebar væsentlige fordele for begge kommuner, og der var, som det også fremgik af skoleforbundsoverenskomstens bestemmelser, tale om et virkeligt fællesskab om skolevæsenet og ikke om et forhold, der kunne ligestilles med en ensidig nedlæggelse af Gimming-Lem kommunale skolevæsen og indlemmelse af det i Dronningborg kommunes.

Efter det foreliggende havde Undervisningsministeriet anset det for fuldt tilstrækkeligt begrundet, at de to kommuner havde vedtaget at nedlægge deres hidtidige skoler og oprette en ny, fælles skole, og at de kommunale myndigheder havde ønsket, at den nye, fælles skolekommission skulle stå frit ved besættelsen af lederstillingen ved den nye, fælles skole, og ministeriet måtte anse sig for berettiget til ud fra skolemæssige hensyn i medfør af folkeskolelovens § 6 at godkende den indgåede skoleforbundsoverenskomst og i medfør af folkeskolelovens § 5 skoleforbundets skoleplan, med den virkning at de hidtidige selvstændige skoleplaner for hver af de to kommuner samtidig blev ophævet, og at de ved disse sidstnævnte skoleplaner normerede stillinger blev nedlagt. Ministeriet kunne ved denne afgørelse ikke alene være bundet af tjenestemandsretlige

overvejelser; men eventuelle tjenestemandretlige konsekvenser måtte afgøres på grundlag af den ved godkendelsen af skoleforbundsoverenskomsten og skoleplanen truffene afgørelse.

I overensstemmelse hermed var der efter indstilling fra Undervisningsministeriet ved kongelig resolution af 9. februar 1960 meddelt skoleinspektør Alfred Larsen afsked med ventepenge. Undervisningsministeriet havde herved ikke taget stilling til, hvorvidt skoleinspektøren kunne blive leder af skoleforbundets nye skole, men ministeriet havde stillet de kommunale skolemyndigheder frit i valget af leder af den nye skole.

Den kommunale forvaltning henhører ifølge ombudsmandsloven ikke under mit virksomhedsområde, og jeg kan derfor ikke tage stilling til de afgørelser, der er truffet af sognerådene og skolekommissionerne i Dronningborg og Gimming-Lem kommuner, Randers amts skoledirektion og Randers amtsråd. Jeg har således ikke haft kompetence til at undersøge den saglige begrundelse for de af disse myndigheder foretagne skridt.

Min kompetence omfatter derimod amtsskolekonsulentens og Undervisningsministeriets behandling af sagen, hvorved bemærkes, at amtsskolekonsulentens udtalelse af 25. juni 1959 til skoledirektionen ikke kan give mig anledning til kritik.

Ifølge § 39 i lov nr. 156 af 7. juni 1958 om lønninger m. v. til folkeskolens lærere finder de i lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd, kap. II, indeholdte bestemmelser om pension tilsvarende anvendelse for folkeskolens tjenestemænd, hvorved bemærkes, at reglerne om statstjenestemænds adgang til ventepenge findes i § 59, stk. 1, pkt. 1, i nævnte kapitel.

Efter denne bestemmelse er den tjenestemand, hvis stilling inddrages, efter at han er fyldt 30 år, berettiget til i 5 år at oppebære ventepenge, når der ikke tilbydes ham anden efter hans uddannelse og helbredstilstand passende stilling i hans hidtidige eller anden styrelsesgren med mindst samme lønningsindtægt. – I det foreliggende tilfælde bliver der alene spørgsmål om, hvorvidt skoleinspektør Alfred Larsens

stilling lovligt er inddraget og der er oprettet en i forhold til denne ny stilling.

Ved bedømmelsen heraf finder jeg ikke, at der kan tillægges de af Finansministeriet anførte synspunkter eneafgørende betydning. Overfor disse synspunkter, der angiver, hvad Finansministeriet i almindelighed indenfor sit sagsområde tillægger vægt, når der er spørgsmål om en stats-tjenestemands pligt til at fortsætte sin virksomhed under ændrede vilkår, står de af Undervisningsministeriet fremhævede betragtninger om en videregående adgang til at anse hidtidige stillinger for nedlagt indenfor folkeskolens område i forbindelse med indgåelse af skoleforbund m. v.

Når et skoleforbund – som tilfældet er i nærværende sag – medfører, at de deltagende kommuners særskilte skoler nedlægges og de ved de hidtidige skoleplaner normerede embeder inddrages, må allerede det forhold, at kun een af de hidtidige skoleledere kan blive leder af skoleforbundets skole, nødvendigvis medføre en adgang til at afskedige den eller de ledere, som ikke får tilbudt eller ønsker ansættelse ved skoleforbundets skole eller ved en anden skole, med ventepenge eller pension. Det samme forhold gør sig gældende ved oprettelsen af centralskoler.

Det her anførte synspunkt finder også støtte hos A. Barfod i »Haandbog i Lovgivningen om den danske Folkeskole«, 1950, s. 427–28.

Efter alt foreliggende finder jeg, at det ikke kan give mig grundlag for kritik, at Undervisningsministeriet med den i det foregående anførte begrundelse har indtaget det standpunkt at anse stillingen som skoleinspektør ved den hidtidige Dronningborg skole for inddraget, hvorved dog bemærkes, at den endelige afgørelse af spørgsmålet henhører under domstolene.

Det kan tilføjes, at de foreliggende trykte domme ikke ses at have taget stilling til et spørgsmål, der svarer til det foreliggende. Jeg er bekendt med, at skoleinspektør Larsen ved stævning af 30. november 1960 har indbragt spørgsmålet for Østre Landsret.«

Efter at jeg havde afgivet foranstående udtalelse, rejste amtsskolekonsulenten i Randers amt tvivl om min kompetence til at tage stil-

Folketingets ombudsmand

Leif Nielsen

1960

ling til hans behandling af sagen og anmodede mig om at tage kompetencespørgsmålet op til fornyet overvejelse.

I den anledning udtalte jeg overfor amtskolekonsulenten:

» ... at udgangspunktet for fastlæggelsen af min kompetence er ombudsmandslovens § 4, hvorefter ombudsmandens virksomhed omfatter ministrene, statens tjenestemænd og alle andre personer, som virker i statens tjeneste.

Heraf fremgår, at ombudsmandens kompetence ikke er begrænset til egentlige statstjenestemænd, men omfatter alle, der udfører en eller anden funktion som led i statens forvaltning. Ved den nærmere afgrænsning af kompetencen har det i praksis – navnlig på grænseområdet mellem statsforvaltning og kommunalforvaltning – vist sig, at samme person kan udføre funktioner, der i visse relationer må anses for statsadministration, men i andre relationer ikke.

Det fremgår af forhandlingerne på Rigsdagen i 1946, da amtskolekonsulentstillingen blev ændret til en egentlig tjenestemandstilling, og i 1948, da udnævnelsen ændredes til kgl. udnævnelse, at en amtskolekonsulent blev betragtet som en af staten ansat faglig og pædagogisk rådgiver for såvel lærerne som de offentlige myndigheder (RT 1945/46, Lt forh., sp. 1304 og RT 1948/49, Ft forh., sp. 1588).

Jeg er enig med Dem i, at en amtskole-

konsulents arbejde ifølge skoletilsynslovens §§ 22 og 23 (lov nr. 200 af 12. april 1949) i væsentligt omfang er knyttet til skoledirektionens arbejde, og at amtskolekonsulenten som hovedregel ikke henhører under mit tilsyn.

I de tilfælde, hvor amtskolekonsulenten ifølge lovgivningen har fået tillagt selvstændige funktioner f. eks. som i nærværende tilfælde afgivelse af erklæring i en sag, der skal forelægges Undervisningsministeriet, jfr. skoletilsynslovens § 23, stk. 2, har jeg derimod ment at måtte anse mig for kompetent.

Dette synspunkt har måske også støtte i det forhold, at Randers amts skoledirektionens vedtagelse fandt sted den 19. juni 1959, og Deres erklæring blev afgivet den 25. juni 1959. Erklæringen kan herefter næppe være afgivet i skoledirektionens interesse eller som led i dennes forvaltning, men må nærmest anses som vejledende for Undervisningsministeriet.

Det er rigtigt som af Dem anført, at det forhold, at en amtskolekonsulent har kgl. udnævnelse, ikke isoleret betragtet har nogen betydning med hensyn til kompetencespørgsmålet, men de forannævnte hensyn sammenholdt med, at en amtskolekonsulent har kgl. udnævnelse, og at Undervisningsministeriet udfærdiger instruks for hans virksomhed, har jeg ment at måtte tillægge en sådan vægt, at jeg må fastholde min kompetence overfor Dem i den foreliggende sag.«

- 28.** *Ikke kritiseret, at direktøren for Københavns Vandforsyning er Indenrigsministeriets konsulent i sager om vandforsyning. Ministeriet burde dog have undladt at anmode direktøren om en udtalelse om et juridisk spørgsmål i et tilfælde, hvor en person påtænkte at rejse landvæsenskommissionssag mod Københavns kommune. (J. nr. 96/60).*

Med udgangspunkt i en erstatningssag i forbindelse med vandindvinding, som havde verseret mellem A og Københavns Kommune, forespurgt A, om det var betryggende, at direktøren for Københavns Vandforsyning er Indenrigsministeriets konsulent i sager om vandforsyning, når hensås til, at Københavns Vandforsyning efter A's anbringende var part i langt de fleste sager af denne art her i landet. A ønskede i denne forbindelse oplyst, om

Indenrigsministeriet havde forelagt spørgsmålet om lovmedholdeligheden af, at landvæsenskommissionen af 10. marts 1927 havde afkrævet ham sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger, for konsulenten, før ministeriet meddelte A, at der efter ministeriets opfattelse var fornøden hjemmel for landvæsenskommissionens krav.

Indenrigsministeriet udtalte, at dets konsulent i spørgsmål om vandværksanlæg og

teknisk hygiejne – herunder undgåelse af vandforurening – i mange år var en civilingeniør, der var rådgivende ingeniør med vandværker som speciale og med en omfattende erfaring vedrørende vandforsyning. Nogen myndighed til at træffe afgørelser havde civilingeniøren ikke, idet hans virksomhed blot bestod i at afgive erklæringer til brug for Indenrigsministeriet og Sundhedsstyrelsen, hvor sagerne siden 1944 yderligere blev behandlet af Sundhedsstyrelsens særlige hygiejnesagkyndige overlæge. Ved ingeniørens død i 1947 var der indenfor faget teknisk hygiejne sket en sådan udvikling, at det fandtes nødvendigt at ansætte dels en konsulent med specialsagkundskab i nævnte fag, dels en konsulent med særligt kendskab til vandværksanlæg. Som konsulent i teknisk hygiejne ansattes en professor ved Den polytekniske Lærestanstalt, og som konsulent vedrørende vandværksanlæg ansattes direktør Udsen. Københavns Vandforsyning, hvorved man lagde vægt på direktør Udsens særlig fremragende kvalifikationer indenfor dansk vandforsyning og på, at det i det hele taget måtte anses for umuligt at finde en tilstrækkelig kvalificeret vandværksagkyndig, der ikke på den ene eller den anden måde var knyttet til eksisterende vandværker. Såvel professorens som direktør Udsens opgave har alene været at afgive erklæringer til brug for Indenrigsministeriet og Sundhedsstyrelsen, hvor sagerne yderligere gennemgås af den hygiejnesagkyndige overlæge.

Iøvrigt oplyste Indenrigsministeriet, at direktør Udsen også efter sin afgang som direktør for Københavns Vandforsyning indtil videre fungerer som ministeriets konsulent vedrørende vandværksanlæg.

Med hensyn til Indenrigsministeriets behandling af A's henvendelse om berettigelsen af landvæsenskommissionens krav om sikkerhedsstillelse fremgik det af ministeriets akter, at A's advokat i skrivelse af 27. oktober 1954 anmodede ministeriet om en udtalelse angående spørgsmålet. Ministeriet forelagde sagen for landvæsenskommissionen, hvis formand i skrivelse af 15. november 1954 fremkom med en redegørelse for grunden til kravet og fastholdt, at kravet var stillet med føie. Den 19. november 1954 udbad ministeriet sig en udtalelse fra direktør Udsen, og direktøren svarede, at han kunne henholde sig til udtalelsen fra landvæsenskommissio-

nens formand. Sagen blev derefter forelagt Sundhedsstyrelsen, som udtalte, at sagen ikke gav Sundhedsstyrelsen anledning til særlige bemærkninger.

A's advokat uddybede i skrivelse af 8. januar 1955 sine synspunkter. Denne skrivelse forelagde ministeriet også for landvæsenskommissionen, som henholdt sig til erklæringen af 15. november 1954. Indenrigsministeriet forelagde herefter sagen for Landbrugsministeriet, der den 23. marts 1955 svarede, at § 47 i lov om landvæsensretter efter Landbrugsministeriets mening indeholdt fornøden hjemmel for det stillede krav.

I skrivelse af 30. april 1955 meddelte Indenrigsministeriet A's advokat, at ministeriet havde brevvekslet med landvæsenskommissionen. Sundhedsstyrelsen og Landbrugsministeriet om sagen, og at § 47 i lov nr. 213 af 31. marts 1949 om landvæsensretter, jfr. § 25, sidste pkt., i lov af 30. december 1858 om landvæsenskommissioners og overlandsvæsenskommissioners sammensætning og forretningsgang m. m., sammenholdt med førstnævnte lovs § 50, stk. 3, pkt. 1, efter Indenrigsministeriets opfattelse indeholdt fornøden hjemmel for landvæsenskommissionen af 10. marts 1927 til at pålægge A sagsomkostninger vedrørende erstatningssagen samt til at afkræve A sikkerhedsstillelse herfor.

Indenrigsministeriet udtalte overfor mig, at det efter ministeriets skøn havde været ganske rimeligt at indhente erklæring fra direktør Udsen, da der var tale om et rent juridisk spørgsmål, hvor direktørens betydelige kendskab til gældende retspraksis ved landvæsenskommissionerne kunne antages at være af betydning for bedømmelsen af sagen.

Den 22. december 1960 udtalte jeg, at den omstændighed, at en tjenestemand eller anden, der handler i offentlig tjeneste, har beskæftiget sig med en sag, ikke principielt udelukker ham fra i forbindelse med varetagelsen af et andet offentligt hverv pånå at beskæftige sig med sagen, jfr. herved også retsplejelovens § 60, stk. 2. I teorien er det også antaget, at hvis den interessekonflikt, der opstår ved varetagelsen af flere offentlige hverv, angår interesser, der på begge sider er rent offentligretlige, kan det i reglen ikke antages, at der foreligger inhabilitet, jfr. Poul Andersen, Dansk Forvaltningsret, 3. udg., 1956, s. 423.

I det foreliggende tilfælde, hvor det drejede sig om en påtænkt sag mod Københavns Kommune, måtte jeg mene, at der forelå en sådan særlig mulighed for kollision mellem de interesser, direktør Udsen skulle varetage, at det havde været rigtigst, om Indenrigsministeriet havde undladt at afæske direktør Udsen en ud-

talelse angående spørgsmålet om landvæsenkommissionens krav på sikkerhedsstillelse.

Derimod fandt jeg ikke, at selve det forhold, at direktøren for Københavns Vandforsyning i almindelighed fungerer som vandværkssagkyndig konsulent for ministeriet, kunne give anledning til kritik.

29. Kritiseret Invalideforsikringsrettens ekspeditionstid med hensyn til ansøgning om optagelse på arbejdsskolen. (J. nr. 690/60).

I august 1960 klagede A over, at Invalideforsikringsretten ikke havde truffet afgørelse med hensyn til hans ansøgning om optagelse på arbejdsskolen.

Af det foreliggende fremgik det, at ansøgningen den 30. oktober 1959 indkom til Direktoratet for Sygekassevæsenet, som den 27. november 1959 oversendte den til retten. Den 7. januar 1960 anmodede en sekretær i retten telefonisk Ortopædisk Hospital i København, hvor A tidligere havde været behandlet, om lægelige oplysninger om ham, og disse indgik en uge efter til retten.

I en skrivelse, som retten modtog den 8. februar 1960, erindrede A om svar på ansøgningen. Dagen efter bad Invalideforsikringsretten Folkekuren ved Hald, hvor A havde været indlagt, om journaludskrift vedrørende hans indlæggelse, og den 17. februar 1960 modtog retten denne journaludskrift. Samme dag meddelte retten A, at hans ansøgning var under behandling og ville blive søgt fremskyndet. Samtidig bad retten A oplyse navn og adresse på sin nuværende sygekasselæge, og den 20. februar 1960 modtog retten disse oplysninger.

Den 4. marts 1960 betalte retten Folkekuren ved Hald for dennes erklæring, og den 10. marts blev sagen påny uddelt til sekretæren.

Den 1. april 1960 bad Invalideforsikringsretten A's sygekasselæge om oplysning angående A's nuværende tilstand, og den 13. april 1960 modtog retten en erklæring fra lægen. Den 22. april 1960 betalte retten lægen for hans erklæring.

Den 5. maj 1960 blev A's sag drøftet ved et revalideringsmøde på arbejdsskolen, og det besluttedes her at lade sagen bedømme af

rettens neurologiske overlæge, forinden der blev truffet en afgørelse. Den 12. maj 1960 blev sagen sendt til overlægen, som den 25. maj 1960 returnerede den til retten.

Den 14. juli 1960 blev sagen påny drøftet ved et revalideringsmøde på arbejdsskolen, hvor man fandt A mere egnet til optræning på Landsforeningen af Vanføres revalideringshjem »Elleslettegård«. I skrivelse af 3. august 1960 bad retten derfor denne institution oplyse, om den var villig til at modtage A.

I skrivelse af 6. september 1960 meddelte retten A, at den med henblik på undersøgelse af hans erhvervsmuligheder ønskede, at han underkastede sig en optræningskur på »Elleslettegård«. Retten tilbød derfor A støtte af Invalideforsikringsfondens midler til dækning af udgifterne ved opholdet og tilføjede, at han kunne forvente at blive tilsagt til at give møde på institutionen i nær fremtid. Den 12. september 1960 påbegyndte A optræningen på »Elleslettegård«.

Invalideforsikringsretten udtalte overfor mig, at sagen i tiden 27. november 1959–7. januar 1960 beklageligvis havde henligget hos en sekretær, der straks burde have indhentet de fornødne lægelige oplysninger. Tidsrummene 20. februar–10. marts 1960 og 13. april–5. maj 1960 var i overensstemmelse med praksis hengået med betaling af regninger.

Endelig skyldtes tiden 25. maj–14. juli 1960 det forhold, at der i dette tidsrum på grund af ferier kun havde været 1 møde på arbejdsskolen, nemlig den 16. juni 1960, hvor sagen ved en beklagelig ekspeditionsfejl ikke var blevet medtaget.

Sammenfattende udtalte retten, at den for

sit vedkommende var opmærksom på, at sagens ekspeditionstid -- der samlet i Direktoratet for Sygekassevæsenet og retten havde andraget godt 10 måneder, hvoraf ca. 8 måneder var hengået fra rettens modtagelse af sagen til beslutningen om at søge A optaget på »Elleslettegård« -- under hensyn til sagens art ikke kunne anses for acceptabel.

Invalideforsikringsretten oplyste dernæst, at der var truffet foranstaltninger, som ville bevirke en nedbringelse af ekspeditionstiden for sager af den her omhandlede art.

For år tilbage rejste retten spørgsmål om decentralisering af afgørelserne i de til retten henlagte erhvervsmæssige sager. En sådan decentralisering måtte påregnes at bevirke, at afgørelserne i disse sager ville kunne fremmes meget væsentligt på grund af de lokale instansers nærmere kontakt med ansøgerne og større mulighed for hurtigt at indsamle de nødvendige oplysninger, ligesom den praktiske iværksættelse af de besluttede foranstaltninger ville blive lettet. Decentraliseringen var nu gennemført ved lov nr. 170 af 29. april 1960 om revalidering og Socialministeriets cirkulære af 12. oktober 1960 vedrørende lov om revalidering, idet afgørelserne og den praktiske gennemførelse af foranstaltningerne i den overvejende del af rettens erhvervsmæssige sager er henlagt til lokale revalideringscentre.

30. *Arbejdsnævnets og Socialministeriets behandling af et andragende om statsanerkendelse af en arbejdsløshedskasse. -- Henstillet dels til Socialministeriet at forelægge andragendet påny for Arbejdsnævnet, dels til Arbejdsnævnet at tage stilling til andragendet. (J. nr. 689/60).*

Den 30. januar 1961 tilskrev jeg Danmarks aktive Handelsrejsende Foreningen af 1901 således:

» I skrivelser af 12. og 26. august 1960 har De ..... klaget over, at Socialministeriet ikke har taget stilling til et af foreningen den 3. oktober 1959 til Arbejdsdirektoratet indsendt andragende om statsanerkendelse af »Danmarks aktive Handelsrejsendes Arbejdsløshedsforsikring (Arbejdsløshedskasse)«. De har bl. a. gjort gældende, at Arbejdsnævnet efter foreningens opfattelse har pligt til at komme med en klar indstilling gående ud på godkendelse eller forkastelse af andragendet, og at Socialministeriet burde

Med hensyn til dels de sager, der i overgangstiden fortsat behandles i rettens kontor, dels de sager, der fremtidig forbliver henlagt til rettens direkte afgørelse, måtte der endvidere påregnes en forkortelse af ekspeditionstiden derved, at en række formelle betingelser for ydelse af erhvervsmæssig hjælp var bortfaldet med revalideringsloven, herunder at Direktoratet for Sygekassevæsenet ikke mere skal meddele formel godkendelse af disse sager, der straks oversendes til retten. Retten henviste herved til, at der i nærværende sag hengik ca. 1 måned, inden sagen blev afgivet til retten.

Endelig havde retten med udgangspunkt i denne sag taget skridt til at ændre sin praksis med hensyn til udbetaling af regninger, således at regninger i fremtiden først vil blive betalt, når dette kan ske uden at medføre forsinkelse af sagerens øvrige behandling.

Den 28. januar 1961 udtalte jeg, at jeg, alt foreliggende taget i betragtning, måtte finde, at der var medgået for lang tid til Invalideforsikringsrettens behandling af A's ansøgning om optagelse på arbejdsskolen. Da retten delte denne opfattelse, og da der var truffet foranstaltninger, som måtte antages at ville modvirke en for lang ekspeditionstid i disse sager, fandt jeg ikke anledning til at foretage videre.

have underrettet foreningen om, at behandlingen af andragendet var stillet i bero.

Fra Socialministeriet modtog jeg den 29. august 1960 en udtalelse. Det fremgik heraf, at der af medlemmer af partiet venstre og det konservative folkeparti den 18. marts 1959 i Folketinget (FT 1958/59, till. A, sp. 2387 ff) blev fremsat forslag til lov om ændring i loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v. (nu lovbekendtgørelse nr. 135 af 19. maj 1958), hvorefter bestemmelsen i lovens § 7, stk. 1, pkt. 2, blev ophævet.

§ 7, stk. 1, har følgende formulering:

»Enhver arbejdsløshedskasse har ret til at

få offentlig anerkendelse og den dermed forbundne støtte af det offentlige, når det efter indstilling fra direktøren (arbejdsdirektøren) godkendes af arbejds- og socialministeren, at den fyldestgør de i denne lov indeholdte forskrifter. Findes der for vedkommende fag eller for det pågældende stedlige område allerede en anerkendt arbejdsløshedskasse, kan arbejds- og socialministeren dog i overensstemmelse med indstilling af arbejdsnævnet nægte anerkendelse af en ny faglig eller stedlig begrænset arbejdsløshedskasse.«

I en af et folketingsudvalg den 22. maj 1959 afgivet betænkning (FT 1958/59, till. B, sp. 1087) udtalte udvalgets flertal, at det ikke kunne medvirke til lovforslagets gennemførelse, men henstillede til socialministeren at nedsætte et snævert udvalg med den opgave at overveje det ved lovforslaget rejste spørgsmål om adgang til statsanerkendelse af arbejdsløshedskasser på funktionærområdet og andre spørgsmål vedrørende arbejdsløshedsforsikringen, som det måtte vise sig nødvendigt at optage til overvejelse i forbindelse hermed.

I overensstemmelse med udvalgsflertallets indstilling blev lovforslaget forkastet af Folketinget ved forslaget 3. behandling den 3. juni 1959 (FT 1958/59, sp. 5372-73), og der blev derefter af socialministeren den 16. juli 1959 nedsat et udvalg til at overveje de af folketingsudvalget nævnte spørgsmål.

Den 3. oktober 1959 indsendte Danmarks aktive Handelsrejsende Foreningen af 1901 et andragende til Arbejdsdirektoratet om statsanerkendelse af »Danmarks aktive Handelsrejsendes Arbejdsløshedsforsikring (Arbejdsløshedskasse)«. Andragendet blev den 13. oktober 1959 forelagt Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark, der i skrivelse af 6. november 1959 protesterede mod anerkendelse og gjorde gældende, at forbundet også repræsenterede de handelsrejsende. Den 24. november 1959 blev forbundets udtalelse forelagt foreningen, der i skrivelse af 26. november 1959 tilbageviste forbundets påstand og fastholdt andragendet.

Andragendet blev derefter forelagt Arbejdsnævnet, hvis flertal i et møde den 12. januar 1960 vedtog at udtale, at nævnet ikke fandt, at der var fornødent grundlag for, at det tog stilling til sagen, forinden der forelå et resultat af de undersøgelser, der blev foretaget af det i 1959 nedsatte udvalg

vedrørende anerkendelse af arbejdsløshedskasser, således at sagens videre behandling i nævnet blev udsat herpå.

Den 1. februar 1960 oversendte Arbejdsdirektoratet andragendet til Socialministeriet under henvisning til Arbejdsnævnets udtalelse, og den 12. februar 1960 videresendte ministeriet andragendet til det i 1959 nedsatte udvalg.

I skrivelsen af 29. august 1960 udtalte Socialministeriet, at det, allerede forinden andragendet var modtaget, var bekendt med, at der forelå et andragende om anerkendelse af arbejdsløshedskassen, idet der den 20. januar 1960 i Folketinget blev stillet spørgsmål til socialministeren om, hvorvidt den oprettede arbejdsløshedskasse agtedes godkendt (FT 1959/60, sp. 2310-13).

Socialministeren besvarede spørgsmålet med, at andragendet endnu ikke var forelagt for ministeriet, og som svar på et tilægsspørgsmål udtalte ministeren, at det var muligt, at sagen, når den blev modtaget i ministeriet, ville blive sendt til udtalelse i det i 1959 nedsatte udvalg.

Da spørgsmålet om anerkendelse af arbejdsløshedskassen ganske faldt ind under det område, det var pålagt udvalget at undersøge, anmodede socialministeren den 12. februar 1960 udvalgets formand om at foranledige, at anerkendelsesspørgsmålet indgik i udvalgets overvejelser.

Under en forhandling i ministeriet den 29. marts 1960 med repræsentanter for Danmarks aktive Handelsrejsende Foreningen af 1901 blev det tilkendegivet disse, at anerkendelsesspørgsmålet var blevet gjort til genstand for overvejelser i det nedsatte udvalg, der formentlig ville opfordre repræsentanter for foreningen til at mødes med udvalget, og at udvalgets arbejde beroede på modtagelse af resultatet af visse undersøgelser, som Fællesrådet for danske Tjenestemand- og Funktionærorganisationer havde påtaget sig at foretage.

Den 24. september 1960 forelagde jeg påny sagen for Socialministeriet, idet jeg anførte følgende:

Reglerne om statsanerkendelse af nye arbejdsløshedskasser findes i arbejdsløshedslovens § 7. Hovedreglen indeholdes i stk. 1, pkt. 1, hvorefter enhver arbejdsløshedskasse har ret til at få offentlig

anerkendelse, når det efter indstilling fra arbejdsdirektøren godkendes af socialministeren, at den fyldestgør de i loven indeholdte forskrifter.

Denne bestemmelse må forstås således, at enhver arbejdsløshedskasse, der godtgør, at den opfylder betingelserne i arbejdsløshedslovens § 8 ff, har krav på at blive statsanerkendt, jfr. socialministerens udtalelse i Folketinget den 10. april 1959 (FT 1958/59, sp. 4161), og der er således tale om en lovbundet forvaltningsakt.

En undtagelse fra hovedreglen findes imidlertid i stk. 1, pkt. 2, der har følgende formulering:

»Findes der for vedkommende fag eller for det pågældende stedlige område allerede en anerkendt arbejdsløshedskasse, kan arbejds- og socialministeren dog i overensstemmelse med indstilling af arbejdsløshedsnævnet nægte anerkendelse af en ny faglig eller stedlig begrænset arbejdsløshedskasse.«

Bestemmelsen fandtes ikke i det forslag til lov om anerkendte arbejdsløshedskasser, der fremsattes i Folketinget den 2. oktober 1906, men blev foreslået indsat af det af Folketinget nedsatte udvalg til behandling af lovforslaget. Udvalget udtalte (RT 1906/07, till. B, sp. 1834-35), at bestemmelsen tog sigte på at forhindre oprettelse af alt for små kasser, hvis bæreevne var ringe, og som derfor gjorde medlemmernes risiko større. Gennem de fra sygekasserne vundne erfaringer havde det også vist sig, at der undertiden var gjort forsøg på indenfor en sygekasses virkeområde at oprette en ny sygekasse som konkurrent til den allerede bestående. Hvor personlige grunde var de ledende for en sådan fremgangsmåde, kunne denne virke meget uheldig, og udvalget havde derfor ment, at det som foreslået ville være rigtigt i lignende tilfælde at give ministeren bemyndigelse til at nægte en kasse anerkendelse på steder, hvor en sådan blev forsøgt oprettet indenfor en allerede bestående arbejdsløshedskasses naturlige virksomhedsområde.

Formuleringen af 2. pkt. må efter min opfattelse medføre, at socialministeren kun kan nægte at anerkende en arbejdsløshedskasse, for så vidt Arbejdsløshedsnævnet har indstillet, at anerkendelsen nægtes, jfr. også herved socialministerens udtalelse i Folke-

tinget den 10. april 1959 (FT 1958/59, sp. 4161). I modsat fald og under forudsætning af, at kassen iøvrigt opfylder lovens betingelser, må ministeren være pligtig at anerkende kassen.

Jeg anmodede derefter ministeriet om, at der fra Arbejdsløshedsnævnet måtte blive indhentet en udtalelse om, hvorvidt nævnet anså det for at være i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper, at det ved mødet den 12. januar 1960 ikke tog endelig stilling til foreningens andragende af 3. oktober 1959, men udsatte den videre behandling af andragendet, indtil resultatet af det nedsatte udvalgs arbejde forelå.

Dernæst anmodede jeg ministeriet om en udtalelse om, hvorvidt det måtte anses for at være i overensstemmelse med arbejdsløshedslovens § 7, at ministeriet ikke på det foreliggende grundlag havde taget stilling til andragendet om statsanerkendelse, men i stedet oversendt det til det omhandlede udvalg, hvis eksistens ikke er forudsat i loven.

Endelig anmodede jeg om en udtalelse om, hvorfor foreningen ikke den 12. februar 1960 blev underrettet om Arbejdsløshedsnævnets vedtagelse samt om, at andragendet blev forelagt udvalget.

I skrivelse af 10. januar 1961 har Socialministeriet meddelt, at et flertal af Arbejdsløshedsnævnets medlemmer i et møde den 25. oktober 1960 har vedtaget at udtale, at nævnet ved den 12. januar 1960 stedfundne vedtagelse ikke havde ment at være i uoverensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper. Baggrunden for vedtagelsen var, at det af socialministeren efter forhandlingerne i Folketinget nedsatte udvalg bl. a. havde til opgave at overveje spørgsmålet om anerkendelse af arbejdsløshedskasser på funktionærområdet. Da de handelsrejsende måtte anses for at henhøre under funktionærområdet, mente de pågældende nævnsmedlemmer overfor socialministeren at burde give udtryk for, at det efter deres opfattelse umiddelbart måtte anses for mindre rimeligt, at der, mens overvejelserne af det nævnte almindelige spørgsmål foregik i det nedsatte udvalg, fra nævnets side fremkom en egentlig indstilling i sagen. Man var i denne forbindelse opmærksom på, at personer fra den

omhandlede kreds af beskæftigede ikke, indtil en afgørelse af spørgsmålet om anerkendelse af en særskilt arbejdsløshedskasse for handelsrejsende måtte foreligge, var afskåret fra at blive optaget i en anerkendt arbejdsløshedskasse.

Et medlem ønskede at udtale, at Arbejdsnævnet under hensyn til bestemmelsen i arbejdsløshedslovens § 7, stk. 1, pkt. 2, ikke havde været berettiget til at udsætte sin stillingtagen til spørgsmålet om en anerkendelse af den omhandlede arbejdsløshedskasse.

Socialministeriet har udtalt, at det for sit vedkommende kan henholde sig til de af nævnets flertal tilkendegivne synspunkter. I forbindelse hermed har Socialministeriet fremhævet, at det ved at tage stilling til spørgsmålet om anerkendelse af arbejdsløshedskassen ville have handlet imod forudsætningerne hos det flertal af Folketinget, der havde henstillet til socialministeren at nedsætte et udvalg om arbejdsløhedsforsikringen indenfor funktionærområdet. Dernæst er det ifølge ministeriet almindelig forvaltningsretlig praksis, at der forinden afgørelser træffes eller indstillinger afgives tilvejebringende erklæringer fra de myndigheder m. v., der besidder særlig sagkundskab på vedkommende område, eller som må antages at have særlig interesse i at blive hørt om sagen. Dette gælder også tilfælde, hvor høring af anden myndighed m. v. ikke er særlig foreskrevet eller blot angivet i loven som en mulighed.

Socialministeriet, der er enig i den af mig i skrivelsen af 24. september 1960 anførte fortolkning af arbejdsløshedslovens § 7, har endvidere udtalt, at det efter ministeriets opfattelse ikke ses at være i uoverensstemmelse med den nævnte lovbestemmelse, at det tiltræder en saglig, velbegrundet henstilling fra Arbejdsnævnet om, at nævnet ventede med at afgive indstilling, indtil spørgsmålet var overvejet i det nedsatte udvalg.

Med hensyn til spørgsmålet om at underrette foreningen om sagens oversendelse til udvalget har Socialministeriet anført, at foreningen under mødet i ministeriet den 29. marts 1960 – d. v. s. knap 2 måneder efter at ministeriet havde modtaget sagen – blev underrettet om, at ministeriet havde anmodet formanden for udvalget om at foranledige anerkendelsesspørgsmålet inddraget under udvalgets overvejelser. Dernæst fremgik

det af forhandlingerne i Folketinget i marts-juni måneder 1959 om forslag til ændring af arbejdsløshedslovens § 7, at der ville blive nedsat et udvalg til behandling af spørgsmålet om anerkendelse af arbejdsløhedskasser på funktionærområdet, herunder også behandling af de fremsatte mere konkrete ønsker.

Socialministeriet måtte forudsætte, at foreningen – om ikke på anden måde så i hvert fald gennem pressens omtale deraf – var bekendt hermed, ligesom det måtte forudsætte, at foreningen var bekendt med de i Folketinget den 20. januar 1960 faldne udtalelser i anledning af spørgsmålet til socialministeren om, hvorvidt arbejdsløhedskassen ville blive anerkendt, og hvorvidt anerkendelsesspørgsmålet ville blive forelagt det nedsatte udvalg.

Under hensyn hertil og da det iøvrigt ikke er en almindelig gældende regel, at der gives underretning om de skridt, der tages, mens en sag er under behandling, tilgik der ikke samtidig med sagens oversendelse den 12. februar 1960 til udvalget foreningen meddelelse herom.

Jeg skal herefter udtale, at jeg under hensyn til formuleringen af arbejdsløshedslovens § 7, stk. 1, ville have fundet det rigtigst, om Arbejdsnævnet, når det ikke på det foreliggende grundlag ville gå ind for statsanerkendelse af arbejdsløhedskassen, havde indstillet til socialministeren at nægte kassen en sådan anerkendelse eventuelt med tilføjelse, at nævnet ville være villig til påny at overveje anerkendelsesspørgsmålet, når det nedsatte udvalg til sin tid havde afsluttet sit arbejde.

Ifølge den af mig ovenfor anførte fortolkning af arbejdsløshedslovens § 7, stk. 1, pkt. 1, sammenholdt med pkt. 2, hvilken fortolkning Socialministeriet har tiltrådt, kan socialministeren kun nægte at anerkende en arbejdsløshedskasse, for så vidt Arbejdsnævnet har indstillet, at anerkendelse nægtes. I modsat fald og under forudsætning af, at kassen iøvrigt opfylder lovens betingelser, er socialministeren pligtig at meddele kassen statsanerkendelse.

Under hensyn hertil burde Socialministeriet, når det ikke i overensstemmelse med arbejdsløshedslovens § 7, stk. 1, ville anerkende arbejdsløhedskassen, have sendt

sagen tilbage til Arbejdsnævnet og anmodet dette om på det foreliggende grundlag at afgive indstilling om, hvorvidt andragendet burde afslås.

Når Socialministeriet valgte at følge Arbejdsnævnets indstilling og ikke tage stilling til andragendet på det foreliggende grundlag, burde det den 12. februar 1960 have underrettet foreningen herom, idet ministeriet ikke kunne forvente, at udvalget indenfor en kortere tid ville kunne tage stilling til spørgsmålet.

I konsekvens af foranstående synspunkter har jeg samtidig hermed henstillet dels til Socialministeriet påny at forelægge foreningens andragende af 3. oktober 1959 for Arbejdsnævnet, dels til Arbejdsnævnet at tage stilling til om andragendet bør afslås.»

Den 7. februar 1961 underrettede Socialministeriet mig om, at det havde forelagt foreningens andragende for Arbejdsnævnet og anmodet dette om en fornyet udtalelse i sagen.

Andragendet blev derefter behandlet af Arbejdsnævnet i et møde den 21. februar 1961, hvor et flertal (7 medlemmer) af nævnets medlemmer vedtog at udtale følgende:

»Da der ikke overfor nævnet fra Danmarks aktive Handelsrejsende er dokumenteret nogen trang til oprettelse af en særlig arbejdsløshedskasse, idet kun 257 af foreningens ca. 7.000 medlemmer har udtalt ønske om at indtræde i den påtænkte kasse, og da foreningens medlemmer har mulighed for at forsikre sig i bestående kasser, kan man ikke anbefale, at man imødekommer ansøgningen om statsanerkendelse.«

Et mindretal (2 medlemmer) ønskede at udtale følgende:

»Da arbejdsdirektøren erklærer, at kassen opfylder lovens bestemmelser, og der ikke inden for det pågældende fag findes nogen kasse i forvejen, finder et mindretal, at kassen har ret til at blive anerkendt i henhold til arbejdsløshedslovens § 7, stk. 1, 1. punktum.«

Et andet mindretal (1 medlem) udtalte, at sagens behandling burde udsættes, bl. a. for at det af ministeriet nedsatte udvalgs betænkning forinden kunne foreligge.

Et tredje mindretal (1 medlem) ønskede at udtale følgende:

»Lovens § 7, stk. 1, 2. punktum, forudsætter, at der kan anerkendes flere arbejdsløshedskasser for samme faglige (eller stedlige) områder. Spørgsmålet om en anerkendelse af en særlig kasse for handelsrejsende ses derfor ikke at kunne afvises alene med en henvisning til, at der allerede findes en anerkendt arbejdsløshedskasse, i hvilken handelsrejsende kan optages. Afgørelsen af dette spørgsmål synes herefter at måtte forudsætte en nøjere vurdering af, i hvilket omfang særligt foreliggende omstændigheder eventuelt måtte tale for en anerkendelse af en sådan ny kasse ved siden af den allerede bestående.

Efter mindretallets opfattelse kan det på forhånd – såvel ud fra (arbejdsløsheds)forsikrings- og risikomæssige som ud fra praktiske administrative hensyn – ikke anses for at være ønskeligt, at antallet af anerkendte arbejdsløshedskasser øges; dette synspunkt synes efter sagens natur at måtte have særlig vægt i tilfælde, hvor de pågældende personer allerede har en adgang til optagelse i arbejdsløshedsforsikringen.

Mindretallet er opmærksom på, at loven ikke iøvrigt opstiller særlige betingelser for anerkendelse af arbejdsløshedskasser på områder, hvor anerkendte kasser i forvejen findes. I et tilfælde som det foreliggende – hvor handelsrejsende ikke blot gennem en meget lang årrække har haft en adgang, men også i et ikke ubetydeligt omfang har benyttet sig af denne adgang til at blive optaget i en allerede bestående arbejdsløshedskasse – vil mindretallet dog mene, at det må være rimeligt at lægge vægt på, med hvilken styrke behovet og interessen for en anerkendelse af en ny særlig kasse jævnsides med den bestående kasse har manifesteret sig (jfr. herved også bemærkningerne i forbindelse med den omhandlede bestemmelses tilblivelse i 1907 samt bemærkningerne i betænkning af 27. februar 1942 fra udvalget om ændringer i den sociale lovgivning); der ville således bl. a. gennem en væsentlig betydeligere tilslutning til den nyoprettede kasse fra de til den pågældende faglige organisation knyttede personer samt derved, at kassen, ligesom en række af de anerkendte arbejdsløshedskasser, gennem en vis tid forud for en anerkendelse har virket som arbejdsløshedskasse, være tilvejebragt en sikrere basis med hensyn til vurderingen af det reelle behov for og

bærekraften af en sådan kasse, end det er tilfældet på nærværende tidspunkt.

Ud fra de således anførte synspunkter er det mindretallets opfattelse, at der – stadig under hensyn til, at handelsrejsende ikke nu er afskåret fra optagelse i arbejdsløshedsforsikringen – ikke for tiden i det i sagen foreliggende er tilstrækkeligt grundlag for en anerkendelse af en særlig kasse for handelsrejsende.«

Den 1. marts 1961 udtalte Socialministeriet, at Handels- og Kontorfunktionærernes Arbejdsløshedskasse, der har offentlig anerkendelse, ifølge dens vedtægter står åben for indmeldelse af ubemidlede lønarbejdere inden for handels- og kontorfacene og således også for handelsrejsende. Ministeriet kunne derfor ikke tiltræde det af et mindretal på 2 medlemmer af Arbejdsnævnet udtalte.

Med hensyn til spørgsmålet om, i hvilket omfang foreningen havde vundet tilslutning indenfor handelsrejsendefaget, havde ministeriet bemærket sig, at foreningen i skrivelse af 5. maj 1959 til Arbejdsdirektoratet – afgivet til brug for besvarelse af forskellige spørgsmål, der var stillet af Folketingets udvalg til behandling af det af repræsentanter for partiet venstre og det konservative folkeparti i Folketinget den 18. marts 1959 fremsatte lovforslag om ændring i arbejdsløshedsloven – oplyste, at Fællesrepræsentationen for danske Handelsrejsende og Handelsrepræsentantforeningen bestod dels af en faglig afdeling, Danmarks aktive Handelsrejsende af 1901, som ansøgte om statsanerkendelse af en arbejdsløshedskasse, dels af yderligere 4.500 medlemmer fordelt på 24 handelsrejsendeforeninger med filantropiske formål. I skrivelsen blev det oplyst, at ingen af disse foreningers medlemmer kunne finde optagelse i en arbejdsløshedskasse, medmindre de også var medlemmer af Danmarks aktive Handelsrejsende af 1901.

Af de af foreningen til Arbejdsdirektoratet indsendte »Vedtægter for Danmarks aktive Handelsrejsende Foreningen af 1901« og »Vedtægter for Tilhørsforholdet mellem Danmarks aktive Handelsrejsende Foreningen af 1901 og Fællesrepræsentationen for danske Handelsrejsende og Handelsrepræsentantfor-

eninger«, hvilke vedtægter var dateret 29. august 1959, fremgik det, at der i foreningen kan optages enhver her i landet bosiddende og enhver dansk i udlandet bosiddende handelsrejsende og salgsrepræsentant. Endvidere kan optages enhver grossist eller fabrikant, der selv rejser, og som ikke beskæftiger handelsrejsende og salgsrepræsentanter. Derimod forelå der ikke oplyst, hvem der kunne optages som medlemmer i de fællesrepræsentationen tilsluttede foreninger, og det var ej heller oplyst, i hvilket omfang medlemmerne af de fællesrepræsentationen tilsluttede foreninger tillige var selvstændige medlemmer af Danmarks aktive Handelsrejsende Foreningen af 1901.

Ministeriet fandt på denne baggrund at måtte gå ud fra, at der som medlemmer af den oprettede arbejdsløshedskasse alene kunne optages personer, der var selvstændige medlemmer af foreningen. Foreningens medlemstal blev af foreningen i skrivelse af 26. november 1959 til Arbejdsdirektoratet oplyst at være 2705. Der forelå ikke for ministeriet oplysninger om, i hvilket omfang disse medlemmer kunne anses for at være ubemidlede lønarbejdere, således at de var berettiget til nydende medlemskab af en anerkendt arbejdsløshedskasse.

Under hensyn hertil mente Socialministeriet ikke for tiden at kunne meddele arbejdsløsheds-kassen statsanerkendelse. Ministeriet havde herved lagt vægt dels på det af Arbejdsnævnets flertal anlagte synspunkt med hensyn til manglende dokumentation for behov for oprettelse af en arbejdsløshedskasse, dels på de af det tredje mindretal anførte yderligere betragtninger.

Ministeriet ville imidlertid være villig til at tage spørgsmålet op til fornyet overvejelse, når arbejdsløsheds-kassen havde virket i en passende tid, ikke alene med opkrævning af kontingent, men også med udbetaling af understøttelse.

Den 2. marts 1961 har det af Socialministeriet nedsatte udvalg afgivet betænkning (nr. 279) vedrørende anerkendelse af arbejdsløsheds-kasser på funktionærområdet.

31. Landsskatterettens praksis med hensyn til at stille sager i bero på udfaldet af verserende retssager. (J. nr. 582/59).

I september 1959 klagede revisor A over, at Landsskatteretten ikke havde truffet afgørelse vedrørende en af ham i august 1956 indbragt klage over en klients skatteansættelse for skatteåret 1956/57.

Af akterne fremgik det, at A's klient for skatteåret 1956/57 havde selvangivet sin skattepligtige indkomst til ÷2.881 kr., hvilken ansættelse den kommunale ligningsmyndighed havde godkendt. Skatterådet forhøjede indkomsten til 12.719 kr., idet rådet anså klienten for indkomstskattepligtig af en del af de kornbeholdninger og sukkerroer, som var fulgt med, da vedkommende i oktober 1955 havde solgt sin ejendom.

Den 31. august 1956 påklagede A for klienten den af skatterådet foretagne forhøjelse til Landsskatteretten, der anmodede Statens Ligningsdirektorat om fra de stedlige ligningsmyndigheder at indhente de for klagens behandling nødvendige oplysninger. Den 19. januar 1957 modtog retten ligningsmaterialet med erklæringer.

Efter at sagen hos Landsskatteretten havde været genstand for sædvanlig kontormæssig behandling, blev det besluttet at gøre den til genstand for personlig forhandling i Nykøbing F, hvilken forhandling fandt sted i slutningen af juni 1957.

I begyndelsen af september måned s. å. blev sagen gennem Ligningsdirektoratet sendt til fornyet udtalelse hos de stedlige ligningsmyndigheder, og den 4. november 1957 modtog retten sagen tilbage med de ønskede erklæringer.

Den 20. januar 1958 bad retten A oplyse, hvorledes et i den af ham opstillede kapitalkonto anført beløb vedrørende formuefremgangen ved salg af ejendommen var fremkommet, og kort efter modtog retten fra A en udskrift af kapitalkontoen. Den 12. marts 1958 anmodede retten A om at indsende en i hovedposter specificeret opgørelse over klientens privatforbrug i 1955, hvilke oplysninger retten modtog et par dage efter. Den 21. april 1958 indsendte A yderligere til retten opgørelser over klientens kornsalg i årene 1952-55.

Den 8. maj 1958 bad retten A om at indsende klientens originale regnskabsmateriale for regnskabsåret 1955 samt om at oplyse,

hvor ofte der var foretaget effektive afstemninger mellem kassebeholdningen ifølge kassebogen og den faktisk tilstedeværende kassebeholdning, hvem der havde foretaget afstemningen, og hvorledes der var forholdt ved eventuelle kassedifferencer.

Efter modtagelsen af oplysningerne bestemte rettens kontor, at sagen påny skulle gøres til genstand for personlig forhandling i Nykøbing F. Forhandlingen fandt sted den 24. september 1958, og i midten af oktober 1958 modtog retten en skrivelse fra A's klient. Sagen blev derefter undergivet yderligere behandling i kontoret, der den 23. januar 1959 besluttede, at sagen sammen med nogle andre sager skulle stilles i bero på udfaldet af en for Østre Landsret verserende tilsvarende sag.

I skrivelse af 18. april 1959 besværede A sig til Landsskatteretten over, at der endnu ikke var truffet afgørelse i sagen, og spurgte, om retten var i stand til at oplyse det omtrentlige tidspunkt for dens afslutning.

Ifølge et notat på skrivelsen havde rettens kontor den 23. april 1959 telefonisk meddelt A, at sagen beroede på en domsafgørelse i en tilsvarende sag, og at kammeradvokaten mente, der ville blive afsagt dom i denne sag i juni/juli 1959. A havde ifølge notatet erklæret sig indforstået med, at hans sag beroede, indtil dommen var afsagt.

I skrivelse af 8. september 1959 besværede A sig påny til Landsskatteretten over, at der stadig ikke var truffet afgørelse vedrørende hans sag. Ifølge et notat på skrivelsen havde rettens kontor den 18. september 1959 telefonisk underrettet A om, at retssagen ifølge oplysninger fra kammeradvokaten nu ikke kunne forventes afsluttet før om 3-4 måneder. Det var ifølge notatet aftalt med A, at han skulle spørge sin klient, om denne ville forlange en afgørelse på det foreliggende grundlag, eller om sagen kunne bero indtil videre.

I anledning af A's henvendelse til mig udtalte Landsskatteretten, at A ikke som aftalt den 18. september 1959 havde givet retten nogen meddelelse om, at hans klient ønskede sagen fremmet, men da retten måtte opfatte A's klage til mig som udtryk for et sådant ønske, ville sagens ekspedition blive fremmet

med henblik på en afgørelse på det foreliggende grundlag.

Den 20. april 1960 stadfæstede retten den af skatterådet foretagne forhøjelse, og den 25. maj 1960 blev kendelsen afsendt til A. Den sag, på hvis udfald sagen havde været stillet i bero, blev pådømt af Østre Landsret den 1. februar 1960 og er anket til Højesteret.

Under min behandling af klagen anmodede jeg Landsskatteretten om en udtalelse om, hvorvidt retten fandt det rimeligt begrundet, at A's sag var blevet stillet i bero på udfaldet af den verserende retssag, uden at A eller hans klient havde erklæret sig indforstået hermed eller iøvrigt var blevet underrettet herom.

Endvidere bad jeg retten overveje, om det ikke ville være hensigtsmæssigt i et tilfælde som det foreliggende, hvor en skatteyder eller dennes repræsentant rykkede for en afgørelse, skriftligt overfor vedkommende at bekræfte en telefonisk aftale om sagens videre ekspedition, hvorved eventuelle misforståelser formentlig ville kunne undgås.

Landsskatteretten udtalte, at spørgsmålet om, hvorvidt en for domstolene verserende sag kunne antages at få betydning for en klagesag, ikke altid forud kunne besvares med fuld sikkerhed, ligesom det ville være uvist, hvor længe retssagen trak ud. Ikke alene sagens udfald, men også dens begrundelse fik betydning ved overvejelserne om dommens præjudicerende virkning. Når klageren i de tilfælde, hvor en berostillelse havde fundet sted, fremsatte krav om en afgørelse på det foreliggende grundlag uden afventen af domstolssagen, imødekom retten i videst muligt omfang dette krav. Retten bemærkede dog, at en imødekommelse af klagerens krav efter omstændighederne ville kunne medføre en for ham mere ugunstig afgørelse, end tilfældet ville være blevet, såfremt udfaldet af den pågældende retssag var blevet afventet, og at mulighed for genoptagelse af sagen for Landsskatteretten i almindelighed ikke ville være til stede. I det foreliggende tilfælde havde det efter rettens opfattelse været berettiget at stille sagens afgørelse i bero.

Hvad angik spørgsmålet om at give underretning til skatteyderen eller dennes repræsentant om, at en sag var stillet i bero, ud-

talte retten, at det burde bero på en konkret afvejelse af omstændighederne, hvorvidt der burde rettes henvendelse til klageren i anledning af en berostillelse som omhandlet, men at der i almindelighed ikke ville være tilstrækkelig anledning til at tage initiativet til en sådan henvendelse fra rettens side. Det var en selvfølge, at en klager på forespørgsel fik meddelelse om, hvorpå sagens ekspedition beroede, og en sådan meddelelse modtog A den 23. april 1959.

Med hensyn til spørgsmålet om skriftlig bekræftelse af mundtlige aftaler udtalte Landsskatteretten, at en sådan bekræftelse i de fleste tilfælde var overflødig, idet det sjældent var forekommet, at en mundtlig aftale var misforstået, ikke husket eller ikke vedstået af vedkommende klager eller dennes repræsentant. Retten agtede dog i den givne anledning at instruere medarbejderne om, at vedkommende klager under en telefonisk samtale i anledning af en erindringskrivelse fra ham skulle spørges, om han ønskede skriftligt svar, hvilket i bekræftende fald skulle gives. Notatet vedrørende samtalen skulle indeholde fornøden bemærkning herom.

Under henvisning til Landsskatterettens bemærkning om, at der i almindelighed ikke ville være tilstrækkelig anledning for retten til at tage initiativ til at underrette en klager om, at behandlingen af hans sag var stillet i bero på udfaldet af en for domstolene verserende sag, anmodede jeg retten om at overveje, om der ikke burde tilvejebringes en ordning, hvorefter der som hovedregel blev givet en klager en sådan underretning.

Landsskatteretten meddelte derefter, at den hidtil havde praktiseret den ordning, at en klager på forespørgsel fik meddelelse om, hvorpå en sags ekspedition beroede, og at den for så vidt herved havde ment at have imødekommet klagerens interesser i det store flertal af tilfælde. Retten havde imidlertid intet imod at indføre den ordning, at der i et tilfælde, hvor behandlingen af en for retten verserende sag stilledes i bero på en for domstolene verserende sag, som hovedregel blev givet klageren underretning om berostillelsen.

Under henvisning til det af Landsskatteretten anførte, hvorefter der i almindelighed ikke ville være mulighed for at genoptage en af Landsskatteretten afgjort sag, selvom en

senere domstolsafgørelse i en tilsvarende sag skulle underkende skattemyndighedernes synspunkter, anmodede jeg under min behandling af sagen Statens Ligningsdirektorat om en udtalelse om, hvorvidt Ligningsdirektoratet eller Ligningsrådet med hjemmel i § 3, stk. 2 eller 4, i lov nr. 108 af 31. marts 1938 om oprettelse af en landsskatteret og om tilsynet med skatteligningen m. v. eller eventuelt med hjemmel i andre bestemmelser kunne foranledige en skatteansættelse, der var godkendt af Landsskatteretten, ændret, såfremt en senere domstolsafgørelse måtte gøre det ønskeligt.

Statens Ligningsdirektorat meddelte, at der efter Ligningsdirektoratets formening hverken i de anførte eller i andre bestemmelser fandtes hjemmel for Ligningsdirektoratet eller Ligningsrådet til at foranledige, at en skatteansættelse, der var godkendt af Landsskatteretten, ændredes, uanset om en senere domstolsafgørelse måtte gøre det ønskeligt.

Jeg udtalte, at jeg, uanset det ønskelige i at sagernes afgørelse i Landsskatteretten ikke forhaledes, ikke fandt at burde udtale mig imod, at Landsskatteretten lod en verserende sag afvente afgørelsen i en for domstolene verserende sag, hvis afgørelse skønnedes at være af betydning for den sag, der stilledes i bero, for så vidt afgørelsen i retssagen kunne forventes truffet i en nærmere fremtid.

En udsættelse, der måtte forventes at blive af længere varighed, måtte principielt anses for administrativt uønskelig, i hvert fald hvor vedkommende klager ikke var indforstået hermed. Under hensyn til det anførte, hvorefter en af Landsskatteretten godkendt skatteansættelse ikke efter de gældende bestemmelser ville kunne ændres, uanset om en senere domstolsafgørelse gjorde det ønskeligt, fandt jeg imidlertid ikke at kunne kritisere den af Landsskatteretten fulgte praksis med hensyn til at stille sager i bero på udfaldet af eventuelt verserende retssager.*)

Sagen gav mig anledning til at anmode finansministeren om at overveje, hvorvidt Landsskatterettens forretningsorden eller de gældende skattelove burde søges ændret, således at det ville være muligt, at enten Landsskatteretten selv eller en over-

ordnet skatteinstans fik hjemmel til at ændre en af Landsskatteretten godkendt skatteansættelse, såfremt en senere domstolsafgørelse gjorde det ønskeligt.

Endelig udtalte jeg, at jeg ville have fundet det ønskeligt, om Landsskatteretten den 23. januar 1959 havde underrettet A om, at sagens behandling var stillet i bero på udfaldet af den omhandlede retssag. Samtidig tog jeg til efterretning, at retten ville indføre den ordning, at en klager som hovedregel fik underretning om, at en sag var stillet i bero.

I anledning af min anmodning til finansministeren fremhævede Landsskatteretten overfor Skattedepartementet,

at antallet af klagesager, der blev stillet i bero på verserede domstolssager, udgjorde en overordentlig ringe del af det samlede antal sager, idet retten, bl. a. ud fra de af mig påpegede hensyn, som hovedregel havde afgjort klagesagerne uden hensyn til, om der for domstolene verserede retssager om tilsvarende spørgsmål,

at en beslutning om berostillelse som hovedregel var blevet truffet af retsformanden eller vedkommende viceformand, hvilken fremgangsmåde fremtidig ville blive fulgt udtagelsesfrit,

og at de af retten trufne forholdsregler, hvorefter der som hovedregel ville blive givet en klager meddelelse om berostillelsen, ville blive administreret således, at regelen kun blev fraveget, når særlige omstændigheder gjorde det begrundet – f. eks. hvis domsafsigelsen var umiddelbart forstående –, og således, at en klager blev gjort opmærksom på, at sagen ville blive fremmet til afgørelse uden hensyn til den verserende retssag, såfremt han fremsatte ønske derom.

Finansministeriet udtalte overfor mig, at Skattedepartementet i medfør af en analogi af § 13, stk. 2, i lov nr. 108 af 31. marts 1938 om oprettelse af en landsskatteret m. v. i enkelte tilfælde havde anset sig for beføjet til at tillade, at en sag genoptoges af Landsskatteretten, og at ministeriet under hensyn hertil samt til den af Landsskatteretten indførte nyordning måtte anse det for forsvarligt, at afgørelsen af det rejste spørgsmål udskydes, indtil det af finansministeren den 2.

*) Smh. den ovenfor s. 47 refererede sag.

oktober 1959 nedsatte sagkyndige udvalg til gennemgang af Landsskatterettens organisation og arbejdsform har afgivet sin betænkning. Ministeriet havde samtidig henledt udvalgets opmærksomhed på spørgsmålet.

Jeg meddelte derefter Finansministeriet, at jeg tog det af ministeriet udtalte til efterretning.

- 32.** *Departementet for Told- og Forbrugsafgifter havde afslået at tilbagebetale et beløb, som et firma havde betalt for meget i told, fordi det fejlagtigt havde beregnet et varepartis toldberegningens værdi ud fra den forudsætning, at fakturaen lød på francs og ikke på kroner. Efter at jeg havde henstillet til Departementet for Told- og Forbrugsafgifter at optage sagen til fornyet overvejelse, imødekom departementet det ansøgte. (J. nr. 845/60).*

I oktober 1960 klagede et firma over, at Departementet for Told- og Forbrugsafgifter havde afslået at tilbagebetale et beløb på 141,88 kr., som firmaet havde erlagt for meget i told for et parti bordservice.

Den 11. maj 1960 toldberigtigede firmaet et fra Frankrig indført bordservice og angav værdien til 2.499 kr. Firmaet erlagde herfor i told 22½ pct. af de 2.499 kr. eller 562,27 kr.

Til bekræftelse på partiets værdi fremlagde firmaet den franske leverandørs faktura, hvis slutbeløb androg 1.582,20, anbragt i en rubrik, over hvilken var trykt »Frs. C«. Forneden på fakturaen var bl. a. angivet: »La presente facture s'élève a la somme de – couronnes danoises – mille cinq cent quatre vingts deux – vingts –«.

Den 19. maj 1960 ansøgte firmaet Tolddepartementet om tilbagebetaling af 141,88 kr., som firmaet havde betalt for meget i told, fordi firmaet havde udregnet toldberegningens værdien ud fra den forudsætning, at fakturaens beløb var angivet i francs og ikke i kroner.

Departementet meddelte den 28. maj 1960, at regulering af fejlagtigt angivne værdier i henhold til toldlovens § 159, stk. 3, kun kan finde sted, såfremt den klarerende med sikkerhed godtgør, at fejlangivelsen skyldes omstændigheder, hvorpå såvel han som den, der handler på hans vegne, har været uden indflydelse. Efter det oplyste havde departementet derfor ikke mulighed for at imødekomme ansøgningen.

Derpå anmodede Centralforeningen for Danmarks Isenkræmmere departementet om at optage sagen til fornyet overvejelse. Foreningen henvist til, at det kun meget utydeligt fremgik af fakturaen, at beløbet var angivet i kroner, idet en møntbetegnelse nor-

malt anbringes ud for slutbeløbet i fakturaen. Herpå svarede Tolddepartementet i august 1960, at det således oplyste ikke kunne begrunde en fravigelse af den almindelige regel om, at klarereren hæfter for sin angivelse af varenes værdi. Departementet måtte derfor henholde sig til sin afgørelse af 28. maj 1960.

Tolddepartementet udtalte overfor mig, at det ved indfortoldning af værditoldbeskattede varer i henhold til toldlovens § 150, stk. 1, påhviler klarereren at angive varenes værdi.

Departementet henviste dernæst til toldlovens § 159, stk. 3, og anførte, at efter dets opfattelse skyldtes det firmaets manglende agtpågivenhed, at det overfor toldvæsenet havde angivet værdien urigtigt. Departementet havde derfor afslået firmaets anmodning om tilbagebetaling af den for meget erlagte told.

I juni 1960 havde departementet haft nogle drøftelser med Grosserer-Societetets Komite angående tilbagebetaling af told i tilfælde, hvor en klarerer ved indfortoldning af værditoldbeskattede varer ved egen fejl har angivet værdien for højt. Drøftelserne resulterede i, at Tolddepartementet den 11. juli 1960 meddelte komiteen, at andragender om tilbagebetaling af for meget erlagt told for værditoldbeskattede varer ville kunne forventes imødekommet i tilfælde, hvor klarereren ved en fejltagelse havde angivet toldberegningens værdien for højt og fejltagelsen måtte være åbenbar for toldopsynet, det vil sige at toldopsynet ved et umiddelbart gennemsyn af fakturaen let ville kunne konstatere, at der forelå en fejl fra klarerens side. Der var herved tænkt på tilfælde, hvor klarereren ved omregningen af fakturaens uden-

landske møntsort til danske kroner havde begået en fejl, eller hvor toldberegningens værdien var angivet på grundlag af en anden møntsort end den i fakturaen anførte. Den således etablerede ordning var iøvrigt en konsekvens af, at toldstyrelsen flere steder havde etableret en efterregningskontrol af de af klarererne på fakturaerne foretagne omregninger til dansk mønt.

I anledning af henvendelsen fra Centralforeningen for Danmarks Isenkræmmere opstod spørgsmålet om anvendelse af de i departementets skrivelse af 11. juni 1960 omtalte retningslinier. Imidlertid var fejltagelsen i nærværende sag efter departementets skøn ikke af en sådan karakter, at den måtte være åbenbar for toldopsynet, og det fremgik også af Centralforeningens skrivelse, at foreningen fandt, at det kun meget utydeligt i fakturaen var anført, at beløbet var angivet i danske kroner. Derfor havde Tolddepartementet svaret foreningen, at det ikke

udfra det oplyste kunne fravige den almindelige regel om, at klarereren hæfter for sin angivelse af varernes værdi.

Den 24. januar 1961 havde jeg en samtale om sagen med generaldirektøren for toldvæsenet, hvorefter jeg den 3. februar 1961 forelagde sagen for Tolddepartementet til fornyet overvejelse, idet jeg henviste til, at en lempeligere praksis fra toldvæsenets side i tilfælde som det foreliggende ikke syntes at medføre fare for misbrug eller omgåelse.

Den 10. februar 1961 meddelte Tolddepartementet mig, at det, efter at spørgsmålet havde været optaget til principiel overvejelse, havde bevilget firmaets ansøgning om tilbagebetaling af de 141,88 kr.

Jeg fandt herefter ikke anledning til at foretage videre i sagen.

- 33.** *Efter at Boligministeriet havde opslået en honorarlønnet stilling og ministeriet ikke mente, at de ansøgere, der rettidig havde indgivet ansøgninger, var kvalificerede, havde det været rigtigst, om ministeriet – i overensstemmelse med princippet i lønlovens § 2, stk. 4 – ikke havde ansat en person, der havde indgivet ansøgning efter ansøgningsfristens udløb, før stillingen påny havde været opslået. (J. nr. 1077/60).*

I december 1960 klagede anlægsgartner A over Boligministeriet og Inspektoratet for de offentlige Lysthaver i forbindelse med besættelsen i efteråret 1960 af en stilling som honorarlønnet assistent under inspektoratet. A anførte bl. a., at fru B, der fik stillingen, først havde søgt denne efter ansøgningsfristens udløb.

Af det foreliggende fremgik, at stillingen havde været opslået i to fagblade, og at det i opslaget bl. a. var anført, at ansøgninger skulle stiles og indsendes inden 3. maj 1960 til inspektoratet. Inden fristens udløb modtog inspektoratet ansøgning fra A og en anden anlægsgartner.

I juni 1960 henvendte B sig i inspektoratet for at forhøre om stillingen, og haveinspektøren meddelte, at man ville tage stilling til hendes forespørgsel efter vurdering af hendes faglige kvalifikationer, og at en eventuel ansøgning fra hende kunne vedlægges inspektoratets indstilling til ministeriet.

Den 28. juni 1960 indgav B ansøgning til inspektoratet, og med skrivelse af 29. juni 1960 fremsendte inspektoratet til ministeriet de to rettidigt indkomne ansøgninger og anførte, at det måtte anse disse ansøgere for uegnede til stillingen. Inspektoratet oplyste dernæst, at B havde forespurgt til stillingen, og vedlagde hendes ansøgning af 28. juni 1960. Inspektoratet udtalte, at det ikke havde betænkelighed ved at anbefale hende til stillingen. Inspektoratet anmodede derfor ministeriet om at meddele, hvorvidt det kunne ansætte B på det foreliggende grundlag, eller om ministeriet ønskede, at stillingen påny blev opslået.

Efter ministeriets ønske uddybede inspektoratet i skrivelse af 9. august 1960 sin indstilling om at ansætte B, og ministeriet ansatte herefter B i stillingen pr 1. september 1960.

Den 7. november 1960 oplyste A skriftligt

overfor boligministeren, at B ikke inden ansøgningsfristens udløb havde søgt stillingen.

I skrivelse af 26. november 1960 til A redegjorde ministeren for sagen og udtalte, at bestemmelsen om opslag af tjenestemandstillinger i § 2 i lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger m. v. til statens tjenestemænd ikke skulle anvendes, hvor den ledige stilling var honorarlønnet. I et sådant tilfælde var ministeriet frit stillet med hensyn til, om det ønskede at indhente ansøgninger gennem opslag.

Boligministeriet henholdt sig overfor mig bl. a. til skrivelser af 26. november 1960.

Den 20. februar 1961 udtalte jeg, at det i lønlovens § 2, stk. 1, er bestemt, at ansættelse i tjenestemandstillinger, hvis antal er fastsat i lov om normering og klassificering af tjenestemandstillinger eller anden særlig lov, normalt skal ske efter opslag. Det er dernæst i § 2, stk. 4, anført, at stillingen skal opslås påny, hvis ansæt-

telsesmyndigheden skønner, at ingen af de ansøgere, der rettidigt har meldt sig til en opslået stilling, er tilstrækkeligt egnet til denne, eller at man ved fornyet opslag kan fremskaffe ansøgning fra mere kvalificerede ansøgere.

Selvom disse bestemmelser kun direkte angår tjenestemandstillinger, må de dog – som nævnt i min beretning for 1957, s. 123–26 – antages at have betydning for bedømmelsen af fremgangsmåden ved besættelsen efter opslag af en honorarlønnet stilling som den her omhandlede. Da stillingen havde været opslået, og da Boligministeriet ikke mente, at de ansøgere, der rettidigt havde indgivet ansøgning, var kvalificerede, fandt jeg, at det ville have været rigtigst, om ministeriet ikke havde ansat B, før stillingen påny havde været opslået.

Iøvrigt gav sagen ikke anledning til kritik.

34. Kritiseret, at politiet ikke straks havde behandlet et andragende om eftergivelse af en bøde. (J. nr. 850/60).

A klagede over, at politiet i Randers ikke havde videresendt en af ham den 25. februar 1960 indgivet ansøgning om eftergivelse af en bøde. Han gjorde endvidere gældende, at politiet i en skrivelse af 1. juli 1960 havde anmodet ham om straks at betale bøden, idet han i modsat fald ville blive indsat til afsoning.

Det fremgik af det foreliggende, at A den 19. juni 1959 for undladelse af i 5 finansår at betale radiolicens vedtog en bøde på 80 kr. samt at efterbetale det skyldige licensbeløb, 102 kr. A lovede samtidig at betale beløbet med 10 kr. pr. uge fra den 4. juli 1959, men betalte kun et afdrag på 10 kr., der blev afskrevet på licensbeløbet.

Den 14. juli og den 8. august 1959 oplyste A overfor politiet, at han på grund af sygdom var uarbejdsdygtig, hvorfor sagen blev stillet i bero til 1. december 1959. Da A trods tilsigelse ikke gav møde, lod politimesteren sagen gå til udpantning, og den 25. februar 1960 meddelte dommeren, at udpantningsforretningen havde været forgæves.

Samme dag indsendte A til politimesteren en til Danmarks Radio stilet ansøgning om

eftergivelse af bøden og licensbeløbet, idet A henviste til, at han havde været sygemeldt i 7–8 måneder, og at han fornylig var blevet opereret.

A blev afhørt af politiet den 10. marts 1960 og oplyste bl. a., at der ifølge hans læge ville gå nogle måneder, inden han atter kunne påtage sig arbejde.

Samme dag bestemte en politifuldmægtig, at sagen skulle stilles i bero til 1. august 1960. I denne forbindelse har politifuldmægtigen overfor mig udtalt, at politiets indstilling til Undervisningsministeriet, hvis andragendet havde været behandlet straks, ville have været negativ, og at det skønnedes, at en forelæggelse for ministeriet alene ville have til følge, at ministeriet udsatte afgørelsen, indtil der forelå tilstrækkelige oplysninger om, hvorvidt sygdommens art og varighed burde medføre eftergivelse.

Politifuldmægtigen udtalte dernæst, at det ikke var rigtigst, at A den 1. juli 1960 blev truet med afsoning. Derimod havde han ved en fejltagelse den 18. august 1960 afgivet afsoningsordre, men efter at A havde rejst indvending herimod under henvisning til, at

benådningssdragendet ikke var videresendt, blev afsoningsordren straks tilbagekaldt.

Den 30. august 1960 blev A påny afhørt af politiet, hvor han oplyste, at han havde forsøgt at påtage sig arbejde, men at han på grund af sygdom måtte holde op.

Den 10. september 1960 bestemte politifuldmægtigen, at A skulle opfordres til at dokumentere sin sygdom, og den 1. oktober 1960 afkrævede politiet A sådan dokumentation. A oplyste, at han så småt var begyndt at arbejde igen, og gav udtryk for utilfredshed med, at hans andragende ikke var videresendt. A tilbød samtidig at betale 25 kr. pr. uge og betalte et afdrag af denne størrelse, som blev afskrevet på bøden.

Den 7. oktober 1960 foranledigede politifuldmægtigen, at A blev opfordret til at indsende en lægeerklæring, og den 14. november 1960 blev sagen indsendt til Undervisningsministeriet, idet politimesteren vedlagde en fra A modtaget lægeerklæring. Den 29. december 1960 meddelte Undervisningsministeriet politimesteren, at ministeriet var sindet at foranledige restbøden på 55 kr. eftergivet, såfremt A inden udløbet af en af politimesteren fastsat frist betalte det skyldige licensbeløb på 92 kr.

35. *Skatteydere krav på ifølge statskattelovens § 29, stk. 2, at afgive forklaring for det samlede skatteråd, dersom han udtrykkelig fremsætter begæring herom. (J. nr. 149/60).*

I februar 1960 gjorde A gældende, at skattemyndighederne i stor udstrækning anvender en fremgangsmåde ved forhøjelsen af skatteansættelser, som er i strid med skattelovgivningen. Som eksempel herpå redegjorde A for behandlingen af hans indkomstansættelse for skatteåret 1959/60, idet han hævdede, at skatterådet for Lyngby-Søllerød skattekreds havde overtrådt bestemmelserne i statskattelovens § 29, stk. 2, om skatteyderens adgang til at udtale sig overfor skatterådet, og § 30, stk. 5, hvorefter skatterådets prøvelse af de af de kommunale myndigheder foretagne foreløbige ansættelser skal være afsluttet inden udløbet af august måned.

Fra Statens Ligningsdirektorat modtog jeg en udtalelse tillige med erklæringer fra Søllerød kommunes ligningskommission og skatterådet for Lyngby-Søllerød skattekreds.

Politimesteren udtalte overfor mig, at han overfor politifuldmægtigen havde påtalt, at han ikke straks efter modtagelsen af andragendet af 25. februar 1960 søgte gennem A at fremskaffe en lægeerklæring og derefter videreekspedere sagen, og at han ved en fejltagelse udfærdigede afsoningsordren af 18. august 1960

Den 21. februar 1961 udtalte jeg, at det i punkt C, 2. stk., i cirkulære nr. 8 af 13. februar 1928 vedrørende andragender om benådning er bestemt, at myndighedernes erklæringer over benådningssøgninger bør afgives snarest muligt. I betragtning heraf og af de allerede den 10. marts 1960 foreliggende forklaringer om A's sygdom fandt jeg, at den pågældende politifuldmægtig havde begået en fejl ved denne dag at stille andragendet af 25. februar 1960 i bero til 1. august 1960.

Jeg måtte dernæst finde det beklageligt, at politifuldmægtigen den 18. august 1960 udfærdigede afsoningsordre, uanset at A's andragende ikke havde været forelagt Undervisningsministeriet.

Ligningskommissionen udtalte, at man ved den almindelige gennemgang af A's selvangivelse fandt, at hans privatforbrug var forholdsvist lille målt med det forbrug, der havde været de sidste 2-3 år forinden. Ligningskommissionen havde anmodet A om en redegørelse, og A meddelte telefonisk, at han havde haft ca. 100 rejsedage i udlandet, hvortil udgifterne dækkedes af hans firma efter regning. A kommenterede senere skriftlig denne oplysning.

Da der hverken på A's selvangivelse eller på den fra firmaet modtagne lønliste var oplyst noget om godtgørelse for rejser i udlandet, og da der heller ikke på lønlisterne for firmaets øvrige funktionærer var sådanne oplysninger, anmodede ligningskommissionen skatterådet om under ligningens prøvelse at kontrollere firmaets bilag. Skatterådet ud-

talte, at det ved gennemgangen af bilagsmateriale for rejseomkostningerne i firmaet blev klarlagt, at A havde rejst 150 dage i udlandet og fået godtgjort udgifterne efter regning.

På dette grundlag traf skatterådet beslutning om at ændre ansættelsen ved til den selvangivne indkomst at lægge 10 kr. om dagen for hver rejsedag som værdi af eget forbrug dækket af de fra firmaet modtagne godtgørelser efter regning. Desuden tillagde man et beløb på 265 kr., som A havde fratrukket for meget i betalt skat.

Den 22. december 1959 sendte skatterådet A en skrivelse af følgende ordlyd:

»Det meddeles herved, at skatterådet for skatteåret 1959/60 har fundet anledning til at ændre Deres skattepligtige indkomst til . . . kr. og Deres skattepligtige formue til . . . kr. Ændringen skyldes, at man har tillagt for meget fratrukket skat, 265 kr., og værdi af eget forbrug på rejser i udlandet, 150 dage à 10 kr. eller 1.500 kr.

Eventuel indsigelse mod den påtænkte ændring må være indsendt inden 8 dage fra dato, idet man i modsat fald betragter ændringen som godkendt af Dem.«

Det bemærkes, at skrивelsen var en trykt blanket, der var udfyldt med den tekst, der vedrørte A's skatteansættelse.

Skatterådet oplyste endvidere, at man anvendte denne blanket for at give skatteyderne lejlighed til at få eventuelle misforståelser klareret – eventuelt begære personligt møde – overfor skatterådet i stedet for i givet fald at skulle klage til Landsskatte retten.

Med hensyn til det forhold, at skrивelsen først blev afsendt den 22. december 1959, udtalte skatterådet, at det ikke var muligt i den store Lyngby-Søllerød skattekreds – så lidt som i tilsvarende store skattekrede – at afslutte ligningen indenfor de i statsskatteloven fastsatte frister.

Den 29. december 1959 sendte A skatterådet meddelelse om, at skattedifferencen måtte skyldes pålignet og betalt skat til reformert menighed i Fredericia. Endvidere ankede A over tillægget for værdi af eget forbrug, idet han hævdede dels ikke at have rejst i 150 dage og dels ikke at kunne se lovmedholdeligheden af tillægget.

Skatterådet ønskede en forhandling med A, hvorfor man skriftligt indkaldte ham til møde i begyndelsen af marts. A's hustru

sendte afbud for A, og sagen blev derfor udsat til et senere møde. Kort efter meddelte A, at han havde været bortrejst, men nu var hjemme, og anmodede om en ny indkaldelse. Da A derefter under en telefonsamtale oplyste, at han stod overfor nye rejser, erklærede man sig fra skatterådets side indforstået med et møde den 9. april 1960, uanset at dette var en lørdag, hvor rådet normalt ikke holder møde.

Til stede ved mødet var skatterådets formand, ligningsinspektøren og en fuldmægtig fra Søllerød kommune samt A og en af dennes kolleger, idet A havde anmodet om, at denne fik lejlighed til at møde samtidig med ham, da han også havde været forhindret ved en tidligere indkaldelse.

Ifølge skatterådet havde A, efter at fuldmægtigen var begyndt at rekapitulere sagen, spurgt, hvem de tilstedeværende repræsentanter for skattemyndighederne var. Da A havde fået dette oplyst, havde han anført, at det altså var et møde med skatterådsformanden og ikke med skatterådet. Skatterådsformanden havde hertil spurgt, om ikke dette var tilstrækkeligt, og havde henvist til, at sagen ikke var indviklet, og at det var for at lette A, at mødet afholdtes en lørdag, hvor det ikke havde været muligt at samle hele skatterådet.

Da A fastholdt, at han havde bedt om og havde ret til et møde med skatterådet, havde skatterådsformanden konstateret, at man ikke kunne komme videre, og hævet mødet.

Skatterådet udtalte endelig, at den ved skrивelsen af 22. december 1959 »forhåndsmeddelte« forhøjelse ikke var blevet effektueret, da endelig kendelse ikke havde kunnet afsiges på grund af vanskeligheder med at få en konkret forhandling med A. Rådet havde derfor videresendt A's sag til amtsligningsinspektoratet med anmodning om, at indkomstansættelserne blev taget op til nærmere undersøgelse af amtsskatte rådet.

Ligningsdirektoratet udtalte overfor mig, at der hverken af ligningskommissionen eller skatterådet var foretaget nogen forhøjelse af A's selvangivelse vedrørende skatteåret 1959/60, og at der derfor ikke var sket overtrædelse af bestemmelserne i statsskattelovens §§ 29 og 30.

Foranlediget af at A havde klaget over den form, skatterådets meddelelse af 22. december 1959 til ham havde haft, anførte

Ligningsdirektoratet, at skatterådsformanden for Lyngby-Søllerød skattekreds havde oplyst, at formuleringen af de blanketter, der anvendtes ved skatterådets meddelelser til skatteyderne om påtænkte ændringer af skattepligtig indkomst og formue ville blive ændret, således at det bl. a. klart ville komme til at fremgå, at skatteyderne i henhold til statsskattelovens § 29 har adgang til at møde for skatterådet.

Den 19. september 1960 udtalte jeg, at skatterådet efter det oplyste ikke havde truffet nogen afgørelse i sagen og således ikke havde foretaget nogen forhøjelse af A's indkomstansættelse for skatteåret 1959/60.

Hvad angik den blanket, skatterådet havde anvendt til skrivelsen af 22. december 1959, udtalte jeg, at jeg fandt formuleringen mindre heldig, da den kunne give anledning til misforståelser. Da skatterådet ville anvende en anden blanket, hvori der udtrykkelig gøres opmærksom på skatteydernes adgang til møde for rådet, fandt jeg ikke anledning til at foretage videre vedrørende dette punkt.

Med hensyn til skatterådets overholdelse af fristbestemmelsen i statsskattelovens § 30, stk. 5, oplyste jeg, at jeg tidligere havde behandlet klager over, at fristen ikke var blevet overholdt, jfr. bl. a. den i min beretning for året 1957, s. 131-133, refererede sag.

Når hensås til, hvad Ligningsdirektoratet havde anført, jfr. beretning 1957, s. 132, 3. og 4. afsnit, havde de tidligere sager ikke givet mig fornødent grundlag for kritik, idet jeg også havde lagt vægt på,

at det i den forvaltningsretlige teori er antaget, at overskridelse af frister som den omhandlede ikke behøver at medføre ugyldighed, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udg., 1956, s. 318.

Nærværende sag gav mig dog anledning til at anmode Finansministeriet om en udtalelse angående skatterådenes overholdelse af fristen i § 30, stk. 5.

Endelig meddelte jeg, at jeg i anledning af det om mødet den 9. april 1960 oplyste havde anmodet Finansministeriet om en udtalelse om, hvorvidt det kan kræves, at alle skatterådets medlemmer eller suppleanterne for disse er til stede ved møder med skatteyderne i henhold til statsskattelovens § 29, stk. 2.

Den 17. februar 1961 udtalte Skattedepartementet, at det havde til hensigt i forbindelse med førstkommende almindelige revision af skattelovgivningen at søge fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, forlænget, og at departementet var af den opfattelse, at en skatteyder i henhold til § 29, stk. 2, havde krav på at afgive forklaring for det samlede skatteråd, dersom han udtrykkelig fremsætter begæring herom.

Jeg fandt herefter ikke anledning til at foretage videre vedrørende A's henvendelse.

Departementet har senere i en cirkulærskrivelse til samtlige skatteråd gjort disse bekendt med dets fortolkning af statsskattelovens § 29, stk. 2.

36. Statens Ligningsdirektorats fastsættelse af bøder i henhold til kontrollovens § 13. (J. nr. 200/59).

I marts 1959 klagede et sogneråd over størrelsen af den af Statens Ligningsdirektorat udregnede bøde, som var pålagt A i anledning af, at hans selvangivelser for skatteårene 1951/52-1957/58 havde været urigtige.

Sognerådet anførte, at A på et møde den 22. oktober 1958 med repræsentanter for Ligningsdirektoratet underskrev et tilbud om at efterbetale skat med ialt 1.940,22 kr. til sta-

ten og den fælleskommunale udligningsfond og at betale en bøde på $1\frac{1}{4}$ gang den for lidt erlagte skat. A tilbød endvidere at efterbetale den for lidt erlagte kommuneskat med bødetillæg, beregnet i samme forhold som for statsskattens vedkommende. Sognerådsformanden, der var til stede ved mødet, tilrådede A at indgå på forliget, idet såvel han som A var af den opfattelse, at bøden til

staten og den fælleskommunale udligningsfond skulle udregnes ud fra efterbetalingsbeløbet på 1.940,22 kr.

Den 4. februar 1959 indstillede Ligningsdirektoratet på Ligningsrådets vegne til Skattedepartementet, at A's tilbud blev modtaget. Sognerådet modtog notits af denne skrivelse, hvorefter det fremgik, at bøderne til staten, den fælleskommunale udligningsfond og kommunen var opgjort til henholdsvis 4.000, 600 og 850 kr.

Da A's efterbetaling til kommunen kun udgjorde 38,26 kr., idet han i nogle skatteår havde betalt 691,51 kr. for lidt i skat og i andre 653,25 kr. for meget, sendte sognerådet den 8. februar 1959 sagen tilbage til Ligningsdirektoratet, idet rådet mente, der måtte foreligge en fejl, når bøden til kommunen var opgjort til 850 kr.

Ligningsdirektoratet svarede, at beløbet var opgjort således:

For lidt erlagt kommuneskat	
for skatteårene 1952/53-	
1953/54 og 1955/56-1956/57	kr. 691,51
+ 1/4 gang bøde heraf	kr. 850,00
	<hr/>
	kr. 1.541,51
÷ for meget erlagt kommuneskat	
for skatteårene 1954/55	
og 1957/58	kr. 653,25
	<hr/>
	kr. 888,26

Den 11. marts 1959 havde Skattedepartementet modtaget A's tilbud, og jeg forelagde derfor sognerådets klage for departementet, der anmodede Ligningsdirektoratet om en udtalelse.

Det fremgik af akterne, at A havde haft et ikke selvangivet bankindestående. Efter at Ligningsdirektoratet i november 1957 havde foretaget en første opgørelse over den for lidt erlagte skat, fremskaffede A dokumentation for et af ham modtaget arvebeløb, der ikke tidligere var oplyst, og for nogle ikke selvangivne gældsposter. Under hensyn hertil omregnede Ligningsdirektoratet i foråret 1958 opgørelsen, og efter at A havde dokumenteret nogle yderligere ikke selvangivne gældsposter, blev den opgørelse foretaget, som blev forelagt på mødet den 22. oktober 1958.

Ifølge denne opgørelse havde A i nogle af skatteårene 1951/52-1957/58 betalt ialt

3.153,55 kr. for lidt i statsskatter og 463,40 kr. for lidt i fælleskommunale skatter. I andre af skatteårene havde A derimod betalt henholdsvis 1.412,23 og 264,50 kr. for meget i skat, således at det samlede efterbetalingsbeløb var på 1.940,22 kr. (3.616,95 kr. ÷ 1.676,73 kr.).

I det af A - og bl. a. også af sognerådsformanden på ligningsmyndighedens vegne - på mødet underskrevne tilbud var bøderne til staten og udligningsfonden på henholdsvis 4.000 og 600 kr. angivet, hvorimod efterbetalingsbeløbet og bøden til kommunen ikke var specificeret.

Ligningsdirektoratet oplyste, at man ved mødet den 22. oktober 1958, da man anså forholdet for groft uagtsomt eller svigagtigt, havde fastsat bøden til 1/4 gang den for lidt erlagte skat på 3.616,95 kr. (bruttobeløbet).

Efter at Skattedepartementet havde anmodet Ligningsdirektoratet om en udtalelse i anledning af sognerådets klage hertil, foretog direktoratet en ny undersøgelse, da det havde vist sig, at den sidst foretagne opgørelse havde været behæftet med urigtigheder. Ved den nye undersøgelse, der omfattede skatteårene 1952/53-1958/59, havde det vist sig, at A i statsskatter m. v. havde erlagt 4.204,85 kr. for lidt og 3.107,73 kr. for meget, således at det samlede efterbetalingsbeløb til staten og udligningsfonden blev 1.097,12 kr. Opgørelsen havde endvidere vist, at A i de pågældende skatteår ialt havde erlagt et mindre beløb for meget i kommuneskat.

På et møde den 14. oktober 1959 havde A underskrevet et nyt tilbud, hvori bøden til statskassen og udligningsfonden var ansat til 1.200 kr. og 275 kr. eller ca. 1/4 gang differencebeløbet mellem for lidt og for meget erlagt skat. Ligningsdirektoratet indstillede den 6. januar 1960 på Ligningsrådets vegne, at Skattedepartementet modtog tilbudet, og anførte, at man efter omstændighederne havde ændret den tidligere bødeberegning, under hensyn til at det stort set var de samme forhold, som havde bevirket regulering af ansættelserne i op- og nedgående retning. Endelig anførte direktoratet, at der ikke ville være at erlægge bøde til kommunen, da der som nævnt ialt var erlagt for meget i kommuneskat. Skattedepartementet modtog den 3. februar 1960 tilbudet.

Den 12. februar 1960 henstillede sogne-

rådsformanden, der ikke havde overværet mødet den 14. oktober 1959, at sagen blev optaget til fornyet overvejelse, og at bødekravet blev frafaldet.

Sognerådsformandens skrivelse blev forelagt Ligningsrådet, som vedtog ikke at anbefale, at bøden blev ændret, og den 17. oktober 1960 meddelte Skattedepartementet sognerådsformanden, at det måtte have sit forblivende ved den trufne afgørelse.

Ligningsdirektoratet henviste overfor mig til, at sagen ved den første forhandling med A alene drejede sig om det ikke selvangivne bankindestående. I den følgende tid dokumenterede A en del ikke tidligere selvangivne gældsposter m. m., der tilsammen var af samme størrelsesorden som bankindestændet. Under hensyn hertil havde sagen efter direktoratets opfattelse ændret karakter i en sådan grad, at direktoratet fandt det rimeligst at betragte forholdet under eet, hvilket det måtte formodes også havde været A's betragtning. Ud fra dette subjektive synspunkt og sagens øvrige omstændigheder fandt Ligningsdirektoratet det forsvarligt ved forhandlingen den 14. oktober 1959 at beregne bøden på grundlag af nettoefterbetalingsbeløbet.

Ifølge Ligningsdirektoratet beregnes bøder i efterbetalingssager normalt på grundlag af bruttoefterbetalingsbeløbet, medmindre der som i den foreliggende sag findes at være sammenhæng mellem de uoverensstemmelser, der medfører henholdsvis efterbetaling og tilbagebetaling af skat.

I § 13, stk. 1 og 2, i kontrolloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 278 af 25. august 1958, bestemmes det:

»Stk. 1. Den, der i svigagtig hensigt afgiver urigtige, ufuldstændige eller på anden

måde vildledende oplysninger til brug ved ansættelsen af sin egen eller en af ham repræsenteret skatteydere skattepligtige indkomst eller formue eller til brug ved beregningen af sin egen eller en af ham repræsenteret skatteydere indkomst- eller formueskat, straffes, hvadenten det offentlige har lidt tab derved eller ej, med bøde indtil 5 gange det beløb, der ved det svigagtige forhold er eller, såfremt oplysningerne var blevet taget til følge, ville være unddraget det offentlige, eller i særlig grove tilfælde med hæfte eller fængsel i indtil 2 år.

Stk. 2. Foreligger der ved et forhold som det foran ommeldte alene grov uagtsomhed, er straffen bøde indtil 3 gange det beløb, der ved forholdet er eller, såfremt oplysningerne var blevet taget til følge, ville være unddraget det offentlige.«

Efter det oplyste er det Ligningsdirektoratets praksis at fastsætte bøderne på grundlag af bruttoefterbetalingsbeløbet, jfr. herved også landsretssagfører J la Cour i tidsskriftet *Revision og Regnskabsvæsen*, 1948, s. 162-63. Denne praksis sås ikke at være i strid med ordlyden af § 13, og jeg kunne derfor ikke kritisere, at Ligningsdirektoratet ved de første opgørelser i nærværende sag fastsatte bøderne – herunder bøden til kommunen – i forhold til bruttoefterbetalingsbeløbet. Det kunne dernæst ikke give mig anledning til bemærkninger, at direktoratet ved opgørelsen i oktober 1959 ud fra en vurdering af A's subjektive forhold fandt at burde ændre beregningsgrundlaget for bøderne, således at de fastsattes på grundlag af nettoefterbetalingsbeløbet.

37. Kongeriget Danmarks Hypotekbanks behandling af en sag angående udbetaling af statslån. (J. nr. 296/60).

A klagede over, at Kongeriget Danmarks Hypotekbank havde udbetalt statslånene vedrørende et byggeri på matr. nr. 136 am m. fl. af Bangsbo uden at tage hensyn til en af arkitekt B til ham udstedt og af Hypotekbanken noteret transport på 15.000 kr. af de arkitekten tilkommende andele af statslånet. A anførte endvidere, at Hypotekbanken, uanset at den ved skrivelse af 25. april 1959 havde

underrettet ham om, at statslånene ville blive udbetalt med fradrag af hans tilgodehavende, senere – alene på grundlag af en erklæring fra arkitekten – havde udbetalt statslånene uden at respektere transporten.

Af det foreliggende fremgik det, at landsretssagfører C for arkitekt B og snedkermeister D i september 1955 ansøgte Hypotekbanken om reservation af kapitel V-A lån efter

lov af 14. april 1955 om byggeri med offentlig støtte til 4 stk. enfamilies-huse, som agtedes opført på ejendommen matr. nr. 136 an-aq, Bangsbo. Overensstemmende med andragendet blev reservation registreret af Hypotekbanken den 12. oktober 1955. Senere var tilsvarende reservation foretaget for et byggeri på matr. nr. 136 am samt på matr. nr. 171 c, således at det samlede byggeri omfattede ialt 10 enfamilies-huse. Byggelån blev optaget i Folkebanken for Frederikshavn og Omegn A/S.

Byggeriet påbegyndtes i begyndelsen af 1956, og den 18. juli 1956 udstedte B en skadesløs-transport til A, ved hvilken han »transporterer og endeligt overdrager 15.000 kr. af de mig tilkommende andele af statslånene« i ejendommene matr. nr. 136 am-aq samt matr. nr. 171 dc. Transporten udstedtes til sikkerhed for leverancer til byggeriet og noteredes af medbygherren, snedkermester D, ligesom den den 10. september 1956 blev noteret af Hypotekbanken.

Umiddelbart efter at transporten var udstedt, viste det sig, at B, der forestod byggeriet, og som havde skøde på parcelgrundene med undtagelse af matr. nr. 171 dc, var i økonomiske vanskeligheder. Under ledelse af landsretssagfører C afholdtes et møde med de i byggeriet interesserede, herunder Folkebanken og A. Resultatet blev, at B ved skøde af 8. august 1956 overdrog D sine halvparter i de 5 på daværende tidspunkt endnu ikke færdigbyggede ejendomme (matr. nr. 136 am-aq). For alle 5 ejendommens vedkommende var der som før nævnt reserveret statslån, og i skødet anførtes, at »overdragelse sker i anledning af at jeg ikke har kunnet opfylde de mig vedrørende byggeriet på de omhandlede parceller påtagne forpligtelser, således at jeg må udtræde af byggeriet«. Endvidere indeholdt skødet en erklæring fra B om, at han vedrørende byggeriet erkendte at skyldte D 12.000 kr., som var forfaldne til øjeblikkelig betaling. Efter skødet skulle der iøvrigt intet vederlag erlægges, bortset fra at D overtog de ejendommene påhvilende forpligtelser, herunder forpligtelserne ifølge de med sikkerhed i ejendommene til Folkebanken udstedte 5 ejerpantebreve à 50.000 kr.

Efter D's overtagelse af byggeriet blev der den 29. august 1956 afholdt et møde med A og en enkelt af de andre leverandører med henblik på færdiggørelsen af byggeriet. Efter

mødet meddelte A's advokat i skrivelse af 30. august 1956 landsretssagfører C, »som jeg havde ventet, indeholdt den af ... (B) afgivne transport ingensomhelst sikkerhed«.

I foråret 1959 viste det sig, at D ikke magtede færdiggørelsen af byggeriet. På dette tidspunkt var 8 ejendomme endnu ikke færdige til salg eller udleje, herunder ejendommene matr. nr. 136 ao-aq, og A, som sammen med nogle af de øvrige leverandører havde påtaget sig selvskyldnerkaution for byggelånene til matr. nr. 136 ao-aq samt for 5 i Folkebanken optagne lån vedrørende de øvrige 5 ejendomme, enedes derfor med sine medkautionister om at overtage de 8 ejendomme. Landsretssagfører C fik besked fra A og de øvrige kautionister om at hjemtage statslånene snarest muligt til afskrivning på Folkebankens tilgodehavende i henhold til lånene i de 8 huse. Under forhandlingerne herom omtalte A ikke, at han mente at have krav ifølge transporten af 18. juli 1956.

Den 11. april 1959 anmodede landsretssagfører C på D's vegne Hypotekbanken om udbetaling af statslånene, og i skrivelse af 25. april 1959 meddelte banken, at lånene var bevilget for ejendommene matr. nr. 136 an-aq med 17.200 kr. pr. ejendom, og at der af lånene ville blive anvist 15.000 kr. pr. hus til A. Genpart af denne skrivelse blev samme dag af banken tilsendt A.

Landsretssagfører C forespurgte herefter telefonisk Hypotekbanken, om transporten til A var annulleret, hvis der fra B fremskaffedes en erklæring om, at han ikke havde noget til gode hos bygherren. Som svar herpå blev det telefonisk meddelt landsretssagfører C, at 15.000 kr. af lånet ville blive udbetalt i henhold til transporten, medmindre der blev fremskaffet en erklæring fra A om, at han ikke ville gøre krav gældende i henhold til transporten, eller dokumentation for, at B ikke havde noget til gode vedrørende byggeriet. Folkebanken, hvem D havde meddelt fuldmagt til at modtage og kvittere for låneprovenuerne, fremsendte derefter de til statslånenes berigtigelse fornødne dokumenter samt en af B den 21. maj 1959 udstedt erklæring med følgende ordlyd:

»Underskrevne ... (B) har meddelt ... (A) transport på provenu af statslån vedrørende ejendommene matr. nr. 136 an, 136 ao, 136 ap og 136 aq og 136 am Bangsbo

under Frederikshavn købstads jorder med beløb kr. 15.000,00

Midt under byggeriet måtte jeg på grund af mine økonomiske forhold udtræde af byggeriet, som blev overdraget til ... (D), der har fuldført bygningerne og nu hjemtager de ham tilkommende statslån.

I denne anledning attesterer jeg på tro og love, at jeg ikke har noget som helst til gode hos ... (D) vedrørende nævnte byggeri, og at jeg heller ej, da jeg udtrådte af byggeriet, havde noget som helst til gode hos ... (D), tværtimod havde ... (D) penge til gode hos mig.«

Låneprovenuerne for såvidt angik de i erklæringen nævnte 5 ejendomme blev den 2. juni 1959 udbetalt til Folkebanken.

I mellemtiden var der den 6. maj 1959 i overensstemmelse med den mellem D på den ene side og A og hans medkautionister på den anden side truffede aftale udstedt skøde fra D på de ovennævnte 8 ejendomme, herunder matr. nr. 171 dc. Ifølge skødet skulle gevinst eller tab, som fremkom ved ejendommens salg, være for D's regning, og en eventuel gevinst skulle således afskrives på skødehavernes tilgodehavende hos D, som for A's vedkommende opgjordes til 14.000 kr.

I juni 1959 klagede A gennem sin advokat til Boligministeriet over Hypotekbanken, og ministeriet forelagde sagen for kammeradvokaten. Denne udtalte bl. a., at en transporthaver ikke kan opnå bedre ret, end transportgiveren har, jfr. gældslovens § 27, at det af de foreliggende oplysninger fremgik, at B intet krav havde i forbindelse med byggeriet, og at hans transport derfor måtte anses for at være værdiløs, hvilket A's advokat også tidligere havde været inde på i sin skrivelse af 30. august 1956. Endvidere anførte kammeradvokaten, at en betingelse for, at der kunne komme noget til udbetaling i henhold til transporten af 18. juli 1956, også var, at Folkebanken, som havde ydet byggelån til byggeriets gennemførelse, forinden blev dækket for sit tilgodehavende i henhold til de for byggelånet af B udstedte ejerpantebreve. Efter hvad Folkebanken havde meddelt kammeradvokaten telefonisk, gav den endelige opgørelse af mellemværendet det resultat, at banken havde et udækket krav for hvert enkelt hus' vedkommende, og også af denne grund var det efter kammeradvok-

katens opfattelse klart, at A ikke kunne støtte noget krav på transporten.

De fejl, der ved sagens behandling var sket fra Hypotekbankens side, nemlig dels fejlskriften om, at der ville blive udbetalt 15.000 kr. pr. hus, mens transporten alene vedrørte 15.000 kr. ialt, dels at man ikke havde underrettet A om, at lånene ville blive udbetalt til Folkebanken, kunne efter kammeradvokatens formening ikke begrunde noget erstatningskrav fra A's side, idet denne måtte antages at have været i ond tro, i den forstand at han på et meget tidligt tidspunkt havde været vidende om, dels at der var tale om en fejlskrivning, når banken omtalte mere end 15.000 kr. ialt, dels at transporten intet var værd.

Den 26. april 1960 udtalte ministeriet overfor A's advokat, at det i overensstemmelse med kammeradvokatens indstilling måtte afvise A's erstatningskrav, idet ministeriet samtidig beklagede de i Hypotekbanken skete ekspeditionsfejl.

A tilsendte mig herefter en genpart af en overenskomst af 18. september 1956, indgået på landsretssagfører C's kontor, mellem A og en anden leverandør på den ene side og D på den anden side, angående B's skyld for leverancer til byggeriet. I overenskomsten var det bl. a. anført, at A forbeholdt sig sine rettigheder i henhold til transporten af 18. juli 1956, »såfremt det måtte vise sig, at denne er noget værd«. Endvidere anførte A, at det var rigtigt, at han ikke under forhandlingerne i foråret 1959 havde omtalt transporten, men dette skyldtes bl. a., at landsretssagfører C var bekendt med hans forbehold i overenskomsten af 18. september 1956.

Jeg forelagde disse oplysninger for Boligministeriet, idet jeg samtidig bad oplyst, hvornår statslånene for såvidt angik matr. nr. 171 dc, der også omfattedes af transporten, var udbetalt, og på hvilket grundlag udbetalingen havde kunnet finde sted, uden at Hypotekbanken havde modtaget erklæring fra A om, at han frafaldt transporten, eller dokumentation for, at B ikke havde noget til gode vedrørende byggeriet.

Boligministeriet meddelte, at Hypotekbanken havde oplyst, at dette statslån var udbetalt til Folkebanken den 31. august 1957, og at Hypotekbanken havde erklæret, at der ved en ekspeditionsfejl ikke var taget hensyn

til A. På Boligministeriets forespørgsel havde Hypotekbanken oplyst, at bankens notering af transporter foregår ved at en genpart af transportdokumentet forsynes med noteringspåtegning og tilsendes anmelderen. Hypotekbanken noterer samtidig på forsiden af sagsreferatet under en dertil indrettet rubrik, at der er transport. Er flere sideløbende sager omfattet af transporten, noteres denne på og henlægges i en hoved- og udbetalingssag, og det bemærkes på forsiden af undersagernes referat, at der foreligger transport i hovedsagen. I hovedsagen findes tillige et skema, der viser de enkelte ekspeditioner i undersagerne, indtil statslånet er endeligt berigtiget. Efter Hypotekbankens oplysninger var nærværende sag så vidt man vidste den eneste, hvor dette system ikke havde virket tilfredsstillende.

Boligministeriet meddelte dernæst, at det påny havde forelagt sagen for kammeradvokaten, der forsåvidt angik transporten vedrørende matr. nr. 171 dc havde anført, at dette matrikelnummer ikke omfattedes af B's erklæring af 21. maj 1959 om, at han ikke, da han udtrådte af byggeriet, havde noget som helst til gode hos D. Ej heller omfattedes matr. nr. 171 dc af overdragelsen ved skødet af 8. august 1956 fra B til D. Af en tingbogsattest af 15. maj 1957, som kammeradvokaten ikke tidligere havde haft lejlighed til at se, fremgik det imidlertid, at D havde været ejer af ejendommen ifølge et skøde, lyst den 22. april 1954, og først ved skødet af 6. maj 1959 overdrog han ejendommen til A m. fl. Overensstemmende hermed var Hypotekbankens bevillingsskrivelse af 25. juni 1957 stilet til D, og lånet var ved skrivelse af 31. august s. å. udbetalt til Folkebanken i henhold til fuldmagt fra D.

På det tidspunkt da B udstedte transporten af 18. juli 1956 omfattende de ham tilkommende andele af statslånene i bl. a. matr. nr. 171 dc, var B således ikke ejer af denne ejendom, og transporten kunne derfor ikke efter kammeradvokatens opfattelse tillægges nogen retsvirkning som overdragelsesretshandel hverken i forholdet mellem B og A eller i forholdet mellem Hypotekbanken og A. I denne forbindelse bemærkede kammeradvokaten, at der intet var oplyst om, at B i anden egenskab end ejer, f. eks. i egenskab af entreprenør ved byggeriet, skulle have modtaget særskilt transport på statslånet.

Yderligere anførte kammeradvokaten, at selvom transporten af 18. juli 1956 havde været virksom forsåvidt angik matr. nr. 171 dc, og selvom B på det tidspunkt, da prove-nuet af statslånet kom til udbetaling, havde haft et tilgodehavende vedrørende byggeriet, ville tilsidesættelsen af transporten desuagtet ikke have påført A noget tab. Kammeradvokaten henviste herved til, at A sammen med nogle af de øvrige leverandører havde påtaget sig selvskyldnerkaution overfor Folkebanken bl. a. for lånet vedrørende byggeriet på matr. nr. 171 dc, og at den endelige opgørelse af mellemværendet med Folkebanken havde udvist, at banken havde et udækket krav på adskillige tusind kroner for hvert enkelt byggeris vedkommende. Selvom udbetalingen til Folkebanken havde fundet sted med urette, var A's tilsvær i egenskab af selvskyldnerkautionist således blevet reduceret tilsvarende.

Endelig anførte kammeradvokaten, at da transporten den 18. juli 1956 anmeldtes til notering, burde Hypotekbanken have givet meddelelse om, at notering ikke kunne finde sted forsåvidt angik matr. nr. 171 dc, men efter kammeradvokatens opfattelse kunne Hypotekbankens undladelse heraf ikke begrunde noget erstatningskrav for A, idet denne, inden han modtog transporten og lod denne fremsende gennem sin advokat, burde have forvisset sig om, at B havde kompetence til at foretage transporten. Hertil kom, at der som ovenfor anført overhovedet ikke var påført A noget økonomisk tab som følge af beløbets udbetaling til Folkebanken.

Boligministeriet udtalte dernæst, at det fremkomne ikke gav ministeriet anledning til yderligere bemærkninger, og at det påny beklagede de stedfundne ekspeditionsfejl. Endelig anførte ministeriet, at A ikke på grund af disse fejl kunne have et erstatningskrav mod Hypotekbanken.

Jeg anmodede herefter Hypotekbanken om at oplyse, hvorvidt transporten af 18. juli 1956 havde været noteret forsåvidt angik matr. nr. 136 am, idet jeg henviste til, at A ikke sås i lighed med bankens skrivelse af 25. april 1959 vedrørende matr. nr. 136 an-aq at have modtaget underretning om den forestående udbetaling af statslån vedrørende matr. nr. 136 am.

Hypotekbanken svarede, at transporten var noteret på sagen angående matr. nr. 136 am,

og at det var rigtigt, at der ikke i overensstemmelse med sædvanlig praksis var givet A meddelelse om statslånets udbetaling. Når dette – som i nærværende tilfælde – ikke sker, tager banken dog alligevel ved udbetaling af statslån hensyn til foreliggende transporter. Endvidere anførte Hypotekbanken, at dens personale var instrueret om, at der ved statslånenes udbetaling skal ske en nøje kontrol med, at udbetalingen finder sted til rette vedkommende, herunder eventuelle transporthavere, og at det nu yderligere var pålagt personalet at sørge for, at der i alle tilfælde gives underretning til eventuelle transporthavere om den forestående udbetaling samtidig med fremsendelsen af udkast til pantebrev. Videre oplyste banken, at ekspe-ditioner angående notering af transporter fremtidig passerer en overreferent, som til-lige underskriver noteringspåtegningerne.

Hvad specielt angik noteringen af trans-porten vedrørende matr. nr. 171 dc bemærkede banken, at noteringen var sket på grund-lag af den i overensstemmelse med modtaget anmeldelse om byggeri foretagne reservering af lånemidler i henhold til byggestøttelovens kapitel V-A til B og D, der begge havde un-derskrevet anmeldelsen. Lånesagens doku-menter var først modtaget i banken på et langt senere tidspunkt, og iøvrigt var B's transport godkendt – noteret – af D.

Jeg udtalte, at der var begået fejl ved, at Hypotekbanken ved udbetalingen den 31. august 1957 af statslånet vedrørende matr. nr. 171 dc ikke havde taget hensyn til transporten af 18. juli 1956, at ban-ken i skrivelsen af 25. april 1959 havde anført, at A ville få udbetalt 15.000 kr. af hvert af de i skrivelsen omhandlede stats-lån, at banken ikke i denne skrivelse havde oplyst, at statslånet vedrørende matr. nr. 136 am ville komme til udbetaling, og at banken ikke havde underrettet A om, at statslånene uanset det i skrivelsen af 25. april 1959 anførte uden afkortning ville blive udbetalt til Folkebanken, som det skete den 2. juni 1959.

Efter det foreliggende kunne jeg ikke kritisere ministeriets standpunkt, hvorefter Hypotekbankens fejlekspeditioner ikke kunne begrunde et erstatningskrav mod banken, men den endelige afgørelse heraf henhørte under domstolene.

Da banken nu havde ændret sin ekspe-ditionsform ved notering og havde pålagt personalet at sørge for, at der i alle til-fælde gives transporthavere underretning om udbetaling af statslån, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

38. *En polititjenestemand havde ikke iagttaget visse bestemmelser i retsplejelovens kap. 69 om ransagning. (J. nr. 828/59).*

A klagede over Københavns Politis behand-ling af en sag angående overtrædelse af told-loven. A henviste til, at politiet den 14. maj 1959 havde anholdt ham på hans arbejds-plads og ført ham til Politigården, ligesom politiet i overværelse af nogle af hans kolle-ger havde undersøgt hans garderobeskab i et omklædningsrum på arbejdspladsen.

Af det foreliggende fremgik det, at politiet den 13. maj 1959 modtog oplysning om, at A skulle have opbevaret ubanderolerede ciga-retter, og dagen efter tog en overpolitibetjent og en overtoldgjæst til A's arbejdsplads, hvor A blev gjort bekendt med sigtelsen og erklæret for anholdt. Ifølge overpolitibetjen-tens erklæring spurgte han A, om han havde

noget imod at vise sit garderobeskab. Dette indvilligede A straks i, og på vejen derhen spurgte overpolitibetjenten, om der var nogle af A's kolleger til stede ved garderobeskabet, hvilket A benægtede. Da A og overpolitibe-tjenten kom ind i den bygning, hvor garde-robekabet fandtes, traf de en mand, der var beskæftiget med rengøring; den pågældende var dog ikke inde i det lokale, hvor A's gar-derobeskab var, og han kom heller ikke der-ind i det korte øjeblik, hvor polititjeneste-manden beså A's skab. Da A havde lukket skabet op, kunne overpolitibetjenten straks se, at det var tomt, bortset fra at der hang en jakke; han så derfor ikke anledning til at fo-retage ransagning af skabet og gjorde derfor

ikke A bekendt med reglen om tilkaldelse af vidner ved ransagning, ligesom han intet anførte i den senere udfærdigede rapport.

Overtoldassistenten oplyste, at A, forinden han skulle føres til Politigården, havde ønsket at blive klædt om, og at han, for at dette kunne ske så diskret som muligt, ikke var fulgt med A og overpolitibetjenten ind i omklædningsrummet. Der havde ikke mellem ham og overpolitibetjenten været nogen aftale om, at man skulle undersøge A's garderobeskab.

Ca. kl. 12,30 blev A ført til Politigården, hvor han afgav forklaring, og kl. 15,20 blev han løsladt.

Statsadvokaten for 2. statsadvokatur i København udtalte, at ethvert eftersyn af bolig, rum, gemmer eller personer i det i retsplejelovens kap. 69 angivne øjemed må anses for at være en ransagning, uanset hvor indgående eftersynet foretages i hvert enkelt tilfælde. Efter statsadvokatens opfattelse er det ikke muligt at opstille en tilstrækkelig klar afgrænsning mellem et eftersyn som det foreliggende, der kan betegnes som en frivillig åbning af gemmer uden en efterfølgende undersøgelse, og et egentligt eftersyn, der kræver iagttagelse af reglerne i retsplejelovens kap. 69 om ransagning.

Statsadvokaten udtalte dernæst, at efter det oplyste havde betingelserne i retsplejelovent været til stede for ransagning, idet A havde givet sit samtykke hertil. Overpolitibetjenten burde have sikret sig A's udtrykkelige samtykke til at undlade at tilkalde vidner, ligesom der i rapporten burde have været optaget en bemærkning om samtykket og resultatet af ransagningen. Endelig udtalte statsadvokaten, at der ikke sås at være grundlag for at kritisere, at politiet havde anholdt A.

Rigsadvokaten udtalte, at det foretagne eftersyn af garderobeskabet måtte anses for en ransagning.

Politidirektøren anførte, at eftersynet af

garderobeskabet måtte betragtes som en ransagning, og at overpolitibetjenten derfor burde have sikret sig A's udtrykkelige samtykke til, at der ikke blev tilkaldt vidner. Endvidere burde der i rapporten have været optaget en bemærkning om dette samtykke og om resultatet af ransagningen. Politidirektøren meddelte dernæst, at han havde tilkendegivet sin opfattelse overfor overpolitibetjenten, ligesom personalet ville blive yderligere instrueret med den anledning sagen havde givet.

Endelig udtalte politidirektøren, at ansvaret for undersøgelsen den 14. maj 1959 alene påhvilede politiet, og Departementet for Told- og Forbrugsafgifter tiltrådte denne opfattelse.

Rigspolitichefen henholdt sig til politidirektørens udtalelse.

Den 7. april 1961 udtalte jeg, at jeg efter det foreliggende ikke kunne kritisere, at politiet anholdt A den 14. maj 1959 og førte ham til Politigården.

Forsåvidt angik eftersynet i garderobeskabet udtalte jeg, at denne undersøgelse var en ransagning, der omfattes af retsplejelovens kap. 69. Da A efter det oplyste havde givet samtykke til, at overpolitibetjenten så skabet, var betingelserne for at foretage ransagningen opfyldt. Overpolitibetjenten burde dog i rapporten have udfærdiget en beretning om ransagningen, jfr. retsplejelovens § 760, stk. 6, ligesom han i overensstemmelse med retsplejelovens § 759, stk. 3, burde have spurgt A, om han ønskede, at der blev tilkaldt to vidner til at overvære ransagningen, og såfremt A havde givet afkald herpå, skulle han have gjort en bemærkning herom i rapporten.

Endelig bemærkede jeg, at jeg efter det oplyste måtte antage, at ingen af A's kolleger overværede undersøgelsen af garderobeskabet.

39. *Invalideforsikringsretten og Direktoratet for Sygekassevæsenets behandling af en sag gav på enkelte punkter anledning til kritik. – Invalideforsikringsretten har truffet foranstaltninger for at undgå, at sagsbehandlingen af sideløbende ansøgninger om forskellige ydelser forsinkes. (J. nr. 552/59).*

I september 1959 klagede fru A, som i april 1958 havde været udsat for et færdselsuheld, hvorved hun mistede højre underben, over,

at Invalideforsikringsretten ikke havde truffet afgørelse vedrørende et af hende i 1958 indgivet andragende om fritagelse for afgift af

samt lån til køb af et automobil. A anførte, at hendes arbejdsgiver havde meddelt, at stillingen stod hende åben, hvis hun kunne tiltræde den 15. december 1958, og dette havde A oplyst Invalideforsikringsretten om.

Af akterne fremgik det, at A den 29. maj 1958 indgav begæring om invalidepension, og at begæringen af vedkommende sogneråd blev fremsendt til Direktoratet for Sygekassevæsenet, hvor den blev modtaget den 6. juni 1958. Med ansøgningen fulgte ikke den i den dagældende folkeforsikringslovs § 46, stk. 3, omhandlede lægeerklæring, som det påhvilede den, der fremsendte en begæring om invalidepension, at fremskaffe samtidig med begæringens indgivelse.

I skrivelser af 16. juni, 12. juli og 2. august 1958 erindrede direktoratet A om fremskaffelsen af lægeerklæringen, og den 7. august 1958 svarede A's moder, at lægen ikke på nuværende tidspunkt kunne afgive en erklæring om invaliditet, da han ikke mente, pensionen kunne bevilges. Samtidig spurgte moderen, om A kunne opnå hjælp til anskaffelse af en bil.

Den 23. august 1958 modtog direktoratet en ansøgning fra A om hjælp til anskaffelse af en underbensprotese, og i begyndelsen af september 1958 anmodede Invalideforsikringsretten det sygehus, hvor A havde været indlagt, om en erklæring. Sygehuset svarede den 11. september 1958, og 2 dage efter modtog retten en af A den 1. september 1958 dateret skrivelse, hvori hun ansøgte om tilladelse til at anskaffe et automobil uden at erlægge omsætningsafgift, ligesom hun spurgte, om der kunne ydes lån til anskaffelsen.

Den 17. september 1958 blev sagen overgivet til rettens autoafdeling, hvor der blev oprettet autosag. I denne forbindelse oplyste retten at der, når der indgår en skrivelse om autohjælp, bliver oprettet en autosag med særskilt nummer. Dette betyder blot, at der er et sagsnummer, hvorunder spørgsmålet kan behandles. Det er almindelig praksis i retten, at man efter en skriftlig forespørgsel om autohjælp forlanger ansøgning på særlige skemaer, hvorved man opnår forskellige vigtige oplysninger, herunder en udtalelse fra det sociale udvalg og en arbejdsgivererklæring. Yderligere havde A spurgt, om hun havde adgang til at søge lån til anskaffelse af bil, og en sådan ansøgning skal indgives bl. a. gennem sygekassen for at få konstateret, om

pågældende er invalideforsikret. Retten beklagede dernæst, at sagen, inden man i autoafdelingen kunne ekspedere skrivelse til A om indsendelse af formel ansøgning, blev rekvireret til ekspedition i andre kontorer.

Det var herved oplyst, at sagen den 30. september 1958 blev uddelt til en sekretær i retten med henblik på behandling af ansøgningen om hjælp til anskaffelse af protesen. Denne sag blev få dage efter afgivet til en af rettens læger, og den 4. november 1958 bevilgede retten A hjælpen, idet retten samtidig tog forbehold, for så vidt A i anledning af færdselsuheldet måtte opnå erstatning.

Efter at sagen havde været i Direktoratet for Sygekassevæsenet, der skulle behandle den eventuelle erstatningssag, kom den atter til autoafdelingen, hvor der blev udfærdiget koncept til skrivelse til A om at indsende formel ansøgning om autohjælp. Inden skrivelseren var afgået, modtog retten den 12. december 1958 en af A gennem Motorudvalget for invaliderede indsendt ansøgning på de forekrevne skemaer om hjælp af invalideforsikringsfonden til køb af et automobil samt om fritagelse for erlæggelse af omsætningsafgift. Sammen med ansøgningen indsendtes en erklæring af 14. november 1958 fra A's tidligere arbejdsgiver, hvorefter hun kunne forvente genansættelse, såfremt hun fik ordnet transportspørgsmålet, således at hun kunne være på arbejdspladsen i den normale arbejdstid, og kunne tiltræde den 15. december 1958.

Uanset modtagelsen af ansøgningen sendte retten A den 15. december 1958 den førnævnte skrivelse om indsendelse af en formel ansøgning om autohjælp, og den 19. december 1958 blev sagen rekvireret af direktoratet, som havde noteret den frem med hensyn til spørgsmålet om indsendelse af lægeerklæring vedrørende A's ansøgning om invalidepension.

Den 22. december 1958 meddelte A, at hun allerede havde indsendt ansøgning om autohjælp gennem Motorudvalget.

Sagen blev herefter atter overladt til autoafdelingen, som den 13. januar 1959 forgæves søgte telefonisk forbindelse med A's tidligere arbejdsgiver. Ved en telefonsamtale den 17. januar 1959 med arbejdsgiveren blev det oplyst, at han den 15. december 1958 havde antaget en anden bogholderske.

Den 23. januar 1959 blev det resolveret, at

autosagen skulle godkendes af direktoratet og derefter til lægeskøn. Sagen blev derfor oversendt til direktoratet, som den 5. februar 1959 meddelte A, at autosagen var godkendt og sagen overladt til Invalideforsikringsretten.

Den 10. februar 1959 afgav retslægen skøn i sagen, som derefter sendtes til autoafdelingen, hvor det den 19. februar blev resolveret, at der skulle indhentes yderligere oplysninger fra A om hendes erhvervsmæssige stilling. Koncept til skrivelse herom blev udarbejdet få dage senere, og den 4. marts 1959 blev skrivelsen afsendt.

I skrivelse af 9. marts 1959 svarede A, at hun ikke havde noget arbejde, og at hun ikke kunne søge noget, så længe transportspørgsmålet ikke var løst. A mente, at hun, så snart hun fik et automobil, kunne få sin gamle stilling igen eller andet kontorarbejde.

Sagen blev påny oversendt til direktoratet, som den 13. marts 1959 anmodede den bandagist, der havde leveret A's protese, om prisen på denne.

Den 17. marts 1959 indgik sagen atter til autoafdelingen, hvor det den 1. april 1959 blev resolveret, at autohjælp måtte afhænge af, om A kunne dokumentere tilbud om arbejde. Den 8. april 1959 blev der udarbejdet koncept til en skrivelse til A herom, og den 12. april 1959 blev skrivelsen sendt til omskrivning.

Skrivelsen blev imidlertid ikke afsendt, da sagen den 15. april 1959 atter blev rekvireret af direktoratet med henblik på invalidepensionssagen. I skrivelse af 25. april 1959 erindrede direktoratet A om, at det var nødvendigt, at der indsendtes en lægeerklæring, for at pensionssagen kunne behandles.

På min forespørgsel om, hvorfor direktoratet først den 25. april 1959 påny erindrede A om indsendelsen af lægeerklæringen til pensionssagen, udtalte direktoratet, at det efter modtagelsen af skrivelsen af 7. august 1958 fra A's moder med meddelelsen om, at lægen ikke mente, at pensionen kunne bevilges, skulle have henlagt pensionssagen og givet A meddelelse herom. Inden dette kunne foretages, indgik den 23. august 1958 ansøgningen vedrørende protesen, og da sager om helbredsforanstaltninger efter aftale med Invalideforsikringsretten skal behandles forud for invalidepensionssager, oversendtes sagen til behandling i retten med henblik på spørgs-

målet om hjælp hertil og til anskaffelse af automobil. I den derefter følgende tid passerede sagen vel direktoratets begæringsafdeling, men blev hver gang rekvireret til brug andetsteds, før afgørelse blev truffet angående spørgsmålet om endelig henlæggelse af den tidligere rejste pensionssag.

Da sagen i april 1959 ved revision af den i direktoratet førte protokol over ikke afsluttede invalidepensionssager påny blev oversendt til begæringsafdelingen og det af A's skrivelse af 9. marts 1959 fremgik, at hun endnu – henimod 1 år efter ulykkestilfældet – ikke var kommet i arbejde og der således måtte være sandsynlighed for, at der skulle kunne tilkendes hende invalidepension, sendte direktoratet A skrivelsen af 25. april 1959. Direktoratet bemærkede herved, at man forinden havde konfereret med retten angående muligheden for at benytte den tidligere til brug ved autosagen indsendte lægeerklæring, men at retten ønskede den til brug for behandlingen af pensionssagen foreskrevne lægeerklæringsformular, hvis pensionssagen ønskedes viderebehandlet.

Den 2. maj 1959 indgik lægeerklæringen, og den følgende tid var sagen uddelt til erstatningsafdelingen, som den 6. juni 1959 sendte A's advokat en skrivelse angående det regreskrav, som invalideforsikringsfonden ønskede nedlagt i sagen mod den anden part i færdselssagen. Den 18. juni 1959 godkendte direktoratets begæringsafdeling pensionssagen, som samtidig blev oversendt til Invalideforsikringsretten til behandling, idet afdelingen angav den 29. maj 1959 som begæringsdato.

Sagen blev imidlertid den 29. juni 1959 af retten atter oversendt til begæringsafdelingen. På min forespørgsel oplyste direktoratet, at dette skyldtes, at begæringsafdelingens navn i behandlingsrubrikken på sagsomslaget stadig »stod åbent« (afdelingens mærke må ikke slettes på omslaget, før sagen er færdigbehandlet dér, for at ikke sagen fejlagtigt skal gå på arkiv). Sagen blev umiddelbart efter overgivet til erstatningsafdelingen, hvor den beroede til 1. september 1959. Det fremgik af sagsomslaget, at den pågældende medarbejder, formentlig på tidspunktet for afsendelsen af skrivelsen af 6. juni 1959, havde sat sit navn på sagen (stop-seddel) for at kunne »følge« sagen, eventuelt få den erindret frem, og at den derfor

af journalkontoret blev tilbageleveret ham. Han havde på tidspunktet for tilbageleveringen ferie til 18. juli, og det var ikke længere muligt at sige, hvor sagen havde beroet, idet den pågældende ikke mente ved sin hjemkomst at have fået sagen, og de, der i hans ferie passede hans arbejde, ikke kendte til sagen, endstige kunne tænkes at have haft den liggende til 1. september.

Den 1. september 1959 modtog retten en skrivelse fra formanden for Landsforeningen af Vanføre's Silkeborg afdeling, der erindrede om sagen vedrørende autohjælp. Sagen blev herefter påny oversendt til autoafdelingen, som den 11. september 1959 med en beklagelse af den sene besvarelse sendte A den skrivelse angående dokumentation af arbejdstilbud, som den 12. april 1959 havde været sendt til omskrivning.

I skrivelse af 19. september 1959 meddelte A retten, at hun fra 1. oktober 1959 kunne tiltræde en stilling igen hos sin tidligere arbejdsgiver, og bad derfor om, at ansøgningen om autohjælp måtte blive behandlet snarest muligt, da det var en forudsætning for, at hun kunne beholde dette arbejde, at hun havde et automobil til sin daglige befordring.

Invalideforsikringsretten foranledigede, at A den 15. oktober 1959 blev undersøgt af en speciallæge i ortopædi, som dagen efter afgav erklæring, hvorefter A som kontorassistent måtte anses for fuldt arbejdsdygtig. I erklæringen var det endvidere anført, at A den 1. oktober 1959 havde genoptaget sit arbejde, idet hun, der ikke kunne gå til rutebilen, klarede transporten til og fra arbejdet i lejet bil.

Sagen blev herefter behandlet af rettslæger, og på et møde i retten den 11. november 1959 besluttedes det at tilbyde A et lån på 10.000 kr. mod underpant i automobilet samt godtgørelse af halvdelen af omsætningsafgiften. A blev få dage efter underrettet herom og accepterede den 18. november lånetilbudet.

I den følgende tid godkendte retten slutsedlen vedrørende A's køb af et automobil og fik tinglyst et pantebrev i dette, ligesom retten den 22. marts 1960 bevilgede en ansøgning fra A om fritagelse for at erlægge vægtafgift af automobilet.

På et møde den 8. april 1960 afsagde retten kendelse, hvorefter A var berettiget

til invalidepension for tiden fra indgivelsen af andragende herom og indtil udgangen af september 1959.

Da direktoratet havde angivet begæringssdatoen som den 29. maj 1959, blev kommunen underrettet om, at invalidepensionen kunne udbetales fra denne dato. I skrivelse af 19. juli 1960 til mig anførte A, at hun mente at have krav på pensionen fra 29. maj 1958 at regne, på hvilken dato hendes andragende om invalidepension var indgivet til kommunen. Jeg oversendte skrivelserne til retten, hvorefter direktoratet overfor mig udtalte, at det var en beklagelig fejl, at begæringssafdelingen havde anført den 29. maj 1959 som begæringssdato. Det skulle efter gældende regler, hvorefter en begæring, hvis lægeundersøgelsen har fundet sted efter datoen for modtagelsen af begæringen i kommunen, betragtes som indgivet på tidspunktet for lægeundersøgelsen, have været den 28. april 1959. Kommunen og A var underrettet herom.

Invalideforsikringsretten udtalte, at der havde været flere sideløbende ekspeditioner, der givet havde måttet sinke sagens behandling, et forhold, der syntes at kunne motivere, at man gik over til oprettelse af særlige sager for de enkelte arter af ydelser. Dette var tidligere overvejet, men man havde skønnet det umuligt at realisere, idet man ved ekspeditionerne angående de enkelte ydelser er nødt til at følge gangen i de andre ekspeditioner og ved afgørelserne støtte sig til bl. a. de i sagen beroende lægeerklæringer, oplysninger fra kommuner og sygekasser m. v., og det ville i praksis være uigennemførligt at have genparter eller fotokopier af akterne, herunder referater og indstillinger, i de således sideløbende sager. Retten måtte derfor mene fortsat at være nødt til at behandle spørgsmålene angående de forskellige ydelser på samme sag, hvilket givet måtte virke sinkende, men man ville søge, hvor der var tale om sager, der både skulle behandles i Direktoratet for Sygekassevæsenet og i retten ved samarbejde med direktoratet at fremskynde behandlingen af de forskellige ekspeditioner mest muligt.

Retten tilføjede, at den havde udsendt instruks til sit personale om, at sekretæren, der har sagen under behandling, i de tilfælde, hvor der er sideløbende ekspeditioner, skal forelægge sagen for kontorcheffsleddet til

afgørelse af, hvilke ekspeditioner der fortrinsvis skal behandles.

Jeg anmodede herefter den 11. november 1960 retten om en udtalelse om, hvorvidt det ville være muligt at fremskynde behandlingen af sager, hvori der også var ekspeditioner i erstatningsafdelingen, ved at denne afdeling betjente sig af fotokopier af de for afdelingen relevante akter, således at det ikke blev nødvendigt for hver ekspedition i erstatningsafdelingen at standse ekspeditionen i de afdelinger, der behandler ansøgningerne om de enkelte ydelser.

Jeg bad dernæst oplyst, om der ville kunne tilvejebringes en ordning, hvorved det sikredes, at en igangværende ekspedition i en af rettens eller Direktoratet for Sygekassevæsenets afdelinger afsluttedes, før sagen efter rekvirering blev afgivet til en anden afdeling eller et andet kontor.

Retten udtalte derefter den 15. februar 1961, at den hidtil var vejet tilbage for en ordning, hvorved de forskellige ekspeditioner udskilles til særlige sager, dels på grund af bekostningen, dels fordi det i det hele taget er uoverskueligt, hvor stort et arbejde en sådan ordning vil medføre for institutionen.

Besvarelsen af min forespørgsel havde berøet på overvejelser i forbindelse med de ændringer, som ikrafttrædelsen af lov om revallidering samt lov om invalide- og folkepension medførte. Specielt ved den sidste lovs ikrafttræden i sin helhed pr. 1. april 1961 vil det af Direktoratet for Sygekassevæsenet hidtil udførte arbejde i forbindelse med invalidepensionssager, helbredsmæssige og erhvervmæssige sager m. v. ophøre og overgå til retten. Direktoratets arbejde i denne forbindelse har i væsentlig grad drejet sig om undersøgelse af ansøgernes forsikringsforhold, men fra 1. april 1961 at regne bortfalder dette. Forsinkelser, som samarbejdet mellem de to institutioner ikke har kunnet undgå at medføre, kan da bringes til ophør.

Når man har næret betænkeligheder ved gennemførelsen af en udskillelse af sagerne, står det i forbindelse med, at man må regne med oprettelse af yderligere sager til ekspedition i rettens kontorer på 10.000-15.000 sager årlig; en sådan forøgelse af arbejdet kan også i sig selv medføre forsinkelser i sagerens behandling.

Efter den anledning min skrivelse havde givet, ville retten fra 1. april 1961 gennem-

føre en ordning, således at der foretages en udskillelse fra en eventuelt løbende hovedsag af de andragender, der herefter indgår til Invalideforsikringsretten, og man vil herefter forsøge, om en sådan ordning kan medføre en kortere ekspeditionstid og forhindre, at flere sideløbende ekspeditioner forsinkes derved, at de behandles på samme sag.

Jeg udtalte herefter, at behandlingen af autohjælpssagen efter det foreliggende havde taget for lang tid. Uanset det af Invalideforsikringsretten anførte om vanskelighederne ved de sideløbende ekspeditioner i sagen såvel i retten som i Direktoratet for Sygekassevæsenet måtte jeg finde det beklageligt, at autoafdelingen ikke allerede i september 1958 fik underrettet A om, at andragendet skulle indgives på særligt skema. Jeg fandt det dernæst kritisabelt, at den i april 1959 i koncept foreliggende skrivelse til A angående nødvendigheden af, at hun dokumenterede at have tilbud om arbejde, først blev afsendt den 11. september 1959, efter at retten gennem skrivelsen fra Landsforeningen af Vanføres Silkeborg afdeling var blevet erindret om sagen. Jeg måtte endvidere, når hensås til det indtil da allerede passerede, anse det for uheldigt, at sagen i tiden fra begyndelsen af juli 1959 til 1. september 1959 uden særlig grund havde henligget uden ekspedition i Direktoratet for Sygekassevæsenet.

Jeg tilføjede, at det ikke kunne give mig anledning til bemærkninger, at autohjælpssagen ikke var afsluttet inden 15. december 1958, til hvilket tidspunkt A's arbejdsgiver oprindeligt havde sat frist for at genansætte hende, idet A's formelle ansøgning først indgik til retten den 12. december 1958. Jeg kunne dernæst ikke, når bortsås fra den af direktoratets begæringsafdeling begåede, men senere rettede, fejl vedrørende fastsættelsen af begæringsdatoen, kritisere behandlingen af invalidepensionssagen.

Da Invalideforsikringsretten nu havde taget skridt til ved en ændret forretningsgang at søge i fremtiden at undgå forsinkelser i sagsbehandlingen som de i nærværende sag foreliggende, fandt jeg at kunne undlade at foretage videre i sagen.

40. *Børn og unges midlertidige anbringelse på en særlig afdeling på Sundholm. Henstillet til Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen, at det holder sig løbende orienteret om varigheden af anbringelserne. – Da Københavns Børne- og Ungdomsværn i november 1959 overfor Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen havde ytret betænkelighed ved forholdene, burde dette straks have ladet foretage en besigtigelse. (J. nr. 493/60).*

Den 9. maj 1961 tilskrev jeg landsretssagfører Erik M. Goldschmidt, Nørregade 33, K., således:

»I skrivelse af 4. juni 1960 har De som advokat for en kreds af pårørende til børn, som i maj måned 1960 havde været anbragt på arbejdsanstalten (nu forsorgshjemmet) Sundholm i København, klaget over direktøren for børne- og ungdomsforsorgen.

For det første har De gjort gældende, at det er i strid med forsorgsloven at anvende Sundholm til opholdssted for børn, og at Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen forlængst burde have nedlagt forbud herimod. Dernæst har De anført, at direktoratet groft har tilsidesat sin tilsynspligt ifølge forsorgslovens § 156 ved at tolerere, at Sundholm i ca. 2 år i realiteten har tjent som fængsel for børn, uden at foretage skridt til ændring af lokaliteternes indretning og forholdene iøvrigt til opfyldelse af mindstemålet af de krav, som må stilles til opdragelseshjem under børne- og ungdomsforsorgen.

Vedrørende forholdene på Sundholm har De anført, at 4 af Deres klienter, som ca. 14 dage før ved besøg hos børnene havde haft lejlighed til at se forholdene, samstemmende havde udtalt, at børnene var anbragt i eneceller under fængselslignende forhold og blev behandlet som fanger.

Som begrundelse for Deres anbringende om, at det er ulovligt at anvende Sundholm som opholdssted for børn, har De anført, at det af forsorgslovens § 157 fremgår, at opdragelseshjem skal have offentlig anerkendelse, som gives af socialministeren efter indstilling fra direktøren for børne- og ungdomsforsorgen. I §§ 136, stk. 2, og 137, stk. 2, er udtømmende opregnet de kategorier af opdragelseshjem, som i henhold til § 157, stk. 1 og 2, kan forvente anerkendelse som *varigt* anbringelsessted for børn, der er fjernet fra hjemmet.

Med hensyn til *foreløbig* anbringelse af børn har De henvist til, at det i forsorgslovens § 138, stk. 2, bestemmes, at et barn,

hvis det ikke straks kan anbringes som af børneværnsudvalget besluttet, skal anbringes i et opdragelseshjem, der er beregnet til foreløbige anbringelser eller på anden hensigtsmæssig måde. Da Sundholm ikke er et anerkendt opdragelseshjem, bliver spørgsmålet efter Deres opfattelse alene, om ordene »eller på anden hensigtsmæssig måde« i § 138, stk. 2, kan berettigede myndighederne til at anvende Sundholm som gennemgangshjem for børn. Dette måtte De under hensyn til oplysningerne om lokaliteterne og forholdene på Sundholm bestride. De fandt, at selv den største pladsmangel ikke efter rent nødretilige betragtninger kunne berettigede, at børn blev sat i enecelle på Sundholm, og De henviste i denne forbindelse til, at det ifølge forsorgslovens § 157, stk. 4, er forbudt at have opdragelseshjem i forbindelse med arbejdsanstalter.

Med hensyn til Deres anbringende om, at direktoratet har forsømt sin tilsynspligt, har De anført, at direktøren for børne- og ungdomsforsorgen ifølge forsorgslovens § 156 har overtilsynet med, at forsorgen for børn anbragt udenfor hjemmet gennemføres på den mest hensigtsmæssige måde. Direktøren skal i det i bestemmelsen fastsatte omfang tilse eller lade tilse de anerkendte opdragelseshjem og andre anbringelsessteder for børn. De mener ikke, at direktoratet kan have tilset lokalerne på Sundholm, da dette nødvendigvis måtte have medført væsentlige ændringer af forholdene. Direktøren har derfor efter Deres opfattelse ansvar for de tilstande, der har hersket på Sundholm, et ansvar som han må dele med borgmesteren for magistratens 3. afdeling, hvorunder Sundholm sorterer.

Endelig har De henvist til en række artikler, ledere og læserbreve i BT i tiden 24. maj–2. juni 1960, hvori forholdene på Sundholm er blevet fremdraget og kritiseret.

Den 10. juni 1960 beså jeg lokalerne på Sundholm, og den 15. s. m. anmodede jeg Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen og Socialministeriet om udtalelser.

Socialministeriet har den 12. januar 1961 sendt mig en udtalelse tilligemed en redegørelse af 21. oktober 1960 fra direktoratet. Med redegørelsen fulgte to skrivelser af 1. juli og 13. september 1960 fra Københavns magistrats 3. afdeling (børneværnet), hvori tillige henvistes til to af magistratens henholdsvis den 30. juni og den 22. august 1960 til det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn afgivne erklæringer. Jeg har senere modtaget en supplerende udtalelse af 25. februar 1961 fra Socialministeriet og den 27. s. m. haft en samtale med borgmester Urban Hansen, magistrats 3. afdeling, som den 1. marts 1961 har sendt mig en udtalelse.

Den 8. marts 1961 har to af mine medarbejdere besigtiget lokalerne på Sundholm, og efter at jeg har modtaget supplerende udtalelse af 10. marts 1961 fra borgmesteren, har jeg den 22. s. m. haft en samtale med direktøren for børne- og ungdomsforsorgen, H. Horsten, og direktoratets pædagogisk-psykologiske konsulent, cand. psych. P. W. Perch.

Det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn er blevet holdt orienteret om min undersøgelse.

Under A redegør jeg for de indhentede udtalelser og oplysninger, og under B fremsetter jeg mine bemærkninger.

A. De indhentede udtalelser og oplysninger.

I det følgende redegøres under a. for de indhentede oplysninger om lokaleforholdene på Sundholm, under b. for de statistiske oplysninger om anbringelserne og under c. for de afgivne udtalelser iøvrigt.

a. Lokaleforholdene m. v. på Sundholm

Af de indhentede oplysninger fremgår, at Sundholm i januar 1945 stillede to værelser i bygning I til rådighed for Københavns Børneværn. Baggrunden var børneværnets manglende muligheder for på daværende tidspunkt (den politiløse tid) at transportere unge, der om natten blev antruffet af vagtværnet, og som omgående skulle anbringes, til den institution, hvor de skulle have ophold. Inden man fra børneværnets side benyttede de to værelser, forelagde man planen for Landsnævnet for Børneforsorg og den daværende Overinspektion for Børneforsorgen (nu direktoratet). Ingen af disse myn-

digheder havde ifølge magistraten noget at erindre mod benyttelsen af værelserne, under forudsætning af at opholdet for de unge ikke strakte sig ud over 24 timer.

Direktoratet har oplyst, at det i overinspektionens akter har fundet en skrivelse af 29. januar 1945 fra magistratens 3. afdeling, der meddelte, at man havde truffet det arrangement med Sundholm, at unge mænd i alderen 14-18 år, der anholdtes eller optoges som hjemløse om natten, ville kunne anbringes dér, indtil deres forhold nærmere kunne undersøges i børneværnskontoret. Det anførtes i skrивelsen, at de pågældende ville blive anbragt i en lukket afdeling, der ikke havde forbindelse med de øvrige afdelinger på Sundholm, og at den omhandlede undersøgelse ville blive foretaget straks dagen efter anbringelsen, således at opholdet på Sundholm ikke ville komme til at strække sig ud over et døgn. I skrивelsen oplystes yderligere, at der for unge piger i alderen 14-18 år fortrinsvis ville blive søgt anbringelse på det af foreningen Unge Kvinders Vel drevne hjem i Kroghsgade, subsidiært på samme måde som for drengene.

Overinspektionen lod aflægge inspektionsbesøg på Sundholm og hjemmet i Kroghsgade, og i en erklæring af 24. februar 1945 udtalte den pågældende nu afdøde inspektør:

»I anledning af indlagte sag har jeg aflagt besøg på Sundholm og Kroghsgade 1 og har beset de til rådighed stående værelser.

På Sundholm er der i tvangsarbejdsafdelingen for kvinder stillet to værelser til rådighed, som hver har plads til to unge. Værelserne er høje, lyse og luftige og har et rumfang på ca. $2,5 \times 4 \times 3 = 30 \text{ m}^3$. Gulvarealet 10 m^2 . I hvert værelse står to opredte senge, smukke stålørssenge med spiralbund og rigelig med heluldne tæpper. I hvert værelse findes vaskekumme, centralvarme. Der er jernstænger for vinduerne.

De to værelser ligger overfor hinanden på hver sin side af en bred gang, inderst i gangen, og det er egentlig tænkt således, at det ene værelse er til drenge, det andet til piger, men kan jo iøvrigt anvendes efter behov.

...«

Den 9. august 1945 modtog overinspektionen underretning fra Københavns Børneværn om en forhøjelse af taksten for anbringelse af store drenge for natten på Sundholm, idet børneværnet samtidig anførte, at man endnu

i nogen tid måtte anvende denne anbringelsesmetode.

På grundlag heraf blev sagen henlagt, så vidt det ifølge direktoratet kan ses, fordi man på daværende tidspunkt regnede med, at det drejede sig om en rent forbigående nødforanstaltning, som i løbet af kort tid ville opføre.

Ifølge magistraten lykkedes det i al almindelighed at overholde 24 timers fristen indtil 1953. De vanskelige pladsforhold på institutioner for elever over 14 år i tiden derefter medførte, at visse elevers ophold på Sundholm efterhånden blev af noget længere varighed end ønskeligt.

I de senere år steg antallet af anbragte elever på Sundholm betydeligt, bl. a. fordi mange bortrømte elever fra provinsens børneværn antræffes under politieftersøgning i København. Disse pågribelser sker hyppigst i nattetimerne, hvorfor børnene tidligere måtte overnatte i politiets vagtlokaler under uforsvarlige forhold. I juni 1957 spurgte politiet magistraten, om man kunne bistå med midlertidigt logi for disse elever, indtil de kunne tilbageføres til, hvor de kom fra. Der blev herefter etableret den ordning, at politiet ved direkte henvendelse til Sundholm kunne anbringe bortrømte børneværns elever over 14 år til overnatning, indtil transporten kunne finde sted den følgende dag.

Med hensyn til børn under 14 år blev der endvidere truffet den ordning, at politiet for drengenes vedkommende retter direkte henvendelse til optagelseshjemmet Emdrupgård, og for pigernes til optagelseshjemmet Frederiksholm om midlertidig anbringelse. Ordningen er skabt under den forudsætning, at tilbageførelsen af eleverne foretages af politiet uden udsættelse af nogen art, og således, at eleverne ikke betragtes som overgivet til Københavns Børneværn.

I en række andre tilfælde anbringes eleverne på Sundholm af Københavns Børneværn efter direkte anmodning fra et provinsbørneværn, uden at politiet iøvrigt er indblandet i sagen.

Yderligere har magistraten anført, at der anbringes såvel kriminelle som ikke-kriminelle unge på Sundholm. For de sidstnævnte vedkommende har magistraten henvist til, at tvangssituationer kan opstå for børneværnet derved, at forældrene giver op overfor den

unges vanskeligheder og insisterer på en omgående anbringelse. Man har i børneværnet hidtil følt det som en pligt at træde til i sådanne tilfælde, uanset at anbringelsen kun kunne ske på Sundholm, og man har, også efter at dagspressen har bragt kritikken frem om Sundholm, haft tilfælde af denne art, hvor forældrene har bedt om anbringelse, uanset at dette kun kunne gennemføres ved placering på Sundholm.

Magistraten har endvidere oplyst, at der ud over de to oprindelige værelser blev taget yderligere 4 værelser i samme etage og 6 værelser i etagen ovenover i brug i 1958.

Da det viste sig stadig vanskeligere omgående at få eleverne videre til ungdomsinstitutionerne (optagelses- eller andre opdragelseshjem), fremsatte magistraten i februar 1959 forslag om – som led i en ombygning af bygning O på Sundholm – at skabe bedre forhold for de unge, og den 5. marts 1959 tiltrådte borgerrepræsentationen en bevilling til indretning af nye værelser samt en opholdsstue i bygning O (Borgerrepræsentationens forhandlinger 1958/59, s. 2295).

Der har ifølge magistraten været etableret isolation i den forstand, at eleverne har været henvist til at tilbringe det meste af tiden på værelserne, der aflåsedes. To gange daglig har der været gennemført gårdture på en halv time. Der har ikke i almindelighed været taleforbud, men i de tilfælde, hvor flere af de indsatte har været impliceret i samme sag, har man efter politiets anmodning og af opklaringsmæssige grunde draget omsorg for, at de enkelte ikke fik lejlighed til at kontakte hinanden under politisagen. Man havde hidtil ikke udleveret beklædning eller nattøj, men der havde været adgang til at låne undertøj og skjorter fra Sundholms sygeafdeling, så længe elevens eget tøj var til vask. Man havde dernæst, efter at det viste sig, at opholdet på Sundholm blev af længere varighed end forventet, søgt at gennemføre forskellige beskæftigelsesmuligheder for eleverne.

I første omgang var der således blevet knyttet beskæftigelsesterapeuter til afdelingen, og i vinteren 1959/60 anskaffede man symaskiner til brug for de unge piger, ligesom en lille bogsamling blev anskaffet. Samtidig gennemførtes en forbedring af de anvendte værelseres udstyr, bl. a. anskaffede man bedre sengesteder.

Efter at dagspressens omtale af Sundholm-anbringelserne var indledt ved en artikel i BT for 24. maj 1960 tog borgmester Urban Hansen straks skridt til at forbedre forholdene, dels ved lempelser under den hidtidige placering, dels ved at den førnævnte ombygning af bygning O, som var forsinket på grund af manglende arbejdskraft, nu force-redes, så at de unge i begyndelsen af juni 1960 blev placeret i de nye lokaler. Samtidig blev der fra 1. juni 1960 ansat en ungdomsklubleder til at bistå de unge. Afdelingen i bygning I er herefter ikke blevet anvendt til anbringelse af børn og unge.

I marts 1960 havde borgmester Urban Hansen, for at aflaste anbringelserne på Sundholm, overfor direktør Horsten rejst tanken om at omdanne Københavns kommunes behandlingshjem Baunegård til optagelseshjem for 15 store drenge, en tanke som direktoratet omgående gav tilslutning; forslag blev udarbejdet, ombygning iværksat, og den 18. juli 1960 gav Socialministeriet tilslutning, under forudsætning af at der snarest udarbejdedes planer til en udbygning af institutionen. Socialministeriet har den 2. august 1960 meddelt hjemmet anerkendelse i henhold til forsorgslovens § 157, stk. 1, som optagelseshjem for drenge i alderen 14-18 år, og hjemmet begyndte at modtage elever den 8. august 1960.

Der er herefter den 8. september 1960 af Københavns Børnenævns forretningsudvalg fastsat følgende retningslinier for anbringelse af unge i de nye lokaler på Sundholm:

Drenge må normalt ikke anbringes på Sundholm, men skal, hvis den endelige placering ikke kan finde sted straks, i stedet anbringes på Baunegård.

Såfremt Baunegård ikke kan modtage på grund af pladsmangel, må der straks rettes henvendelse til Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen om fremskaffelse af egnet anbringelsessted. For så vidt direktoratet ikke kan anvise plads, må den pågældende unge enten overgives til politiet, hvis dette har begæret vedkommende anbragt på grund af kriminelle forhold, eller man må lade den pågældende tage ophold i sit hjem, indtil der kan skaffes plads på egnet anbringelsessted.

Bliver der tale om anbringelse i de sene aftentimer eller i nattetimerne, vil det rent undtagelsesvis kunne blive nødvendigt at lade

eleven indsætte på Sundholm, men det er en absolut forudsætning, at eleven flyttes i løbet af den næste dag.

Piger over 14 år kan som hidtil, men kun i absolutte undtagelsestilfælde, hvor det er uafviseligt nødvendigt, anbringes på Sundholm, det vil sige under forudsætning af at anbringelse andetsteds er udelukket. Opholdene må dog gøres så kortvarige som muligt.

b. Statistiske oplysninger om anbringelserne

De statistiske oplysninger er udarbejdet af magistraten, der har bemærket, at anbringelsernes varighed er opgjørt på den måde, at hver påbegyndt 24 timer er regnet for et døgn (f. eks. 2 døgn 1 time = 3 døgn). Dette medfører, at oplysningerne giver et noget fortegnat billede.

Anbringelsen af børn og unge i afdelingen i bygning I på Sundholm har haft følgende omfang:

1955/56	101	anbringelser i ialt	141	dage
1956/57	110	-	-	165
1957/58	184	-	-	295
1958/59	265	-	-	561
1959/60	382	-	-	1272

Af de 382 anbringelser i 1959/60 er 70 foretaget af politiet uden Københavns Børneværns kendskab og 59 på andre børneværns vegne. De resterende 253 fordeler sig på 155 drenge og 98 piger. Heraf har dog en del været anbragt mere end een gang, således at de 253 tilfælde ialt omfatter 196 børn og unge.

Aldersfordelingen har været følgende:

	Drenge	Piger	Ialt
12-13 år	2	0	2
13-14 -	5	4	9
14-15 -	21	20	41
15-18 -	116	67	183
over 18 år	11	7	18
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	155	98	253

I 94 tilfælde var der tale om en anbringelse direkte fra forældrehjemmet, mens de resterende 159 tilfælde drejede sig om elever, der tidligere havde været anbragt i en eller flere institutioner, og som enten var rømt, havde vist kriminelle tilbøjeligheder eller vist sig adfærdsvanskelige. - I 100 tilfælde skyldtes anbringelsen kriminalitet.

Om varigheden af de 253 anbringelser er følgende oplyst:

Antal døgn	over							Ialt	
	1	2	3	4	5	6	7		
Dreng	59	29	18	12	7	7	2	21	155
Piger	39	18	10	6	6	0	4	15	98
	98	47	28	18	13	7	6	36	253

Med hensyn til varigheden af anbringelse af børnene under 15 år er følgende oplyst:

Antal dage	Dreng			Piger		
	12 år	13 år	14 år	12 år	13 år	14 år
1	2	3	11	0	2	9
2	0	1	4	0	0	8
3	0	0	3	0	1	1
4	0	0	1	0	0	0
5	0	0	1	0	1	3
6	0	1	0	0	0	0
over 6	0	0	1	0	0	2

Den 14-årige dreng, der har været anbragt i mere end 6 dage, var anbragt i 10 dage, og de to 14-årige piger indenfor samme kategori havde været anbragt i henholdsvis 9 og 18 dage.

Efter aftale under samtalen den 27. februar 1961 har borgmester Urban Hansen i skrivelsen af 1. marts 1961 givet oplysninger om de tre mest langvarige anbringelser i den tidligere anvendte afdeling i bygning I. Det fremgår heraf, at disse anbringelser vedrørte:

1) en 16^{1/2}-årig ung pige, der havde tilstået sig skyldig i meddelagtighed i røveri. Den pågældende var hjemmehørende i provinsen, og dagen efter at hun den 11. april 1960 var blevet anbragt på Sundholm rettede Københavns Børneværn henvendelse til børneværnet i hendes hjemstedskommune, der imidlertid ikke var i stand til at skaffe et mere egnet anbringelsessted. Først efter 43 *dages ophold* på Sundholm lykkedes det hjemstedskommunen den 24. maj 1960 at skaffe plads til hende på et ungdomshjem.

2) en knap 17^{1/2}-årig ung mand, der for tredje gang var rømt fra et statsoptagelses-hjem. På grund af tyverier begået under den sidste rømning blev han i januar 1960 fængslet. Børneværnet gjorde indsigelser mod fængslingen, og efter nogle ugers forløb blev han løsladt og indlagt på en psykiatrisk afdeling. Efter udskrivningen herfra blev han den 31. marts 1960 anbragt på Sundholm. Københavns Børneværn havde 3 dage før hans udskrivning fra hospitalet anmodet direktoratet om fremskaffelse af plads på et

egnet anbringelsessted, men først efter 35 *dages ophold* på Sundholm lykkedes det med direktoratets samtykke at få ham anbragt på et statsungdomshjem den 5. maj 1960.

3) en 17-årig forsørgerløs ung pige, som var taget til København. I november 1959 anmodede børneværnet i hendes hjemsteds-kommune Københavns Børneværn om, at hun måtte blive anbragt på Sundholm. Hun meldte sig i januar 1960, da hun ingen steder havde at opholde sig, og blev anbragt på Sundholm den 17. januar 1960. Gentagne forhandlinger med direktoratet og hjemsteds-kommunens børneværn gav intet resultat, men efter 30 *dages ophold* blev hun med hjemstedskommunens samtykke den 15. februar 1960 anbragt i en plads på landet hos en slægtning til en af opsynsdamerne på Sundholm.

Med hensyn til den nye afdeling i bygning O har jeg fra magistraten modtaget en fortegnelse over samtlige unge, der har været anbragt dér i perioden 1. januar-1. marts 1961. Denne fortegnelse viser, at der ialt har været tale om 46 unge, hvoraf de 37 er anbragt af politiet uden om Københavns Børneværn, mens 9 er anbragt af Københavns Børneværn. Af børnene blev 13 udskrevet samme dag, 21 efter 1 døgn's ophold, 7 efter 2 døgn's ophold, 2 efter 3 døgn's ophold og de sidste 3 efter 4 døgn's ophold.

6 af børnene havde været under 14 år, 2 af disse var tyske drenge, der var bortgået fra deres hjem i Kiel og pågrebet af politiet med henblik på tilbageførelse til Tyskland. De 4 øvrige, der alle var 13 år, var anbragt af politiet. Det drejede sig om 3 drenge, der var rømt fra en institution, og 1 pige, der var bortgået fra et hospital.

c. De afgivne udtalelser

Magistraten udtalte i skrivelserne af 30. juni og 1. juli 1960, at Københavns Kommunes Børne- og Ungdomsværn igennem længere tid havde været opmærksom på, at benyttelsen af Sundholm gik ud over det, som måtte anses for det forsvarlige, og havde derfor i flere tilfælde rettet henvendelse til Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen om forbedrede pladsmuligheder på de ordinære børne- og ungdomsforsorgsinstitutioner. Københavns børne- og ungdomsværn havde ikke fundet anbringelse på Sundholm ønskværdig eller tilfredsstillende i det om-

fang, hvori det havde udviklet sig, og havde derfor i 1959 søgt bevilling til ændringer i forholdene, ændringer som nu var gennemført.

Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen udtalte i redegørelsen af 21. oktober 1960, at direktoratet i de forløbne år under behandlingen af de enkelte sager om anbringelse af børneværnslever vel havde bemærket, at enkelte af børnene var anbragt på Sundholm, men man betragtede denne anbringelse som en ganske kortvarig nødforanstaltning af samme karakter som f. eks. anbringelse på en politistation o. lign. og koncentrerede sine bestræbelser om så vidt muligt øjeblikkelig at fremskaffe andet anbringelsessted til de pågældende.

I de seneste år forværredes pladssituationen, således at anbringelserne på Sundholm blev mindre sjældne, omend man i direktoratet dog stadig havde indtryk af, at det i almindelighed drejede sig om en meget kortvarig foranstaltning. De statistiske oplysninger om antallet af anbringelser på Sundholm og disses varighed viser da også, at gennemsnitsvarigheden af opholdet først fra 1958/59 har overskredet 2 dage.

Som et eksempel på de voksende vanskeligheder har direktoratet henvist til en skrivelse af 18. juni 1958 fra Direktoratet for Københavns Børneværn, hvori børneværnet anmodede overinspektionen om samtykke til en ung piges anbringelse i Sønderborg fredeshjem. Det anførtes i skrivelser, at pigen for tiden befandt sig på et værelse på Sundholm, hvor man ikke havde mulighed for at beskæftige hende og måtte holde hende isole-ret fra Sundholms øvrige beboere, samt at man forgæves havde anmodet samtlige anerkendte optagelseshjem og fredeshjem, bortset fra Sønderborg fredeshjem, om at modtage hende.

Ved sagens behandling måtte overinspektionen ifølge direktoratet gå ud fra, at den pågældendes anbringelse på Sundholm var et ekstraordinært tilfælde, og overinspektionen forhandlede da også straks med Sønderborg fredeshjem. Hjemmet var ikke villig til at modtage pigen; men to dage efter modtagelsen af børneværnets henvendelse gav man fredeshjemmet pålæg om at modtage hende, idet fredeshjemmet var et af de få hjem for store piger, hvor man havde denne mulighed.

Ifølge direktoratet er det ikke muligt nu at få konstateret, hvornår man i direktoratet blev opmærksom på, at Sundholm-anbringelserne var blevet hyppigere og længere varende end forudsat, men den 10. november 1959 rettede direktøren for Københavns børne- og ungdomsværn telefonisk henvendelse til direktør Horsten, hvilken henvendelse efter aftale umiddelbart efter blev skriftligt uddybet i et brev af 13. november 1959. I dette brev anførte Københavns børne- og ungdomsværn, at det måtte nære den yderste betænkelighed ved, at den daværende tilstand fortsattes. Selvom der fra Sundholms side blev gjort alt under opholdet for at gøre det så godt som muligt for de unge, syntes en anbringelse dér ikke at være i overensstemmelse med synspunkterne i forsorgslovens § 32. Betænelighederne ved ordningen knyttede sig til, at opholdet efter børneværnets opfattelse til tider ikke kunne betegnes som midlertidigt. Man udbad sig af hensyn til de dispositioner, man daglig stod overfor at skulle træffe, underretning om, hvorvidt der var udsigt til en ændring i pladssituationen indenfor en rimelig tid.

Som bilag til skrivelser havde Københavns børne- og ungdomsværn vedlagt en erklæring af 11. november 1959 fra arbejdsanstalten, hvoraf det bl. a. fremgik, at der i tiden 11. november 1958-11. november 1959 ialt havde været anbragt 311 unge i ialt 709 dage. Af de 311 unge havde 177 kun været anbragt i 1 dag og 111 i 2-5 dage, mens de resterende 23 havde været anbragt på Sundholm i 6-18 dage. Iøvrigt havde den sidste tid vist tendenser hen imod både flere og længere varende anbringelser.

Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen har i denne forbindelse oplyst, at pladssituationen på opdragelseshjem for store piger kort tid før modtagelsen af Københavns børne- og ungdomsværns skrivelse var blevet betydelig forværrede, idet et Dansk Forsorgsselskab tilhørende optagelseshjem, der var normeret til 17 elever, på grund af ombygning var blevet lukket uden forhandling med direktoratet, der først fik meddelelse herom den 6. november 1959.

I skrivelse af 20. november 1959 gjorde direktoratet børne- og ungdomsforsorgens økonomiske nævn og derigennem Socialministeriet bekendt med skrivelser af 13. november 1959 og indstillede, at der til lettelse af

pladssituationen i opdrageshjem for unge piger snarest muligt søgtes oprettet et midlertidigt optagelsehjem til 21 piger i en tidligere husholdningsskole i Nysted, som havde stået ubenyttet siden udgangen af april 1959.

Det er overfor mig oplyst, at Socialministeriet i februar 1960 forelagde sagen for Finansministeriet og den 21. april 1960 søgte Finansudvalget om bevilling til at indrette optagelsehjemmet i Nysted. Den 4. maj 1960 meddelte Finansudvalget den fornødne bevilling, og hjemmet blev taget i brug fra den 20. september 1960.

Direktoratet har dernæst oplyst, at det i tiden efter modtagelsen af Københavns børne- og ungdomsværns skrivelse af 13. november 1959 – foruden indstillingen angående hjemmet i Nysted – har bestræbt sig for at søge oprettet flere pladser på opdragelsehjem, navnlig for piger, for at undgå anbringelser på Sundholm. Yderligere har direktoratet den 10. maj 1960 sendt en cirkulærskrivelse til samtlige ungdomshjem, fredehjem og optagelses- og iagttagelsehjem for unge over 14 år, hvori man henstillede til hjemmene under hensyn til de vanskelige pladsforhold at overveje, om der måtte være anbragt sådanne unge, som ville kunne forsvares at hjemgive førend beregnet, for derved igennem at forøge anbringelsesmulighederne.

I anledning af dagspressens omtale af Sundholm-anbringelserne lod direktoratet den 27. juni 1960 under direktørens fravær konsulent Perch foretage en inspektion på Sundholm. Konsulenten indberettede den 3. juni 1960, at den afdeling på Sundholm, der benyttedes til midlertidig indsættelse af børneværnselever, ikke var indrettet til dette formål og måtte betegnes som uegnet til formålet.

Det drejede sig om en afdeling (i bygning I) i 2 etager med 6 værelser i hver etage. I begge etager var der et stort forrum, hvorfra 6 døre førte ind til 3 værelser på hver side. De 9 af værelserne var store og lyse, men der var jernstænger for samtlige vinduer. I de 3 øvrige rum, som kun var blevet benyttet i yderste nødstilfælde, var der små fængselslignende vinduer anbragt højt oppe på væggen. Lokalerne i stuen var ved besøget udstyret med gardiner, seng, bord, stole, billeder på væggen og vaskekumme eller vaskestel. Konsulenten betegnede disse værelser som bedre end elevværelserne på Bråskovgårds

lukkede afdeling. I værelserne på 1. sal var udstyret mere spartansk. Der var ingen gardiner og kun seng, bord og stol.

De unge blev holdt isolerede afbrudt af to gårdture à en halv time. Drengene kunne, hvis de ønskede det, beskæftiges med at samle klemmer og pakke disse, mens pigerne kunne beskæftiges med at sy håndklæder. Der var til dette formål anbragt symaskiner i pigernes værelser. Det var meget begrænset, hvad drengene kunne tjene ved arbejdet, mens pigerne kunne skaffe sig rimelige lømpepenge, hvis de ønskede det.

Hvad en bedømmelse af forsvarligheden af Sundholms-anbringelserne angik stod for konsulenten de unges isolering som det absolut værste. Enkelte kunne måske falde til ro under en sådan isolering, når de samtidig fik god materiel pleje, men for de flestes vedkommende måtte det anses for upædagogisk og i enkelte tilfælde direkte uforsvarligt at isolere dem uden at give dem særlig lejlighed til at drøfte deres problemer og grunden til deres vanskeligheder og indsættelse med voksent pædagogisk personale. Pleje- og tilsynspersonalet gjorde et venligt indtryk, men det var ikke uddannet til dette arbejde, og det var heller ikke dets opgave at yde et pædagogisk arbejde overfor meget vanskelige unge.

Ifølge direktoratet fremførte konsulent Perch ved besøget overfor borgmester Urban Hansen sine bemærkninger om isolationen og gav udtryk for det ønskelige i, at der knyttedes en pædagogisk uddannet medarbejder til afdelingen. Borgmesteren var enig heri og fik som nævnt fremskyndet arbejdet med indrettelsen af den nye afdeling, ligesom der straks ansattes en ungdomsklubleder.

Konsulent Perch besøgte også den under indretning værende nye afdeling, og den 6. oktober 1960 aflagde han påny besøg i disse lokaler. Konsulenten indberettede den 8. s. m., at den nye afdeling råder over 10 sengepladser. Gangen, hvorfra adgangen til værelserne sker, kan på midten deles med en dør, således at der kan være anbragt både drenge og piger, uden at disse behøver at have samkvem med hinanden. Der er særskilte toiletter for drenge og piger og endvidere en stor dagligstue, hvori de anbragte kan opholde sig. Afdelingen, der ikke har tremmer for vinduerne, gør et meget lysere og venligere indtryk både med hensyn til lokalite-

terne og inventar, end den gamle afdeling gjorde.

Den førnævnte ungdomsklubleder var ansvarlig for det pædagogiske arbejde. Ud over ham var der til afdelingen knyttet 2 kvindelige pædagoger på skift. En af disse var til stede daglig fra kl. 9 om morgenen. Dette betød, at de unge var beskæftiget i fællesskab i alle dagtimer indtil kl. 18. Man havde for tiden ikke mulighed for at holde dem beskæftiget om aftenen, fordi de pædagoger, der var knyttet til afdelingen, havde deres faste stillinger i ungdomsklubber i aften-timerne. Ungdomsklublederen kunne dog tilkaldes, hvis det var nødvendigt ved nyanbringelser om aftenen.

Både hvad indretningen og den pædagogiske tilrettelæggelse angik var der således efter konsulentens opfattelse sket meget afgørende forbedringer. Afdelingen var absolut anvendelig til formålet, og man kunne intet indvende, ud over at den var beliggende indenfor Sundholms areal med dens blandede klientel. Med det yderst presserende pladsbehov på institutioner for unge syntes der dog ikke at være anden udvej end i nødsituationer at benytte denne anbringelsesmåde, idet alternativet måtte være varetægtsarrest.

Direktoratet har dernæst anført, at det har anset det for sin hovedopgave at undgå, at situationer kan opstå, som nødvendiggør anbringelse på uhenigtsmæssig måde af unge, der inddrages under børne- og ungdomsforsorg. Det er de store årgange, født i årene 1941-46, som har været baggrund for den pladssituation på opdragelseshjem for unge mænd og kvinder, som har givet anledning til en uhenigtsmæssigt stigende anvendelse af Sundholm ud over de forudsætninger, som var aftalt med den daværende overinspektion i januar 1945. De store fødselsårgange har ikke givet anledning til anbringelsesvanskeligheder, så længe børnene var op til 14-16 års alderen, idet der, jævnsides med at disse årgange voksede op, skete en sådan forbedring i de sociale forhold og i boligsituationen, at antallet af børn, inddraget under børneforsorg, faldt, samtidig med at disse store årgange voksede op, således at man, mens disse børn var i skolealderen, endog kunne nedlægge en række opdragelseshjem eller omdanne dem til andet formål, f. eks. til hjem for åndssvage børn.

Dette hang foruden med forbedring af de sociale kår og boligforholdene sammen med, at børneværnene i overensstemmelse med forsorgslovens princip blev mere tilbageholdende med hensyn til fjernelse af børn fra deres hjem, således at man først i videst muligt omfang benyttede forebyggende foranstaltninger. Dette har medført på den ene side, at børnetallet inddraget under forsorg har været faldende, men på den anden side, at de børn, der faktisk inddrages under børneforsorg, er blevet vanskeligere og ofte er fjernet i en højere alder end tidligere, hvilket atter har medført, at antallet af fjernelser af unge har været stigende, således at der er kommet et stigende pres på hjem for unge.

Denne tendens har først vist sig med hensyn til pladser på *hjem for unge mænd*. Til belysning heraf har direktoratet henvist til nedenstående oversigt over belægningsforholdene dels i de anerkendte optagelseshjem for drenge over 14 år, dels i samtlige anerkendte opdragelseshjem under eet for drenge i disse aldersklasser.

A. Optagelseshjem for drenge over 14 år

		Antal hjem	Antal pladser	Antal elever
1952	31. 3	15	365	324
1953	—	14	340	330
1954	—	14	347	311
1955	—	14	344	350
1956	—	13	324	321
1957	—	13	324	351
1958	—	14	350	373
1959	—	15	388	393
1960	—	16	406	421
1960	1. 10	17	426	413

B. Samtlige opdragelseshjem for drenge over 14 år

		Antal hjem	Antal pladser	Antal elever
1952	31. 3	41	1252	1143
1953	—	40	1228	1129
1954	—	39	1245	1086
1955	—	40	1264	1112
1956	—	39	1230	1093
1957	—	39	1180	1120
1958	—	40	1193	1158
1959	—	40	1227	1158
1960	—	41	1242	1204
1960	1. 10	42	1252	1189

Direktoratet har anført, at det af oversigten vedrørende optagelseshjemmene (A) ses, at vanskelighederne for alvor først begyndte at gøre sig gældende i 1957. For samtlige hjem under eet for store drenge (oversigt B) har der til stadighed været nogen pladsledighed, men for de seneste års vedkommende hidrører denne fortrinsvis fra lærlingehjem, der ikke kan modtage den kategori af elever, der anbringes på Sundholm.

Under hensyn til de stigende pladsvanskeligheder traf direktoratet foranstaltning til, at det tidligere ungdomshjem for piger, Orø, der på grund af pladssituationen kunne undværes til det hidtidige formål, pr. 1. april 1957 blev omdannet til iagttagelseshjem for 26 drenge i alderen 14-16 år. Endvidere blev skolehjemmet for drenge Kjettrupgård pr. 1. august 1958 omdannet til optagelseshjem for 36 store drenge, hvorhos pr. 1. april 1959 optagelseshjemmet for store piger, Billeshave, blev omdannet til optagelseshjem for 20 store drenge, samtidig med at pighjemmet blev flyttet til skolehjemmet Skovgården. Det er yderligere planlagt at udbygge Billeshave til 36 store drenge, og ungdomsforsorgens økonomiske nævn har på et møde den 24. juni 1960 besluttet overfor Socialministeriet at anbefale, at der blev erhvervet en ejendom i Ålborg til indretning af en ungdomspension for 15 elever – med fortrinset for elever fra Kjettrupgård, ligesom der blev opnået enighed om at anbefale, at der blev oprettet en afgangsafdeling til børnehjemmet Åløkkegården i Odense til 5 elever, hvilket vil medføre en aflastning af pladsmangelen på hjem for store drenge.

Hertil kommer den før omtalte omdannelse af Baunegård til optagelseshjem for 15 store drenge.

På længere sigt har direktoratet planer om tilvejebringelse af ialt 169 nye pladser til drenge og unge mænd, og til disse må yderligere lægges et antal pladser, som af nogle private organisationer vil blive stillet til rådighed for ungdomsforsorgselever.

Selvom der således er udsigt til en betydelig forøgelse af pladskapaciteten, må der dog regnes med en følelig pladsmangel i de nærmeste år. I henhold til en af direktoratet tidligere foretaget beregning af det forventede pladsbehov på opdragelseshjem for store drenge i tiden 1960-70 må der regnes med et stadig stigende behov for pladser for unge

mænd over 15 år – en stigning som formentlig vil kulminere i 1963-64, hvor man med et forventet antal elever i denne aldersgruppe på ca. 1.400 vil have behov for ca. 250 flere pladser end i 1959-60, hvorefter pladsbehovet må forventes at falde, således at man i 1970 påny vil kunne nøjes med det antal pladser der var i 1959-60. Uanset denne forventede nedgang vil der dog blive behov for nye institutioner og sanering af gamle, idet de nuværende opdragelseshjem i høj grad trænger til en bygningsmæssig sanering, ligesom de tanker om behandling af unge i alderen over 15 år, som det pædagogiske nævn har gjort sig til talsmand for i sin betænkning af 11. marts 1960, også vil medføre et behov for nye institutioner.

Med hensyn til pladssituationen på hjem for store piger har direktoratet givet følgende oversigt over belægningsforholdene i optagelseshjem for piger over 14 år og i samtlige hjem under eet for piger i disse aldersklasser.

C. Optagelseshjem for piger over 14 år

	Antal hjem	Antal pladser	Antal elever
1952 31. 3	12	272	242
1953 -	12	277	239
1954 -	11	257	234
1955 -	11	247	201
1956 -	10	214	186
1957 -	10	214	190
1958 -	10	221	216
1959 -	9	210	186
1960 -	8	176	161
1960 1. 10	9	196	177

D. Samtlige opdragelseshjem for piger over 14 år

	Antal hjem	Antal pladser	Antal elever
1952 31. 3	37	844	714
1953 -	37	831	698
1954 -	37	847	722
1955 -	37	829	659
1956 -	36	792	643
1957 -	36	773	676
1958 -	35	754	690
1959 -	35	743	624
1960 -	35	699	613
1960 1. 10	36	717	644

Af oversigten vedrørende optagelseshjemmene (C) fremgår det ifølge direktoratet,

at vanskelighederne for pigernes vedkommende først begyndte at gøre sig gældende i 1958. For samtlige hjem for store piger under eet er der, jfr. oversigt D, stadig en del pladsledighed, men denne hidrører for en væsentlig del fra grupperne mødrethjem, fredshjem (for svagt begavede piger) og husholdningsskoler, der ikke vil kunne modtage de vanskelige unge piger, som anbringes på Sundholm.

For at imødegå pladsvanskelighederne rejste direktoratet i efteråret 1958 samtidig med afgivelse af indstilling om ændring af optagelseshjemmet Billeshave til optagelseshjem for drenge og skolehjemmet Skovgården til optagelseshjem for piger spørgsmålet om børneforsorgens genoptagelse pr. 1. april 1959 af Anneberg optagelseshjem, som på grund af den daværende pladssituation på hjem for unge piger fra 1. april 1956 at regne var blevet nedlagt som optagelseshjem for store piger under børneforsorg og udlejet til Østifternes Åndssvageanstalt. Socialministeriet fandt det imidlertid efter stedfunden forhandling den 21. oktober 1959 med repræsentanter for børneforsorgen og særfor sorgen rettest, at Anneberg fortsat blev anvendt som hjem under åndssvageforsorgen, men under hensyn til den foreliggende betydelige mangel på opdragelseshjemspladser til store piger bemyndigede ministeriet direktoratet til at søge indrettet det foran omtalte midlertidige optagelseshjem i Nysted.

Yderligere 16 pladser vil ifølge direktoratet blive tilvejebragt, når statsungdomshjemmet i Viby, der afløser Vejstrup statsungdomshjem, i sommeren 1961 bliver taget i brug. Endvidere har direktoratet til det økonomiske nævn afgivet indstilling om fornødne bevillinger til tilvejebringelse af 10 nye pladser på optagelseshjemmet Skovgården samt indstilling om, at det tidligere spædbørnehjem Overlæge Buchholtz' Minde, Vejle, ombygges til lærlingehjem for 15 piger. Endelig har det økonomiske nævn efter indstilling fra direktoratet overfor Socialministeriet anbefalet opførelse af et nyt lærlingehjem i Odense, hvorved der vil blive tilvejebragt 8 nye pladser.

Som under projektering værende hjem indenfor den her omhandlede kategori har direktoratet nævnt statsungdomshjemmet Bakkegården i Bagsværd, hvorved vil fremkomme 32 nye pladser, samt opførelsen af et

nyt lærlingehjem for piger, ligeledes i Bagsværd, med 16 pladser.

For hurtigt at tilvejebringe yderligere pladser til midlertidig anbringelse af unge piger søgtes der i juni 1960 kontakt med foreningen Unge Kvinders Vel om i foreningens optagelseshjem i Kroghsgade at modtage unge kvinder under børneforsorg, indtil anden anbringelse var mulig, hvilket straks blev tiltrådt af foreningens ledelse og omgående iværksat.

De til rådighed for modtagelse af unge piger værende opdragelseshjem vil herefter få en forøget kapacitet på 133 pladser.

Hertil kommer ligesom for drengenes vedkommende et antal pladser for unge piger i private eller kommunale institutioner. Der må dog også for opdragelseshjemmene for unge piger regnes med vanskelige pladsforhold nogen tid endnu. I den førnævnte beregning af pladsbehovet i 1960-70 er man for de unge pigers vedkommende kommet til det resultat, at pladsbehovet også her vil stige og kulminere i 1963-64, hvor der vil være behov for 125 flere pladser end i 1959-60. Iøvrigt er der også indenfor denne gruppe af hjem tale om en meget tiltrængt sanering af bestående hjem og behov for tilvejebringelse af nye mere rationelle hjem, herunder egentlige lærlingehjem for piger.

Under henvisning til disse oplysninger om det fremtidige pladsbehov på opdragelseshjem for store drenge og piger har direktoratet understreget, at det næppe vil være muligt helt at undgå fremtidig benyttelse af lokalerne på Sundholm.

Direktoratet vil bestræbe sig for, at afdelingen på Sundholm bliver benyttet så lidt som muligt og så kort tid som muligt, men en forudsætning herfor er, at de planer om oprettelse af nye institutioner eller udbygning af bestående, som direktoratet dels allerede har fremsat, dels agter at fremsætte, fremmes meget hurtigt. I denne forbindelse har direktoratet henledt opmærksomheden på, at spørgsmålet om oprettelse af det nye statsungdomshjem for piger i Viby ved Århus til afløsning af Vejstrup statsungdomshjem blev rejst i en i august 1953 afgivet betænkning, men at det først forventes at kunne tages i brug i sommeren 1961. Yderligere har direktoratet henvist til, at man allerede i efteråret 1958 rejste spørgsmålet om påny at anvende Anneberg optagelseshjem

indenfor børne- og ungdomsforsorgen, men at denne udvidelse af kapaciteten først opnåedes ved ibrugtagningen i september 1960 af optagelseshjemmet i Nysted.

For så vidt der er klaget over, at overinspektionen og senere direktoratet har tilsidesat sin tilsynspligt har direktoratet bemærket, at det må mene, at der ikke har påhvilet overinspektionen og senere direktoratet en embedspligt til at foretage inspektionsbesøg på Sundholm, men vel en beføjelse til at aflægge sådant besøg. Direktoratet har herved bemærket, at det på grund af det meget begrænsede antal inspektører, der har været til rådighed i tiden indtil 1. august 1960, kun i undtagelsestilfælde har kunnet føre tilsyn med andre institutioner end dem, der var godkendt i henhold til forsorgsloven. Direktoratet må for sit vedkommende anse det for forsvarligt, at man bl. a. under hensyn til det af inspektøren i februar 1945 om afdelingen anførte ikke har benyttet sin beføjelse til at inspicere lokalerne på Sundholm.

Da anbringelse på Sundholm som nævnt ikke helt vil kunne undgås i fremtiden, og efter at der pr. 1. oktober 1958, 1. august 1959 og 1. august 1960 er sket en stærkt påkrævet udvidelse af direktoratets stab af inspektører, har direktoratet på den givne foranledning besluttet efter lignende regler som gælder for opdragelseshjem at føre tilsyn med optagelsesafdelingen på Sundholm. Det er overdraget konsulent Perch at udøve dette tilsyn. Københavns magistrat har erklæret sig enig heri under forudsætning af, at den midlertidige afdeling på Sundholm ikke herved rent faktisk anerkendes som optagelses- eller modtageafdeling for børneværnslever.

Direktoratet har endelig tilføjet, at Københavns Kommunes Børnenævn, der er gjort bekendt med redegørelsen til mig, har tilsluttet sig de af direktoratet anførte synspunkter.

Socialministeriet udtalte i skrivelsen af 12. januar 1961 vedrørende Deres anbringende om, at anbringelserne er ulovlige, at lokalerne på Sundholm efter karakteren af og formålet med deres anvendelse efter ministeriets opfattelse ikke kan sidestilles med opdragelseshjem i den i forsorgslovens § 157 omhandlede forstand. Under hensyn til at de tilfælde, hvor lokalerne er blevet anvendt

på en sådan måde, at det kunne være berettiget at tale om, at de har erstattet et opdragelseshjem, har været spredte og kun er forekommet igennem en forholdsvis kort periode, kan anvendelsen af lokalerne ikke siges at være direkte stridende mod de i forsorgslovens § 157 indeholdte bestemmelser.

Med hensyn til Deres anbringende om, at direktoratet har tilsidesat sin tilsynspligt, har ministeriet udtalt, at selvom man ville mene, at der kunne rettes kritik mod de forhold, hvorunder de pågældende børneværnslever har været anbragt i de tidligere anvendte lokaler på Sundholm, finder ministeriet dog ikke at kunne rette indvending mod det af direktoratet foretagne skøn, ifølge hvilket direktoratet ikke fandt det nødvendigt at foretage inspektion af lokalerne for at undersøge, om et stort og velorganiseret børneværn som Københavns kommunes har foretaget kortvarige, midlertidige anbringelser på rimelig måde. Direktoratet kan derfor efter Socialministeriets skøn ikke siges at have forsømt sin tilsynspligt efter forsorgslovens § 156 ved, at det ikke har foretaget inspektion af lokalerne på Sundholm efter modtagelsen af skrivelsen af 13. november 1959 fra Direktoratet for Københavns Børne- og Ungdomsværn, men blot – i overensstemmelse med formålet med skrivelsen – har fremskyndet sine bestræbelser for at skaffe flere pladser i egnede opdragelseshjem.

Socialministeriet har i en senere skrivelse af 25. februar 1961 anført, at ministeriet ikke ved sin udtalelse af 12. januar 1961 har taget stilling til, hvorvidt der med føje kan rettes kritik mod Københavns børne- og ungdomsværn i anledning af de foretagne anbringelser af børn og unge på Sundholm, men udelukkende taget stilling til de af Dem rejste spørgsmål om rækkevidden af Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgens tilsynspligt. Når Socialministeriet i skrivelsen af 12. januar 1961 til bemærkningen om, at man ikke kunne rette indvending mod, at direktoratet havde skønnet, at det ikke var nødvendigt at foretage inspektion af lokalerne på Sundholm, havde føjet ordene »for at undersøge om et stort og velorganiseret børneværn som Københavns kommunes har foretaget kortvarige, midlertidige anbringelser på rimelig måde«, ligger der således ikke heri nogen kritik af Københavns børne- og ungdomsværn. Ministeriet har kun villet give

udtryk for et af de hensyn, direktoratet kunne tage i betragtning ved dets skøn.

Med Socialministeriets skrivelse af 25. februar 1961 fulgte en skrivelse af 19. december 1960 fra borgmester Urban Hansen til direktør Horsten. Borgmesteren oplyste i denne skrivelse, at Københavns Børnenævns forretningsudvalg påny havde drøftet spørgsmålet om børneværnselevers anbringelse på Sundholm, og forretningsudvalget havde herunder overvejet den meget uheldige udvikling, der havde været i belægningsforholdene på optagelseshjemmet Baunegård, hvor der igennem længere tid havde været fuldt belagt, således at børneværnet var afskåret fra at anbringe elever der til midlertidigt ophold i akutte situationer og derfor påny stod overfor den mulighed at måtte vælge en anbringelse på Sundholm eller eventuelt en fængsling af de unge. Forretningsudvalget havde derfor anmodet borgmesteren om overfor direktøren at pege på, at man måtte finde det naturligt, at direktoratet søgte at skabe en aflastning for Københavns kommune ved at medvirke til en hurtigere videreplacering af de elever, der kun rent midlertidigt har ophold på Baunegård.

Direktør Horsten havde den 21. december 1960 svaret borgmesteren, at han ikke var overrasket over, at den forbedring, der var opnået ved omdannelsen af Baunegård til optagelseshjem, kun havde været af midlertidig karakter. Direktøren henviste herved til, at han i redegørelsen af 21. oktober 1960 havde anført, at der i de kommende år måtte regnes med en følelig pladsmangel, og at det næppe ville være muligt helt at undgå fremtidig benyttelse af lokalerne på Sundholm.

Direktøren gav derefter nogle oplysninger om byggeplanerne i det løbende finansår og meddelte, at direktoratet for yderligere at lette pladsforholdene agtede at afgive indstilling om, at Vejstrup statsungdomshjem efter hjemmets fraflytning til det nye ungdomshjem i Viby, formentlig ca. 1. maj 1961, blev omdannet til modtagelse af 20 drenge i alderen 14-16 år.

Med skrivelser af 10. marts 1961 har borgmester Urban Hansen fremsendt en udtalelse af 9. s. m. fra inspektøren for Sundholm, der har anført, at der helt tilbage til 1921 har været stillet plads på Sundholm til rådighed for anbringelse af ikke indlagte

personer f. eks. fra fremmedpolitiet og overværgerådet. Disse personer har været anbragt i særlig afsondrede lokaler. Fra ca. 1933 til 1944 var der ikke anbragt børn i lokalerne på Sundholm, men i begyndelsen af 1945 blev der indrettet en særlig afdeling for børneværnselever i bygning 1.

Ifølge inspektøren har man stedsse været opmærksom på, at børn i henhold til forsorsloven ikke må anbringes på arbejdsanstalt, og dette er blevet opfattet som et forbud mod, at denne særlige forsørgelsesform finder anvendelse på børn. Anbringelsen af disse er derfor sket i særlige lokaler, der intet har med den egentlige arbejdsanstalt (nu forsorghjem) at gøre, og der foretages ikke registrering af børnene som af de egentlig indlagte. Opholdet betragtes ifølge inspektøren helt og holdent som Sundholm uvedkommende, bortset fra at der gives børneværnet adgang til at benytte lokalerne, og at Sundholm leverer kosten til børnene.

Borgmesteren har anført, at Sundholm i dag anvendes til meget andet end forsorghjem. Bygningerne K og L er således udlejet til hospitalsvæsenet og rummer Sønderbro hospitals gynækologiske afdeling med 137 sengepladser. Patienter og besøgende skal ikke passere gennem Sundholms port, da der er indrettet særskilt indgang fra Sundholmsvej.

I bygning G, der ligeledes er udlejet til hospitalsvæsenet, er indrettet en midlertidig medicinsk afdeling under Sønderbro hospital med 70 sengepladser. I lighed med hvad der er tilfældet for den gynækologiske afdeling er patienterne forsørgelsesvæsenet uvedkommende. Afdelingen er således beliggende, at patienterne og de pårørende må passere gennem Sundholms port, hvilket aldrig har givet anledning til klager. Dette opfatter borgmesteren dels som udtryk for, at forsørgsklientellet ikke på nogen måde har forulempet de pågældende, og dels som bevis for at de, der har ærinde på sygehuset, ikke finder afdelingens stedlige placering stødende.

Der er i forbindelse med såvel den gynækologiske som den medicinske afdeling oprettet ambulatorier med et gennemsnitligt, dagligt antal patienter på 25.

Bygning R rummer et åbent herberg med 280 pladser. De indlogerede hører ikke til Sundholms forsørgsklientel. Indmeldelse på herberget sker helt frivilligt, og der skal be-

tales for opholdet. Noget over halvdelen af beboerne er til daglig beskæftiget udenfor Sundholm.

Borgmesteren har tilføjet, at det forhold, at den kost, der serveres for børneværnseleverne, tilberedes i Sundholms centralkøkken, ikke kan give holdepunkt for at anse eleverne for »optaget« på Sundholm, idet centralkøkkenet også tilbereder kosten til de indlagte på Sønderbro hospital.

Ved samtalen den 22. marts 1961 har direktør Hosten anført, at han fandt, at der var foretaget en sådan isolering af børnene fra Sundholms øvrige afdelinger, at de ikke kunne siges at være optaget på en arbejdsanstalt. Direktøren var dog af den opfattelse, at anvendelsen af afdelingen kunne være betænkelig, bl. a. på grund af navnet Sundholm.

Direktøren havde personlig først fået kendskab til, at der anbragtes børn på Sundholm, et par måneder før modtagelsen af skrivelser af 13. november 1959 fra Direktoratet for Københavns Børne- og Ungdomsværn. Direktøren har i denne forbindelse nævnt, at han før 1959 gentagne gange har været på Sundholm for at se på andre afdelinger der, men han havde ikke ved disse lejligheder fået at vide, at Københavns Børneværn havde børn der. Når direktøren ikke i redegørelsen af 21. oktober 1960 havde gjort gældende, at han først på et så sent tidspunkt havde fået kendskab til anbringelserne, skyldtes det, at den daværende overinspektion i 1945 var blevet underrettet herom, og han var af den opfattelse, at det derfor var hans pligt som leder af direktoratet at have kendskab hertil, selvom han rent faktisk ikke havde haft det.

Direktøren oplyste, at der i direktoratet føres en visitatsbog over alle de hjem og institutioner, som direktoratet skal inspicere. Sundholm-afdelingen var ikke før nærværende sags opkomst opført i denne bog, uanset at overinspektionen i februar 1945 havde ladet en inspektør besigtige de to værelser, som dengang var taget i brug. Direktøren formodede, at man fra overinspektionens side havde betragtet anbringelserne på Sundholm som noget rent midlertidigt, svarende til at politiet anbragte unge mennesker, der anholdtes om natten, i detentionslokalerne på politistationerne.

Ifølge direktørens opfattelse havde direk-

toratet haft ret men ikke pligt til at inspicere lokalerne på Sundholm. Det havde dog måske været det rigtigste, om direktoratet efter modtagelsen af børneværnets skrivelse af 13. november 1959 havde ladet en inspektør tage ud på Sundholm. Direktøren havde dengang ikke tænkt på det, men havde brugt skrivelserne til straks yderligere at presse på overfor de bevilgende myndigheder med henblik på at få oprettet nye børneforsorgsinstitutioner, jfr. direktoratets side 136 nævnte skrivelse af 20. november 1959 til børne- og ungdomsforsorgens økonomiske nævnt.

Konsulent Perch oplyste, at han i årene 1951-58 var ansat i Socialministeriet, og han havde ikke på noget tidspunkt i disse år hørt, at der blev anbragt børn på Sundholm. Den 1. oktober 1958 var han blevet leder af direktoratets anbringelseskontor, og han fik i løbet af 1959 kendskab til anbringelserne på Sundholm, men var dog først i efteråret 1959 blevet klar over, at der i visse tilfælde var tale om ret langvarige anbringelser.

Konsulenten gjorde iøvrigt opmærksom på, at han på Dansk Børneværnsforenings årsmøde den 19. maj 1960 havde holdt et foredrag, hvori han kritiserede de manglende pladser på børneforsorgsinstitutioner og bl. a. nævnte, at man i København til stadighed havde børneværnselever siddende på Sundholm. Dette foredrag, der er optrykt i Børnesagens Tidende for 1. september 1960, havde været overværet af repræsentanter for pressen.

Ifølge konsulenten er direktoratets pladsbehov på børneforsorgsinstitutioner ikke blot et kvantitativt, men også – og især – et kvalitativt problem, idet man må have hjem til de forskellige typer af børn. Specielt har direktoratet savnet pladser til anbringelse af de vanskeligste unge, hvilket atter har medført, at det navnlig er disse, der har været anbragt i længere tid på Sundholm.

Direktøren og konsulenten gjorde under samtalen detaljeret rede for det ret omfattende byggeprogram og de planer, som direktoratet arbejder med, og anførte, at direktoratet gerne så, at anbringelserne på Sundholm helt kunne ophøre, men det forudsatte, at man ret snart fik bevillinger til en hel del af de planer, som direktoratet har til nye institutioner såvel for drenge som for piger,

og dette er atter et spørgsmål om, hvordan bevillingsmyndighederne stiller sig. Såfremt ophold på Sundholm kun drejer sig om højest 24 timer, mente direktør Horsten, at løsningen efter at den nye afdeling var taget i brug, var forsvarlig som en nødløsning, men han fandt det under alle omstændigheder bedst, om der på nogen måde kunne skaffes lokaler til midlertidig anbringelse af børneværnselever i København. Det beror imidlertid på de bevilgende myndigheder, om der er mulighed for at skaffe en sådan reserve af pladser. Som forholdene er i øjeblikket, turde direktøren ikke udelukke, at der kunne komme situationer igen, hvor anbringelserne var stigende, og hvor lokalerne på Sundholm måtte anvendes eventuelt også for mere end nogle få dage.

Ved mit besøg i juni 1960 og ved mine medarbejders besøg i marts 1961 konstateredes det, at den nye afdeling for børneværnselever i bygning O var fuldstændig adskilt fra de øvrige afdelinger på Sundholm, og f. eks. også har egen trappeopgang. Afdelingen gjorde et væsentligt lysere og venligere indtryk end den tidligere anvendte afdeling og kan ikke anses for uegnet til kortvarige anbringelser.

Det bemærkes endelig, at jeg den 12. april 1961 har aflagt besøg på optagelseshjemmet for piger i Nysted.

B. Bemærkninger til sagen.

Da den kommunale administration ifølge ombudsmandsloven ikke for nærværende henhører under mit virksomhedsområde, kan jeg ikke tage stilling til de forhold i sagen, for hvilke Københavns kommune bærer ansvaret, herunder indretningen og driften af afdelingerne i bygningerne I og O på Sundholm.

Ved bedømmelsen af klager over direktøren for børne- og ungdomsforsorgen tager jeg under a) stilling til Deres anbringende om, at indsættelsen af børn på Sundholm er ulovlig, og under b) til Deres anbringende om, at direktoratet har haft tilsynspligt med afdelingen og forsømt denne pligt.

a) *Anbringelsernes lovlighed.*

I forsorgslovens § 157, stk. 4, er det fastsat, at opdragelseshjem ikke må findes i forbindelse med forsorgshjem (tidligere

arbejdsanstalter). Af § 157, stk. 1, fremgår, at der ved opdragelseshjem alene er ment de af Socialministeriet anerkendte hjem, og da Sundholm-afdelingen ikke er et sådant anerkendt hjem, er jeg enig med Socialministeriet i, at afdelingens anvendelse til foreløbig anbringelse af børn ikke kan anses for stridende mod § 157, stk. 4.

Forsorgslovens § 32, der er nævnt i Direktoratet for Københavns Børne- og Ungdomsværns skrivelse af 13. november 1959, ses heller ikke at være af betydning for sagen. Bestemmelsen må efter sin placering, jfr. § 31, stk. 2, forstås som en forskrift om, at børn, hvis forældre bliver optaget i arbejdsanstalt, kun rent midlertidigt må optages i anstalten sammen med dem, hvorimod den ikke angår børneværnens anbringelser af børn. Bestemmelsen er iøvrigt ved lov nr. 113 af 31. marts 1960 flyttet til § 36, stk. 5.

Forsorgslovens § 138, stk. 2, havde, indtil den blev ændret ved lov nr. 192 af 7. juni 1958, følgende formulering:

»Kan et barn ikke straks anbringes som af udvalget (d. v. s. børneværnsudvalget) besluttet, anbringes det foreløbig i et optagelseshjem eller på anden hensigtsmæssig måde. Børn, der ikke forsørges sammen med deres forældre, må ikke anbringes på arbejdsanstalt eller anden lignende forsørgelsesanstalt, jfr. § 32.«

Ved lov nr. 192 af 7. juni 1958, der trådte i kraft den 1. oktober 1958, gled 2. punktum ud af § 138, stk. 2. Med denne ændring tilsigtedes dog ikke at ophæve forbudet mod anbringelse af børn på en arbejdsanstalt, idet bestemmelsen blot blev strøget, fordi den ansås for overflødig, jfr. Folketingstidende 1957/58, till. A, sp. 1556. § 138, stk. 2, må derfor også i sin nuværende formulering forstås således, at børneværnene selv rent foreløbigt ikke må anbringe børn på en arbejdsanstalt.

Spørgsmålet er herefter, om anbringelsen af børnene i den særlige afdeling på Sundholm er i strid hermed. Ved bedømmelsen heraf kan det ikke være afgørende, at de lokaler m. v., hvor børn og unge har været anbragt er beliggende på Sundholms grund. Det må tages i betragtning, at Sundholm som foran omtalt anvendes til en række andre formål end forsorgshjem (arbejdsanstalt). Afgørende må det være,

om den afdeling, hvori børnene anbringes, er klart afsondret fra den del af Sundholm, der anvendes til forsorgshjem. Efter de oplysninger, jeg har modtaget under sagens behandling, og efter mine iagttagelser må jeg finde, at der såvel ved lokalerne i bygning I som ved de nu anvendte i bygning O har været foretaget en sådan adskillelse fra det øvrige Sundholm, at anvendelsen af lokalerne til anbringelse af børn og unge ikke strider mod forbudet mod at anbringe børn og unge i forsorgshjem (arbejdsanstalt).

Uanset at anvendelsen af lokalerne heretter ikke kan betragtes som ulovlig, må jeg være enig med direktør Horsten i, at anvendelsen af lokalerne til midlertidig anbringelse af børn og unge alene kan betragtes som en nødløsning. Det må derfor være påkrævet, at der tilvejebringes den fornødne pladsreserve på sædvanlige børneforsorgsinstitutioner, således at anbringelse på Sundholm helt kan ophøre, og at man i hvert fald til stadighed overvåger, at anbringelsen af børn og unge ikke udstrækkes ud over ganske få dage.

Sagen har givet mig anledning til at henstille til Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen, at det som led i det nu etablerede tilsyn med afdelingen på Sundholm holder sig løbende orienteret om varigheden af anbringelserne af børn og unge på Sundholm.

b) *Direktoratets tilsynspligt.*

Ifølge forsorgslovens § 156, stk. 2, skal direktøren for børne- og ungdomsforsorgen mindst 2 gange årligt tilse eller lade tilse de anerkendte opdragelseshjem og normalt 2 gange årligt de anerkendte institutioner for forebyggende børneforsorg samt end-

videre, når det findes nødvendigt, andre anbringelsessteder. Efter stk. 4 skal direktøren endvidere, når omstændighederne giver anledning dertil, anstille eller lade anstille undersøgelser om de forhold, der vedrører børneværnsforanstaltninger.

Da direktoratet ved skrivelsen af 13. november 1959 fra Direktoratet for Københavns Børne- og Ungdomsværn blev gjort opmærksom på, at der i stort omfang anbragtes børn på Sundholm, og at varigheden af opholdet i mange tilfælde langt overskred den forudsætning om ikke over 24 timers ophold, som havde ligget til grund for overinspektionens godkendelse i 1945 af ordningen, samt da det københavnske børneværn selv gav udtryk for betænkelighed ved forholdets lovlighed, finder jeg, at direktoratet straks burde have ladet foretage en besigtigelse. Det bemærkes herved, at direktoratet ikke ud fra de i skrivelsen af 13. november 1959 givne oplysninger kunne se, om ordningen var i strid med det ovenfor under a) omtalte forbud mod at anbringe børn på en arbejdsanstalt, hvorfor dette i sig selv burde have været en anledning til at lade en inspektion foretage.

På den anden side finder jeg at burde fremhæve, at direktoratet straks efter modtagelsen af skrivelsen af 13. november 1959 tog initiativ til at fremskynde arbejdet med at afhjælpe den pladsmangel, der havde givet anledning til de langvarige anbringelser af børn og unge i afdelingen på Sundholm.

Det tilføjes, at jeg samtidig hermed har gjort Folketingets Ombudsmandsudvalg og det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn bekendt med nærværende skrivelse.«

41. *Henstillet til Generaldirektoratet for Statsbanerne at fremsende tidligere modtagne og fremtidige ansøgninger fra kontorassistenter af 2. grad om personligt tillæg i henhold til lønningslovens § 120, stk. 2, til Finansministeriet til afgørelse. (J. nr. 371/60).*

I april 1960 klagede A, der dengang var ansat som kontorassistent af 2. grad (2. lønningsklasse) ved statsbanerne, over, at Generaldirektoratet for Statsbanerne den 1. december 1959 havde afslået hendes ansøgning

om at blive aflønnet som kontorassistent af 1. grad (9. lønningsklasse) fra 1. april 1958. I ansøgningen havde A henvist til § 120, stk. 2, i lønningsloven af 7. juni 1958 og til bemærkningerne i 2. betænkning afgivet af løn-

ningskommissionen af 1954, s. 90, sp. 1, idet A oplyste, at hun forud for sin ansættelse ved statsbanerne havde gennemgået en kontraktmæssig lærlingeuddannelse indenfor kontor-faget og bestået handelsmedhjælpereksamen.

I lønningskommissionens 2. betænkning udtales det s. 90, sp. 1:

»Kommissionen forudsætter, at kontorpersonale, der inden antagelsen har gennemgået en egentlig lærlingeuddannelse inden for kontor-faget eller efter antagelsen gennemgår en sådan lærlingeuddannelse i staten, antages som aspirant til henholdsvis ansættes i 9. lønningsklasse.«

Under Folketingets behandling af forslaget til lønningsloven foreslog finansministeren ved skrivelse af 13. maj 1958 til det af Folketinget nedsatte udvalg (FT 1957/58, till. B, sp. 1005-08), at der til forslagets § 120 blev tilføjet et nyt stk. 2 af følgende ordlyd:

»Finansministeren bemyndiges til efter indhentet udtalelse fra Lønningsrådet at tilstå tjenestemænd i 2. lønningsklasse, der allerede ved lovens ikrafttræden opfylder betingelserne for ansættelse i 9. lønningsklasse, et personligt, ikke-pensionsgivende tillæg. Ved senere ansættelse i en stilling i 9. lønningsklasse finder reglerne i § 27 ikke anvendelse, men de pågældende tjenestemænd indplaceres efter reglerne i § 119 på grundlag af vedkommendes løn ved lovens ikrafttræden, og fra samme tidspunkt medregnes ancienniteten.«

I skrivelsen begrundedes forslaget således:

»Ved fastsættelsen af antallet af stillinger som assistent i 9. lønningsklasse er der ikke taget hensyn til, at tjenestemænd, der inden tjenestemandsansættelsen har gennemgået en lærlingeuddannelse inden for kontor-faget, kan ansættes direkte i 9. lønningsklasse, jfr. lønningskommissionens 2. betænkning, side 90, idet kommissionens forslag herom blev fremsat på et sent stadium af kommissionsarbejdet og fastsættelsen af de endelige normeringstal forudsætter en gennemgang af det nuværende personales uddannelse. Det forekommer derfor rimeligt, at der tilvejebringes hjemmel til at yde et personligt, ikke-pensionsgivende tillæg til tjenestemænd, der opfylder nævnte betingelser for ansættelse i 9. lønningsklasse, indtil det fornødne antal stillinger kan normeres.«

Folketingsudvalget, der afgav betænkning

den 16. maj 1958, tiltrådte finansministerens forslag. Udvalget udtalte iøvrigt i betænkningen, at det kunne tiltræde »de i kommissionens 2. betænkning, side 90, anførte retningslinier for antagelse som aspirant til henholdsvis ansættelse i og forfremmelse til stillingen som assistent (kontorassistent af 1. grad) i 9. lønningsklasse« (FT 1957-58, till. B, sp. 958).

Forslaget blev uændret vedtaget af Folketinget og indgår som § 120, stk. 2, i lønningsloven af 7. juni 1958. Generaldirektoratet oplyste overfor mig, at A blev antaget ved statsbanerne som ekstrakontorist den 1. juni 1955 og tjenestemandsansat som kontorist den 1. september 1957. I henhold til lønningsloven af 7. juni 1958 blev A indplaceret i 2. lønningsklasse som kontorassistent af 2. grad.

Generaldirektoratet udtalte dernæst, at det ikke kunne tiltræde, at den af A påberåbte adgang til i henhold til lønningslovens § 120, stk. 2, uden videre at blive placeret i 9. lønningsklasse, blev anvendt indenfor statsbanernes område, idet antagelse som aspirant til kontorassistentstillinger (tidligere kontoriststillinger) ved statsbanerne ikke er betinget af forudgående »faglig« uddannelse.

Til statsbanernes kontoristpersonale henlægges udelukkende arbejde, der ikke kræver hverken faglig eller teoretisk lærlingeuddannelse indenfor kontor-faget, men alene færdigheder og kundskaber, der kan erhverves ved beskæftigelse på det pågældende arbejdsområde, såsom billetsalg, godsekspedition, telefonbetjening m. v.

Stillingerne som kontorassistent af 1. grad (9. lønningsklasse) ved statsbanerne er avancementsstillinger, der besættes efter ansøgning ifølge opslag og efter kvalifikationer, idet arbejdet, der er henført til disse stillinger, er særligt betroet. For at komme i betragtning ved besættelsen af sådanne stillinger kræves bl. a., at ansøgeren i praksis har erhvervet sig et godt kendskab til statsbanernes forhold og et indgående kendskab til det med pågældende stilling forbundne arbejde.

Generaldirektoratet bemærkede endvidere, at statsbanernes virksomhed - i modsætning til visse andre styrelser, ministeriers m. v. - gør det nødvendigt at have en særlig kategori af faguddannet kontorpersonele, nemlig trafikassistentkategorien, der anvendes på alle områder, såvel trafikale som tekniske og

regnskabsmæssige, hvor faglig teoretisk uddannelse er nødvendig. Dette personale gennemgår en omfattende både praktisk og teoretisk uddannelse i en 3-årig elevtid og en 2-årig medhjælpertid. Antagelsen som elev er bl. a. betinget af en god realeksamen eller anden dermed ligestillet eller højere eksamen samt af, at en særlig psykoteknisk prøve består. Efter en sådan 5-årig uddannelse placeres en trafikassistent i 8. lønningsklasse, altså en lavere lønmæssig placering end den, der påberåbes af kontorassistenter, som fra privaterhvervet har en eller anden kontoruddannelse, som statsbanerne er uden interesse i, og som ikke er nogen betingelse for antagelse som kontorassistent ved statsbanerne.

I denne forbindelse henviste generaldirektoratet til, at statsbanerne indenfor næsten alle kategorier har enkelte tjenestemænd (aspiranter), som har en videregående uddannelse end krævet i antagelsesbetingelserne for pågældende kategori.

Statsbanerne har således kontorassistenter af 2. grad, som er uden »faguddannelse«, men som har realeksamen eller studentereksamen, og som på visse arbejdsområder i kraft heraf gør udmærket fyldest, uden at der dog af den grund kan gives oprykning til 9. lønningsklasse, før avancementsstillinger bliver ledige.

Det er bl. a. derfor ved statsbanerne et gennemført princip, dels at det til en tjenestemandskategori henførte arbejde er afgørende for, i hvilken lønningsklasse kategorien placeres, dels at avancementspladser besættes efter opslag med de bedst kvalificerede – med rimelig hensyntagen til anciennitet –, og generaldirektoratet anser det af hensyn til konsekvenserne for uforsvarligt at bryde dette princip ved lønningsmæssigt at skelne mellem »faglærte« og »ikke-faglærte« kontorassistenter, når statsbanerne ikke har brug for og ikke stiller krav om »faglærte«.

Generaldirektoratet anførte herved, at statsbanernes repræsentant i lønningskommissionen gjorde opmærksom på foran anførte forhold, selvom det – beklageligvis – ikke kom til udtryk i betænkningerne.

Generaldirektoratet udtalte dernæst, at statsbanerne ikke havde set anden forsvarlig løsning på problemet vedrørende aflønning af kontorassistenter, som har gennemgået en egentlig lærlinguddannelse i kontorfaget, end at de ansatte kontorassistenter af 2. grad

med særlig kontoruddannelse blev henvist til – i de tilfælde hvor de mente at have erhvervet sig de nødvendige arbejdsmæssige forudsætninger herfor – at søge opslåede ledige stillinger som kontorassistent af 1. grad.

Bl. a. med henblik herpå var der på normeringsloven for finansåret 1960/61 skaffet bevilling på indtil 50 kontorassistentstillinger af 1. grad (9. lønningsklasse), der placeres fortrinsvis på tjenestesteder rundt om i landet, hvor faguddannet personale (trafikassistent/overtrafikassistent) efter grundige undersøgelser med henblik på ikke at anvende »overkvalificeret personale« erstattes med ueksamineret personale (kontorassistenter).

36 af disse 50 stillinger havde været opslået ledig til besættelse pr. 1. juni 1960, men A havde ikke søgt disse stillinger eller andre på normal vis ledigblevne kontorassistent I-pladser. Da A's arbejde ikke var af så kvalificeret art, at der var saglig grundlag for at placere stillingen i 9. lønningsklasse, havde generaldirektoratet ikke kunnet imødekomme A's andragende om placering i 9. lønningsklasse, men havde den 1. december 1959 måttet henvise hende til at søge kontorassistentstillinger af 1. grad, når sådanne blev opslået ledig.

Finansministeriet udtalte overfor mig, at ministeriet med henblik på forelæggelse for Lønningsrådet af spørgsmålet om ydelse af personlig tillæg i henhold til § 120, stk. 2, i tiden, indtil en omnormering kunne finde sted, i skrivelse af 18. juni 1958 anmodede samtlige ministerier og styrelser om at fremsende en fortegnelse over kontorphonale, som havde gennemgået en 3-årig lærlinguddannelse i kontorfaget, og som derfor opfyldte betingelserne for ansættelse i 9. lønningsklasse.

I skrivelse af 26. juni 1958 svarede Generaldirektoratet for Statsbanerne, at man ikke havde kontorphonale i 2. lønningsklasse, der opfyldte de uddannelsesmæssige betingelser for tilståelse af det foran nævnte personlige, ikke-pensionsgivende tillæg. Finansministeriet havde derfor ikke forsåvidt angik statsbanerne haft grundlag for at foretage videre med hensyn til ydelse af sådanne tillæg.

Forsåvidt angik den senere stedfundne normering af tjenestemandstillinger i 9. lønningsklasse oplyste Finansministeriet, at det ved cirkulærskrivelse af 15. oktober 1959 til de forskellige administrationsgrene indkaldte

bidrag til normeringslovsforslaget for finansåret 1960/61. I cirkulærskrivelsen henvistes bl. a. til, at der i overensstemmelse med de af lønningskommissionen foreslåede retningslinier for aflønning af tjenestemandsansat kontorpersonale måtte normeres stillinger i 9. lønningsklasse til kontorassistenter i 2. lønningsklasse, som havde gennemgået en egentlig lærlingeuddannelse i kontorfaget, idet det forudsattes at der på finansloven for 1960/61 skete nedlæggelse af et tilsvarende antal tjenestemandstillinger i 2. lønningsklasse.

Generaldirektoratet fremsendte den 9. januar 1960 sit bidrag til normeringsloven, idet generaldirektoratet bemærkede, at der ikke blev foreslået normeret kontorassistentstillinger i 9. lønningsklasse til eventuelle kontorassistenter i 2. lønningsklasse, som forud for ansættelsen havde gennemgået en egentlig lærlingeuddannelse i kontorfaget, idet en sådan uddannelse ikke var nødvendig og ikke krævedes for antagelse som aspirant til kontorassistentstillinger i 2. lønningsklasse ved statsbanerne. Generaldirektoratet begrundede dette på lignende måde som ovenfor anført.

Ved skrivelse af 19. februar 1960 til generaldirektoratet udtalte Finansministeriet bl. a., at Lønningsrådet i henhold til lønningslovens § 120, stk. 2, og denne bestemmelses forudsætninger og i overensstemmelse med indstillinger fra de enkelte styrelser havde godkendt, at der til tjenestemandsansatte og aspirantansatte kontorassistenter, der havde forevist lærekontrakt for en inden ansættelsen i statens tjeneste udstået lærlingeuddannelse i kontorfaget, blev ydet et personligt, ikke-pensionsgivende tillæg, der var fastsat til det beløb, som de pågældende ville have opnået i lønfremgang, såfremt de pr. 1. april 1958 var blevet forfremmet til en stilling i 9. lønningsklasse. Ved behandlingen af de forskellige ministeriers og styrelser bidrag til forslaget til normeringslov for 1960/61 havde Lønningsrådet dernæst tiltrådt, at der på normeringsloven blev søgt normeret stillinger som assistent (kontorassistent af 1. grad) i 9. lønningsklasse til de kontorassistenter i 2. lønningsklasse, der havde fået tilstået personligt tillæg i henhold til § 120, stk. 2, mod nedlæggelse af de ledigblivende stillinger i 2. lønningsklasse.

Finansministeriet havde i skrivelsen af 19. februar 1960 endelig anført, at de fra ministerierne modtagne normeringslov-bidrag også

indeholdt forslag om, at der i betydeligt omfang blev normeret stillinger som assistent (kontorassistent af 1. grad) til kontorassistenter i 2. lønningsklasse, der ikke havde gennemgået en egentlig lærlingeuddannelse i kontorfaget, men som det – bl. a. også under hensyntagen til oprykningen af de lærlingeuddannede kontorassistenter – ud fra alders-, anciennitets- og kvalifikationsmæssige synspunkter fandtes rimeligt at placere i 9. lønningsklasse. Lønningsrådet havde ment at kunne anbefale normering af et større antal stillinger til dette formål, fordelt over praktisk talt alle styrelser, idet rådet ved fastsættelsen af normeringstallet i 9. lønningsklasse havde lagt vægt på kontorassistentens levealder (i hvert fald over 30 år) og på, om tjenestemanden havde en i forhold til levealderen normal anciennitet som tjenestemand, samt på, at den pågældende ikke tidligere på grund af manglende kvalifikationer var forbigået ved avancement.

Generaldirektoratet svarede den 23. februar 1960, at statsbanerne under de nu givne forudsætninger mente at ville få behov for ca. 50 kontorassistentstillinger af 1. grad. Generaldirektoratet anførte herved, at når det nu, efter at være blevet bekendt med Lønningsrådets stilling til spørgsmålet om oprykning til 9. lønningsklasse af kontorassistenter med forudgående lærlingeuddannelse, mente at kunne gå med til oprettelsen af et antal 1. grads kontorassistentstillinger, skyldtes det i første række, at generaldirektoratet var af den opfattelse, at dets personale ikke burde være væsentlig anderledes stillet end personale under andre styrelser. Generaldirektoratet tilføjede dog, at det fremdeles fra statsbanernes side principielt måtte fastholdes, at det var de med en stilling forbundne kvalifikations- og arbejdsmæssige krav, der burde være afgørende for stillingens lønningsklassemæssige placering.

Det ville derfor være en forudsætning, at de nye kontorassistentstillinger af 1. grad i overensstemmelse med dette princip – og i øvrigt også med hidtidig praksis – alene besattes med kontorassistenter, som havde erhvervet sig arbejdsmæssige forudsætninger for at kunne bestride det med de pågældende stillinger forbundne arbejde.

Stillingerne ville ifølge generaldirektoratet blive udnormeret, efterhånden som den gennem de senere år stedfundne udveksling af

trafikassistentpersonale med kontoristpersonale gav mulighed for at placere kontorassistentstillinger af 1. grad ved det mere kvalificerede ekspeditionsarbejde særlig på billetkontorer, godsekspeditioner m. v.

Kontorassistenter i 2. lønningsklasse med forudgående lærlingeuddannelse ville herefter få lejlighed til at søge disse stillinger, idet dog nogle af stillingerne ville blive anvendt til oprykning af kontorassistentstillinger af 2. grad i andre tilfælde, hvor kvaliteten af det med stillingen forbundne arbejde gjorde oprykning rimelig, og hvor forholdene iøvrigt – herunder pågældendes kvalifikationer, tjenesteanciennitet, levealder m. v. – talte herfor.

Det blev herefter på normeringslovsforslaget foreslået, at antallet af kontorassistentstillinger af 1. grad ved statsbanerne blev forhøjet med 50, og forslaget blev vedtaget ved normeringsloven af 31. marts 1960.

Finansministeriet udtalte yderligere overfor mig, at det fandt, at dets principielle synspunkter vedrørende det her omhandlede spørgsmål på fornøden måde var belyst gennem ministeriets ovenfor refererede skrivelser.

Den 21. oktober 1960 anmodede jeg generaldirektoratet om en udtalelse om årsagen til, at generaldirektoratet ikke i skrivelser af 26. juni 1958 til Finansministeriet oplyste, at A havde gennemgået en 3-årig lærlingeuddannelse i kontorfaget. Jeg bad endvidere oplyst, om der blandt statsbanernes kontorpersonale i 2. lønningsklasse fandtes andre end A – og i bekræftende fald hvor mange – der havde gennemgået en tilsvarende lærlingeuddannelse.

Endelig bad jeg om oplysning om, hvorvidt generaldirektoratet var bekendt med, at en del kontorassistenter i 2. lønningsklasse med 3-årig lærlingeuddannelse, der forrettede tjeneste i postvæsenet og toldvæsenet, i løbet af foråret 1960 havde fået tilstået personligt tillæg i henhold til lønningslovens § 120, stk. 2, og om dette forhold gav generaldirektoratet anledning til fornyet overvejelse af A's og eventuelle andre kontorassistenters ansøgninger.

Generaldirektoratet svarede, at det i skrivelser af 26. juni 1958 ikke omtalte A eller andre kontorassistenter af 2. grad, dels fordi der på dette tidspunkt ikke forelå henvendelser fra nogen ansat, dels ikke af notater i generaldirektoratet fandtes holdepunkter for, at der i det hele taget fandtes sådanne an-

satte, og dels endelig fordi de pågældende, selvom sådan henvendelse eventuelt senere måtte fremkomme, af de foran oplyste grunde ikke ville være berettigede til uden videre at blive ansat i 9. lønningsklasse ved statsbanerne.

Generaldirektoratet oplyste dernæst, at der blandt kontorpersonalet i 2. lønningsklasse fandtes yderligere 19 kontorassistenter af 2. grad, der senere end korrespondancen i 1958 med Finansministeriet havde indgivet ansøgning om at blive aflønnet efter lønningslovens § 120, stk. 2. Som motivering anførte de pågældende, hvoraf 3 senere havde fået bevilget afsked, 1 havde fået tilladelse til at træde udenfor nummer og 1 efter ansøgning ifølge opslag var blevet forfremmet til kontorassistent af 1. grad, at de før antagelsen havde gennemgået en 3-årig lærlingeuddannelse i kontorfaget.

Disse ansøgninger blev, ud fra det synspunkt at ansøgerne ikke opfyldte de af statsbanerne stillede uddannelsesmæssige krav for at komme i 9. lønningsklasse, ikke verificerede, men de pågældende fik alle svar i overensstemmelse med det i skrivelser af 1. december 1959 til A anførte.

Generaldirektoratet anførte i denne forbindelse, at det ikke med sikkerhed kunne oplyse, om der blandt kontorpersonalet i 2. lønningsklasse (ca. 650 kontorassistenter af 2. grad + 318 aspiranter) fandtes andre end de foran omtalte 20, der før antagelsen havde gennemgået en 3-årig lærlingeuddannelse i kontorfaget, idet de pågældendes personalpapirer som følge af forholdene begrænsede betydning for deres anvendelighed ved statsbanerne ikke indeholdt sikre oplysninger herom.

Generaldirektoratet udtalte endvidere, at statsbanerne var bekendt med, at de i post- og telegrafvæsenet samt toldvæsenet tjenestegørende kontorassistenter af 2. grad med kontraktmæssig 3-årig lærlingeuddannelse i kontorfaget i løbet af foråret 1960 havde fået tilstået personligt tillæg i henhold til lønningslovens § 120, stk. 2.

Dette forhold havde ikke givet anledning til, at generaldirektoratet fandt at burde fravige det hidtil fastholdte princip, da statsbanerne ikke har brug for og ikke stiller krav om »faglærte« emner til stillingen som kontorassistent. Dette princip, at kontorassistenter af 1. grad ikke ved statsbanerne bør

normeres alene på grund af en forudgående lærlingeuddannelse, som er uden betydning for beskæftigelsen ved statsbanerne, var efter generaldirektoratets opfattelse kommet til udtryk i bemærkningerne til § 116 i forslaget til lov om normering og klassificering af tjenestemandstillinger (lønningsskommis-sionens 2. betænkning, s. 138), hvor det ved-rørende 9. lønningsklasse hedder:

»Antallet af kontorassistenter af 1. grad foreslås opretholdt uændret, idet de som følge af den foreslåede oprettelse af over-kontorassistentstillinger i 15. lønningsklasse ledigblivende stillinger bibeholdes til opryk-ning af kontorassistenter af 2. grad med mere kvalificeret arbejde.«

Generaldirektoratet udtalte endelig, at det vedblivende var dets opfattelse, at der hver-ken burde tillægges A – der blev afskediget efter ansøgning med udgangen af juli måned 1960 – eller andre ansatte af nævnte kate-gori med lærlingeuddannelse personligt til-læg efter lønningens § 120, stk. 2, så længe de sidder med mindre kvalificeret ar-bejde, og at iøvrigt såvel statsbanerne som de pågældende ansatte selv ville være dårligt tjent med en ordning, som uundgåeligt måtte medføre utilfredshed hos det store antal kon-torassistenter, der beskæftiges ved arbejde af ganske samme karakter som det, hvormed de lærlingeuddannede beskæftiges.

Den 16. december 1960 udtalte jeg, at jeg ved bedømmelsen af sagen måtte til-lægge det afgørende betydning, at det af forarbejderne til bestemmelsen i lønningens § 120, stk. 2, fremgår, at det har været lovgivningsmagtens forudsætning, at enhver ved lovens ikrafttræden tjeneste-mandsansat kontorassistent i 2. lønnings-klasse, der godtgjorde forud for ansættel-sen at have gennemgået en lærlingeud-dannelse indenfor kontorfaget, kunne opnå et personligt, ikke-pensionsgivende tillæg i henhold til § 120, stk. 2, indtil den på-gældende kunne ansættes i en normeret

stilling i 9. lønningsklasse. Afgørelsen af, om et sådant personligt tillæg kan tilstås, er ifølge § 120, stk. 2, henlagt til finans-ministeren, der skal indhente en udtalelse fra Lønningrådet.

Under hensyn til disse forhold fandt jeg, uanset at de af generaldirektoratet anførte synspunkter havde betydelig saglig vægt, at burde henstille til generaldirektoratet at fremsende de ansøgninger om person-ligt tillæg i henhold til § 120, stk. 2, der tidligere var indsendt af kontorassistenter af 2. grad, til Finansministeriet til afgø-relse, ligesom jeg henstillede, at eventuelle fremtidige ansøgninger måtte blive tilstil-let Finansministeriet.

Generaldirektoratet har senere meddelt, at 66 ansøgninger fra kontorassistenter af 2. grad, herunder A, og ekstrakontorister (aspi-ranter) havde været forelagt Finansministe-riet, der havde truffet afgørelse om, at der med virkning fra aspirantantagelsen – dog tidligst fra 1. april 1958 – kunne tillægges 60 af ansøgerne, herunder A, et personligt, ikke-pensionsgivende tillæg i henhold til lønningens § 120, stk. 2. 6 ansøgninger blev ikke bevilget, da dokumentationen for deres lærlingeuddannelse indenfor kontorfaget ikke var fyldestgørende.

Af de 60 ansøgere, der havde fået nævnte tillæg, var 1 trådt udenfor nummer, 7 afske-diget efter ansøgning, 8 gået ned på halv tjeneste og 4 efter ansøgning ifølge opslag forfremmet til kontorassistenter af 1. grad. Forsåvidt angik de resterende 40 udtalte generaldirektoratet, at det ikke agtede at forfremme disse, før de efter deres tjenstlige kvalifikationer og anciennitetsmæssige pla-cering kan komme i betragtning ved besæt-telse af alm. ledige stillinger som kontor-assistent af 1. grad og kun, såfremt de ind-giver ansøgning om at komme i betragtning ved besættelsen af disse stillinger, der vil blive oplået ledige på sædvanlig måde.

- 42.** *Henstillet til Socialministeriet at søge ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2, ændret, således at der bliver en klar lovhjemmel for, at forsikringselskaberne i visse sager har kompetence til at nedsætte dagpenge med en fjerdedel. (J. nr. 77/60).*

I januar 1960 klagede A over Direktoratet for Ulykkesforsikringens behandling af en

sag vedrørende et ulykkestilfælde, som var tilstået ham den 27. februar 1958.

Ulykkestilfældet blev anmeldt til det pågældende forsikrings-selskab, der den 8. marts 1958 anmodede direktoratet om afgørelse af, om tilfældet henhørte under ulykkesforsikringsloven. Den 30. april 1958 meddelte direktoratet, at tilfældet kunne anerkendes for såvidt angik en opstået skulderlæsion.

Den 15. maj 1958 klagede A til direktoratet over, at han ikke havde modtaget dagpenge fra selskabet, og direktoratet anmodede selskabet om en udtalelse.

Den 11. juni 1958 meddelte selskabet A, at det skønnede, at der i henhold til ulykkesforsikringsloven tilkom ham dagpenge for tiden 6. marts-15. april 1958, beregnet efter en årsindtægt på 7.000 kr. Selskabet opgjorde dagpengene til 659 kr. og anførte, at det for tiden 1.-15. april 1958 i henhold til ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2, havde nedsat dagpengene med en fjerdedel, idet A efter selskabets skøn havde været delvis arbejdsdygtig fra 1. april 1958.

Den 11. juni 1958 underrettede selskabet direktoratet om den stedfundne udbetaling, herunder om nedsættelsen af dagpengene for tiden 1.-15. april 1958.

Den 14. juli 1958 klagede A til direktoratet bl. a. over, at selskabet ikke i tilstrækkelig grad havde holdt ham skadesløs i anledning af ulykkestilfældet. Han anførte bl. a., at han i henhold til ulykkesforsikringslovens § 25 måtte være berettiget til dagpenge beregnet på grundlag af hans årsindtægt. Ved skrivelse af 29. januar 1959 meddelte direktoratet A, at det ikke skønnede, at der tilkom ham yderligere dagpenge.

A klagede derefter til Socialministeriet og gjorde bl. a. gældende, at han i henhold til ulykkesforsikringslovens §§ 25 og 44 havde krav på dagpenge med tre fjerdedele af sin årsindtægt, delt med 300, og at han forgæves havde rettet henvendelse om dette spørgsmål til direktoratet, der ikke havde svaret ham.

Socialministeriet sendte A's henvendelse til direktoratet med henblik på sagens forelæggelse for Ulykkesforsikrings-Rådet og underrettede samtidig A herom. Ministeriet begrundede overfor A og direktoratet ekspeditionen med, at A bl. a. havde klaget over størrelsen af de ham i anledning af ulykkestilfældet tillagte dagpenge, og at direktoratets afgørelser kunne indankes for Ulykkesforsikrings-Rådet.

Direktoratet forelagde sagen for Ulykkesforsikrings-Rådet, og i maj 1959 meddelte direktoratet A, at rådet havde tiltrådt direktoratets afgørelse af 29. januar 1959, hvorefter der ikke tilkom ham dagpenge efter 15. april 1958.

Den 26. februar 1960 udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere de af direktoratet og rådet truffne afgørelser, hvorefter der ikke tilkom A dagpenge ud over 15. april 1958.

Under hensyn til bestemmelsen i ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2, hvorefter direktoratet, hvor forholdene taler derfor, kan nedsætte dagpengene med en fjerdedel, og under henvisning til, at forsikrings-selskabet på egen hånd havde nedsat dagpengene for tiden 1.-15. april 1958 med en fjerdedel, udbad jeg mig en udtalelse fra Direktoratet for Ulykkesforsikringen om den fulgte fremgangsmåde vedrørende nedsættelse af dagpenge.

Direktoratet udtalte, at Arbejderforsikringsrådet ved skrivelse af 7. februar 1929 havde givet forsikrings-selskaberne tilladelse til i visse tilfælde at nedsætte dagpengene i medfør af den dagældende ulykkesforsikringslovs § 26, stk. 2, på den betingelse, at meddelelse om dagpengenedsættelsen blev tilstillet rådet. Denne fremgangsmåde følges stadig og var også blevet fulgt i det foreliggende tilfælde. Den omstændighed, at det påhviler selskaberne at give direktoratet meddelelse om dagpengenedsættelser, medfører, at direktoratet får lejlighed til at tage de foretagne nedsættelser op til behandling, og efter direktoratets mening var fremgangsmåden forenelig med bestemmelsen i den nugældende ulykkesforsikringslovs § 25, stk. 2. Efter direktoratets opfattelse var fremgangsmåden iøvrigt til fordel for de tilskadekomne, som derved undgår at komme ud for standsning af dagpengeudbetalingen i tiden fra selskabets forelæggelse af dagpenge-spørgsmålet og til direktoratets afgørelse.

Med hensyn til det foreliggende tilfælde bemærkede direktoratet, at det hverken ved modtagelsen af den samtidig med dagpengeudbetalingen modtagne underretning fra selskabet eller senere havde fundet grundlag for at foretage noget i anledning af selskabets udbetaling. Direktoratet anførte herved, at det under hensyn til den ringe beskadigelse,

der måtte anses for forvundet uden invaliderende følger, havde ment, at A allerede den 1. april 1958 måtte have været i stand til at genoptage sit arbejde i væsentlig samme omfang som før ulykkestilfældet.

Jeg anmodede herefter Socialministeriet om at udtale sig om, hvorvidt den fulgte fremgangsmåde var forenelig med ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2. Jeg henviste til, at direktoratet efter det oplyste ikke havde meddelt nogen godkendelse af den stedfundne nedsættelse, men blot havde taget nedsættelsen til efterretning.

Socialministeriet indhentede påny erklæring fra direktoratet, der udtalte, at forretningsgangen efter ulykkesforsikringsloven, jfr. Socialministeriets bekendtgørelse nr. 292 af 2. oktober 1959 om regler for anmeldelse af ulykkestilfælde, for at opnå en hurtig behandling af dagpengespørgsmålet var den, at selskaberne straks efter modtagelsen af anmeldelserne af ulykkestilfælde selv tager stilling til dagpengeretten og påbegynder dagpengeudbetalingen. Selskaberne kan endvidere selv uden i forvejen at forelægge sagen for direktoratet standse dagpengeudbetalingen, når betingelserne for dagpengeret ikke længere skønnes at være til stede; ved standsningen af udbetalingen skal vedkommende selskab dog give tilskadekomne meddelelse om, at der kan rettes henvendelse til direktoratet om at optage dagpengespørgsmålet til afgørelse, jfr. bekendtgørelsens § 8.

Efter direktoratets mening ville det, når selskaberne selv kan standse dagpengeudbetalingen, være ganske urimeligt, om selskaberne ikke skulle kunne foretage det for den tilskadekomne betydelig mindre alvorlige skridt at nedsætte dagpengene med en fjerdedel.

Direktoratet måtte derfor være af den opfattelse, at ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2, ikke med rimelighed bør fortolkes således, at der forud for nedsættelse af dagpengeydelse skal foreligge en direktoratskendelse herom, men at direktoratet skal have adgang til at kontrollere de tilfælde, hvor nedsættelse sker, hvorfor meddelelse skal indsendes til direktoratet, jfr. Arbejderforsikringsrådets skrivelse af 7. februar 1929.

Videre udtalte direktoratet, at det ved modtagelsen af et selskabs meddelelse om nedsættelse ikke foretager videre, medmindre

direktoratet finder nedsættelsen urigtig eller tilskadekomne indanker selskabets afgørelse for direktoratet.

Socialministeriet udtalte derefter, at spørgsmålet efter ministeriets opfattelse måtte ses på baggrund af ulykkesforsikringslovens almindelige administrative bestemmelser, hvorefter ordningen af de ifølge loven opstående forhold er henlagt til Direktoratet for Ulykkesforsikringen, jfr. § 8, samtidig med at det påhviler private anerkendte forsikringsselskaber at udrede erstatningerne, jfr. kap. III om forsikringspligtens ordning, og at udbetale disse – herunder dagpengeerstatningerne – direkte til de pågældende, jfr. § 43, stk. 1 og 2, sammenholdt med §§ 28 og 45.

De principielle retningslinier for forsikringsselskabernes administration af dagpengeudbetalingen var senest fastlagt i forbindelse med den ved lov nr. 176 af 12. april 1949 gennemførte nedsættelse af karenstiden. For at sikre de tilskadekomne en rettidig udbetaling af dagpenge blev der foretaget en decentralisation af administrationen, således at det blev overladt til forsikringsselskaberne selv at tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt et til vedkommende selskab anmeldt ulykkestilfælde overhovedet omfattedes af loven og derefter – som efter hidtidig praksis – afgøre, om der var ret til dagpenge, disses størrelse og deres løbetid. Det var herved en forudsætning, at både vedkommende forsikringsselskab og forsikrede havde adgang til at forelægge sagen for direktoratet. I overensstemmelse hermed havde ministeriet i § 6, jfr. § 8, i bekendtgørelse nr. 292 af 2. oktober 1959 om regler for anmeldelse af ulykkestilfælde udtrykkelig angivet, at vedkommende forsikringsselskab skal gøre tilskadekomne bekendt med, at han er berettiget til ved henvendelse til direktoratet at opnå en afgørelse, såfremt han ikke er tilfreds med det af selskabet foretagne, herunder fastsættelsen af dagpengenes størrelse.

Socialministeriet tilføjede, at ministeriet, da direktoratet ikke havde godkendt den i den konkrete sag stedfundne nedsættelse af dagpengene, uanset at A havde rejst spørgsmålet om dagpengenes størrelse overfor direktoratet, havde henledt direktoratets opmærksomhed på, at det i overensstemmelse med § 6 i bekendtgørelsen af 2. oktober 1959 burde have truffet afgørelse med hensyn til dagpengenes størrelse, herunder berettigelsen

af den af selskabet foretagne nedsættelse af dagpengene.

§ 26, stk. 2, i ulykkesforsikringsloven af 6. juli 1916 var sålydende: »Delvise dagpenge ydes ikke.«

Ved lov nr. 186 af 14. juli 1927 føjedes til bestemmelsen: »dog kan rådet, hvor forholdene taler derfor, nedsætte dagpengene med en fjerdedel, når der er forløbet 6 måneder fra ulykkestilfældet«. Bestemmelsen var ikke i bemærkningerne til lovforslaget ledsaget af nogen særlig begrundelse.

Den 7. februar 1929 tilskrev Arbejderforsikringsrådet de statsanerkendte forsikringsselskaber således:

»På givne foranledning skal man meddele, at rådet som regel kun vil være sindet at foretage nedsættelse af dagpengene i henhold til Ulykkesforsikringslovens § 26, 2. stk., i tilfælde hvor den invaliderende årsag udelukkende består i en traumatisk neurose, samt i sådanne tilfælde hvor den tilskadekomne delvis har optaget sit arbejde for arbejdsgiveren eller den tilskadekomne delvis er i stand til at passe egen bedrift eller husholdning, f. eks. hvor det drejer sig om en frivilligt forsikret landbruger eller om en gift kvinde, der kan varetage sin gerning i hjemmet.

Rådet har intet at erindre imod, at forsikringsselskaberne selv foretager nedsættelsen i tilfælde som de ovenfor nævnte, uden at rådets godkendelse indhentes i forvejen i hvert enkelte tilfælde, når meddelelse om nedsættelsen tilstilles rådet.

I tvivlstilfælde vil spørgsmålet om nedsættelse i lighed med andre dagpenge-spørgsmål kunne forelægges for rådet til afgørelse.«

Den hidtidige ulykkesforsikringslovs § 26 indsattes med væsentligt samme formulering – bortset fra ophævelse af 6 måneders fristen – i ulykkesforsikringsloven nr. 183 af 20. maj 1933 som § 25, stk. 2, der siden har været uændret.

Ved den ved lov nr. 176 af 12. april 1949 gennemførte ændring af ulykkesforsikringslovens § 23 ophævedes den hidtidige bestemmelse om, at dagpenge normalt ikke ydes for de første 13 uger efter ulykkestilfældets indtræden, og i stedet blev det fastsat, at dagpengene begynder at løbe

fra den 7ende dag efter ulykkestilfældets indtræden.

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget, at man hidtil på grund af forventede administrative vanskeligheder var vejet tilbage for at stille forslag om ophævelse af 13 ugers regelen. Ved lovforslagets fremsættelse var man imidlertid nået til det resultat, at det ville være muligt at klare disse administrative vanskeligheder »ved en omlægning af administrationen, således at Direktoratet for Ulykkesforsikringen overlader til forsikringsselskaberne selv at tage stilling til udbetaling af dagpenge indtil videre, men med adgang for tilskadekomne – en adgang som selskaberne skal gøre pågældende bekendt med – til at indbringe sagen for direktoratet og for selskabet til at forelægge tvivlstilfælde for direktoratet (RT 1948/49, till. A, sp. 4886).

I overensstemmelse hermed foresloges og vedtoges ændringer af bl. a. lovens §§ 28 og 45 for at gøre administrationen mere smidig. Ulykkesforsikringslovens § 45, stk. 1, ændredes således, at ulykkestilfælde i stedet for som hidtil at skulle anmeldes for direktoratet nu normalt skulle anmeldes til vedkommende forsikringsselskab, og til bestemmelsen føjedes en bestemmelse om, at socialministeren fastsætter de nærmere regler for foretagelse af anmeldelse, herunder hvilke anmeldelser vedkommende selskab skal oversende til direktoratet og tidspunktet herfor.

Socialministeriet fastsatte regler for anmeldelse af ulykkestilfælde ved bekendtgørelse nr. 374 af 23. august 1949, som nu er afløst af bekendtgørelse nr. 292 af 2. oktober 1959. Ved disse bekendtgørelser har ministeriet bemyndiget selskaberne til i de ulykkestilfælde, som selskaberne er beføjede til selv at behandle, at tage stilling til dagpengenes størrelse. Endvidere har ministeriet ved bekendtgørelsernes § 8 bemyndiget selskaberne til at standse dagpengeudbetalingen, når forudsætningen for fortsat udbetaling efter vedkommende selskabs skøn ikke længere er til stede. I begge tilfælde skal tilskadekomne underrettes om klageadgangen til Direktoratet for Ulykkesforsikringen.

På grundlag af det således foreliggende

udtalte jeg, at det efter almindelige forvaltningsretlige principper, jfr. Poul Andersen, Dansk Forvaltningsret, 3. udg., 1956, side 289 ff., og Socialministeriets skrivelse af 29. marts 1933 (Sognerådstidende 1933/34, side 327) ikke uden videre kunne anses for utvivlsomt, at Arbejderforsikringsrådet i 1929 under de daværende lovmæssige forudsætninger havde haft hjemmel til at delegerede den rådet ved ulykkesforsikringslovens § 26, stk. 2, tillagte kompetence til at nedsætte dagpengene til forsikringsselskaberne, selvom der samtidig blev pålagt selskaberne en indberetningspligt. Det måtte herved tages i betragtning, at man til stadighed havde fulgt den praksis, at man ikke foretog videre vedrørende indberetningerne, medmindre man fandt nedsættelsen urigtig eller tilskadekomne indankede selskabets afgørelse. En efterfølgende udtrykkelig godkendelse fra direktoratets side af nedsættelsen havde således normalt ikke foreligget. Det måtte samtidig erkendes, at den fulgte fremgangsmåde

efter det oplyste havde været til de tilskadekomnes fordel, således som fremhævet af Socialministeriet og direktoratet.

Efter det foreliggende fandt jeg det tvivlsomt, hvorvidt der formelt havde været tilstrækkelig lovhjemmel for, at forsikringsselskaberne havde fået tillagt bemyndigelse til i de af disse på egen hånd behandlede tilfælde at træffe afgørelse om nedsættelse af dagpengene.

Da formuleringen af ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2, i hvert fald ikke var i overensstemmelse med den iøvrigt fastlagte ordning af dagpengeadministrationen, og da man fulgte en praksis, der ikke var forenelig med bestemmelsens ordlyd, gav sagen mig anledning til at henstille til Socialministeriet, at bestemmelsen søges ændret i forbindelse med en eventuel revision af ulykkesforsikringsloven, således at det gøres klart, at forsikringsselskaberne i visse sager har kompetence til at nedsætte dagpenge med en fjerdedel.

43. *Politiets behandling af en mod to læger indledt straffesag, der afsluttedes med tiltalefrafald, gav på enkelte punkter anledning til kritik. (J. nr. 848/58).*

Den 18. maj 1961 afgav jeg vedrørende min undersøgelse af en sluttet straffesag mod to læger nedenstående redegørelse, som Folketingets Ombudsmandsudvalg blev gjort bekendt med:

»Den 22. marts 1960 indgav højesterets-sagfører Erik Groth-Andersen en klage bl. a. over anklagemyndighedens behandling af en mod lægerne Frithjof Tvedegaard og Jens Møller indledt straffesag for overtrædelse af straffeloven og lægeloven, der afsluttedes med Justitsministeriets tiltalefrafald den 27. august 1959.

Fra Sundhedsstyrelsen modtog jeg den 21. april 1960 en udtalelse med akter, herunder en erklæring af 10. april 1960 fra amtslæge J. A. Jørgensen, Sorø, og den 12. september 1960 modtog jeg fra Justitsministeriet straffesagens akter, herunder en fælleserklæring af 1. juni 1960 fra kriminalassistentene B. Rasmussen og S. Johansen, Rigspoliti-chefens Rejseafdeling, samt en redegørelse af 19. juli 1960 fra statsadvokaten for Sjælland,

hvortil rigsadvokaten og Justitsministeriet har henholdt sig.

Den 9. december 1960 drøftede jeg sagen med højesteretssagfører Groth-Andersen, der derefter i skrivelse af 6. marts 1961 i tilslutning til den af ham indgivne klage fremsatte bemærkninger til de indhentede udtalelser, og den 13. april 1961 havde jeg en afsluttende drøftelse med højesteretssagføreren og lægerne Tvedegaard og Møller.

Som afsnit I er optaget en datoliste for de vigtigste ekspeditioner i sagen, og i afsnit II omtales de på tidspunktet for sagens fremkomst på det pågældende område gældende love og administrative bestemmelser. Afsnit III indeholder baggrunden for sagens fremkomst, og i afsnittene IV–XVI behandles de enkelte klagepunkter. Iøvrigt er kun omtalt de af anklagemyndigheden foretagne efterforskningsskridt, hvortil der i klagen har været henvist, ligesom de i sagen foreliggende lægelige spørgsmål kun i begrænset omfang er refereret.

I. Dato-liste.

30. 10 53 Direktoratet for Sygekassevæsenet udtaler sig vedrørende en af læge Tvedegaard udstedt recept på Testex mod morbus Buerger.
7. 6 57 Læge Tvedegaards behandling af kredsløbssygdomme omtales i et ugeblad.
13. 6 57 Læge Møller tiltræder sit vikariat hos læge Tvedegaard.
15. 7 57 Aftale med Borup apotek om forsendelse af medicin.
- ca. Læge Møller henvender sig på
1. 10 57 Den almindelige danske Lægeforenings sekretariat.
9. 11 57 En af Møllers patienter klager til Sundhedsstyrelsen bl. a. over mangelfuld undersøgelse.
15. 11 57 Klagen sendes til amtslægen i Sorø.
29. 11 57 En af Møllers patienter klager over, at han kun kan få medicin, hvis han lader den sende fra Borup apotek.
30. 11 57 Indberetning fra amtslægen til Sundhedsstyrelsen vedrørende klagen af 9. november 1957.
10. 12 57 Tvedegaard og Møller til møde i Lægeforeningen.
20. 12 57 Møde i Sundhedsstyrelsen, hvor det vedtages at gøre sagen til genstand for politiundersøgelse.
6. 1 58 Sundhedsstyrelsen anmoder politimesteren i Ringsted om at indlede undersøgelse.
14. 1 58 Retskendelse om ransagning og beslaglæggelse af regnskabsmateriale hos Tvedegaard.
20. 1 58 Ransagning og beslaglæggelse foretages.
23. 1 58 Journalerne gennemgås hos Tvedegaard med bistand af fru Tvedegaard.
4. 2- 66 patienter afhøres.
29. 4 58
5. 5 58 Tvedegaard afhøres som sigtet.
6. 5 58 Møller afhøres som sigtet.
14. 5 58 Møller afhøres vedrørende eventuelle overtrædelser af lægeloven.
28. 5 58 Materialet forelægges Sundhedsstyrelsen med forslag til yderligere undersøgelse.
31. 5 58 Sundhedsstyrelsen meddeler politimesteren, hvilke undersøgelser der yderligere ønskes foretaget, og at den vil søge sig Møllers journaler forelagt.
16. 6 58 Højesteretssagfører Groth-Andersen meddeler Sundhedsstyrelsen, at læge Møller ikke ønsker at udlevere sine journaler til Sundhedsstyrelsen.
26. 6 58 Politimesteren anmoder dommeren i Ringsted om retskendelse til beslaglæggelse af Møllers journaler.
29. 7 58 Dommeren bestemmer, at Møller og dennes forsvarer skal indkaldes til retsmødet vedrørende beslaglæggelsen.
15. 8 58 Dommeren afviser begæringen om beslaglæggelse.
25. 8 58 Sundhedsstyrelsen underretter politimesteren om resultatet af gennemgangen af receptmaterialet.
30. 8 58 Dr. med. Svend G. Johnsen anmodes om en udtalelse vedrørende visse medicinske begreber.
31. 8 58 Dr. Johnsen svarer.
10. 9 58 Politiets bearbejdelse af receptmaterialet afsluttes.
24. 9 58 Apotekerfonden fremsætter erstatningskrav.
25. 9 58 Socialministeriet fremsætter erstatningskrav.
2. 10 58 Politimesteren forelægger sagen for statsadvokaten for Sjælland med indstilling vedrørende tiltale-spørgsmålet.
25. 10 58 Statsadvokaten forelægger tiltale-spørgsmålet for Sundhedsstyrelsen med indstilling.
27. 10 58 Sundhedsstyrelsen tiltræder statsadvokatens indstilling.
1. 11 58 Statsadvokaten forelægger indstillingen for rigsadvokaten.
18. 11 58 Rigsadvokaten tiltræder indstillingen.
19. 11 58 Anklageskriftet underskrives af statsadvokaten.
6. 12 58 Statsadvokaten stiller Retslægerådet forskellige spørgsmål.
11. 4 59 Retslægerådet besvarer spørgsmålene.
11. 5 59 Statsadvokaten stiller Retslægerådet nogle yderligere spørgsmål.

23. 7 59 Retslægerådet besvarer spørgsmålene.
12. 8 59 Sundhedsstyrelsen fastholder overfor statsadvokaten tiltalen mod lægerne for overtrædelse af læge-loven.
12. 8 59 Statsadvokaten forelægger påny tiltalespørgsmålet for rigsadvoka-ten.
24. 8 59 Rigsadvokaten videregiver sagen til Justitsministeriet og tiltræder statsadvokatens indstilling.
27. 8 59 Justitsministeriet meddeler tiltale-fracald.

II. Gældende retsregler ved sagens fremkomst.

I henhold til folkeforsikringslovens § 18 fastsatte socialministeren ved bekendtgørelse nr. 30 af 14. februar 1956 bl. a., at visse lægemidler, herunder nærmere betegnede hormonpræparater, kunne ordineres som »livsvigtig« medicin bl. a. ved behandlingen af dystrofia adiposo-genitalis, dystrofia genitalis og kastration, se om disse sygdomsbe- greber nedenfor s. 176–78. For medicinordi- nationer, der faldt ind under denne bestem- melse, skulle – i henhold til vedkommende læges attestation – patientens sygekasse yde tre fjerdedele af betalingen, hvortil kom et mindre tilskud fra Apotekerfonden. Var pa- tienten ikke nydende medlem af en statsaner- kendt sygekasse, skulle i de samme tilfælde Apotekerfonden alene yde tilskud til ned- sættelse af prisen for det pågældende præ- parat, jfr. Indenrigsministeriets bekendtgø- relse nr. 315 af 29. november 1956.

I den mod lægerne indledte straffesag har hovedspørgsmålet været, om lægerne har været berettigede – eller med føje har kun- net tro sig berettigede – til at ordinere de af bestemmelsen omfattede seksualhormoner som livsvigtig medicin til patienter lidende af perifer kredsløbsforstyrrelser. Dette spørgsmåls besvarelse beror bl. a. på, hvor vidt man kan strække forståelsen af de i be- kendtgørelsen af 14. februar 1956 ovenfor nævnte sygdomsbegreber.

III. Sagens forhistorie.

1. Medicinudvalget.

Den 22. maj 1953 indsendte Varde syge- kasse til Direktoratet for Sygekassevæsenet en

af læge Tvedegaard til et medlem af syge- kassen udstedt recept på hormonpræparatet Testex, der var ordineret mod morbus Buer- ger, og spurgte, til hvilken gruppe af medi- cin (livsvigtig, særlig betydningsfuld eller dispensationsmedicin) præparatet kunne hen- føres. Spørgsmålet blev via Socialministeriet forelagt Sundhedsstyrelsen, der indhentede en erklæring fra medicinudvalget, som en- stemmigt udtalte, at Testex i henhold til de gældende regler (der var i overensstemmelse med de under afsnit II anførte bestemmel- ser fra 1956), uanset det af læge Tvede- gaard anførte, hverken kunne ordineres som livsvigtig, særlig betydningsfuld eller dispen- sationsmedicin. Hertil henholdt Sundheds- styrelsen og Socialministeriet sig.

Ved skrivelse af 30. oktober 1953 under- rettede Direktoratet for Sygekassevæsenet Varde sygekasse om Socialministeriets afgø- relse, og derefter afkrævede sygekassen pa- tienten det beløb, som den havde udlagt for medicinen. Direktoratet har under sagen hævdet, at læge Tvedegaard samtidig blev underrettet om afgørelsen, idet han ifølge direktoratets journal har fået tilsendt en genpart af skrivelsen til sygekassen tilligemed en afskrift af Socialministeriets afgørelse.

Læge Tvedegaard har på sin side hæv- det, at han ikke har modtaget direktoratets skrivelse af 30. oktober 1953, men erkendt, at han under sagens behandling i 1953 blev afæsket en udtalelse vedrørende spørgsmålet.

2. Lægeforeningens sekretariat.

Ca. 1. oktober 1957 henvendte læge Møl- ler sig til Den almindelige danske Lægefor- enings sekretariat, hvor han gjorde læge A. H. Schleisner bekendt med, at han i betydeligt omfang havde ordineret androgene stoffer som livsvigtig medicin. Årsagen til henven- delsen var, at Herning sygekasse havde med- delt ham, at en sådan ordination stred mod de gældende bestemmelser.

Ifølge et notat af 5. december 1957 ved- rørende samtalen – hvilket notat er yderligere uddybet i læge Schleisners erklæring af 1. september 1958 – havde Schleisner forklaret Møller, at denne havde handlet i strid med de gældende bestemmelser, og det var Schleisners indtryk, at Møller selv kort for- inden var blevet klar over dette.

Da Møller gav udtryk for, at han gerne ville have et råd med hensyn til, hvorledes

han kunne komme ud af sagen, havde Schleisner meddelt ham, at han selvfølgelig omgående måtte ophøre med at betegne de androgene stoffer på recepterne som livsvigtige, hvis betingelserne ikke var til stede, og Møller havde svaret, at han allerede var ophørt hermed for et par dage siden.

3. Klage til Lægeforeningen.

Den 29. november 1957 modtog Lægeforeningen en klage fra en patient, der havde konsulteret lægerne Tvedegaard og Møller. Patienten besværede sig bl. a. over, at han fra Borup apotek havde modtaget en regning på ca. 166 kr. Samtidig modtog patienten fra apoteket en trykt meddelelse om, at »det af dr. Tvedegård tidligere som livsvigtigt ordinerede Testex (eller Perandren) nu ikke mere anerkendes som sådant af Apotekerfonden, og at dennes tilskud derfor er bortfaldet«. Vedkommende patient havde derefter ringet til læge Møller for at få en recept, således at han selv kunne købe medicinen på et apotek, men dette havde lægen afslået.

4. Mødet i Lægeforeningen.

Ovennævnte og andre lignende henvendelser gav anledning til, at Lægeforeningen rettede henvendelse til Sundhedsstyrelsen og De danske Sygekasser. Lægeforeningens hovedbestyrelse fandt det derefter nødvendigt at indkalde lægerne Tvedegaard og Møller til en samtale, der fandt sted den 10. december 1957.

Ifølge et notat fra samtalen erkendte lægerne (i hvert fald Tvedegaard) overfor læge Ch. Jacobsen og læge Schleisner, at de vidste, at det var ulovligt at ordinere androgene stoffer som livsvigtig medicin i de tilfælde, hvor de i stor stil havde gjort det. Tvedegaard henviste bl. a. til, at flere kolleger havde meddelt ham, at de benyttede samme fremgangsmåde. På spørgsmål om hvem svarede Tvedegaard, at han ikke ønskede at komme nærmere ind herpå, idet han erklærede, at han alene ville tage ansvaret.

Lægerne erkendte dernæst, at den under punkt 3 omtalte meddelelse fra Borup apotek var fremgået af et samarbejde mellem dem og apoteket, og at formuleringen var bevist ukorrekt. Endelig erkendte begge, at de havde ladet apotekeren opkræve 5-10 kr. for receptfornyelser sammen med betalingen for

medicinen. Initiativet til ordningen med Borup apotek var kommet fra læge Møller.

Tvedegaard ville ifølge notatet ikke straks erkende, at lægerne fik 5 pct. i godtgørelse fra Borup apotek på den ordinerede medicin, men Møller erkendte det, og Tvedegaard protesterede herefter ikke.

På Møllers spørgsmål, om man ville råde dem til at ophøre med virksomheden i Jystrup, svarede Lægeforeningens formand (Charles Jacobsen), at de selvfølgelig havde den fulde ret til under ansvar at praktisere, men at det slet ikke var dette problem, der havde været drøftet. Man måtte råde dem til omgående at ophøre med direkte eller indirekte at give patienterne indtryk af, at de kunne få androgene stoffer til en fjerdedel af prisen. Endvidere måtte man råde dem til omgående at ophøre med rabatordningen med apoteket og at ophøre med at lade apoteket indkassere deres honorarer på receptfornyelser.

I skrivelse af 14. december 1957 til Lægeforeningen anførte læge Tvedegaard bl. a., at han for så vidt angik Testex-præparatet desværre ikke havde gjort sig klart, at han ved at ordinere dette som livsvigtigt havde gjort sig skyldig i lovbrud, og at han uden påtale adskillige gange havde gjort det før i tiden, ligesom han var vidende om, at andre læger også skrev præparatet som livsvigtigt, hvis de skønnede det. Han havde således fået henvendelse fra patienter, som havde anmodet ham om at skrive Testex som livsvigtigt, da henholdsvis apoteket og sygekassen havde sagt til vedkommende, at de i så fald kunne få præparatet så meget billigere. Men han var nu klar over at det var en dårlig eller ingen undskyldning.

Endvidere anførte Tvedegaard, at han og Møller ved den allerførste protest fra autoritativ side øjeblikkelig standsede fremgangsmåden, henvendte sig til Lægeforeningen (Møllers henvendelse ca. 1. oktober 1957) og lagde alle kortene på bordet. For yderligere at understrege deres ærlige vilje til at rette de begåede fejl foranledigede de, at apoteket inddrev differencen for medicinprisen hos patienterne. De forudså en vis irritation hos patienterne, men kunne ikke se at have noget andet valg, da de var kommet til det resultat, at de måtte have klare linier og selv tage sagen op og ikke afvente de reprimander, som uvægerlig måtte følge

efter deres urigtige dispositioner. Patienternes reaktion gav sig udslag i de klager til Lægeforeningen og Sundhedsstyrelsen, som nu forelå, og som således var provokeret af dem selv ved forsøget på at råde bod på fejltagelsen.

Under straffesagen har læge Tvedegaard hævdet, at referatet af samtalen den 10. december 1957 i Lægeforeningen ikke var helt korrekt, og at hans såkaldte erkendelse i Lægeforeningen var afgivet på et forkert grundlag, idet lægerne Charles Jacobsen og Schleisner havde udtalt, at de omhandlede præparater kun kunne ordineres som livsvigtig medicin til kastrater.

Læge Schleisner har overfor politiet ved en afhøring den 16. maj 1958 forklaret, at det omhandlede referat er udfærdiget af ham og læge Jacobsen i forening straks efter mødets afholdelse, og han må derfor hævde, at referatet i et og alt er i overensstemmelse med, hvad der er foregået på mødet. Det er rigtigt, at man på mødet den 10. december 1957 diskuterede berettigelsen af at udstede recepter på Perandren og Testex under betegnelsen livsvigtig, og det er også rigtigt, at han under denne diskussion ikke havde omtalt dystrofia genitalis. Dette skyldtes imidlertid, at man alene diskuterede gruppen kastrationer, til hvilke man havde lov at ordinere de to nævnte præparater som livsvigtige, og da disse præparater kun kunne ordineres som livsvigtige til den gruppe i bekendtgørelsen, hvor dystrofia genitalis var anført i forbindelse med gonadotropiner, blev denne gruppe overhovedet ikke omtalt, da ingen af lægerne fremkom med udtalelser om, at de havde ordineret Testex og Perandren i forbindelse med gonadotropiner.

5. Klage til Sundhedsstyrelsen.

I skrivelse af 9. november 1957 klagede en patient til Sundhedsstyrelsen bl. a. over en undersøgelse, som læge Møller havde foretaget af hans hustru. Lægen havde lyttet til hjertet og målt blodtrykket på begge ben, hvorefter undersøgelsen var forbi. Hustruen blev derefter afkrævet et honorar på 50 kr., som dog blev nedsat til 30 kr. »for så var der lidt til hjælp til medicinen«, der blev sendt pr. efterkrav fra Borup apotek.

Klagen blev af Sundhedsstyrelsen videreendt til amtslægen i Sorø til undersøgelse og udtalelse.

I skrivelse af 30. november 1957 til Sundhedsstyrelsen anførte amtslægen bl. a., at han den 19. november 1957 i anledning af klagen havde aflagt et uanmeldt besøg i læge Tvedegaards konsultation og anmodet om at se vedkommende patients journal. På direkte forespørgsel havde læge Møller oplyst, at han ved den objektive undersøgelse havde påvist ødem af begge ben samt manglende pulsation i højre arterie dorsalis pedis. I tilslutning her til oplyste amtslægen, at den ham foreviste journal ud over patientens navn og adresse kun indeholdt oplysninger om ordination og betalingsforhold, men ingen egentlige lægelige oplysninger. Den 29. november havde amtslægen haft besøg af læge Møller, der ønskede at give nærmere oplysninger om sine forhold. Han oplyste bl. a., at der fra flere sider var blevet klaget over, at medicinen kun kunne købes gennem Borup apotek, og at han for ca. 3 måneder siden havde haft en sag med Lægeforeningen, fordi han havde betegnet Testex som livsvigtigt. Han var således klar over, at han havde båret sig forkert ad, men havde som vikar måttet fortsætte den sædvanlige praksis og aftale med apoteket. Endelig oplyste Møller, at apoteket gav Tvedegaard 5 pct. rabat på alle medicinordinationer, selvom medicinen ikke passerede lægens konto.

Læge Møller har under sagen bestridt overfor amtslægen at have udtalt, at han efter samtalen i Lægeforeningens sekretariat ca. 1. oktober 1957 var fortsat med at betegne Testex som livsvigtigt, men amtslægen har fastholdt, at læge Møller har udtalt sig som anført.

IV. Beslutning om politiundersøgelse.

Den 20. december 1957 afholdtes i Sundhedsstyrelsen et møde, hvori der foruden tjenestemænd fra Sundhedsstyrelsen deltog amtslægen i Sorø, repræsentanter for Lægeforeningen, Apotekerfonden, De samvirkende Sygekasser og Direktoratet for Sygekassevæsenet.

Ifølge det om mødet udarbejdede referat blev det oplyst, at Sundhedsstyrelsen første gang havde hørt om Tvedegaards ordination af androgene stoffer som livsvigtig medicin, da apotekeren i Borup i september måned 1957 havde telefoneret til Sundhedsstyrelsens visitator og spurgt, hvorvidt apoteket havde

pligt til at censurere de recepter, der med påtegningen »livsvigtig medicin« fremkom fra lægerne, samt hvorledes han skulle forholde sig, hvis han var klar over, at de i Socialministeriets bekendtgørelse fastsatte regler ikke var iagttaget. Visitator havde svaret, at hele dette system hvilede på tillid til lægerne, og at apotekerne i princippet hverken havde ret eller pligt til at undersøge grundlaget for en recept.

Efter at de juridiske spørgsmål, der kunne opstå for hver enkelt af de implicerede, var blevet drøftet, herunder at der for lægernes vedkommende kunne være tale om bedrageri i henhold til straffelovens § 279, og efter at Lægeforeningens repræsentanter havde refereret Møllers henvendelse til sekretariatet ca. 1. oktober 1957 og samtalen med Tvedegaard og Møller den 10. december 1957, blev det enstemmigt vedtaget, at sagen skulle sendes til politimesteren i Ringsted med anmodning om politimæssig undersøgelse, og at Sundhedsstyrelsen skulle henstille til politimesteren, hvorvidt der måtte være anledning til at anmode Rigspolitichefens Rejseafdeling om at foretage de fornødne undersøgelser.

Med skrivelse af 6. januar 1958 fremsendte Sundhedsstyrelsen sagens akter til politimesteren i Ringsted og udtalte, at såfremt en politimæssig undersøgelse måtte vise, at lægerne Tvedegaard og Møller havde været bekendt med, at de handlede i strid med Socialministeriets bekendtgørelse nr. 30 af 14. februar 1956 og Sundhedsstyrelsens cirkulære af 29. november 1956, forelå der formentlig en overtrædelse af straffelovens § 279 (bedrageri).

Læge Tvedegaard havde dernæst bl. a. været omtalt i en artikel i et ugeblad på grund af hans særlige evne til at helbrede kar-lidelser, og denne artikel skulle have betydet en stor forøgelse af patientantallet. Da det på forhånd måtte underkastes tvivl, hvorvidt et så stort antal patienter havde lidelser, der rimeliggjorde medikamentel behandling af den beskrevne art, fandt Sundhedsstyrelsen, at den politimæssige undersøgelse burde udstrækkes til også at omfatte en eventuel overtrædelse af lægelovens § 18, hvorefter »den læge, der gør sig skyldig i grovere eller gentagen forsømmelse eller skødesløshed i udøvelsen af sit kald, straffes med bøde eller hæfte«.

Endelig henstillede Sundhedsstyrelsen til politimesterens overvejelse, hvorvidt der måtte

skønnes at være anledning til at lade undersøgelserne, der måtte påregnes at strække sig langt uden for politikredsens område, foretage af Rigspolitichefens Rejseafdeling, og samtidig anmode Sundhedsstyrelsen om, at samtidslægen i Sorø og Sundhedsstyrelsens farmaceutiske visitator måtte være til stede ved de af politiet foretagne afhøringer af lægerne og apotekspersonalet.

Højesteretssagfører Groth-Andersen har fremhævet, at sigtelsen mod Tvedegaard og Møller for bedrageri må karakteriseres som »åbenbar urimelig«, og at »en sådan sigtelse klart for enhver var uden hold«. Sigtelsen var endvidere usædvanlig, dels fordi der ingensinde før har været rejst bedragerisigtelse mod nogen læge i anledning af en påstået tilsidesættelse af reglerne om tilskud til medicin, dels fordi der i givet fald ikke var spørgsmål om uretmæssig vinding for de to læger, men alene for disses patienter til påstået skade for staten.

Sundhedsstyrelsen har overfor mig henvist til referatet fra det i Sundhedsstyrelsen den 20. december 1957 afholdte møde.

Jeg skal herefter udtale, at det efter min opfattelse har været berettiget, at Sundhedsstyrelsen efter det dengang foreliggende og i overensstemmelse med den på mødet den 20. december 1957 vedtagne beslutning anmodede politimesteren i Ringsted om at indlede politiundersøgelse.

Sundhedsstyrelsens skøn, hvorefter der eventuelt kunne blive tale om at sigte lægerne for bedrageri i henhold til straffelovens § 279, kan jeg ikke kritisere som værende urimeligt, hvorved bemærkes, at Sundhedsstyrelsens opfattelse senere har fundet støtte i præmisserne i den af dommeren i Ringsted den 14. januar 1958 afsagte kendelse, hvori det udtales, at lægerne med føje er sigtet for bedrageri efter straffelovens § 279 eller medvirken hertil, og i statsadvokatens bedømmelse af sagen, jfr. afsnit X.

V. Retskendelsen af 14. januar 1958.

Højesteretssagfører Groth-Andersen har klaget over, at lægerne Tvedegaard og Møller ikke blev indkaldt til det retsmøde, i hvilket der skulle tages stilling til spørgsmålet om ransagning og beslaglæggelse.

Politimesteren i Ringsted fremsendte den 9. januar 1958 det fra Sundhedsstyrelsen modtagne materiale til dommeren i Ringsted og anmodede om retskendelse til foretagelse af ransagning og beslaglæggelse bl. a. hos lægerne Tvedegaard og Møller med henblik på at få udleveret til brug under sagen lægernes journaler og regnskaber.

Den 14. januar 1958 afsagde dommeren kendelse, hvorefter politimesteren ved politifuldmægtig Lindhardt Iversen og kriminalassistent B. Rasmussen i et nærmere angivet omfang skulle være beføjet til sammen med amtslægen i Sorø og Sundhedsstyrelsens visitator at foretage ransagning og beslaglæggelse hos lægerne.

Politimesteren har udtalt, at det naturligvis henhører under hans embedsansvar, at sagen blev indledt med, at han anmodede dommeren i Ringsted om retskendelse til foretagelse af ransagning og beslaglæggelse hos lægerne. Dommeren imødekom anmodningen og sluttede sig derigennem til betimeligheden af denne, således at der på grundlag af ransagningen og beslaglæggelsen kunne skabes et udgangspunkt for undersøgelsen. Spørgsmålet om, hvorvidt lægerne skulle have været indvarslet til retsmødet, henhører ifølge politimesteren under rettens afgørelse, og retten har formentlig skønnet, at det ikke kunne ske uden skade for undersøgelsen, at der blev givet lægerne lejlighed til at være til stede.

Statsadvokaten, der først blev bekendt med sagen den 1. februar 1958, har udtalt, at det må bero på rettens beslutning, om de sigtede skal indkaldes til et retsmøde som det omhandlede, hvilket ikke ses foreskrevet, og der er i hvert fald ikke sket nogen fejl eller undladelse fra politiets side, ved at lægerne ikke blev indkaldt.

Det er – så vidt statsadvokaten ved – i overensstemmelse med fast praksis, at der ikke sker indkaldelse af sigtede i sådanne tilfælde, hvilken praksis har den ganske indlysende begrundelse, at øjemedet med de omhandlede retsmidler ville forspildes, såfremt der forud for retsmødet udgik indkaldelse til de sigtede.

I retsplejelovens § 821, stk. 2, nr. 3, er det hjemlet, at sigtede kan udelukkes fra retsmøder under den retslige forundersøgelse, når der er grund til at antage, at den pågældende vil modvirke undersøgelsen bl. a. ved at fjerne gerningsens spor eller på anden

lignende måde. Det anførte hensyn har ifølge statsadvokaten endnu langt større vægt på det her omhandlede stadium af en kriminel sag, og grundsætningen i den nævnte bestemmelse må således afgive hjemmel for, at en sigtet ikke indkaldes til et retsmøde som det omhandlede jfr. retsplejelovens § 810, stk. 2.

Jeg kan tiltræde det af politimesteren og statsadvokaten anførte, hvorefter det henhører under rettens afgørelse, hvorvidt en sigtet skal indkaldes til det retsmøde, hvori kendelse om ransagning eller beslaglæggelse afsiges, jfr. retsplejelovens § 809, stk. 2, pkt. 2.

Det tilføjes, at dommernes embedsforrelse i det hele falder uden for mit virksomhedsområde, og at jeg derfor ikke kan tage stilling til rettens behandling af anmodningen om kendelse til foretagelse af ransagning og beslaglæggelse.

VI. Ransagningen og beslaglæggelsen i henhold til retskendelsen af 14. januar 1958.

1. Omfanget af beslaglæggelsen.

Højesteretssagfører Groth-Andersen har gjort gældende, at anklagemyndigheden, især bistået af amtslægen, har misbrugt beslaglæggelseskendelsen af 14. januar 1958 og givet den på retsspørgsmål ukyndige Tvedegaard indtryk af, at kendelsen berettigede til beslaglæggelse af journalerne, respektive til afskrivning af patientnavne. Højesteretssagføreren har herved anført, at en opgørelse af salget af hormonpræparater på basis af lægernes medicinordinationer ganske enkelt kunne have været foretaget ved hjælp af de af sygekasserne indsendte recepter, respektive afregningen fra apotekerne.

Videre har højesteretssagføreren anført, at retskendelsen angik bedrageri og var formuleret således, at den skulle muliggøre en relativ nem og hurtig klarlæggelse af, i hvor stor udstrækning lægerne havde ordineret hormonpræparater under betegnelsen »livsvigtig« medicin. Retskendelsen måtte derfor kun bruges til det nævnte formål og ikke til andet, men den blev primært benyttet til at fremskaffe patientnavne med henblik på afhøring af patienter.

Højesteretssagføreren har i forbindelse hermed anført, at patientens krav på fred i privatlivet og den patienterne igennem læ-

gernes tavshedspligt tilsikrede beskyttelse, som er særlig påkrævet i tilfælde, hvor læger – som her – behandler en bestemt slags sygdomme, derved blev krænkede. Patienter, som modtog henvendelse fra politiet, måtte tro, at lægerne havde frigivet deres navn til brug for afhøringerne, og de spørgsmål, politiet stillede, måtte yderligere foranledige patienterne til at tro, at politiet havde nøje kendskab til deres sygdomme, og at denne viden stammede fra lægerne.

Ifølge retskendelsen af 14. januar 1958 fik de under afsnit V nævnte personer tilladelse til hos lægerne Tvedegaard og Møller at foretage ransagning med henblik på udlevering af de nærmere nedenfor angivne dokumenter.

Kendelsen er sålydende:

»Politimesteren i Ringsted ved politifuldmægtig J. Lindhardt Iversen og kriminalassistent ved rigspolitechefens rejseafdeling Børge Rasmussen skal være beføjet til sammen med amtslægen i Sorø og sundhedsstyrelsens repræsentant, visitator Junager, at foretage ransagning hos lægerne Frithjof Tvedegaard og Jens Christian Klitgaard Møller, begge af Jystrup, og apoteker Henning Holdt Simonsen, Borup, med henblik på udlevering af de nærmere nedenfor angivne dokumenter.

Politimesteren i Ringsted ved politifuldmægtig J. Lindhardt Iversen og kriminalassistent ved rigspolitechefens rejseafdeling Børge Rasmussen skal være beføjet til at beslaglægge de sigtedes regnskaber, for sigtede Simonsens vedkommende med bilag, for tiden 1. oktober 1956 til dato, alt vedrørende – for så vidt angår de sigtede Tvedegaard og Møller – deres medicinordination og – for så vidt angår sigtede Simonsen – salg i henhold til denne ordination og eventuelt mellemregnskab med de øvrige sigtede, i det hele under forudsætning af, at en beslaglæggelse efter skøn af amtslægen i Sorø ikke måtte være i strid med den lægelige tavshedspligt.«

Den 20. januar 1958 indfandt politifuldmægtig Lindhardt Iversen og kriminalassistent Rasmussen sig sammen med amtslægen og Sundhedsstyrelsens visitator hos læge Tvedegaard, der ifølge rapporten af samme dato fik forevist retskendelsen og i henhold hertil blev afkrævet sine regnskaber.

Læge Tvedegaard udleverede ifølge rap-

porten en kassebog indeholdende alle honorarer, provisioner m. m. samt en bog indeholdende de siden 1. oktober 1957 til Borup apotek indtelefonerede recepter, hvilke bøger blev taget i bevaring til sagen.

Med hensyn til telefonrecepter fra før 1. oktober 1957 oplyste læge Tvedegaard ifølge rapporten, at de var noteret på »smålapper«, som var kastet bort, efter at recepterne var afgivet. Da han ikke kunne undvære journalerne over de konsulterende patienter, som stadig ringede efter mere medicin, blev det aftalt, at journalerne forblev på hans bopæl, men han gav tilladelse til, at politiet senere måtte indfinde sig og benytte dem i den udstrækning, sagen krævede, hvilken ordning blev tiltrådt af amtslægen.

Den 23. januar 1958 indfandt kriminalassistent Rasmussen sig sammen med kriminalassistent Johansen, som i mellemtiden var stillet til rådighed, efter aftale med amtslægen hos læge Tvedegaard, hvor de med hjælp af fru Tvedegaard gennemgik samtlige journaler fra 1. december 1956. Journalerne fra før denne dato var overgået til læge Slott-Nielsen, som havde købt læge Tvedegaards sygekassepraksis. Fra journalerne blev opnoteret 760 navne på patienter, der var medlemmer af ialt 236 sygekasser.

Amtslægen har udtalt, at han, efter at dommeren havde godkendt beslaglæggelsesbegæringen, af politimesteren blev anmodet om sammen med kriminalassistenterne og Sundhedsstyrelsens visitator at deltage i ransagningen. Hos Tvedegaard udspandt der sig nogen diskussion om udleveringen af materialet. Modstanden mod udleveringen begrundedes i, at man ikke kunne undvære optegnelserne ved den fortsatte behandling af patienterne, mens der ikke blev nævnt noget i relation til lægernes tavshedspligt, det være sig efter lægeloven eller ud fra almindelige etiske synspunkter. Da amtslægen for så vidt erkendte de påpegede vanskeligheder, blev resultatet, at der kun udleveredes en kassebog og en receptbog. Samme eftermiddag ringede fru Tvedegaard efter aftale til amtslægen og tilbød en afskrift af patienternes navne og sygekasseforhold, hvilket var de oplysninger, politiet havde ønsket, og denne fremgangsmåde indvilligede amtslægen i.

Kriminalassistenterne har i fælleserklæringen udtalt, at det af hensyn til sigtelsen for

bedrageri var nødvendigt at få klarhed over, i hvor stor udstrækning lægerne havde ordineret de omhandlede hormonpræparater som livsvigtig medicin, hvilket kun kunne ske ved fremskaffelse af de udstedte recepter. Da recepterne for de patienters vedkommende, som var medlemmer af en sygekasse, blev opbevaret hos de respektive sygekasser, ville det have været muligt ved skriftlig henvendelse til samtlige sygekasser i Danmark at anmode om at få sådanne recepter udlånt til sagen. Da det imidlertid på forhånd måtte antages, at ikke alle sygekasser havde medlemmer, som havde konsulteret lægerne i Jystrup, og da det ville være et for sygekasserne næsten uoverkommeligt arbejde at finde frem til recepterne, hvis ikke patienternes navne m. m. kunne opgives, måtte det anses for nødvendigt at søge patienternes navne og medlemsnumre konstateret, forinden henvendelse til sygekasserne skete. Disse oplysninger kunne fås fra journalerne og kun fra disse.

Under hensyn til at den politiet af retten givne beføjelse til at beslaglægge de sigtedes regnskaber vedrørende deres medicinordination måtte dække en gennemgang af journalerne, når medicinordinationerne som af Tvedegaard fremhævet kun fremgik af disse, samt til, at Tvedegaard iøvrigt selv gav tilladelse til, at politiet kunne komme igen og benytte journalerne, indfandt kriminalassistenterne sig efter aftale i lægeboligen. Læge Tvedegaard var imidlertid uvillig til at holde aftalen, idet han sagde, at han senere havde bragt i erfarung, at der krævedes en retskendelse. Han blev gjort opmærksom på, at han ved politiets forrige besøg havde fået forevist en sådan, der bl. a. gav tilladelse til at få adgang til medicinordinationerne, som han selv havde oplyst kun fandtes i journalerne. Da læge Tvedegaard udtalte, at han havde troet, at det, han havde fået forevist den 20. januar 1958, kun var en skrivelse fra politimesteren, fik han påny retskendelsen forevist, og han gjorde derefter ingen indsigelse.

Gennemgangen af journalerne foregik på den måde, at fru Tvedegaard fra nogle af journalerne til kriminalassistent Rasmussen dikterede oplysninger om patienternes navne og sygekasseforhold, mens kriminalassistent Johansen opnoterede tilsvarende oplysninger fra de andre journaler. Hen på eftermiddagen var arbejdet tilendebragt uden nogen som helst mislyd.

Med hensyn til påstanden om, at en gennemgang af journalerne skulle være i strid med lægernes tavshedspligt, har kriminalassistenterne dels henvist til amtslægens skrivelse af 30. november 1957, hvori det anførtes, at den amtslægen foreviste journal kun indeholdt oplysninger om medicinordinationen og betalingsforholdet, men ingen egentlige lægelige oplysninger, dels udtalt, at det ved gennemgangen konstateredes, at der af journalerne overhovedet ikke fremgik andet end patienternes navne og adresser, sygekassens navn og patienternes medlemsnummer samt oplysninger om medicinordinationen og honorarets størrelse.

Politifuldmægtigen har afvist, at politiet har gjort forkert brug af beslaglæggelseskendelsen, idet kun effekter, der var omfattet af kendelsen, blev taget i forvaring. Enkelte af beslaglæggelsen omfattede effekter blev efterladt hos læge Tvedegaard efter aftale, og idet det ansås for bekvemmest for sigtede, at politiet senere gennemgik materialet med ham.

Statsadvokaten har henvist til politifuldmægtigens og kriminalassistenternes erklæringer og udtalt, at det efter hans opfattelse ganske må afvises, at politiet bistået især af amtslægen har gjort forkert brug af beslaglæggelseskendelsen. Den iøvrigt ikke særlig klare retskendelse hjemlede beslaglæggelse af de sigtedes regnskaber, alt vedrørende deres medicinordination. Når der under ransagningen blev tale om journalerne, skyldtes det som oplyst, at Tvedegaard erklærede, at medicinordinationerne alene fremgik af disse. Når medicinordinationerne alene fremgik af journalerne, måtte det efter kendelsen være klart, at politiet måtte være berettiget til at få oplysningerne derom fra disse.

Om nødvendigheden af at fremskaffe oplysningerne på denne og ikke på den af højesteretsagføreren anførte måde kan statsadvokaten tiltræde det af kriminalassistenterne i fælleserklæringen anførte. Der er dernæst ikke fra journalerne taget eller ønsket taget nogen oplysning af lægelig art, men alene oplysninger, der var nødvendige som grundlag for fremskaffelsen af oplysningerne om medicinordinationerne.

Under hensyn til formuleringen af retskendelsen af 14. januar 1958 kan jeg ikke kritisere det af anklagemyndigheden indtagne standpunkt, hvorefter retskendelsen

under de foreliggende forhold indeholdt hjemmel for beslaglæggelse af journalerne forsåvidt angik medicinordinationerne.

Jeg henleder i denne forbindelse opmærksomheden på, at beslutningen om at foretage afhøring af patienter ikke på dette tidspunkt var truffet, idet beslutningen herom efter det foreliggende (afsnit VII, punkt 1) blev truffet ved et møde den 1. februar 1958 hos statsadvokaten, der først ved denne lejlighed blev bekendt med sagen.

Det tilføjes, at spørgsmålet om retskendelsens rækkevidde kunne have været forelagt retten i henhold til retsplejelovens § 814, stk. 1, hvorefter klager over formentlige myndighedsmisbrug fra politiets side under efterforskningen kan fremsættes for undersøgelsesretten i den kreds, hvor den påklagede handling har fundet sted.

Amtslægens medvirkning til ransagningen og beslaglæggelsen giver mig ikke anledning til bemærkninger.

2. Beslaglæggelsens gennemførelse (retsplejelovens § 745).

Højesteretssagfører Groth-Andersen har gjort gældende, at bl. a. retsplejelovens § 745, stk. 1, pkt. 2, skal være blevet tilsidesat ved den foretagne ransagning og beslaglæggelse.

Retsplejelovens § 745, stk. 1, har følgende formulering:

»Ting, der antages at være af betydning som bevismidler . . ., tages i bevaring, hvor dette skønnes fornødent. Udleveres sådanne ting ikke frivilligt af den, i hvis besiddelse de er . . ., kan de beslaglægges i overensstemmelse med nedenstående regler.«

Ifølge § 746, stk. 1, tages beslutning om beslaglæggelse af retten.

Kriminalassistent Rasmussen har udtalt, at det primære ved retsplejelovens § 745, stk. 1, efter hans opfattelse er, at retten skal træffe beslutning om beslaglæggelsen, og at der derfor ikke kan være tale om, at man først skal spørge sigtede, om han frivilligt vil udlevere det ønskede, når det som i nærværende sag var muligt uden skade for sagen straks at opnå retskendelse. Såfremt læge Tvedegaard ved en eventuel henvendelse om frivillig udlevering havde nægtet en sådan, måtte man jo for ikke at forspilde øjemedet have gen-

nemført en beslaglæggelsesforretning uden retskendelse, hvilket blev undgået ved forud at indhente en sådan.

Politimesteren har udtalt, at det ikke kan erkendes, at retsplejelovens § 745 er tilsidesat.

Statsadvokaten har udtalt, at han må forstå klagen over, at retsplejelovens § 745 ikke er iagttaget, således, at politiet inden henvendelsen til retten skulle have forsøgt at få de sigtede til frivilligt at udlevere det omhandlede materiale, idet ordene i stk. 1, pkt. 2, efter højesteretssagførerens opfattelse skulle anvise en sådan fremgangsmåde. Dette kan imidlertid ifølge statsadvokaten ikke være en rigtig fortolkning af bestemmelsen. Ved anvendelse af retsmidlerne ransagning og beslaglæggelse må det, uanset at de kan iværksættes med den pågældendes samtykke uden rettens medvirkning, være i overensstemmelse med lovens ånd og mening, at politiet, når sagens omstændigheder tillader det, først skal rette henvendelse til retten med begæring om kendelse dertil, hvorved man på forhånd tillige sikrer sig rettens godkendelse af, at sigtelsen er rejst med føje. Således er disse bestemmelser ifølge statsadvokaten hidtil blevet forstået og praktiseret, og der er i hvert fald intet grundlag for at bebrejde politiet, at det har anvendt denne fremgangsmåde.

Jeg kan tiltræde det af statsadvokaten anførte, hvorefter retsplejelovens principielle hovedregel er, at beslutning om beslaglæggelse skal tages af retten, jfr. retsplejelovens § 746, stk. 1.

3. Gennemsyn af de beslaglagte »papirer« (retsplejelovens § 752).

Højesteretssagfører Groth-Andersen har gjort gældende, at retsplejelovens § 752 er blevet tilsidesat ved den foretagne ransagning og beslaglæggelse, allerede fordi det, der ifølge bestemmelsen skal gives samtykke til, er afvigelse fra, at første gennemsyn skal foretages af retten. Et sådant samtykke er ikke givet.

Højesteretssagføreren har i denne forbindelse gjort gældende, at det er misvisende at anføre, at lægerne frivilligt har udleveret eller givet tilladelse til at benytte det omhandlede materiale, idet lægerne i virkeligheden følte sig tvunget til at gå frivilligt med til de trufne dispositioner.

Retsplejelovens § 752 har følgende formulering:

»Stk. 1: Det første gennemsyn af papirer, som beslaglægges . . ., skal, når vedkommende ikke samtykker i afvigelse herfra, iværksettes af retten . . .

Stk. 2: Kan som følge heraf gennemsyn af papirer ikke finde sted straks ved beslaglæggelsen, bliver de foreløbig at forvare i forseglet omslag.«

Kriminalassistenterne har udtalt, at der den 20. januar 1958 blev medtaget en kassebog og en bog indeholdende notater om indtelefonerede recepter til Borup apotek efter 1. oktober 1957, og at det er rigtigt, at dette materiale ikke blev forelagt retten til et første gennemsyn. Som begrundelse herfor har kriminalassistenterne anført, at de nævnte bøger måtte anses for at være netop sådant materiale, som retten havde givet tilladelse til at beslaglægge, at de ikke havde sidestillet sådanne bøger med »papirer« i retsplejelovens forstand, og at bøgerne faktisk ikke blev beslaglagt, men frivilligt udleveret af Tvedegaard.

Politifuldmægtigen har anført, at den beskyttelse, der ydes sigtede ved retsplejelovens § 752, er tilstrækkeligt tilgodeset gennem den kendsgerning, at det første gennemsyn af materialet blev foretaget på sigtedes bopæl i overværelse og under vejledning af sigtede og dennes hustru.

Politimesteren har bemærket, at det ikke kan erkendes, at retsplejelovens § 752 ikke er iagttaget, idet det synes tydeligt at fremgå af hele situationen, som den er beskrevet, at læge Tvedegaard gav det fornødne samtykke til, at politiet sammen med amtslægen og Sundhedstyrelsens visitator gennemgik de beslaglagte bøger. Derved skulle formaliteten med at overlade et første gennemsyn af papirerne til retten ifølge politimesteren være overflødiggjort.

Statsadvokaten har henvist til politifuldmægtigens og kriminalassistenternes erklæringer, men dog tilføjet, at der ikke ses at foreligge udtrykkeligt samtykke fra Tvedegaard til afvigelse fra lovens forskrift om, at det første gennemsyn af »papirer« skal foretages af retten.

Med hensyn til det af kriminalassistenterne anførte, hvorefter de ikke har ment, at de omhandlede bøger omfattedes af retsplejelovens udtryk »papirer«, har statsadvokaten

bemærket, at den juridiske litteratur ikke ses at yde noget bidrag til belysning af spørgsmålet, og at det er forståeligt, at politiet kan have haft den anførte opfattelse af et fortolkningsspørgsmål, der i hvert fald må anses for tvivlsomt, selvom han for sit vedkommende må være mest tilbøjelig til at mene, at de beslaglagte bøger omfattes af udtrykket »papirer« i retsplejelovens § 752.

Hertil kommer, at politiet efter det rent faktisk passerede med hensyn til de to bøger opfattede situationen således, at bøgerne udleveredes frivilligt af Tvedegaard, hvortil politifuldmægtigen for sit vedkommende har tilføjet, at spørgsmålet om en forelæggelse for retten eller udtrykkeligt samtykke til at undlade dette må bortfalde ved det faktisk passerede, nemlig at bøgerne blev gennemset på stedet i overværelse af og under vejledning af Tvedegaard og dennes hustru, der førte regnskaberne.

Selvom man måtte mene, at der uanset det anførte burde være sket en forelæggelse for retten af de to bøger til første gennemsyn eller været fremskaffet udtrykkeligt samtykke fra Tvedegaard til undladelse af dette, må statsadvokaten være af den opfattelse, at det, at ingen af delene er sket, ikke kan give anledning til påtale, når henses til det faktisk passerede, der i hvert fald måtte give de pågældende polititjenestemænd det indtryk, at Tvedegaard enten frivilligt udleverede bøgerne eller dog ved sin optræden reelt frafaldt yderligere formaliteter.

Jeg skal herefter bemærke følgende:

Det må antages, at udtrykket »papirer« i retsplejelovens § 752 også omfatter de omhandlede regnskabsbøger, og at det første gennemsyn af dem derfor skulle have været iværksat af retten, medmindre samtykke til afvigelse fra denne fremgangsmåde var givet.

Under hensyn til at politiet forud har indhentet retskendelse til beslaglæggelsen, og at retskendelsen ifølge rapporten er forevist for Tvedegaard, samt til, at Tvedegaard, ligeledes ifølge rapporten, blev afkrævet sine regnskaber i henhold til retskendelsen, må jeg lægge til grund, at de to bøger er beslaglagt i henhold til retskendelse uden udtrykkeligt samtykke, hvorved bemærkes, at rapporten ikke indeholder

noget om, at et udtrykkeligt samtykke skulle være givet.

Derimod kan det af politimesteren og politifuldmægtigen anførte, hvorefter det faktisk passerede måtte anses for et stillende samtykke til foretagelse af et første gennemsyn på stedet, næppe forkastes.

Det ville dog være ønskeligt, om man i et sådant tilfælde havde indhentet sigtedes udtrykkelige samtykke til at foretage det første gennemsyn på stedet, og at dette var blevet anført i rapporten.

4. Tilkaldelse af vidner (retsplejelovens § 759, stk. 3).

Under henvisning til at højesteretssagfører Groth-Andersen i klagen til mig har anført, at bl. a. retsplejelovens §§ 745 og 752 er blevet tilsidesat ved ransagningen og beslaglæggelsen, har politimesteren bemærket, at for så vidt der med udtrykket »bl. a.« også er tænkt på bestemmelsen i retsplejelovens § 759, stk. 3, om tilkaldelse af vidner, er dette påbud formentlig fyldstgjort, ved at amtslægen og Sundhedsstyrelsens visitator har været til stede under ransagningen.

Retsplejelovens § 759, stk. 3, har følgende formulering:

»Ved enhver ransagning skal så vidt muligt to uberygtede mænd tilkaldes som vidner ...«

I anledning af politimesterens udtalelse har statsadvokaten bemærket, at spørgsmålet om tilkaldelse af vidner eller afkald herpå ikke ses nævnt i ransagningsrapporten, og der kan næppe være tvivl om, at de pågældende polititjenestemænd har opfattet situationen således, at amtslægen og visitator fungerede som vidner, hvorved statsadvokaten har bemærket, at min udtalelse i den i min beretning for året 1958, s. 225, refererede sag ikke forelå på dette tidspunkt (20. januar 1958). Efter denne udtalelse må det ifølge statsadvokaten vel anses for noget tvivlsomt, om de to tjenestemænd har kunnet fungere som vidner. De pågældende er også udtrykkelig nævnt i rettens kendelse som personer, ved hvem ransagning sammen med de nævnte polititjenestemænd skulle foretages.

På den anden side er der ved rettens kendelse udtrykkelig pålagt amtslægen en særlig opgave til beskyttelse af sigtede og den lægelige tavshedspligt, og statsadvokaten må derfor

mene, at der ved den objektive holdning, som det af retten var pålagt amtslægen at indtage, er tilvejebragt en sådan status for denne, at amtslægen må godtages som vidne. Visitators deltagelse var begrundet med, at der tjenstligt skulle foretages ransagning hos apotekeren, hvor visitators særlige sagkundskab eventuelt skulle tages i brug. Visitator havde ingen særlige opgaver ved ransagningen hos Tvedegaard, og statsadvokaten må derfor mene, at visitator, uanset at han er ansat i Sundhedsstyrelsen, må kunne godtages som vidne.

Under hensyn til det anførte mener statsadvokaten i hvert fald ikke, at det kan bebrejdes de pågældende polititjenestemænd, at de har betragtet amtslægen og visitator som fyldstgørende vidner i den givne situation, og der er for statsadvokaten ikke den ringeste tvivl om, at Tvedegaard, hvis spørgsmålet udtrykkelig var rejst, meget ville have frabedt sig tilkaldelse af yderligere vidner.

I den af mig tidligere behandlede sag, hvortil statsadvokaten har henvist, var forholdet det, at politiet i anledning af en overtrædelse af jagtloven foretog ransagning hos en konservator. Der blev ikke tilkaldt vidner eller givet afkald herpå, men en af politiet tilkaldt overførster havde været til stede ved ransagningen som »vidne« og sagkyndig assistance.

Jeg udtalte, at formålet med bestemmelsen i retsplejelovens § 759, stk. 3, måtte være at yde den, hos hvem ransagning foretages, en beskyttelse, ved at to uvildige personer kan overvære undersøgelsen, og at vedkommende derfor måtte kunne give afkald på tilkaldelsen af vidner. De personer, der deltager i ransagningen – det være sig polititjenestemænd eller sagkyndige, tilkaldt af politiet –, kan ikke fungere som vidner i henhold til retsplejelovens § 759, stk. 3.

Under henvisning hertil samt til, at såvel amtslægen som visitator i retskendelsen var nævnt som personer, ved hvem ransagningen skulle foretages, kunne efter min opfattelse ingen af dem fungere som tilkaldte vidner i henhold til retsplejelovens § 759, stk. 3.

Da det ikke er oplyst, at tilkaldelsen af vidner ville have voldt vanskelighed, burde politiet inden ransagningens påbegyn-

delse have gjort læge Tvedegaard bekendt med indholdet af retsplejelovens § 759, stk. 3, og spurgt, om han ønskede vidner tilkaldt, hvilket burde fremgå af rapporten.

VII. Efterforskningen indtil 31. maj 1958.

1. Rækkefølgen af de enkelte efterforsknings-skridt.

Højesteretssagfører Groth-Andersen har anført, at selvom anklagemyndigheden i princippet må have en vis frihed til tilrettelæggelsen af undersøgelsen, lå der allerede i Sundhedsstyrelsens skrivelse af 6. januar 1958 til politimesteren i Ringsted en klar angivelse af, at Sundhedsstyrelsen som grundlag for en eventuel bedragerisigtelse måtte lægge vægt på lægernes gode eller onde tro. Anklagemyndigheden måtte derfor først have foretaget en afhøring af lægerne.

Ganske uanset indholdet af Sundhedsstyrelsens skrivelse måtte det i en sag af denne art efter højesteretssagførerens opfattelse forekomme urimeligt, at anklagemyndigheden – uden først ved en afhøring af lægerne at søge at komme til klarhed over disses opfattelse af sagens problemer og i det hele taget for derved at skabe sig et indtryk af sagen – foretog afhøring af lægernes patienter, således som det skete.

Så snart højesteretssagføreren blev bekendt med den påbegyndte afhøring af patienterne, henvendte han sig til statsadvokaten og henstillede, at denne afbrød afhøringerne og i stedet afhørte lægerne, hvilket statsadvokaten imidlertid aflog.

Under et møde den 1. februar 1958 mellem kriminalassistentene og statsadvokaten blev det besluttet at foretage en afhøring af patienterne, og det blev samtidig aftalt, hvad disse skulle spørges om. Statsadvokaten gjorde kriminalassistentene bekendt med, at der efter hans opfattelse måtte blive tale om at sigte lægerne enten efter straffelovens §§ 279 og 175 (urigtig erklæring) eller – og måske snarere – efter § 175 alene. Der ville under sagen utvivlsomt fremkomme spørgsmål om lægernes gode tro, således at bevisvanskeligheden for anklagemyndigheden kunne blive, om lægerne havde det til overtrædelse af straffeloven fornødne forsæt.

Efter samtalen udarbejdede kriminalassistentene følgende skema, som alle afhøringer af patienter er foretaget efter:

»Hvordan har sygdommen vist sig, forinden pågældende søger lægerne i Jystrup. Hvilken læge konsulteret forinden.

Hvad var hans diagnose.

Hvad har han ordineret.

Hvad er årsagen til, at man søger lægerne i Jystrup.

Hvor mange gange konsulteret disse.

Hvilke oplysninger er givet disse læger om pågældendes sygdom.

Hvilke undersøgelser foretog disse læger.

Hvilken diagnose blev stillet.

Hvad blev ordineret og hvor ofte.

Hvilke honorarer er blevet forlangt.

Hvad er blevet sagt angående medicinens betegnelse som »livsvigtig«.

Har den ordinerede medicin hjulpet.

Har pågældende talt med egen læge efter besøg hos lægerne i Jystrup.«

I tiden 4. februar–29. april 1958 foretog de to kriminalassistenter afhøring af 66 patienter fordelt over hele landet, hvilke patienter af Tvedegaard og Møller havde fået ordineret androgene stoffer som livsvigtig medicin. 1 patient blev afhørt senere, således at det samlede antal afhørte patienter er 67.

Den 5. maj 1958 blev læge Tvedegaard afhørt på kriminalpolitiets kontor i Ringsted som sigtet for bedrageri efter straffelovens § 279. Han blev endvidere gjort bekendt med, at der forelå den mulighed, at han yderligere ville blive sigtet for overtrædelse af straffelovens § 175 og lægeloven. Til stede ved afhøringen var foruden amtslægen og visitator højesteretssagfører Groth-Andersen og dr. med. Johanne Christiansen. Tvedegaard nægtede sig skyldig i noget ulovligt vedrørende ordinationen af de omhandlede præparater som livsvigtig medicin.

Den 6. og den 14. maj 1958 blev læge Møller afhørt på kriminalpolitiets kontor i Ringsted som sigtet for meddelagtighed i bedrageri efter straffelovens § 279. Han blev gjort bekendt med, at sigtelsen muligvis ville blive udvidet til også at omfatte overtrædelse af straffelovens § 175 og af lægeloven. Til stede ved afhøringen var amtslægen, visitator og højesteretssagfører Groth-Andersen. Møller nægtede sig skyldig i noget ulovligt.

Med skrivelse af 28. maj 1958 indsendte politimesteren til Sundhedsstyrelsens godkendelse en oversigt over de undersøgelser, der også efter statsadvokatens skøn endnu burde foretages til belysning af sagen mod lægerne.

Den 31. maj 1958 meddelte Sundhedsstyrelsen politimesteren i tilslutning til nogle den 29. maj 1958 stedfundne drøftelser, hvilke af de på oversigten anførte undersøgelser Sundhedsstyrelsen ønskede foretaget under den videre efterforskning.

Kriminalassistentene har anført, at de for det første må mene, at det vist ikke er en forsvarers opgave at give politiet direktiver om, hvordan en betroet opgave skal løses. Dernæst havde i hvert fald Tvedegaard ved mødet i Lægeforeningen erkendt at have været vidende om det ulovlige i at foretage de omhandlede ordinationer.

Hele sagen var begyndt med, at lægerne ved deres behandling af kredsløbssygdomme har ordineret hormonpræparater som livsvigtig medicin, og det måtte derfor være såre naturligt, at nogle patienter blev afhørt til konstatering af, om det var til disse sygdomme de havde fået ordineret præparaterne.

Statsadvokaten har udtalt, at det er hans opfattelse, at politiets fremgangsmåde, som han havde godkendt ved mødet den 1. februar 1958, og som er den almindelig fulgte i alle efterforskninger, også i denne sag er korrekt. Lægernes stilling til sagen forelå fra begyndelsen belyst ved referat fra mødet i Lægeforeningen den 10. december 1957 og Tvedegaards brev af 14. december 1957 til Lægeforeningen. Ved mødet i Lægeforeningen erkendte lægerne (i hvert fald Tvedegaard), at de vidste, at det var ulovligt at ordinere androgene stoffer som livsvigtig medicin i de tilfælde, hvor de i stor stil havde gjort det. Tvedegaard undskyldte og forklarede i brevet 4 dage efter mødet sin fremgangsmåde og trak sin klare erkendelse tilbage i nogen grad, men anførte intet om, at der – som senere gjort gældende – skulle ligge en misforståelse til grund for hans erkendelse i Lægeforeningen.

Dette sidste synspunkt blev statsadvokaten gjort bekendt med, da højesteretssagfører Groth-Andersen, der af lægerne var antaget som deres forsvarer, den 13. februar 1958 henvendte sig til ham, og det er rigtigt, at statsadvokaten afviste at ændre de med hensyn til sagens efterforskning truffene og af ham godkendte dispositioner.

Det måtte ved mødet den 1. februar 1958 forekomme ham givet, at man, som sagen da forelå oplyst, måtte følge den normale fremgangsmåde under efterforskningen og fore-

tage afhøring af andre personer end de sigtede til sagens oplysning og senere foreholdelse for de sigtede. Statsadvokaten erindrer i denne forbindelse om, at man – selvom man ikke på daværende tidspunkt havde de senere oplysninger om recepternes antal eller om størrelsen af de af det offentlige ydede refusionsbeløb i henhold til recepternes påtegning om livsvigtig medicin – dog havde fuld klarhed over, at sagen i begge relationer måtte dreje sig om betydelige tal.

I samme forbindelse har statsadvokaten anført, at Lægeforeningens formand overfor ham har erklæret, at han er af den opfattelse, at Tvedegaard den 10. december 1957 uden noget forbehold og uden relation til noget bestemt punkt i Socialministeriets bekendtgørelse af 14. februar 1956 erkendte, at han var klar over at have ordineret androgene stoffer som livsvigtig medicin i strid med de gældende bestemmelser. Formanden havde erklæret, at således ville hans eventuelle vidneforklaring i retten blive, og det havde været anklagemyndighedens hensigt at indkalde formanden som vidne under sagens behandling i retten.

Idet det er statsadvokatens opfattelse, at det må henhøre under politiets og anklagemyndighedens skøn og afgørelse – og ikke under forsvarrets – hvorledes en efterforskning i almindelighed og i den konkrete sag skal foretages, og under henvisning til det foran anførte må statsadvokaten fastholde, at der ikke foreligger noget kritisabelt ved det påserede.

Det er ikke i retsplejeloven eller på anden måde foreskrevet, i hvilken rækkefølge de enkelte efterforskningsskridt skal foretages. Afgørelsen heraf må i den konkrete sag være overladt til politiet og anklagemyndigheden. Det skøn, der herved er udøvet af anklagemyndigheden, kan jeg ikke kritisere.

2. Afhøring af patienter.

Højesteretssagfører Groth-Andersen har bevreret sig over, at der overhovedet er foretaget afhøring af patienterne, og anført, at disse afhøringer gjorde et pinligt indtryk på patienterne, som følte sig tvunget til at give forklaringer om forhold, der må betragtes som aldeles private og fortrolige, og at pa-

tienterne måtte kunne forvente, at lægernes tavshedspligt beskyttede dem mod noget sådant. Afhøringerne blev ifølge højesteretssagføreren foretaget for at søge at skabe et grundlag for tiltale mod lægerne for skødesløs eller uforsvarlig lægegerning, jfr. lægelovens § 18.

I forbindelse hermed har højesteretssagføreren fremhævet, at lægerne ifølge retskendelsen af 14. januar 1958 kun var sigtet for overtrædelse af straffeloven, og at afhøringen af patienterne intet kunne frembringe til belysning af spørgsmålet om, hvorvidt det var berettiget at ordinere hormonpræparater mod kredsløbssygdomme. Dette støtter højesteretssagføreren bl. a. på, at statsadvokaten senere modsatte sig indenretlig afhøring af patienter med den motivering, at en sådan vidneførelse var sagen uvedkommende.

Kriminalassistentene har udtalt, at afhøringen af patienterne er sket efter samråd med statsadvokaten, der også havde godkendt, hvad patienterne skulle spørges om. De har absolut ikke bemærket på de afhørte patienter, at det gjorde et pinligt indtryk på dem at blive afhørt, endsi-ge at de har følt sig tvunget til at afgive forklaringer. Der er ikke stillet patienterne andre spørgsmål end de med statsadvokaten aftalte.

Det er dernæst ikke rigtigt, at afhøringerne af patienterne skulle bringe klarhed over, hvorvidt der overhovedet var grundlag for en undersøgelse, idet det af Sundhedsstyrelsens anmeldelse med tilstrækkelig klarhed fremgik, at dette var tilfældet. Derimod er det rigtigt, at afhøringerne også blev foretaget for om muligt at konstatere, hvorvidt der havde fundet en overtrædelse af lægelovens § 18 sted, hvilket Sundhedsstyrelsen i anmeldelsen også havde anmodet om, at undersøgelsen måtte blive udstrakt til.

Statsadvokaten har ganske afvist dette klagepunkt og udtalt, at han som anført af kriminalassistentene har godkendt afhøringerne af patienterne, og hvad disse skulle spørges om. Der blev afhørt ialt 67 af 760 kendte, og de afhørte var tilfældigt udvalgte, på nær den patient der den 9. november 1957 (afsnit III, pkt. 5) klagede til Sundhedsstyrelsen, samt en patient, der på eget initiativ henvendte sig til politiet. Enkelte havde konsulteret Tvedegaard eller begge læger, men langt det overvejende antal havde alene konsulteret Møller, og næsten alle på

direkte eller indirekte foranledning af artiklen i ugebladet.

Det måtte ifølge statsadvokaten anses for en nødvendighed, at der som grundlag for en almindelig bedømmelse af hele sagen blev tilvejebragt et vist materiale ved afhøring af patienter, ikke mindst for læge Møllers vedkommende, idet man fra sagens begyndelse var fuldt klar over, at der efter fremkomsten af artiklen i ugebladet kom en sådan tilstrømning af patienter, at læge Møllers lægevirksomhed efter de ydre omstændigheder at dømme, med et stort antal patienter daglig, havde en efter danske forhold påfaldende karakter. Patientafhøringerne i det skete omfang var således nødvendige for at søge at tilvejebringe i første omgang orienterende oplysninger til brug for Sundhedsstyrelsens afgørelse af, om man til nøjere undersøgelse af sigtelsen for overtrædelse af lægelovens § 18 skulle iværksætte en mere systematisk patientafhøring, eventuelt med lægelig bistand.

Endvidere var et vist antal patientafhøringer nødvendig netop inden afhøringen af lægerne for at søge at belyse spørgsmålet om, hvad der fra lægernes – og ikke mindst Møllers – side eventuelt var fremkommet om ordinationerne af de i sagen omhandlede særlige præparater som livsvigtig medicin ved siden af de samtidig ordinerede meget dyre vitaminpræparater. Ved de foretagne afhøringer fremkom ikke noget særligt til belysning af dette spørgsmål, hvad man på forhånd ikke kunne vide, men måtte forsøge, da det drejede sig om noget centralt i sagen.

Med hensyn til påstanden om, at der er foretaget afhøringer om private, intime og fortrolige forhold, har statsadvokaten udtalt, at der selvfølgelig ikke er tilsigtet eller foretaget nogen afhøring om patienternes seksuelle forhold, hvis det er det, der antydes i klagen. Det var på forhånd klart, at patienterne søgte hjælp for lidelser i benene, perifere kredsløbslidelser, eventuelt morbus Buerger. At patienterne led af sådanne sygdomme, var vel i de fleste tilfælde tillige ganske klart for omverdenen. De foretagne afhøringer viser da også klart, hvad der er spurgt om, og at patienterne efter deres opgivende led af de anførte sygdomme, vistnok på nær en enkelt, der søgte Møller for eksem på hånden, og som fik ordineret salve og desuden de sædvanlige vitaminpræparater, samt en an-

den, der efter opgivende søgte Møller for bronchitis, og som forøvrigt foruden hostesaft fik ordineret praktisk talt det samme som patientens hustru, der søgte læge Møller for kredsløbsforstyrrelser i benene, jfr. nærmere under punkt 3.

Når det dernæst i klagen anføres, at lægerne ifølge retskendelsen af 14. januar 1958 alene var sigtet for bedrageri efter straffelovens § 279, er dette ikke rigtigt, idet lægerne fortsat måtte sigtes for overtrædelse af lægelovens § 18, jfr. Sundhedsstyrelsens skrivelse af 6. januar 1958. At retskendelsen alene gav adgang til ransagning efter og beslaglæggelse af materiale, der eventuelt kunne belyse sigtelsen for bedrageri, herunder dennes omfang, kan ifølge statsadvokaten ikke afskære politiet fra at søge at fremskaffe materiale til belysning af spørgsmålet om overtrædelse af lægelovens § 18 ad anden vej, fx ved afhøring af patienterne.

Som foran anført skulle disse dog også afhøres – i forsøg på at belyse sigtelsen for bedrageri – om omstændighederne ved ordinationen af de omhandlede præparater som livsvigtig medicin. Da disse afhøringer faldt negativt ud og tiltalen bl. a. derfor var blevet begrænset til overtrædelse af straffelovens § 175, mens sigtelsen for overtrædelse af lægelovens § 18 for forsømmelig behandling af patienterne var blevet opgivet af Sundhedsstyrelsen, der er påtaleberettiget med hensyn til dette forhold, var det dog ifølge statsadvokaten en ganske naturlig ting, at han den 17. december 1958 tilskrev højesteretssagføreren, at vidneførsel af patienterne var sagen uvedkommende.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at jeg ikke kan kritisere det af statsadvokaten udøvede skøn over nødvendigheden af at foretage afhøring af patienterne, og at jeg ikke finder det godtgjort, at patienterne er afhørt om forhold, som de kunne have en berettiget interesse i ikke at afgive forklaring om.

3. *Rapporterne vedrørende afhøring af patienterne.*

Højesteretssagfører Groth-Andersen har gjort gældende, at afhøringerne af patienterne har fundet sted på en krænkende og ukorrekt måde, og at rapportererne ikke indeholder en korrekt gengivelse af afhøringerne.

Til støtte for denne påstand har højesteretssagføreren henvist dels til et af ham udfærdiget notat af 19. juni 1958 vedrørende en samtale med en kvindelig patient, X, hvilket notat er tiltrådt af vedkommende patient, dels til en skrivelse af 24. juni 1958 fra en anden kvindelig patients (Y) ægtefælle.

a. X har hævdet, at hun troede, at de to kriminalassistenter kom for at indkræve en efterbetaling til Borup apotek for leveret medicin, og at hun derfor sagde til dem, at hun havde betalt, hvortil den ene svarede: »Ja rigeligt«.

Under afhøringen vedrørende behandlingen af X's mand sagde den ene af kriminalassistenterne, at det såmænd nok var tobaksforbudet, der havde hjulpet hendes mand og ikke den behandling, han havde fået hos læge Møller. Iøvrigt var kriminalassistenternes optræden og bemærkninger meget spydige i relation til de to lægers undersøgelser og behandlinger.

Man kom også ind på, hvad der var blevet ordineret til hende og hendes mand, og herunder bemærkede kriminalassistenterne, at de jo havde fået det samme, og at det også var sket for et andet ægtepar, der havde fået det samme for sygdomme, der var såvel indbyrdes forskellige som forskellige fra hendes og hendes mands.

En af kriminalassistenterne bemærkede, at Møller havde haft altfor mange patienter, og at det jo havde været »helt vildt«.

Kriminalassistenterne har udtalt, at fremstillingen af afhøringen af X, der fandt sted den 6. februar 1958, er ganske ukorrekt og konstrueret. Den foregik naturligt og gnidningsløst, uden spydige bemærkninger fra kriminalassistenternes side om lægernes undersøgelser og behandlinger eller om, at X havde betalt rigeligt. Det er således ikke dem, der har udtalt, at det nok var tobaksforbudet, der havde hjulpet X's mand, men X udtalte, at manden havde fået det bedre, uden at hun dog kunne sige, om det var medicinen, der havde hjulpet, eller om det, at hendes mand, der havde været storryger, var oplyst med at ryge, var årsagen til bedringen.

Under afhøringen udtalte X, at hendes mand, der havde betalt 50 kr. i lægehonorar, senere til hende havde sagt, at det var godt gjort, at en sådan lille undersøgelse skulle koste 50 kr. Det var også X selv, der oplyste, hvilke medikamenter hun fik ordineret, og udtalte, at hendes mand havde fået det samme for bronchitis, som hun havde fået for kredsløbssygdom.

Endvidere har kriminalassistentene udtalt, at påstanden om, at de under afhøringen skulle have udtalt sig om den ensartede medicinordination, af højesterets-sagføreren også har været fremsat overfor medicinaldirektøren, ligesom den har været fremsat i pressen. Kriminalassistentene har fremhævet, at de ikke på daværende tidspunkt var i stand til at udtale sig om medicinordinationerne, da de endnu ikke var kommet i besiddelse af de udskrevne recepter.

Efter at recepterne var skaffet til veje, har det imidlertid vist sig, at X's forklaring om, at hun og hendes mand fik ordineret de samme præparater, stort set var rigtig. Til belysning heraf har kriminalassistentene gengivet de omhandlede recepter, der udviser følgende ordinationer:

<i>Hustruen:</i>	<i>Manden:</i>
Testex	Testex
Tabl. Ovex	Tabl. Ovex
- Digitalis	- Digitalis
- B-combin	- B-combin
- Ascorbin	- Ascorbin
Arvimin	Arvimin
Diamox	Delcortin

Læge Møller har overfor mig med hensyn til ovennævnte ordinationer henvist til den af ham til politiet den 14. maj 1958 herom afgivne forklaring, hvorefter han i sine optegnelser kunne se, at han hos manden havde konstateret en kronisk bronchitis eller astma bronkiale, og at det var konstateret ved stetoskopi af lungerne (udvidede lungegrænser er lig emfysem). Bag på højre lungeflade opadtil fundet talrige sonororhongi og rallelyde, meget karakteristisk, forlænget ekspirium. Hans ben var hævede, og han havde åreknuder. Han røg meget. Læge Møller ordinerede Delcortin for lungerne og Testex for at

restituere ham og for hans ben. Han fik som andre også vitaminpræparater.

- b. Y's ægtefælle har hævdet, at Y, der var blevet afhørt af kriminalassistent Rasmussen, straks følte en stærk antipati mod polititjenestemanden, fordi han under afhøringen kom med adskillige bemærkninger, der ganske tydeligt viste, at han var forud indtaget mod lægerne. Kriminalassistenten skulle således have udtalt, at lægerne havde bedraget staten for ca. 100.000 kr.

Under afhøringen om varigheden af lægernes undersøgelse af hustruen, hvilken hun angav til 20-30 minutter, bemærkede kriminalassistenten, at andre havde oplyst, at undersøgelserne varede fra 5 til 10 minutter.

Videre havde kriminalassistenten udtalt, at der i Jystrup blev ordineret samme medicin til alle, uanset om sygdommen var bronchitis eller af anden art. Kriminalassistenten udtalte også, at læge Møller kun havde været læge i 4 år.

Til slut havde kriminalassistenten udtalt: »Nu bliver den dør i Jystrup nok snart lukket, men De finder sikkert hjælp hos en anden læge.«

Kriminalassistent Rasmussen har i erklæring af 1. juni 1958 udtalt, at Y blev afhørt den 26. februar 1958 i henhold til det afhøringsskema, der var udarbejdet, og at hun svarede beredvilligt på de stillede spørgsmål. Han noterede svarene ned og skrev samme aften rapporten.

Han har bestridt på noget tidspunkt under afhøringerne at have antydnet, at lægerne havde bedraget staten for 100.000 kr. - allerede af den grund at han på daværende tidspunkt ingen anelse havde om, hvilket beløb den livsvigtige medicin kunne andrage.

Y blev ligesom de andre patienter spurgt om undersøgelsens varighed, og hertil svarede hun: Ca. 30 minutter. Han havde derefter spurgt, om hun kunne huske, at undersøgelsen varede det anførte tidsrum, idet undersøgelserne havde været af vidt forskellig varighed, og helt ned til 5 minutter. Hun fastholdt de ca. 30 minutter.

Hun blev ligesom de andre patienter spurgt om, hvilke præparater hun havde fået ordineret. Samtidig med at hun for-

klarede herom, spurgte hun, om der var noget forkert i det, hun havde fået. Hertil bemærkede kriminalassistenten, at det kunne han ikke svare på, men at det gennemgående var de samme præparater, der blev ordineret, selvom sygdommene var af forskellig art.

Y spurgte under afhøringen, om Møller ikke havde været læge i mange år, og om han ikke var en dygtig læge. Hertil havde kriminalassistenten formentlig svaret, at Møller havde været læge i få år.

Kriminalassistenten har endelig bestridt at have fremsat den af Y's mand refererede slutbemærkning, der er fri fantasi fra hendes side. Der var ikke tale om, at han arbejdede på at finde forhold til ugunst for lægerne, idet afhøringen strengt blev holdt til skemaet. Y kom ikke under afhøringen med hentydninger til afhøringsmåden eller om, at hun følte at han var ude efter lægerne. Afhøringen foregik i fuld fordragelighed.

Om afhøringerne i almindelighed har kriminalassistenterne udtalt, at de efter henholdsvis mere end 40 og 25 års politigerning i al beskedenhed føler sig så rutinerede i at foretage afhøringer, at de ikke har nødig at optræde på en krænkende og ukorrekt måde, og de stempler den herom fremsatte påstand som fuldstændig grundløs.

Forsåvidt angår påstanden om, at rapporterne ikke skulle indeholde en korrekt gengivelse af afhøringerne, har kriminalassistenterne anført, at påstanden er urigtig. Det i rapporterne anførte er i overensstemmelse med, hvad patienterne har forklaret, hvilket kriminalassistenterne med deres underskrift på rapporterne indestår for. I forbindelse hermed har kriminalassistenterne fremhævet, at de i sagen har opgjort resultatet af de 67 patientafhøringer således:

Ingen er blevet kureret.

23 har forklaret, at kuren har hjulpet, idet der er mærket mere eller mindre fremgang.

38 har forklaret, at kuren ikke har hjulpet, idet der ingen bedring var at mærke.

6 har forklaret, at tilstanden er blevet forværret.

Statsadvokaten har henvist til kriminalassistenternes fælleserklæring og kriminalassistent Rasmussens erklæring og udtalt, at han har kendt de pågældende i en længere

årrække, og at de begge er særdeles dygtige, erfarne og i enhver henseende pålidelige i deres arbejde.

Udfra det af kriminalassistenterne anførte og efter statsadvokatens personlige kendskab til dem samt yderligere under henvisning til den indstilling, som han mener at have givet dem til nærværende sags problemer ved mødet den 1. februar 1958, må han betragte det som aldeles usandsynligt, at kriminalassistenterne skulle have optrådt på en krænkende og ukorrekt måde, eller at rapporterne ikke skulle indeholde en korrekt gengivelse af afhøringerne. Denne sidste påstand modsiges da også ved en gennemlæsning af sagen, hvor man i alle sagens afsnit gang på gang ser udtalelser til gunst for lægerne gengivet ganske loyalt.

Amtslægen, der kun har overværet kriminalassistenternes afhøring af de sigtede læger, har udtalt, at han for sit vedkommende ikke har fundet politiets optræden stødende i forbindelse med de afhøringer, i hvilke han har deltaget, men at han tværtimod fandt, at politiet har vist megen hensynfuldhed og givet lægerne den margin, som det er rimeligt at yde dem i betragtning af deres gerning. Det er også hans bestemte indtryk, at såvel Tvedegaard som Møller, mens afhøringerne stod på, intet havde at udsætte på den, der afhørte.

Jeg skal herefter udtale, at jeg ikke kan anse det for godt gjort, at kriminalassistenternes afhøringer af patienterne har fundet sted på en krænkende og ukorrekt måde, eller at rapporterne ikke indeholder en korrekt gengivelse af patienternes forklaringer, således som disse er afgivet overfor politiet.

Derimod må det kritiseres, at kriminalassistent Rasmussen overfor Y har udtalt, at der gennemgående var blevet ordineret de samme præparater overfor sygdomme af forskellig art.

4. Lægelig bistand ved afhøring af patienter.

Højesteretssagfører Groth-Andersen har besværet sig over, at afhøringen af patienterne er foretaget af to lægeligt ganske ukundige polititjenestemænd, uden assistance af læger.

Kriminalassistenterne har udtalt, at de ikke har følt, at de burde have haft mere indsigt i

lægegerningen endside haft assistance af læger for at kunne stille patienterne de med statsadvokaten aftalte spørgsmål og nedskrive deres svar herpå. Kriminalassistentene skulle jo ikke – og har heller ikke gjort forsøg herpå – afgøre, hvorvidt det ved afhøringerne fremkomne kunne danne grundlag for tiltale for overtrædelse af lægelovens § 18.

Statsadvokaten har afvist dette klagepunkt og udtalt, at begge kriminalassistentene er erfarne polititjenestemænd, der har en lang række år i politiets tjeneste bag sig; de er således fuldt fortrolige med at foretage afhøringer angående alle menneskelige foreteelser. Under hensyn til formålet med afhøringerne var kriminalassistentene efter statsadvokatens opfattelse fuldt kvalificerede. Iøvrigt var de bl. a. ved samtaler med amtslægen orienterede om sagens almindelige spørgsmål, ligesom de selvfølgelig havde sat sig ind i den på området gældende lovgivning.

Under hensyn til formålet med afhøringerne samt til, at det med statsadvokaten var aftalt, hvad patienterne skulle spørges om, finder jeg ikke, at afhøringerne måtte kræve lægelig sagkundskab.

VIII. Afhøring af forskellige læger.

Højesteretssagfører Groth-Andersen har gjort gældende, at afhøringen af forskellige læger, hos hvem læge Møller havde haft vikariater, må forekomme meget ensidig, og at han må rejse tvivl om rapporternes rigtighed, idet han har konstateret, at rapporten vedrørende afhøringen af læge Kyed-Nielsen den 1. juli 1958 var ukorrekt.

Det fremgår af sagen, at højesteretssagføreren med skrivelse af 2. januar 1959 sendte læge Kyed-Nielsen en afskrift af rapporten og bad ham om at meddele, om han kunne tiltræde dens indhold.

I skrivelse af 10. juni 1959 til højesteretssagføreren udtalte læge Kyed-Nielsen, at han til rapportens 3 første afsnit og første sætning i 4. afsnit intet havde at bemærke. Resten af rapporten var misforstået, delvis forkert og gav ikke noget korrekt referat af den lange afhøring. Derefter refererede lægen, hvad han hævder at have forklaret politiet ved den omhandlede lejlighed.

Kriminalassistentene har udtalt, at det er

noget dristigt af højesteretssagføreren at hævde, at det er *konstateret*, at rapporten vedrørende afhøringen af læge Kyed-Nielsen er ukorrekt. Det må vist være mere rigtigt at sige, at lægens forklaring nu er anderledes, end rapporten vedrørende afhøringen udviser, men det behøver ikke at være ensbetydende med, at det i rapporten anførte er ukorrekt. Kriminalassistentene må hævde, at den om afhøringen af Kyed-Nielsen optagne rapport giver udtryk for, hvad denne ved afhøringen udtalte om det, de var kommet for at afhøre ham om. De tør dog ikke bestride, at det kan være en misforståelse fra deres side, når det i rapporten er anført, at lægen var anmodet om at komme til et møde med højesteretssagfører Groth-Andersen, mens han nu hævder, at det var ham, der anmodede om en samtale med højesteretssagføreren; men de mener trods alt, at der ved afhøringen blev sagt, som det er anført i rapporten. Formålet med henvendelsen til Kyed-Nielsen var alene at foretage en afhøring angående læge Møllers forhold under hans vikariat hos Kyed-Nielsen, og hvad der herom er sagt, er nøjagtigt gengivet i rapporten.

Endvidere har kriminalassistentene udtalt, at det navnlig havde interesse at få at vide, om Kyed-Nielsen havde patienter med kredsløbssygdomme, og om læge Møller i så fald under sit vikariat havde fortsat eller påbegyndt behandling af disse patienter, hvad han under afhøringen havde hævdet at han havde. De havde derimod ikke nogen som helst grund eller beføjelse til at afhøre ham om hans forståelse af bestemmelserne angående ordination af de omhandlede præparater under betegnelsen livsvigtig medicin eller iøvrigt om hans behandling af patienter med kredsløbssygdomme. Som det vil ses af rapporten, havde de alligevel anført forskellige af Kyed-Nielsen fremsatte udtalelser og meninger om sagen. Ganske vist nævntes ikke i rapporten direkte udtrykket dystrofia genitalis, som lægen i skrивelsen af 10. juni 1959 til højesteretssagfører Groth-Andersen beskæftigede sig så meget med, men det blev heller ikke – i hvert fald ikke i det i skrивelsen benyttede omfang – nævnt under afhøringen.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at afhøringen af lægerne ikke giver mig

grundlag for kritik, og at jeg ikke kan anse det for godtgjort, at rapporten vedrørende afhøringen af læge Kyed-Nielsen ikke indeholder en gengivelse af, hvad lægen har forklaret overfor kriminalassistentene.

IX. Spørgsmålet om beslaglæggelsen af lægernes journaler.

Højesteretssagfører Groth-Andersen har klaget over, at anklagemyndigheden søgte at opnå retskendelse til beslaglæggelse af lægernes journaler uden at give lægerne lejlighed til forsvar. Efter sagens karakter var det efter højesteretssagførerens opfattelse helt urimeligt at indstille til dommeren at gennemføre en beslaglæggelse uden at høre lægerne først, især da man vidste, at disse afviste en udlevering af deres journaler.

Under afhøringen den 6. maj 1958 forklarede læge Møller, at det ikke var ham muligt at tage stilling til det, som de af politiet afhørte patienter havde forklaret vedrørende deres konsultationer, uden at han havde sine notater om de enkelte patienter ved hånden.

Til afhøringen den 14. maj 1958 medbragte læge Møller nogle optegnelser, der ifølge politirapporten tydeligt bar præg af at være blade udrevet af de i Jystrup beroende journaler. På forespørgsel om, hvorledes det havde været ham muligt kun at medbringe optegnelser vedrørende netop de af politiet afhørte patienter, svarede højesteretssagføreren på læge Møllers vegne, at han til Møller havde udfærdiget en liste over de af politiet afhørte patienter, og at det var efter denne liste Møller havde udrevet bladene af journalerne.

Amtslægen, der overværede afhøringen, og som mente, at Sundhedsstyrelsen på et eller andet tidspunkt ønskede at se journalerne, henstillede til læge Møller, at denne, for at sikre at der ikke skete de løse blade noget, afleverede dem i en forseglede kuvert enten til amtslægen eller til Sundhedsstyrelsen, hvilket læge Møller afslø.

Den 28. maj 1958 indsendte politimesteren sagen til Sundhedsstyrelsen, hvor der dagen efter fandt et møde sted med anklagemyndigheden. Den 31. maj 1958 tilbagesendte Sundhedsstyrelsen sagen til politimesteren og bemærkede, at den efter nærmere aftale

med politiet ville søge sig forelagt læge Møllers journalmateriale. Den 16. juni 1958 underrettede Sundhedsstyrelsen politimesteren om, at højesteretssagfører Groth-Andersen havde meddelt, at lægerne ikke ønskede at forevise deres journaloptegnelser for Sundhedsstyrelsen.

Kriminalassistentene har i en rapport af 24. juni 1958 bl. a. anført, at det var meget bemærkelsesværdigt, at de af læge Møller den 14. maj 1958 afgivne oplysninger om de af politiet afhørte patienter vedrørende det på journalbladene anførte var meget fyldestgørende for så vidt angik diagnosticering, patienternes forklaringer om deres sygdomme m. v., idet kriminalassistentene under arbejdet den 23. januar 1958 med opnotering af patienternes navne havde konstateret, at der i journalen kun var anført patientens navn og bopæl, sygekassens navn, honorarets størrelse og medicinordinationen, men intet om de oplysninger, læge Møller senere afgav på grundlag af de medbragte journalblade.

Under hensyn hertil måtte den formodning opstå, at læge Møller havde omskrevet eller suppleret de journaloptegnelser, han benyttede sig af ved afhøringen. Visitorator, der ligesom amtslægen overværede afhøringen, gav efter denne overfor kriminalassistentene udtryk for det samme, idet han oplyste, at han, der fra sin plads i afhøringslokalet kunne se de journalblade, læge Møller sad med, havde fundet det meget påfaldende, at der på dem alle med rødt var skrevet »Kriminalpolitiet«.

Den 26. juni 1958 fremsendte politimesteren i Ringsted til dommeren sammesteds rapporten af 24. juni 1958 med bilag og anmodede om rettens kendelse til beslaglæggelse af læge Møllers journaloptegnelser, således at materialet ved beslaglæggelsen blev registreret og forseglede på stedet i vidners overværelse og derefter afgivet til retten til videre udlevering til Sundhedsstyrelsen.

Den 29. juli 1958 begærede politifuldmægtigen i et retsmøde rettens kendelse til beslaglæggelsen, uden at læge Møller og dennes privat antagne forsvarer blev indkaldt til behandling af begæringen. Da dommeren ikke skønnede, at betingelserne efter retsplejelovens § 821, stk. 2, jfr. § 810, stk. 2, for at undlade at indkalde sigtede og dennes forsvarer var til stede, afsagde han kendelse om, at de burde indkaldes til det retsmøde,

i hvilket begæringen om beslaglæggelsen skulle behandles.

I et nyt retsmøde den 15. august 1958, hvortil såvel lægerne som højesteretssagføreren var indkaldt, blev spørgsmålet om retskendelse til beslaglæggelse af lægernes journaler procederet, hvorefter retten afsagde kendelse om, at anklagemyndighedens begæring ikke kunne tages til følge.

Kriminalassistentene har udtalt, at det er rigtigt, som det også fremgår af retsbogsudskriften vedrørende retsmødet den 29. juli 1958, at det af politiet blev forsøgt, hvorvidt en kendelse om beslaglæggelse af lægernes journaler kunne afsiges uden tilstedeværelse af de sigtede eller deres forsvarer. Begrundelsen herfor var, at det kunne befrygtes, at de sigtede såvel fra modtagelsen af tilsigelsen om at møde i retten og til dette møde fandt sted, som efter at kendelsen – hvis den blev i politiets favør – var afsagt, kunne fjerne journalbladene vedrørende patienter, der ikke var afhørt af politiet, hvis man da ikke i sidstnævnte tilfælde kunne tilbageholde de sigtede indtil beslaglæggelsen havde fundet sted.

Statsadvokaten har henvist til kriminalassistenternes erklæring og udtalt, at den omhandlede begæring om beslaglæggelse af lægernes journaler blev fremsat efter anmodning fra Sundhedsstyrelsen, der til belysning af sigtelsen for overtrædelse af lægelovens § 18 ønskede at have lejlighed til at gennemgå journalerne. Når politiet havde den opfattelse, at de sigtede kunne og ville modvirke undersøgelsen, er det ganske legalt, at man overfor retten fremsætter begæring om, at de sigtede og deres forsvarer ikke bliver varslet til det retsmøde, hvor den begærede kendelse skal forhandles eller afsiges, jfr. herved bemærkningerne ad afsnit V.

Det var således ifølge statsadvokaten berettiget, jfr. retsplejelovens § 810, stk. 2, at politiet havde fremsat den anførte begæring.

Jeg kan tiltræde det af statsadvokaten anførte, hvorefter det henhører under rettens afgørelse, hvorvidt en sigtet skal indkaldes til det retsmøde, hvori kendelse om beslaglæggelse afsiges, jfr. retsplejelovens § 809, stk. 2, pkt. 2.

Det skøn, der ligger til grund for politiets antagelse af, at øjemedet med be-

slaglæggelseskendelsen ville kunne forspildes ved at indkalde de sigtede og deres forsvarer til det omhandlede retsmøde, kan jeg ikke kritisere.

X. Sagens behandling indtil udfærdigelsen af anklageskriftet den 19. november 1958.

Den 25. august 1958 underrettede Sundhedsstyrelsen politimesteren om resultatet af gennemgangen af det fra Apotekerfonden modtagne receptmateriale for kalenderåret 1957 vedrørende alle fra apoteker modtagne recepter på livsvigtig medicin, der var udstedt til patienter, som ikke var nydende medlemmer af en statsanerkendt sygekasse.

I skrivelse af 30. august 1958 anmodede Sundhedsstyrelsen dr. med. Svend G. Johnsen bl. a. om en skriftlig redegørelse for, hvad man forstår ved begreberne dystrofia adiposo-genitalis, dystrofia genitalis og kastration. Den 31. august 1958 besvarede dr. Johnsen forespørgslen og tilføjede, at selvom der ikke forelå eksakte opgørelser, troede han at kunne skønne, at der i en almindelig lægepraksis årligt ville optræde 0-2 tilfælde hørende under de nævnte sygdomskategorier.

Den 10. september 1958 havde politiet afsluttet gennemgangen af det fra Sundhedsstyrelsen modtagne receptmateriale samt de fra sygekasserne og Borup apotek modtagne recepter. Det fremgik heraf, at lægerne Tvedegaard og Møller i perioden 16. april 1956-1. oktober 1957 havde udstedt ialt 1122 recepter på præparaterne Testex, Perandren og Padutin, og at Apotekerfonden og sygekasserne, såfremt alle recepterne var blevet indsendt til refusion, ville være kommet til at betale ialt godt 47.000 kr.

Apotekerfonden underrettede den 24. september 1958 politimesteren i Ringsted om, at fonden under den kommende straffesag mod lægerne i princippet ville fremsætte et erstatningskrav på godt 11.000 kr.

Socialministeriet underrettede den 25. september 1958 politimesteren om, at ministeriet under straffesagen mod lægerne i princippet ville nedlægge et erstatningskrav på ca. 22.000 kr., der udgjorde statskassens tab på de skete ordinationer.

Den 2. oktober 1958 fremsendte politime-

steren det tilvejebragte materiale til statsadvokaten, der den 25. oktober 1958 forelagde det for Sundhedsstyrelsen og udtalte, at lægernes fremgangsmåde med hensyn til at ordinere Testex og Perandren som livsvigtig medicin i strid med Socialministeriets bekendtgørelse af 14. februar 1956 efter hans bedømmelse var et forhold, som objektivt omfattedes af straffelovens § 279. Af bevismæssige grunde i relation til lægernes subjektive forhold måtte han imidlertid mene, at tiltale alene måtte rejses efter straffelovens § 175, subsidiært § 163 (urigtig erklæring).

Det forekom dernæst statsadvokaten klart, at der i det omhandlede forhold tillige forelå en overtrædelse af lægelovens § 8, stk. 1, hvorefter en læge ved udfærdigelse af erklæringer, som han afgiver i sin egenskab af læge, skal udvise omhu og uhildethed og nøje følge de herom givne almindelige og særlige regler. Såfremt lægerne fandtes skyldige i overtrædelse af straffelovens § 175, subsidiært § 163, ville tiltale efter lægelovens § 8, stk. 1, ikke få selvstændig betydning. Men det var statsadvokatens opfattelse, at tiltale efter lægeloven, der også omfatter uagtsomt forhold, måtte medtages som en i hvert fald subsidiær tiltale, for det tilfælde at retten ikke skulle mene, at der havde foreligget det efter straffeloven fornødne forsæt. For en fuldstændigheds skyld bemærkede statsadvokaten, at han efter de foreliggende oplysninger måtte anse læge Tvedegaard for medskyldig i læge Møllers urigtige attestudstedelser.

En *urigtig attestudstedelse* i et omfang som det foreliggende og i strid med positive forskrifter måtte – hvadenten den henførtes under en af de nævnte straffelovsbestemmelser eller alene under lægeloven – tillige være en overtrædelse af lægelovens § 18 (grov eller gentagen forsømmelse eller skødesløshed i udøvelsen af sit kald).

Med hensyn til spørgsmålet om tiltale mod lægerne for overtrædelse af lægelovens § 18 forsåvidt angik uforsvarlig lægelig *behandling af patienterne*, specielt diagnosticering og medicinordination, udtalte statsadvokaten, at der efter hans skøn ikke efter de foreliggende oplysninger var tilstrækkeligt grundlag for at rejse en sådan tiltale. Efter det almindelige indtryk, som statsadvokaten havde fået af sagen, specielt for læge Møllers vedkommende, var det ret nærliggende at an-

tage, at en yderligere efterforskning kunne tilvejebringe et sådant grundlag, men muligheden derfor var dog usikker, og da en sådan yderligere efterforskning ville være vidtløftig og langvarig, var det statsadvokatens opfattelse, at man burde afstå derfra.

Statsadvokaten konkluderede, at han var sindet at rejse tiltale mod lægerne Tvedegaard og Møller for overtrædelse af straffelovens § 175, subsidiært § 163, og udbad sig Sundhedsstyrelsens stillingtagen til tiltalen efter lægeloven.

Den 27. oktober 1958 tilbagesendte Sundhedsstyrelsen sagen til statsadvokaten og udtalte, at den i det hele var enig i de af statsadvokaten fremsatte synspunkter, herunder at der ikke på det foreliggende grundlag blev rejst tiltale mod nogen af lægerne på grund af *behandlingen af patienterne*, og at den derfor kunne tiltræde, at der kun i det af statsadvokaten nævnte omfang (*urigtig attestudstedelse*) blev rejst tiltale for overtrædelse af lægelovens § 18.

I skrivelse af 30. oktober 1958 rettede højesteretssagfører Groth-Andersen, der den 28. oktober 1958 telefonisk var blevet underrettet om statsadvokatens tiltalebeslutning, henvendelse til rigsadvokaten og anmodede om, at tiltale mod lægerne helt blev undladt.

Den 1. november 1958 indsendte statsadvokaten sagen til rigsadvokaten og meddelte, at Sundhedsstyrelsen havde begæret tiltale rejst for overtrædelse af lægeloven, samt indstillede, at hans beslutning om tiltalerejsning efter straffeloven blev fastholdt. Den 18. november 1958 tilbagesendte rigsadvokaten sagen og tiltrådte, at der blev rejst tiltale mod lægerne som indstillet.

Ved statsadvokatens anklageskrift af 19. november 1958 blev der derefter rejst tiltale mod læge Tvedegaard for overtrædelse af straffelovens § 175, subsidiært § 163, samt af lægelovens § 8, stk. 1, og § 18 ved i tiden 16. april 1956–6. september 1957 under udøvelse af sin lægegerning i 67 tilfælde for at skuffe i retsforhold at have afgivet urigtig erklæring i forbindelse med medicinordination, idet han for at skaffe de pågældende patienter uberettiget tilskud til betaling af medicinen ved udstedelse af recepter på hormonpræparaterne Testex, Perandren og Padutin havde betegnet disse præparater som livsvigtige i strid med bestemmelserne i be-

kendtgørelsen af 14. februar 1956, hvorved han tillige havde gjort sig skyldig i grov og gentagen forsømmelse eller skødesløshed i udøvelsen af sit lægekald.

Mod læge Møller blev der rejst tiltale for overtrædelse af de samme bestemmelser ved i tiden 12. juni 1957–1. oktober 1957 under udøvelse af sin lægegerning i Jystrup i 1055 tilfælde for at skuffe i retsforhold at have afgivet urigtig erklæring i forbindelse med medicinordination, idet han for at skaffe de pågældende patienter uberettiget tilskud til betalingen af medicinen ved udstedelsen af recepter på hormonpræparaterne Testex, Perandren og Padutin havde betegnet disse præparater som livsvigtige i strid med bekendtgørelsen af 14. februar 1956, hvorved han tillige havde gjort sig skyldig i grov og gentagen forsømmelse eller skødesløshed i udøvelsen af sit lægekald.

Endvidere blev der rejst tiltale mod læge Tvedegaard for overtrædelse af lægelovens § 18 samt for meddelagtighed i læge Møllers overtrædelse af straffeloven og lægeloven ved efter i juni måned 1957 at have antaget læge Møller som sin medarbejder at have instrueret ham om og aftalt med ham, at han skulle ordinere hormonpræparaterne Testex, Perandren og Padutin som livsvigtige på samme måde som han selv gjorde det, og således medvirket til det af Møller begærede forhold, med hvis nærmere forløb han var fuldt ud bekendt.

Den 20. november 1958 blev anklageskriftet forkyndt for lægerne og den 26. november 1958 fremsendt til dommeren i Ringsted.

Jeg skal herefter udtale, at jeg ikke kan kritisere det skøn, der ligger til grund for den af statsadvokaten truffene og af rigsadvokaten tiltrådte afgørelse, hvorefter der i det anklageskriftet nævnte omfang blev rejst tiltale mod lægerne Tvedegaard og Møller.

XI. Udtalelser fra Retslægerådet.

Den 6. december 1958 forelagde statsadvokaten sagen for Retslægerådet med anmodning om at besvare nogle nærmere formulerede spørgsmål, der gengives nedenfor i forbindelse med rådets svar, og vedlagde til rådets orientering en skrivelse af 2. no-

vember 1958, modtaget fra læge Tvedegaard, og et af højesteretssagfører Groth-Andersen tilvejebragt indlæg fra dr. Johanne Christensen om begrebet dystrofia genitalis.

I skrivelse af 15. december 1958 anmodede højesteretssagføreren Retslægerådet om at stille besvarelsen af statsadvokatens forespørgsel i bero, indtil han var fremkommet med et nyt supplerende indlæg, hvilket skete den 5. februar 1959. I forbindelse hermed anmodede højesteretssagføreren Retslægerådet om at tage stilling til en af dr. Johnsen i erklæringen af 31. august 1958 fremsat udtalelse, der er gengivet nedenfor under spørgsmål 7.

Den 11. april 1959 besvarede Retslægerådet de stillede spørgsmål således:

Spørgsmål 1:

Hvad forstås ved dystrofia genitalis og dystrofia adiposo-genitalis?

Svar:

Dystrofia adiposo-genitalis er et klinisk sygdomsbillede, der oftest optræder hos drenge i årene før eller omkring pubertetsalderen, og hvis væsentligste sygdomstegn er abnorm fedme med feminin fedtfordeling og abnormt lidet udviklede kønsorganer.

Betegnelsen dystrofia genitalis er ikke almindelig anvendt af læger. Ved dystrofi forstås i medicinsk sprogbrug en ved ernæringsforstyrrelse eller af andre årsager betinget ufuldstændig eller abnorm udvikling eller degeneration. Ved dystrofia genitalis må man, efter ordopbygningen og under hensyn til anvendelsen af ordet dystrofi i anden forbindelse, forstå en nedsat funktion af kønskirtlerne med eller uden klinisk påviselig formindskelse af disse. Betegnelsen dystrofia genitalis skulle herefter kunne dække de almindeligt anvendte betegnelser hypogonitalisme, hypogonadisme og genital infantilisme.

Spørgsmål 2:

Er denne forståelse fastlagt i almindelig brugte medicinske lære- eller håndbøger?

Svar:

Mens betegnelsen dystrofia adiposo-genitalis således anvendes i en bestemt afgrænset betydning i almindeligt brugte medicinske lære- og håndbøger, er noget tilsvarende ikke tilfældet forsåvidt angår begrebet dystrofia genitalis.

Spørgsmål 3:

Er det tænkeligt, at en person med lægeuddannelse kan opfatte betegnelsen dystrofia genitalis eller dystrofia adiposo-genitalis på anden måde end angivet i svaret ad 1) og i bekræftende fald hvilken (hvilke)?

Svar:

Betegnelsen dystrofia adiposo-genitalis kan ikke opfattes på anden måde end i besvarelsen ad 1.

Dystrofia genitalis er derimod, som det fremgår af det foranstående, ikke et begreb, hvis betydning er fastlagt på tilsvarende entydig måde.

Spørgsmål 4:

Dækker betegnelsen dystrofia adiposo-genitalis eller dystrofia genitalis i almindelig lægelig sprogbrug den med alderen indtrædende svækkelse af kønsorganerne og deres funktion, eventuelt den for tidligt indtrædende svækkelse, alt når kønsorganerne og kønsfunktionerne oprindeligt har været normale?

Svar:

Betegnelsen dystrofia adiposo-genitalis dækker ikke den med alderen indtrædende svækkelse af kønsorganerne og deres funktion eller en for tidligt indtrædende svækkelse, alt når kønsorganerne og kønsfunktionerne oprindeligt har været normale.

Betegnelsen dystrofia genitalis anvendes som nævnt ikke i almindelig lægelig sprogbrug.

Spørgsmål 5:

Gør det med hensyn til forståelsen af de nævnte betegnelser nogen forskel, når tilstanden dystrofia genitalis og dystrofia adiposo-genitalis i Socialministeriets ovennævnte bekendtgørelse beskrives i forbindelse med en anvisning på behandling med gonadotropin eventuelt i forbindelse med testishormon, og at det om tidspunktet siges: »fra henimod puberteten og senere«, og i bekræftende fald hvilken?

Svar:

Efter rådets opfattelse kan det med hensyn til forståelsen af de nævnte betegnelser ikke tillægges nogen afgørende betydning, at tilstanden dystrofia genitalis og dystrofia adiposo-genitalis i den i spørgsmålet nævnte be-

kendtgørelse beskrives i forbindelse med en anvisning på behandling med gonadotropin eventuelt i forbindelse med testishormon, eller at det om tidspunktet siges: »fra henimod puberteten og senere«.

Spørgsmål 6:

Kan ethvert tilfælde, hvor produktionen af kønshormoner er ophørt som følge af sygdom, eventuelt røntgenbehandling, anses som kastration med fremtrædende bortfaldssymptomer?

Svar:

Ved betegnelsen kastration forstod man oprindeligt alene gilding (operativ fjernelse af testes respektive ovarier). Betegnelserne røntgenkastration og hormonal kastration, hvor kønskirtlernes funktion er standset eller søgt standset ved røntgenbestråling eller hormontilførsel, har efterhånden fundet almindelig anvendelse. På tilsvarende måde kan man tale om kastration, hvor kønshormonproduktionen er ophævet på grund af sygdom; men den nedsatte eller ophævede funktion af kønskirtlerne, der optræder som led i den med alderen indtrædende tilbagegang af legemsfunktionerne, betegnes efter almindelig lægelig sprogbrug ikke som kastration.

I alle de nævnte tilfælde af kastration kan der optræde bortfaldssymptomer i meget vekslende grad.

Spørgsmål 7 (angående dr. Johnsens erklæring, se s. 176):

»Lægerne konstaterer, om en patient frembyder dystrofia genitalis ved en simpel klinisk undersøgelse i konsultationsstuen.«

Svar:

Idet bemærkes, at sætningen må læses i sammenhæng med det af dr. Johnsen i det følgende anførte, skal Retslægerådet udtale:

Der kan meget vel optræde strukturforandringer og funktionsforandringer i et organ, uden at dettes størrelse eller konsistens ændres. Disse forandringer kan påvises ved mikroskopiske undersøgelser af udtagne vævsprøver og/eller ved hormonanalyser.

I skrivelse af 11. maj 1959 anmodede statsadvokaten Retslægerådet om at besvare yderligere nogle spørgsmål (gengivet i forbindelse med rådets svar nedenfor).

Den 12. maj 1959 anmodede højesterets-sagfører Groth-Andersen rådet om at stille

besvarelsen i bero, indtil han var fremkommet med et supplerende indlæg, hvilket skete den 26. juni 1959.

Den 23. juli 1959 besvarede Retslægerådet de stillede spørgsmål således:

Spørgsmål:

Omfattes de af lægerne behandlede perifere kredsløbssygdomme (»thrombangiitis obliterans, den patologiske arteriosclerose (evt. i forbindelse med diabetes mellitus) tildels morbus Raynaud og vel også acrocyanose«) af den af Retslægerådet i skrivelse af 11. april 1959 ad spørgsmål 1 givne begrebsbestemmelse af dystrofia genitalis,

eller er de nævnte kredsløbssygdomme følgetilstande efter eller symptomer på dystrofia genitalis, som denne lidelse er begrebsbestemt af retslægerådet som foran nævnt,

eller er de nævnte kredsløbssygdomme så regelmæssigt ledsaget af eller forbundet med lidelsen dystrofia genitalis, at alene diagnosticeringen af en eller flere af de nævnte kredsløbssygdomme berettiger til at slutte, at der samtidig er en dystrofia genitalis til stede?

Svar:

De nævnte perifere kredsløbssygdomme kan ikke siges at være omfattede af den i rådets skrivelse af 11. april 1959 givne begrebsbestemmelse af dystrofia genitalis. Ej heller kan det siges, at alene diagnosticeringen af en eller flere af de nævnte kredsløbssygdomme berettiger til at slutte, at der samtidig er en dystrofia genitalis til stede.

Spørgsmålet om, hvorvidt de nævnte kredsløbssygdomme vil kunne betragtes som følgetilstande efter eller symptomer på dystrofia genitalis, må besvares derhen, at et sådant synspunkt undertiden har været fremført, men ikke er almindeligt accepteret, og at der ikke ses at være givet nogen videnskabeligt underbygget begrundelse for synspunktet.

Spørgsmål:

Omfattes de af lægerne behandlede – ovennævnte – perifere kredsløbssygdomme af sygdomsbegrebet »kastration med fremtrædende bortfaldssymptomer«, jfr. Socialministeriets bekendtgørelse nr. 30 af 14. februar 1956, afsnit I?

Svar:

Nej.

Spørgsmål:

Berettiger diagnosticeringen af en af de nævnte perifere kredsløbssygdomme efter Retslægerådets opfattelse en læge til at ordinere testishormon som livsvigtig medicin i henhold til Socialministeriets bekendtgørelse af 14. februar 1956, afsnit I?

Svar:

Spørgsmålet er et fortolkningsspørgsmål, men må i overensstemmelse med det foran anførte efter rådets opfattelse besvares benægtende.

Jeg har ment at burde medtage de foranstående udtalelser til belysning af sagen, men skal samtidig udtale, at jeg ikke er i besiddelse af den fornødne sagkundskab til at kunne tage stilling til de omhandlede lægelige spørgsmål.

XII. Sagen mod apotekeren i Borup.

Ved anlageskrift af 26. januar 1959 blev apotekeren i Borup tiltalt for overtrædelse af apotekerloven ved i tiden 15. juli–28. november 1957 at have ydet lægerne Tvedegaard og Møller 5 pct. rabat, ialt ca. 12.000 kr. af godt 200.000 kr., for hvilket beløb han i anførte tidrum havde leveret medicin til lægernes patienter i henhold til recepter, og således, at medicinen blev ekspederet og sendt direkte fra apoteket til patienterne.

Den 2. februar 1959 vedtog apotekeren i retten en bøde på 2000 kr.

Da sagen blev omtalt i pressen i forbindelse med sagen mod lægerne, udsendte højesteretssagfører Groth-Andersen den 5. februar 1959 til Ritzaus Bureau en korrigerende meddelelse (et eksemplar af meddelelsen har højesteretssagføreren vedlagt klageskrivelsen til mig), hvori det bl. a. blev anført, at de distribuerende læger altid modtager rabat fra det apotek, der leverer medicinen, og at den rabat, Tvedegaard havde modtaget, i hvert fald lå på ikke over halvdelen af den sædvanlige rabat.

I den anledning har statsadvokaten udtalt, at den i sin tid til pressen af højesteretssagfører Groth-Andersen udsendte meddelelse er en misvisende fremstilling af det omhandlede forhold, idet sagen for Tvedegaards vedkommende fremstilledes således, at han var berettiget til at modtage den omhandlede rabat i kraft af sin distributionsret.

Det er ifølge statsadvokaten uden enhver betydning, at læge Tvedegaard har haft distributionsret. Når en læge har distributionsret har apotekeren ret til at yde ham en efter sædvane – det vil sige fra 5 til 10 pct. – fastsat rabat på prisen for den af lægen til patienterne udleverede medicin. Denne rabat er vederlag for lægens ulejlighed med udlevering, regnskab og beholdning m. v.

Som det fremgår af sagen, har lægerne Tvedegaard og Møller imidlertid ikke foretaget nogen distribuering af medicinen, der blev ekspederet og sendt direkte fra apoteket til patienterne, hvorfor apotekeren ikke var berettiget til at yde lægerne nogen rabat i den anledning. Når der ikke er rejst sigtelse og tiltale mod lægerne i anledning af forholdet, skyldes det ifølge statsadvokaten, at det efter den gældende lovgivning ikke er strafbart for lægernes vedkommende at modtage en sådan rabat.

Det af statsadvokaten anførte giver mig ikke anledning til bemærkninger.

XIII. Sagens behandling indtil tiltalefrafaldet den 27. august 1959.

Efter at Retslægerådet havde afgivet sin udtalelse af 11. april 1959, anmodede højsteretssagfører Groth-Andersen i skrivelse af 16. april 1959 til statsadvokaten om, at tiltalen mod lægerne blev frafaldet, hvilken skrivelse af statsadvokaten den 23. april 1959 blev oversendt til rigsadvokaten.

I forbindelse med sagens anden forelæggelse (11. maj 1959) for Retslægerådet udtalte højsteretssagføreren i skrivelse af 12. maj 1959 til statsadvokaten, at han fandt det urimeligt, at sagen ikke blev afsluttet på det foreliggende grundlag, idet Retslægerådet klart havde udtalt sig i lægernes favør, og der var derfor ikke grundlag for nogen virkelig sag. Skrivelsen blev af statsadvokaten den 19. maj 1959 oversendt til rigsadvokaten.

I skrivelse af 12. august 1959 til statsadvokaten meddelte Sundhedsstyrelsen, at den efter Retslægerådets udtalelser af 11. april og 23. juli 1959 måtte fastholde den i skrivelsen af 27. oktober 1958 fremsatte begæring om, at der blev rejst tiltale mod lægerne for overtrædelse af lægeloven.

Den 12. august 1959 forelagde statsadvokaten

sagen for rigsadvokaten og udtalte, at sagen efter hans bedømmelse burde søges gennemført på grundlag af det ovenfor s. 174-76 omtalte anlageskrift.

Ved påtegning af 24. august 1959 videre sendte rigsadvokaten sagen til Justitsministeriet og udtalte, at han var sindet at tiltræde statsadvokatens indstilling.

Den 27. august 1959 bestemte justitsministeren efter stedfunden drøftelse med rigsadvokaten og Sundhedsstyrelsen, at tiltalen mod lægerne blev frafaldet.

Jeg skal herefter udtale, at jeg ikke kan kritisere det skøn, der ligger til grund for de af statsadvokaten og rigsadvokaten truffne afgørelser, hvorefter tiltalen mod lægerne efter modtagelsen af Retslægerådets udtalelser blev opretholdt.

Ifølge retsplejelovens § 712 kan justitsministeren i overensstemmelse med de hidtil gældende regler med hensyn til enkelte sager pålægge vedkommende anklager bl. a. at standse forfølgning. Denne bestemmelse antages at give justitsministeren beføjelse til i ekstraordinære tilfælde at meddele tiltalefrafald i enhver offentlig påtale undergivet sag, der ikke ved særlig lovbestemmelse måtte være unddraget denne kompetence. Det af justitsministeren ved meddelelsen af tiltalefrafaldet udøvede skøn kan jeg ikke kritisere.

XIV. Sagens tidsmæssige behandling.

Højsteretssagfører Groth-Andersen har anført, at det efter hans opfattelse har været urimeligt, at sigtelsen for bedrageri blev opretholdt helt frem til efteråret 1958, til trods for at der i mellemtiden intet skete til nærmere klarlæggelse af denne sigtelses berettigelse – bortset fra afhøringen den 16. maj 1958 af læge Schleisner – således at tiltalefrafald på dette punkt lige så godt kunne være sket i maj måned.

Højsteretssagføreren har i forbindelse hermed fremhævet, at statsadvokaten om ikke før så ved mødet den 13. februar 1958 blev bekendt med læge Tvedegaards misforståelse ved mødet i Lægeforeningen den 10. december 1957, at læge Schleisner ved afhøringen den 16. maj 1958 klart bekræftede, at der kunne være sket en misforståelse, og at lægernes forklaring i maj 1958 definitivt vi-

ste, at der i hvert fald forelå god tro hos de pågældende.

Statsadvokaten har udtalt, at sagen efter sin karakter, herunder bl. a. de vidtløftige opgørelser i de i sagen omhandlede refusionsbeløb på grundlag af det særdeles omfattende receptmateriale, efter hans skøn i efterforskningen er fremmet på behørig måde.

Idet jeg med hensyn til tidspunkterne for de enkelte efterforskningsskridt henviser til de foregående afsnit samt til den under afsnit I optagne datoliste, skal jeg udtale, at anklagemyndighedens behandling af sagen er sket med fornøden hurtighed.

XV. Sagens afslutning.

Den 5. april 1960 tilkendte retten i Ringsted i henhold til retsplejelovens § 1007, stk. 2, højesteretssagfører Groth-Andersen 8000 kr. som salær for hans virksomhed som valgt forsvarer for de tiltalte og 2000 kr. som godtgørelse for positive udlæg.

Samtidig blev der tilkendt lægerne tilsammen 4000 kr. som godtgørelse for deres udgifter til fremskaffelse af beviser under sagen. Egentligt erstatningskrav i anledning af sagen ses ikke fremsat eller påkendt.

De under sagen rejste problemer gav anledning til, at spørgsmålet om de anerkendte sygekassers ydelse af medicin m. v. blev gjort til genstand for overvejelser i Sundhedsstyrelsen og Socialministeriet. I bekendtgørelse nr. 286 af 7. juli 1960 har Socialministeriet efter indstilling af Sundhedsstyrelsen fastsat, at gonodotropin (eventuelt i forbindelse med testishormon) eller testishormon alene kan ordineres som livsvigtig medicin mod dystrofia adiposo-genitalis og retentio testis (kryptorchismus) i perioden fra henimod puberteten og indtil 30-års alderen. Endvidere kan veldefinerede hanlige og hunlige seksualhormoner samt præparater af stoffer med androgen og østrogen virkning samt kombinationspræparater af disse ordineres som livsvigtig medicin ved kastration med fremtrædende bortfaldssymptomer samt ved behandling af cancer mammae, cancer prostatae og og recidiverende metrorrhagier.

Den nedsatte eller ophævede funktion af

kønskirtlerne, der optræder som led i den med alderen indtrædende tilbagegang af legemsfunktionerne, betegnes efter almindelig lægelig sprogbrug ikke som kastration.

Endelig kan injectabile testosteron og testosteronpropinat (til injektion) ordineres som særlig betydningsfuld medicin i henhold til folkeforsikringslovens § 18, stk. 1, nr. 5.

Det tilføjes, at der ved lov nr. 239 af 10. juni 1960 om den offentlige sygeforsikring, der trådte i kraft den 1. april 1961, er gennemført en nyordning med hensyn til betalingen af visse lægemidler, jfr. lovens § 13, således at de hidtidige betegnelser »livsvigtig medicin«, »særlig betydningsfuld medicin« og »dispensationsmedicin« udgår.

XVI. Konklusion.

Sammenfattende skal jeg med hensyn til sagens behandling udtale, at det ikke har kunnet give mig anledning til kritik, at Sundhedsstyrelsen på det i sin tid foreliggende grundlag foranledigede en politimæssig undersøgelse af de to lægers forhold, lige så lidt som det har kunnet bebrejdes anklagemyndigheden, at den iværksatte den ønskede undersøgelse og herunder sigtede lægerne efter de i det foregående omtalte bestemmelser i straffeloven og lægeloven. Ej heller har det kunnet kritiseres, at anklagemyndigheden efter den stedfundne undersøgelse fandt grundlag for at tiltale lægerne i det omfang, som er nævnt i det foregående, og senere opretholdt denne indtil justitsministerens afgørelse.

Med hensyn til politiundersøgelsens form og omfang har jeg i det store og hele måttet afvise den af højesteretssagfører Groth-Andersen på de to lægers vegne fremsatte kritik, idet jeg dog på tre mindre væsentlige punkter ikke har kunnet godkende politiets fremgangsmåde, se ovenfor afsnit VI, pkt. 3 (s. 163) og pkt. 4 (s. 165) samt afsnit VII (s. 166).

Det bemærkes endelig, at det stadig omstridte spørgsmål om den lægelige værdi af de omtalte præparaters anvendelse i behandlingen af kredsløbssygdomme i det hele har måttet falde uden for rammerne af min undersøgelse.«

44. Ikke kritiseret, at Justitsministeriet havde nægtet en kriminaloverbetjent tilladelse til at indtræde som medlem af repræsentantskabet for en bank. (J. nr. 354/60).

I en gennem Dansk Kriminalpolitiforening indsendt skrivelse klagede kriminaloverbetjent A, Skelskør, over, at Justitsministeriet havde nægtet ham tilladelse til at indtræde som medlem af repræsentantskabet for en bank.

A anførte, at Justitsministeriets afgørelse alene kunne være truffet med hjemmel i § 44, stk. 1, i lønningsloven af 7. juni 1958, og at ingen af de i bestemmelsen nævnte hensyn kunne være til hinder for hans overtagelse af hvervet.

Til støtte herfor anførte A, at der ikke var forbundet noget egentligt arbejde med hvervet, idet der normalt kun var tale om 4 årlige møder, og at det kun kunne gavne den for hans stilling nødvendige agtelse og tillid, at han var medlem af repræsentantskabet for banken, som i almindelige borgers bevidsthed mere ansås for en institution end for et erhvervsselskab.

Dansk Kriminalpolitiforening henviste yderligere til, at det efter de foreliggende oplysninger var tilladt andre kategorier af tjenestemænd at påtage sig hverv af tilsvarende art.

Af sagen fremgik det, at A den 24. februar 1960 under henvisning til lønningslovens § 44, stk. 2, punkt c, afgav indberetning om, at han på en generalforsamling den 17. februar 1960 var blevet valgt som medlem af repræsentantskabet for en bank. Politimesteren i Skelskør sendte indberetningen til rigspolitichefen, der udbad sig nærmere oplysning om hvervets omfang og aflønning. I den anledning oplyste A, at han normalt skulle deltage i møde 1 gang pr. kvartal, og at honoraret til repræsentantskabets medlemmer i de sidste år havde andraget ca. 300 kr. pr. medlem.

Rigspolitichefen fremsendte sagen til Justitsministeriet, idet han under henvisning til en af Justitsministeriet tidligere truffet afgørelse bemærkede, at det formentlig ikke kunne tillades A at være medlem af bankens repræsentantskab.

I skrivelse af 18. marts 1960 meddelte Justitsministeriet A, at ministeriet ikke kunne tillade, at han påtog sig det nævnte hverv.

I anledning af klagen til mig indhentede Justitsministeriet en fornyet erklæring fra

rigspolitichefen, der udtalte, at ministeriets afgørelse efter hans opfattelse burde fastholdes, og at han herved lagde vægt på, at det så vidt ham bekendt var fast praksis at nægte polititjenestemænd af alle grader tilladelse til at indtræde i bestyrelser o. l. for erhvervsdrivende virksomheder.

I en gennem rigsadvokaten indhentet erklæring udtalte politimesteren i Skelskør, at han vel ikke kunne tiltræde A's bemærkning om, at banken i den almindelige borgers bevidsthed mere betragtes som en institution end som et erhvervsselskab, men at han alligevel mente, at der uden betænkelighed kunne være givet A tilladelse til at overtage hvervet, selvom han er polititjenestemand. Politimesteren henviste herved til de begrænsede opgaver, som ifølge § 11 i bankens vedtægter påhviler repræsentantskabet, og som bl. a. ikke omfatter prøvelse af årsregnskabs rigtighed.

Statsadvokaten for Sjælland udtalte, at han, uagtet der må gælde snævre grænser for polititjenestemænds adgang til at påtage sig lønede hverv af erhvervsmæssig karakter, af de af politimesteren nævnte grunde ikke skulle udtale sig imod, at A fik tilladelse til at overtage hvervet.

Dernæst udtalte rigsadvokaten, at han af principielle grunde måtte nære betænkelighed ved, at tilladelser af denne art meddeles kriminalpolitiets tjenestemænd.

Foreningen af Politimestre i Danmark anførte overfor Justitsministeriet, at der i lønningskommissionen af 1917's betænkning (2. bind, s. 215) til § 44 er anført følgende om tilladelse til bierhverv: »Både i art og omfang må de pågældende beskæftigelser stilles i relation til den statstjeneste, der i hvert enkelt tilfælde er tale om.«

Videre henviste foreningen til, at tjenestemandslovens § 44 er blevet overvejet i et af Finansministeriet den 10. januar 1934 nedsat udvalg, som indhentede oplysninger fra samtlige ministerier om, hvorledes bestemmelsen var blevet benyttet. Det fremgik af ministeriernes besvarelser, at ministerierne ved bestemmelsens anvendelse havde lagt vægt på følgende synspunkter:

1) om der ved overtagelsen af den pågældende bivirksomhed kunne opstå interesse-

konflikt mellem tjenestemandens statserhverv og bibeskæftigelse,

2) om overtagelsen var forenelig med den for statstjenestemandsstillingen nødvendige agtelse og tillid,

3) om bierhvervet kunne passes uden gene for statstjenesten, idet det ikke kolliderede med tjenestemandens arbejdstid i tjenestemandsstillingen og ej heller krævede så stor arbejdsydelse af ham, at det måtte befrygtes at blive til skade for kræfter og tid til at passe tjenestemandsstillingen forsvarligt.

Udvalget udtalte i betænkningen, at det efter de fremkomne besvarelser var dets opfattelse, at de forskellige administrationer i det store og hele havde praktiseret § 44 i principiel overensstemmelse med dens hensigt og forudsætninger. Hovedsynspunkterne havde været, at man kun modsatte sig overtagelse af en bibeskæftigelse, når dennes karakter eller omfang ikke var forenelig med den samvittighedsfulde udførelse af vedkommendes pligter som tjenestemand og med den for stillingen nødvendige agtelse og tillid.

Foreningen af Politimestre udtalte derefter som sin opfattelse, at ingen af de anførte synspunkter kunne føre til forbud mod, at A overtog det i sagen omhandlede hverv. Det var ligeledes dens opfattelse, at der i hvert enkelt tilfælde måtte foretages en afvejelse, og at heller ikke en sådan i nærværende tilfælde kunne føre til et forbud.

Endelig havde Justitsministeriet indhentet erklæring fra Finansministeriet, som udtalte, at efter dets opfattelse havde man indenfor statsadministrationen til stadighed og med rette fulgt en tilbageholdende linie ved afgørelsen af spørgsmål om at meddele stats-tjenestemænd tilladelse til beskæftigelse udenfor statstjenesten eller til at overtage bestyrelshverv m. v. Finansministeriet var enig med Justitsministeriet i, at der ifølge forholdenes natur burde udvises særlig tilbageholdenhed, når det drejer sig om polititjenestemænd.

På grundlag af de almindeligt fulgte hovedsynspunkter var det endvidere Finansministeriets opfattelse, at man i foreliggende tvivlstilfælde burde vælge den forsigtigste løsning og nægte tilladelse.

Under hensyn til det anførte havde Fi-

nansministeriet intet at bemærke til det af Justitsministeriet i den foreliggende sag indtagne standpunkt.

Justitsministeriet udtalte overfor mig, at det under henvisning til de indhentede erklæringer kunne henholde sig til afgørelsen af 18. marts 1960.

§ 44, stk. 1, i lønningsloven af 7. juni 1958 har sin oprindelse fra den enslydende bestemmelse i tjenestemandsløven af 1919, som er formuleret af lønningskommissionen af 1917, af hvis bemærkninger til bestemmelsen Foreningen af Politimestre i Danmark har gengivet et uddrag. Bestemmelsen er sålydende:

»En tjenestemand kan kun have beskæftigelse udenfor statstjenesten, for så vidt og i det omfang det er foreneligt med den samvittighedsfulde udførelse af hans pligter som tjenestemand og med den for stillingen nødvendige agtelse og tillid.«

I en anden af mig behandlet sag*) udtalte Finansministeriet, at spørgsmålet om statstjenestemænds adgang til beskæftigelse udenfor statstjenesten ikke kan anses for udtømmende reguleret ved de i lønningsloven herom indeholdte udtrykkelige bestemmelser, jfr. § 44, sammenholdt med § 3, eller ved de for bestemmelserne tilstedeværende forudsætninger, således som disse har fundet udtryk i de forskellige forarbejder til tjenestemandsløvgivningen siden 1919. Endvidere var de administrative afgørelser, der er truffet gennem årene, hverken af en så mangfoldig eller alsidig karakter, at man med rette kunne sige, at der forelå en fast og udtømmende praksis på området.

Finansministeriet mente udfra et mere teoretisk betonet standpunkt at kunne opdele de indtægtgivende beskæftigelser, som en statstjenestemand må være afskåret fra at påtage sig, i 3 hovedgrupper, nemlig beskæftigelser, der i sig selv er agtelsesforringende, beskæftigelser, der indebærer mulighed for interessekollision ved tjenestegerningens udførelse, samt beskæftigelser, der uden i sig selv at være agtelsesforringende eller kunne medføre tjenstlige interessekollisioner ud fra andre synspunkter, f. eks. konkurrencemæssige, måtte anses for uønskelige og uforenelige med den almindelige tjeneste-

*) Min beretning 1959, s. 145—46.

mandsstatus. Aktuelle spørgsmål af den her omhandlede art måtte efter Finansministeriets opfattelse afgøres ud fra de berørte mere generelle synspunkter efter et skøn i de enkelte tilfælde.

Navnlig med hensyn til spørgsmålet om interessekollision bemærkede Finansministeriet, at mulighederne herfor kan være mere eller mindre nærliggende, og afgørelsen af konkrete tvivlstilfælde vil indebære udøvelsen af et ofte vanskeligt skøn. Imidlertid har man efter Finansministeriets opfattelse indenfor statsadministrationens praksis stedse og med rette fulgt en tilbageholdende praksis. Finansministeriet var af den mening, at dette på langt sigt også er i tjenestemændenes interesse, ligesom det må anses for ønskeligt på forhånd at søge at begrænse muligheden for interessekollision.

Finansministeriet fremhævede iøvrigt, at det ved afgørelsen af sådanne sager vil lægge megen vægt på det skøn over muligheden for interessekollisioner, som anlægges af den ansvarlige ledelse af vedkommende styrelsesgren.

Den 28. december 1960 udtalte jeg, at jeg ifølge de bestemmelser, der gælder om min virksomhed, kun kan kritisere en skønsafgørelse, når den er vilkårlig eller urimelig. Justitsministeriets afgørelse var ikke vilkårlig og lå efter min opfattelse indenfor grænserne for et rimeligt skøn. Jeg bemærkede herved, at jeg ved bedømmelsen af grænserne for skønnet i den her omhandlede henseende måtte tillægge de af Finansministeriet anførte grunde for,

at statsadministrationen følger en tilbageholdende praksis, betydelig vægt.

Forsåvidt angik Kriminalpolitiforeningens udtalelse om, at det tillades andre tjenestemandsgupper at overtage hverv som det omhandlede, henviste jeg til lønningsskommissionen af 1917's ovenfor gængsne bemærkninger, hvoraf det fremgår, at den til grund for en afgørelse liggende afvejning må ske under hensyn til arten af den statstjeneste, som vedkommende tjenestemand udfører.

Jeg kunne herefter ikke kritisere Justitsministeriets afgørelse.

Den 15. februar 1961 besvarede justitsministeren i Folketinget (FT 1960/61, 2. samling, sp. 1374-78) et spørgsmål om årsagen til, at han havde afslået A's ansøgning. Ministeren oplyste bl. a., at afgørelsen var i overensstemmelse med ministeriets faste årelange praksis, der også gjaldt dommere og dommerfuldmægtige. Denne praksis var begrundet i, at en tjenestemand i rets- og politivæsenet meget nødig skulle give anledning til den interessekollision, som ville kunne opstå, dersom han selv eller hans kolleger i embeds medfør kom til at beskæftige sig med forholdene i en bank, i hvis bestyrelse eller repræsentantskab den pågældende var blevet indvalgt. Endvidere udtalte ministeren, at han på foranledning af det stillede spørgsmål ville tage sagen op til fornyet overvejelse, uden at han derved ville love at ændre den trufne afgørelse.

Ministeriet har senere meddelt, at ministeren efter fornyet overvejelse har besluttet at fastholde afgørelsen.

45. Udvidelse af hviletiden i et statsfængsel. (J. nr. 810/60).

Ved mit besøg i statsfængslet på Kragshovede den 29. september 1960, jfr. foran side 19, besvarede flere fanger sig over, at de kun måtte hvile på deres senge i tiden mellem kl. 18 og kl. 18,30, der var det eneste tidsrum, hvor de kunne drikke deres kaffe.

Jeg anmodede statsfængslet om en udtalelse, og i en redegørelse af 14. oktober 1960 anførte fængslet, at det ved fastlæggelsen af det tidsrum, i hvilket de indsatte måtte hvile

på sengene, i særlig grad havde lagt vægt på ønsket om at aktivisere de indsatte i aften timerne; det måtte anses for en særlig vigtig opgave at bibringe de indsatte gode fritidsvaner ved at stille dem overfor et valg mellem mange muligheder for en konstruktiv udnyttelse af fritiden. I denne forbindelse oplyste statsfængslet, at der var tilrettelagt undervisning og anden fritidsbeskæftigelse på alle ugens dage i tiden kl. 19,15-21,15. Her-

til kom, at statsfængslet fulgte den praksis at begrænse ukontrolleret fællesskab mest muligt. Endelig havde statsfængslet måttet tage hensyn til brandfaren, idet det nøje måtte kontrollere, at de indsatte ikke røg under hvil på sengen.

Statsfængslet udtalte dernæst, at det i forbindelse med de ændringer, der skal foretages i anstaltens dagsorden som følge af den generelle arbejdstidsforkortelse pr. 1. april 1961, ville søge hviletiden udvidet noget, således at den formentlig ville kunne omfatte tiden fra fangernes hjemkomst fra arbejde til kl. 19, bortset fra den tid, der måtte medgå til omklædning, bad og spisning.

Direktoratet for Fængselsvæsenet udtalte overfor mig, at det havde truffet bestemmelse om, at hviletiden straks burde udvides, således at den først ophørte kl. 19, men at det iøvrigt var enig i, at spørgsmålet om almindelig ændring af hviletiden kunne ud-

skydes til afgørelse i forbindelse med den forestående ændring af dagsordenen.

Den 12. december 1960 udtalte jeg, at da fangerne nu måtte hvile på sengen indtil kl. 19, fandt jeg ikke på daværende tidspunkt grundlag for at foretage videre i sagen.

Jeg udbad mig samtidig underretning om, hvilke bestemmelser angående hviletiden der måtte blive optaget i den ændrede dagsorden for statsfængslet.

Den 6. juni 1961 har Direktoratet for Fængselsvæsenet meddelt, at ifølge dagsordenen fra 1. april 1961 er det tilladt fangerne på hovedafdelingen på hverdage at hvile på sengene fra kl. 17,00 til kl. 19,00 bortset fra den tid, der medgår til transport, toilette og aftenspisning. For så vidt angår Råbjergafdelingen må fangerne på hverdage hvile på sengene fra kl. 18,00 til kl. 19,10.

46. *Kirkeministeriet anset berettiget til at betragte den tyske forbundsregering som repræsentant for de pårørende til visse grupper af her i landet begravede tyske statsborgere og til at imødekomme denne regerings anmodning om flytning af ligene. (J. nr. 1056/60).*

I december 1960 klagede Ørsted menighedsråd over Kirkeministeriets svar af 11. november 1960 på rådets skrivelse af 24. oktober 1960. I denne skrivelse henviste rådet til, at det i anledning af meddelelser i dagspressen om, at et stort antal tyske soldater- og flygtningegrave fra 1945/46 skulle flyttes og samles på enkelte kirkegårde, den 8. september 1958 enstemmigt havde vedtaget i sin egenskab af kirkegårdsbestyrelse at modsætte sig en eventuel flytning af de 16 flygtningegrave på Ørsted kirkegård, medmindre der skulle være tale om flytning af en enkelt grav til de pårørendes hjemsted i Tyskland. Rådet havde nu erfaret, at der mellem danske og tyske myndigheder var opnået principiel enighed om, at gravene skulle samles på 10-12 kirkegårde, og havde derfor den 24. oktober 1960 vedtaget at fastholde det tidligere standpunkt samt at anmode Kirkeministeriet om en udtalelse om, hvorvidt dette standpunkt kunne forventes respekteret. Rådet bemærkede dog, at det under visse forudsætninger kunne tiltræde, at

der blev foretaget en symbolsk flytning af ligene.

Kirkeministeriet svarede den 11. november 1960, at forhandlingerne med de tyske myndigheder angående en koncentring af tyske soldater- og flygtningegrave på et mindre antal folkekirkelige kirkegårde ikke var afsluttet, og at ministeriet ikke på daværende tidspunkt kunne tage stilling til menighedsrådets forespørgsel, men at den ville blive taget op til afgørelse, når forhandlingerne var afsluttet, og der forelå en overenskomst.

Menighedsrådet anførte over for mig, at det ikke kunne se sig tilfredsstillet med dette svar, og rådet anmodede mig om en udtalelse om, hvorvidt det ville være berettiget til over for Kirkeministeriet at modsætte sig en eventuel flytning af de på Ørsted kirkegård begravede flygtninge uden hensyn til, om overenskomsten mellem Danmark og Forbundsrepublikken Tyskland måtte blive indgået. Menighedsrådet anførte herved, at det i betragtning af bestemmelsen i D. L. 2-22-

34 om, at grave ikke må åbnes »uden Kirkeværgernes og Kirkens Forsvars Videnskab og Tilladelse«, måtte være af den opfattelse, at Kirkeministeriet alene var berettiget til at meddele tilladelse til flytning af lig, men ikke berettiget til at beordre ligflytning foretaget eller til at overdrage til nogen anden myndighed eller person rådighed over et gravsted, som enten efterladte af de der begravede eller den lokale kirkegårdsbestyrelse på tilfredsstillende måde tager vare på.

Hvad angik flytningegravene på Ørsted kirkegård oplyste menighedsrådet, at der kun kendtes een slægtning, fru A, som var datter af en af flytningene. A sendte hvert år en krans til graven og måtte efter rådets opfattelse antages at repræsentere gravstedsretten. Iøvrigt mente rådet, at det selv i alle tilfælde, hvor pårørende ikke kendtes, repræsenterede gravstedsretten og derfor måtte kræve sin afgørelse respekteret i sådanne tilfælde, hvor der måtte blive tale om at gøre indgreb i disse gravsteder.

Menighedsrådets formand afleverede ved en samtale den 16. december 1960 med mig en skrivelse fra A, hvori hun anmodede om, at hendes moders og eventuelt også de øvrige flytninges lig ikke blev flyttet.

Kirkeministeriet anførte, at der i en årække havde været ført forhandlinger mellem danske og tyske myndigheder om en overenskomst, hvorefter de herværende tyske soldater- og flytningegrave fra sidste verdenskrig, der for tiden var fordelt på ca. 475 steder, samledes på et mindre antal kirkegårde. Det var fra tysk side oprindelig tanken, at ligene skulle samles på ca. 20 danske kirkegårde, men under senere forhandlinger var der fra tysk side fremsat ønske om, at antallet af kirkegårde blev noget mindre, f. eks. 10. Der var ikke taget stilling til, på hvilke kirkegårde ligene ville blive samlet, men man ville lægge det synspunkt til grund, at gravene opretholdtes på de kirkegårde, hvor der var mange grave, således at ligflytningernes antal begrænsedes mest muligt.

Ministeriet gjorde opmærksom på, at der på denne måde ikke ville blive tale om – som det af menighedsrådets formand havde været anført i en avis-kronik – at opgrave lig »i et antal af 25.000«. Der var ialt ca. 26.000 tyske soldater- og flytningegrave her i landet fra sidste verdenskrig, hvoraf der

alene på Vestre kirkegård i København var begravet ca. 10.000, som skulle blive liggende. Der blev kun tale om at flytte et mindretal af gravene. Af de grave, der blev genstand for flytning, var de fleste flytningegrave, hvoraf igen de fleste var børnegrave. For disse sidstes vedkommende regnede man med, at ligene var helt forfuldet, således at der kun kunne foretages en »symbolsk flytning« ved at overføre lidt jord fra det nuværende gravsted til det fremtidige større fællesgravsted.

Ønsket om den omhandlede ordning var fremsat fra tysk side, og Danmark ville, såfremt man modsatte sig dette ønske, så vidt det var Kirkeministeriet bekendt, komme til at stå som det eneste land – blandt mange – der modsatte sig en flytning af tyske lig. F. eks. var de tyske lig i Norge samlet på 3 kirkegårde, hvilket var sket ved den norske regerings foranstaltning og på dens bekostning – modsat i Danmark, hvor flytningen ville blive betragtet som en tysk interesse og derfor måtte foretages af den tyske stat og på dennes bekostning, men naturligvis indenfor de rammer, der ville blive fastsat i overenskomsten.

Kirkeministeriet bemærkede dernæst, at der i § 10 i overenskomststudkastet var taget følgende forbehold:

»Undtaget fra nærværende overenskomst er tyske krigsdoede, dersom pårørende eller andre enkeltpersoner har erhvervet ret til gravstedet eller betaler for dets vedligeholdelse.«

Denne bestemmelse ville meget muligt kunne anvendes på den flytningegrav på Ørsted kirkegård, hvor A's moder er begravet.

Hvad angik menighedsrådets bestridelse af Kirkeministeriets kompetence, anførte ministeriet, at det var af den bestemte opfattelse, at menighedsrådets synspunkter var fejlagtige. De af rådet påberåbte ældre retskilder (Kirkeritualet i 1685, kap. 9, og D. L. 2-22-34) var forældede. Grundlaget for de nugældende regler findes i bekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 af lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. Ifølge lovens § 29 kan nærmere vejledende regler med hensyn til kirkegårdes anlæg, vedligeholdelse og benyttelse gives ved kgl. anordning, hvilket er sket ved anordning nr. 143 af 20.

april 1953 om kirkegårde. Ministeriet måtte anse det for givet, at de regler, der hermed var givet eller fremtidig kunne gives i henhold til § 29, helt afløser de af menighedsrådet påberåbte bestemmelser i Kirkeritualet og D. L., hvilke bestemmelser iøvrigt klart forudsætter en administrativ ordning, som ikke længere eksisterer, i alt fald ikke ved selvejende kirker.

Ifølge anordningen af 20. april 1953 § 28 må ligflytning kun finde sted efter forud indhentet tilladelse fra ministeriet, og det samme gælder af de på kirkegårde nedgravede askeurner, jfr. § 20. Iøvrigt havde ministeriets kompetence til at tillade ligflytning hjemmel i meget gammel praksis, jfr. f. eks. Kirke- og Undervisningsministeriets skrivelse af 7. juli 1864 (Love og ekspeditioner vedkommende kirke- og skolevæsen 1863-65, s. 216).

Ministeriet kunne dernæst ikke acceptere, at menighedsrådet i et tilfælde som det foreliggende »repræsenterer gravstedsretten«, således at en flytning af de på Ørsted kirkegård begravede 16 lig af tyske flygtninge ikke skulle kunne foretages uden menighedsrådets samtykke. I en overenskomst med det britiske statssamfund af 22. februar 1954, der lå til grund for cirkulære nr. 61 af 10. april 1954, var en engelsk instans (Imperial War Graves Commission) anerkendt som udøver af gravstedsretten i forhold til britiske krigsgrave her i landet, og det var netop hensigten ved overenskomsten med den tyske forbundsregering at give en tilsvarende tysk instans en lignende ret, for så vidt angik tyske soldater- og flygtningegrave fra sidste verdenskrig. Ministeriet ville dog, også uden særlig aftale, anse det for en selvfølge, at de her i landet begravede soldaters eller flygtninges regering, når der ingen overenskomst fandtes med de afdødes pårørende, måtte betragtes som repræsenterende disse. Dette synspunkt fandt anvendelse, da den amerikanske regering efter krigens afslutning hjemførte de her begravede amerikanske soldater, og da den franske regering nogle år senere hjemførte eller samlede ligene af franske soldater, fanger eller deporterede. Hvis menighedsrådet fortsat ville bestride den danske regerings ret til at tillægge tyske myndigheder denne beføjelse, måtte Kirkeministeriet henvise rådet til eventuelt at indbringe sagen for domstolene.

Hvad angik klagen over skrivelsen af 11. november 1960 bemærkede Kirkeministeriet, at ministeriet kort før modtagelsen af menighedsrådets skrivelse af 24. oktober 1960 havde haft en samtale med menighedsrådets formand, hvorunder bl. a. forhold i forbindelse med den påtænkte flytning af grave blev omtalt, men at man iøvrigt ikke havde fundet det rigtigt officielt at drøfte særordninger med Ørsted menighedsråd, så længe forhandlingerne med den tyske stat ikke var afsluttet. En anden sag var det, at ministeriet selvfølgelig under forhandlingerne havde haft mulige særønsker under overvejelse, herunder også tilfælde som det af menighedsrådets formand oplyste, hvor en pårørende til en af de afdøde tyske statsborgere havde taget sig af en gravs udsmykning eller vedligeholdelse. Ministeriet havde herved henvist til det foran oplyste angående overenskomstforslagens art. 10 og anførte, at ministeriet gerne havde set – og også oprindelig foreslået – en noget videre formulering af denne undtagelsesbestemmelse, men hidtil havde dette ikke kunnet gennemføres.

Da formanden for menighedsrådet under samtalen den 16. december 1960 havde anført, at det på grund af ligenes tilstand var uheldigt at flytte dem på nuværende tidspunkt, havde ministeriet indhentet en udtalelse af 15. januar 1961 fra fhv. politiassistent H. Klittegaard, der som repræsentant for »Kirketjenesten for flygtninge i Danmark« var til stede ved opgravningen i 1950 af 70 franske soldater, fanger og deporterede. Af udtalelsen fremgik, at af de 70 lig var der kun to, som – grundet på særlige omstændigheder – ikke var formuldede, og at der af de øvrige 68 lig kun var skeletdele tilbage. Politiassistenten var herefter af den opfattelse, at der på nuværende tidspunkt vil være meget lidt tilbage af de tyske lig, for børnenes vedkommende formentlig slet intet.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere, at Kirkeministeriet ikke havde ment at kunne tage endelig stilling til menighedsrådets skrivelse af 24. oktober 1960, forinden de dansk-tyske forhandlinger var afsluttet.

Hvad angik spørgsmålet om, hvorvidt menighedsrådet kunne modsætte sig en flytning af ligene af de på Ørsted kirke-

gård begravede tyske flygtninge, bemærkede jeg følgende:

Bestemmelsen i D. L. 2-22-34 sås ikke at være formelt ophævet, men uanset dette måtte jeg anse den for bortfaldet, bl. a. fordi den forudsætter en administrativ ordning, der er ændret ved de senere kirkelove, herunder loven om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde. Det bemærkedes iøvrigt, at man ved udtrykket »Kirkens Forsvar« i D. L. 2-22-34 forstod stiftsbefalingsmanden og superintendenten (biskoppen), jfr. forordningen af 23. august 1672. Kirkeværgerne var på Danske Lovs tid udnævnt af Kirkens Forsvar, jfr. D. L. 2-22-9, medens kirkeværgerne i dag vælges af menighedsrådene, jfr. § 4, stk. 2, i loven om kirkens bestyrelse.

Ved § 29 i loven om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde er der givet Kirkeministeriet bemyndigelse til at fastsætte vejledende regler bl. a. med hensyn til kirkegårdes benyttelse, og ministeriet havde derfor haft fornøden hjemmel til i § 28 i anordningen af 20. april 1953 at bestemme, at ligflytning kun må finde sted med ministeriets tilladelse. – Hertil kom, at det i en lang årrække forud for de nu gældende kirkelove havde været fast antaget, at ligflytning krævede tilladelse fra centraladministrationen, jfr. således, foruden den omtalte skrivelse af 7. juli 1864, en kancelliskrivelse af 29. juni 1819 (i Kongelige reskripter og resolutioner samt kollegialbreve 1819, s. 227).

I § 28 i anordningen af 20. april 1953 er der ikke taget stilling til, hvem der kan ansøge om tilladelse til ligflytning. I almindelighed må det antages, at ansøgning herom skal foreligge fra afdødes pårørende. Dette kan dog ikke gælde ubetinget, jfr. således skrivelse af 19. september 1873 (Love og ekspeditioner vedkommende kirke- og skolevæsen 1873, s. 203-204), hvor en ligflytning, der af bygnings-tekniske grunde ønskedes af de kirkelige myndigheder, blev tilladt trods protest fra en slægtning af afdøde.

I tilfælde som det foreliggende, hvor det drejede sig om afdøde udlændinge, hvis pårørende i betydeligt omfang ikke kendes, måtte Kirkeministeriet efter min opfattelse være berettiget til at betragte vedkommende fremmede regering som repræsentant for de pårørende og til at imødekomme denne regerings anmodning om ligflytning, således som det var sket i flere tilfælde.

Der sås endelig ikke i de kirkelige love og administrative bestemmelser at være hjemmel for menighedsrådets opfattelse, hvorefter det, når pårørende ikke kendtes, repræsenterede gravstedsretten med den virkning, at det kunne modsætte sig en ligflytning, der med Kirkeministeriets tilladelse ønskes foretaget af den stat, der repræsenterer afdødes pårørende.

Det tilføjedes, at den endelige afgørelse af spørgsmålet, om menighedsrådet kunne modsætte sig en eventuel ligflytning, henhørte under domstolene.

47. *Kritiseret den tid, der var medgået til Landsskatterettens behandling af en sag. (J. nr. 937/60).*

I begyndelsen af november 1960 klagede en revisor over, at Landsskatteretten ikke havde truffet afgørelse vedrørende hans klage over Frederiksberg skatteråds ansættelse af hans klient, frugthandler A's skattepligtige indkomst for skatteåret 1953/54.

Det fremgik af sagen, at A havde selv angivet sin indkomst til kr. 0, og at Frederiksberg skatteråd den 2. november 1954 havde ansat indkomsten til 25.000 kr.

Den 4. januar 1955 modtog Landsskatteretten en klage fra revisoren over ansættelsen, og s. m. anmodede retten Statens Lignings-

direktorat om at indhente en udtalelse fra skatterådet. Den 2. juni 1955 tilbagesendte Ligningsdirektoratet sagen med skatterådets udtalelse, hvorefter ansættelsen var sket efter et skøn. Rådet anførte, at det gentagne gange havde anmodet revisoren om at fremlægge en forklaring på en stedfunden formuestigning og i forbindelse hermed oplysning om A's beregnede privatforbrug, men rådet havde ikke modtaget et tilfredsstillende svar herpå.

Da revisoren ikke havde indgivet klagen inden 4 uger fra modtagelsen af skatterådets

kendelse, anmodede retten den 18. juni 1955 ham om en udtalelse om årsagen til fristoverskridelsen. Revisoren svarede samme dag, og efter at sagen havde været forelagt retsformanden, meddelte retten ved skrivelse af 11. juli 1955 dispensation fra fristoverskridelsen. Samtidig bad retten revisoren indsende forskellige oplysninger og dokumenter bl. a. vedrørende A's salg af en ejendom og vedrørende en skatteefterbetalings sag.

Den 27. juli 1955 anmodede revisoren retten om henstand til den 8. august 1955 med indsendelsen af de ønskede oplysninger. I september 1955 erindrede retten revisoren om sagen, og den 17. s. m. bad han om frist til den 3. oktober.

Den 4. november 1955 anmodede revisoren telefonisk om udsættelse af fristen til den 1. december, og den 23. marts 1956 indfandt han sig på rettens kontor, hvor han, da rettens skrivelse af 11. juli 1955 var bortkommet for ham, fik en fortegnelse over de oplysninger og dokumenter, som retten ønskede fremskaffet. Det blev samtidig tilkendegivet revisoren, at materialet måtte fremsendes inden 14 dage, da retten ellers ville træffe afgørelse på det foreliggende grundlag.

Ved skrivelse af 30. maj 1956 erindrede retten atter revisoren om sagen, og den 12. juni 1956 sendte han nogle dokumenter, idet han meddelte, at han snarest ville sende dokumenterne vedrørende ejendomsoverdragelsen. Revisoren beklagede samtidig, at sagen, bl. a. på grund af at han flere gange havde været på hospital, var trukket i langdrag.

Den 14. februar og den 25. marts 1957 erindrede retten på ny revisoren om sagen, og den 6. april 1957 sendte han nogle skøder og beklagede atter sagens forsinkelse.

Den 8. april 1957 blev sagen uddelt til en sekretær, som var ansat som formiddagsmedarbejder på rettens kontor. Det kunne af akterne ses, at sekretæren lånte Statens Ligningsdirektorats sag vedrørende A's skatteefterbetaling, og at revisoren den 14. juli 1958 sendte retten en skrivelse med nogle oplysninger og samtidig henviste til en personlig samtale, han havde haft med sekretæren. Et notat om samtalen forelå ikke. Ved skrivelse af 24. marts 1959 anmodede retten revisoren om yderligere oplysninger samt om at indsende A's regnskabsmateriale for 1956 og 1957, idet Landsskatteretten i

august og december 1958 havde modtaget klager fra revisoren vedrørende A's ansættelser for skatteårene 1957/58 og 1958/59. Disse klager blev også behandlet af sekretæren.

Den 21. maj 1959 erindrede retten revisoren om sagen, og den 26. s. m. meddelte han telefonisk rettens journal, at han ville sætte sig i forbindelse med sekretæren.

Den 3. august 1959 blev sagen på ny uddelt til sekretæren, og den 14. oktober 1959 havde revisoren og A en samtale med ham, hvorefter revisoren den 31. s. m. fremsendte en række bilag. Noget samtidigt notat vedrørende mødet den 14. oktober fandtes ikke i sagen.

Sekretæren afgav den 15. december 1959 referat i sagen, og den 15. februar 1960 afgav en fuldmægtig sagen med indstilling til en ekspeditionssekretær, som den 15. marts 1960 resolverede, at skatterådet skulle anmodes om en udtalelse. Den 22. s. m. blev sagen afleveret til skatterådet, som afgav en fornyet udtalelse den 29. juni 1960.

I begyndelsen af september 1960 afgav den nævnte sekretær atter indstilling, og efter at sagen havde passeret fuldmægtigen og ekspeditionssekretæren, blev Ligningsdirektoratet den 24. september 1960 i medfør af landsskatteretslovens § 12, stk. 3, anmodet om en udtalelse. Få dage efter svarede Ligningsdirektoratet, hvorefter sagen straks sendtes til votering.

I midten af november 1960 udfærdigedes der koncept til kendelse, og efter at dette var godkendt, blev kendelsen, ved hvilken A's skattepligtige indkomst blev nedsat fra 25.000 til 16.000 kr., den 25. november 1960 sendt til revisoren.

Landsskatteretten udtalte overfor mig, at den langvarige behandling af sagen skyldtes, at det havde været besværligt og tidkrævende at fremskaffe de til sagens påkendelse nødvendige oplysninger, og at revisoren havde en væsentlig del af ansvaret herfor.

Retten fremsendte endvidere en udtalelse fra sekretæren, hvori han anførte, at ingen mere end han beklagede, at sagen ikke var blevet afsluttet for længe siden.

Under forhandlingen med revisoren og A i oktober 1959 havde han da også beklaget dette, idet han dog samtidig gav udtryk for, at skylden herfor ikke udelukkende var hans. Han havde dog ikke i A's overværelse villet

gå ind på nogen indgående drøftelse af revisorens andel i forsinkelsen.

Sekretæren erkendte dernæst, at det med hensyn til perioden april 1957–marts 1959, hvor sagen var uddelt til ham, ikke gav sig mange åbenbare udslag, at der havde været arbejdet med sagen, men der var næppe nogen sag, der havde givet ham større hovedbrud. Under arbejdet var han kommet til den opfattelse, at der måtte være noget forkert i grundlaget for ansættelsen. Han var imidlertid samtidig blevet klar over, at det ikke var muligt for revisoren at skaffe oplysninger og dokumentationer, som var nødvendige til en opklaring af sagen.

Efter sekretærens opfattelse kunne han på et tidligt tidspunkt have afgivet sagen med indstilling om stadfæstelse på grund af manglende dokumentation fra revisorens side, men da hans fornemmelse af, at ansættelsen var urigtig, var usvækket, havde han fortsat med at forsøge gennem det foreliggende materiale at finde frem til en afklaring på sagen.

Sekretæren erkendte, at han havde ligget for længe med sagen, men hævdede, at dette først og fremmest beroede på ønsket om at tilvejebringe et fornødent grundlag for at tilsidesætte ansættelsen.

Landsskatteretten henholdt sig for så vidt angik sagens behandling i tiden april 1957–marts 1959 til sekretærens erklæring.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg, at sagens behandling indtil april 1957 ikke kunne give mig anledning til kritik. Indtil dette tidspunkt havde sagen for en væsentlig del beroet på, at revisoren skulle fremskaffe oplysninger og dokumenter.

Uanset at sagen havde været kompliceret, og at sekretæren efter det foreliggende havde udfoldet betydelige bestræbelser for at tilvejebringe et betryggende grundlag for sagens afgørelse, havde sekretærens ekspedition af sagen i tiden april 1957–marts 1959 – som også erkendt af ham selv – været for langvarig.

Det havde dernæst været ønskeligt, om sekretæren havde taget kortfattede notater om sine møder og samtaler med revisoren og om sine øvrige undersøgelser i sagen. I denne forbindelse bemærkede jeg, at jeg tidligere overfor Landsskatteretten havde henledt opmærksomheden på, at medarbejdere ved retten i større omfang end sket burde tage notater om førte forhandlinger m. v., se således min beretning 1958, s. 216, og 1959, s. 47, og at retten senere havde oplyst, at retsformanden ved instruks af 15. september 1960 havde indskærpet, at sådanne notater skal foretages.*)

Hvad angik sagens øvrige ekspedition i Landsskatteretten fandt jeg ikke tilstrækkelig sikkert grundlag til at udtale kritik.

- 48.** *De særlige patentkommissioner ikke anset pligtige at begrunde deres afgørelser; men det måtte dog være ønskeligt, at kommissionerne efter omstændighederne gav en mere udførlig begrundelse end blot at henvise til underinstansens begrundelse. (J. nr. 314/59).*

I 1959 klagede et patentbureau over, at Patentkommissionen havde afslået en af det for et schweizisk firma indgivet patentansøgning på et hudplejemiddel, og at en af handelsministeren nedsat særlig kommission havde stadfæstet denne afgørelse.

Af det foreliggende fremgik det bl. a., at Patentkommissionen den 27. november 1956 afslog ansøgningen, at patentbureauet 10. januar 1957 anmodede om, at sagen i henhold til patentlovens § 19, stk. 1, måtte blive taget under fornyet behandling af Patentkommis-

sionen, og at Patentkommissionen 14. september 1957 fastholdt afslaget.

Patentbureauet anmodede herefter Handelsministeriet om, at Patentkommissionens afslag måtte blive undergivet prøvelse ved en særlig kommission, og nogen tid efter indsendte patentbureauet en nærmere begrundelse for andragendet. Den 25. marts 1958 nedsatte Handelsministeriet i henhold til patentlovens § 19, stk. 2, en særlig kommission, og ved et møde i den særlige kommission den 5. maj 1958 havde patentbureauet og en re-

*) Smh. den ovenfor s. 47 refererede sag.

præsentant for firmaet lejlighed til mundtlig at fremføre deres synspunkter. De dokumenterede herved bl. a., at opfindelsen var patenteret i Sverige, Norge, U.S.A., Storbritannien og Østrig samt bekendtgjort i Vesttyskland.

Samme dag besluttede den særlige kommission at tiltræde Patentkommissionens afgørelse i henhold til dens grunde, og ved skrivelse af 19. maj 1958 sendte Handelsministeriet afgørelsen.

Patentbureauet anmodede derefter Handelsministeriet om en mere fyldig begrundelse for den af den særlige kommission trufne afgørelse. Patentbureauet henviste herved til, at opfindelsen var patenteret i andre lande, der ligesom Danmark anvender forundersøgelsessystemet, og gjorde gældende, at den særlige kommissions henvisning til Patentkommissionens afgørelse ikke sås at være fyldestgørende, da en væsentlig del af det for den særlige kommission fremlagte materiale ikke havde været forelagt Patentkommissionen.

Handelsministeriet svarede den 17. juni 1958, at den særlige kommissions afgørelse var truffet på grundlag af det samlede for kommissionen foreliggende materiale, derunder også det mundtligt fremførte, og at der ikke for ministeriet fandtes at være grundlag for at foretage videre.

Patentbureauet gjorde overfor mig gældende, at regelen i patentlovens § 9 om, at Patentkommissionens afgørelse skal udfærdiges skriftligt, ledsaget af grunde, må gælde i hvert fald analogt for de særlige kommissioners afgørelser. Formålet med regelen i § 9 er at give opfinderen eller andre interesserede mulighed for at vurdere, om der er basis for at lade opfindelsens patenterbarhed prøve i en højere instans. De særlige kommissioners afgørelser er ganske vist ikke genstand for administrativ rekurs, men de må kunne prøves ved domstolene i medfør af grundlovens § 63. Patentkommissionens og de særlige kommissioners afgørelser er ikke skønsmæssige, idet patentloven i § 1 positivt og negativt har angivet betingelserne for meddelelse af patent, således at opfinderen har krav på, at patent udstedes, hvis lovens betingelser er opfyldt.

Patentbureauet anførte dernæst, at begrundelsen for den særlige kommissions afgørelse var utilstrækkelig, da der var frem-

lagt væsentligt nyt materiale for kommissionen, og at afgørelsen derfor var ugyldig. Begrundelsen var (stadfæstelse i henhold til grundene) endvidere urigtig, idet patentbureauet ved det nye materiale havde påvist, at de grunde, der var anført for Patentkommissionens afslag, var urigtige. Denne fejl måtte også medføre, at den særlige kommissions afgørelse var ugyldig.

Selvom det imidlertid måtte antages, at den særlige kommission ikke var forpligtet til at begrunde sin afgørelse, var der dog givet en begrundelse, og da denne som nævnt var urigtig, måtte dette også bevirke afgørelsens ugyldighed.

Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet udtalte overfor mig, at den endelige afgørelse af ansøgninger, hvori patent nægtes, ifølge bestemmelsen i patentlovens § 19 og bemærkningerne hertil ved lovforslagets fremsættelse i sin tid er henlagt til Patentkommissionen med rekurs til en af handelsministeren i medfør af bestemmelsen i patentlovens § 19, stk. 2, nedsat særlig kommission og ikke kan tages under påkendelse af domstolene.

Den særlige kommission udtalte, at de af Patentkommissionen trufne afgørelser ifølge patentlovens § 19, stk. 2, kan forlanges »undergivet prøvelse af en særlig kommission . . .«. Denne bestemmelse i patentloven har stedse været forstået således, at den særlige kommission i princippet er en kassationsmyndighed, og denne forståelse har også været fastholdt i praksis. Den særlige kommission kan herefter enten stadfæste Patentkommissionens afgørelse eller, hvis man finder, at Patentkommissionens afgørelse hviler på en urigtig vurdering af det som grundlag for sagens behandling for Patentkommissionen foreliggende materiale, tilbagesende sagen til fortsat behandling. Den særlige kommission anser sig ikke for beføjet til at træffe herudover gående afgørelser.

I princippet kan der ikke for den særlige kommission indbringes materiale, der ikke har været forelagt for Patentkommissionen forinden dennes afgørelse i sagen, men dette princip overholdes dog ikke bogstaveligt. Fremkommer der således nyt materiale for den særlige kommission, gør denne sig bekendt dermed, men kun den del af materialet, der kan siges at kunne udledes af eller tjene til forklaring af det for Patentkommis-

sionen foreliggende grundlag, tages i betragtning ved afgivelse af den særlige kommissions kendelse.

Tilsvarende praksis følges med hensyn til oplysninger, der fremkommer under en mundtlig procedure for den særlige kommission.

Nyt materiale, der blot er udtryk for en ny erkendelse (f. eks. nye kliniske erfaringer), men som ikke har den fornødne forbindelse med det for Patentkommissionen foreliggende grundlag, har den særlige kommission ingen beføjelse til at tage i betragtning, men selv sagt kan det i de konkrete sager være mere eller mindre vanskeligt helt at abstrahere fra materiale, der efter reglerne vel ikke direkte kan tages i betragtning, men som medlemmerne dog er bekendt med.

I overensstemmelse med det i Handelsministeriets skrivelse af 17. juni 1958 udtalte havde den særlige kommission gjort sig bekendt med alt det skriftligt og mundtligt fremførte for at kunne inddrage muligt relevante oplysninger og betragtninger i sine overvejelser i det omfang, som kommissionen efter prøvelse af det samlede materiale havde anset sig for beføjet til at tage det i betragtning.

Kommissionen henlede i denne forbindelse opmærksomheden på, at hvis en ansøger anser noget af ham under en ankesag fremdraget nyt materiale for at være af væsentlig betydning for bedømmelsen af, om der foreligger en patenterbar opfindelse, vil han kunne indgive ny ansøgning om patent, idet han eventuelt tillige kan anmode om, at den nye ansøgning må blive betragtet som indgivet på den oprindelige ansøgnings indleveringsdato.

Den særlige kommission anførte endelig, at den påny havde haft sagen forelagt og enstemmigt vedtaget at udtale, at den ikke havde fundet grundlag for at afgive anden kendelse end den afgivne eller for at begrunde denne på anden måde end sket.

Efter at patentbureauet var blevet gjort bekendt med patentmyndighedernes udtalelser, anførte det, at det ikke kunne anerkende, at den særlige kommission alene er en kassationsmyndighed, idet dette er i strid med den almindeligt gældende opfattelse af den kompetence, som rekursinstanser har. Når der i patentlovens § 19, stk. 2, tales om »prøvelse« af Patentkommissionens afgørelser, indebæ-

rer dette ikke, at den særlige kommissions kompetence skulle være begrænset til alene at angå det materiale, der har foreligget for Patentkommissionen.

Patentbureauet henstillede endvidere, at jeg benyttede min beføjelse efter ombudsmandslovens § 11 til overfor handelsministeren at gøre opmærksom på, at den nuværende procedureordning for de særlige kommissioner var uheldig, og anbefale indførelsen af en domstolslignende partsproces ved de særlige kommissioner.

Direktoratet udtalte herefter, at uanset at en særlig kommission i princippet må opfattes som en kassationsmyndighed, bør kommissionen dog ved sin afgørelse også tage sådant nyt materiale i betragtning, som alene tjener til yderligere at underbygge det for Patentkommissionen foreliggende grundlag. Det fremgik da også allerede af Handelsministeriets skrivelse af 17. juni 1958, at den særlige kommission havde truffet sin afgørelse på grundlag af hele det forelagte materiale.

Den særlige kommission henholdt sig til sin tidligere udtalelse.

Den 7. marts 1961 udtalte jeg bl. a. følgende:

I patentbureauets argumentation for, at de særlige kommissioner er pligtige at begrunde deres afgørelser, havde det gjort gældende, at begrundelsespligten for Patentkommissionen i patentlovens § 9 i hvert fald analogt må kunne overføres på de særlige kommissioner, bl. a. under hensyn til at patentmyndighedernes nægtelse af at udstede patent må kunne indbringes for domstolene. Det fremgik imidlertid af patentlovens forarbejder, at det ikke var hensigten, at en patentansøger skulle kunne indbringe en nægtelse af patentudstedelse for domstolene. Denne opfattelse lå til grund for Østre Landsrets dom af 12. april 1934 (U.f.R. 1936, s. 306), hvori det udtaltes, at spørgsmålet, om der i og for sig forelå en patenterbar opfindelse, måtte anses for endelig afgjort af Patentkommissionen.

I patentloven var det ikke direkte pålagt de særlige kommissioner at begrunde deres afgørelser, og efter lovens forarbejder fandt jeg ikke, at begrundelsespligten i §

g kunne overføres analogt på de særlige kommissioner.

Da der herefter ikke forelå nogen pligt for de særlige kommissioner til at begrunde deres afgørelser, kunne jeg – uanset det ønskelige i en mere udførlig begrundelse end en henvisning til underinstansens grund – ikke give patentbureauet medhold i, at den af den særlige kommission i nærværende sag givne begrundelse havde været utilstrækkelig.

Hvad angik klagen over, at den særlige kommissions begrundelse havde været urigtig, bemærkede jeg, at jeg ikke var i besiddelse af tilstrækkelig fagkundskab til at kunne vurdere de tekniske spørgsmål i sagen. Jeg kunne derfor ikke tage stilling til patentbureauets anbringende om, at dette ved det nye materiale, som det fremlagde for den særlige kommission, havde påvist, at Patentkommissionens begrundelse for afslaget var urigtig.

Med hensyn til påstanden om, at de særlige kommissioner var forpligtede til også at tage hensyn til det af ansøgerne fremlagte materiale, der ikke havde været forelagt Patentkommissionen, anførte jeg, at der ikke i forarbejderne til patentloven sås at være anført noget til belysning af spørgsmålet.

Det fremgik imidlertid af den særlige kommissions udtalelse til mig, at bestemmelsen i § 19, stk. 2, steds har været forstået således, at kommissionen i princippet er en kassationsmyndighed. Dette er også i overensstemmelse med en af en tidligere nedsat særlig kommission afgivet udtalelse, der er gengivet i Dansk Patenttidende 1948, s. 184.

Det måtte herefter antages at være de særlige kommissioners faste praksis i princippet ikke at tage stilling til materiale, der ikke har været forelagt Patentkommissionen, medmindre dette materiale kan udledes af eller tjene til forklaring på det for Patentkommissionen foreliggende materiale. Da denne praksis ikke kunne anses for at stride mod ordlyden af § 19, stk. 2, kunne jeg ikke kritisere den.

Endelig udtalte jeg, at jeg ikke fandt anledning til at rette henstilling til handelsministeren vedrørende en ændring af procedurereglerne ved de særlige kommissioner, bl. a. under hensyn til at patentlovgivningen for tiden var til behandling i et af Handelsministeriet i februar 1955 nedsat udvalg.

49. *Politiets behandling af en sag angående bidragsinddrivelse gav på flere punkter anledning til kritik. (J. nr. 184/60).*

Den 23. februar 1960 klagede H over politiets inddrivelse af det underholdsbidrag, som hendes fraseparerede mand M skulle betale til hende. Da politimesteren i Sønderborg på grund af M's flytning alene havde behandlet sagen indtil medio november 1959, tog jeg først i skrivelse af 21. november 1960 stilling til behandlingen indtil dette tidspunkt. Jeg tog derefter den 16. maj 1961 stilling til sagens videre ekspedition.

Forsåvidt angik tiden indtil november 1959 fremgik det, at Åbenrå-Sønderborg amt den 7. november 1958 i medfør af § 8, jfr. § 6, i lov om ægteskabets retsvirkninger, udfærdigede en resolution, hvorefter M skulle betale H et underholdsbidrag på 250 kr. månedlig i et halvt år fra 4. august 1958, med fradrag af hvad han måtte have refunderet

det sociale udvalg i Horsens i anledning af, at H havde modtaget kommunehjælp. Resolutionen var påført en blyantspåtegning af 11. november 1958, hvorefter M da intet havde refunderet til udvalget.

I den 10. november 1958 dateret skrivelse bad politimesteren i Horsens politimesteren i Sønderborg inddrive de forfaldne bidrag til 4. december 1958, 1.000 kr. I skrivelse af 9. januar 1959 bad politimesteren i Horsens dernæst politimesteren i Sønderborg inddrive bidragene til 4. februar 1959, 500 kr., idet han bemærkede, at resolutionen berodde ved hans skrivelse af 10. november 1958, og at H, der intet havde modtaget, rykkede for afdrag på bidragsgælden.

Den 31. januar 1959 blev sagen givet til politistationen i Sønderborg til afhøring af

M, og den 2. februar oplyste han til rapport, at han havde en månedsløn på ca. 1.430 kr., og at han var uden formue og havde en dokumenteret gæld, som han afdrog med 980 kr. månedlig. Ydermere betalte han 75 kr. månedlig i plejefølge til 2 børn af hans første ægteskab. Under henvisning hertil gjorde han gældende, at han ikke kunne betale bidrag til H indenfor en overskuelig fremtid.

Politimesteren i Sønderborg anmodede den 4. februar 1959 politimesteren i Horsens om at foranledige indhentet erklæring fra H, og den 9. februar 1959 fremsatte hun overfor politiet i Horsens anmodning om tilbageholdelse i M's løn. Politimesteren i Sønderborg bad derefter socialkontoret i Horsens oplyse, om M havde refunderet kontoret nogen del af den H ydede hjælp, hvilket socialkontoret besvarede benægtende.

Den 25. februar 1959 pålagde politimesteren i Sønderborg det firma, hvor M var ansat, at tilbageholde 150 kr. månedlig af hans løn til dækning af forfaldne underholdsbidrag på 1.500 kr.

Åbenrå-Sønderborg amt forlængede den 25. marts 1959 den udstedte bidragsresolutions gyldighed indtil afslutningen af den da ved retten i Sønderborg verserende separations sag mellem H og M dog længst til 31. august 1959.

I skrivelse af 4. april 1959 bad politimesteren i Horsens politimesteren i Sønderborg inddrive bidrag for to måneder til 4. april 1959 samt restancen på 1.500 kr., og politimesteren i Horsens bemærkede, at H ønskede løntilbageholdelsespålæg udfærdiget omgående. Den 6. april 1959 indgik i henhold til pålægget af 25. februar 1959 150 kr. til politimesteren i Sønderborg, som sendte beløbet til politimesteren i Horsens. I skrivelse af 9. april 1959 bad denne politimesteren i Sønderborg inddrive bidrag for yderligere en måned til 4. maj 1959 og bemærkede påny, at H ønskede udfærdiget løntilbageholdelsespålæg.

Den 6. maj 1959 indgik 150 kr. fra M's firma, og i skrivelse af samme dato anmodede politimesteren i Horsens politimesteren i Sønderborg om inddrivelse af bidrag for yderligere en måned til 4. juni 1959. Den 3. juni 1959 indgik påny 150 kr. fra firmaet. I skrivelse af 18. juni 1959 bad politimesteren i Horsens politimesteren i Sønderborg ind-

drive yderligere bidrag for tiden indtil 1. august 1959.

Ved Sønderborg rets dom af 19. juni 1959 blev H og M separeret, og det blev ved dommen pålagt ham at svare underholdsbidrag til H efter overøvrighedens bestemmelser i 1 år fra dommens dato.

Åbenrå-Sønderborg amt udstedte den 31. juli 1959 i henhold til separationsdommen en ny bidragsresolution, hvorved det blev pålagt M at yde et underholdsbidrag på 150 kr. månedlig til 19. juni 1960.

Den 2. juli og 2. august 1959 modtog politimesteren i Sønderborg 150 kr. fra firmaet, og den 28. august 1959 udfærdigede politimesteren et nyt løntilbageholdelsespålæg, hvor det blev pålagt firmaet fortsat at tilbageholde 150 kr. månedlig af M's løn til dækning af bidragsrestancen, der nu udgjorde 2.075 kr. Samtidig bad politimesteren i Sønderborg politimesteren i Horsens underrette H om pålægget. Den 14. og 19. september 1959 indgik fra firmaet ialt 300 kr. til politiet i Sønderborg, idet det samtidig blev oplyst, at M, der herefter havde afdraget 1.050 kr., fra 19. september ikke var beskæftiget i firmaet.

Den 25. september 1959 erklærede M overfor politiet i Sønderborg, at han ikke kunne afdrage på bidragsrestancen, da han var uden arbejde. Ved afhøring den 19. oktober 1959 var han fortsat uden arbejde. Den 29. oktober 1959 bad politimesteren i Sønderborg politimesteren i Horsens foranledige H gjort bekendt med M's forklaringer, hvorefter politimesteren i Sønderborg ikke for tiden ville kunne foretage videre. Den 2. november 1959 forlangte H overfor politiet i Horsens, at M blev indsat til afsoning.

Medio november 1959 meddelte M politiet i Sønderborg, at han flyttede til Pandrup, hvor han havde fået arbejde, og politimesteren i Sønderborg videresendte inddrivelses sagen til politimesteren i Hjørring til foranstaltning.

Jeg anmodede politimesteren i Sønderborg om en udtalelse angående bidragsinddrivelsen i tiden fra november 1958 til november 1959 og bad særlig oplyst, hvad der var passeret i tidsrummet 10. november 1958-2. februar 1959, da der optoges rapport om M's økonomiske forhold.

Politimesteren meddelte, at sagen første gang var blevet journaliseret ved hans em-

bede den 10. januar 1959, og at han ikke havde oplysninger om dens behandling før dette tidspunkt. Politimesteren fandt efter det for ham foreliggende ikke, at man med rette ville kunne anke over forsømmelighed eller langsommelighed i sagens behandling ved hans embede.

Politimesteren i Horsens udtalte, at H's begæring om inddrivelse umiddelbart efter fremsættelsen af begæringerne var blevet videresendt til vedkommende politimester, og at hans embede efter H's anmodning ofte såvel telefonisk som skriftligt havde erindret om sagen.

På min forespørgsel om, hvorvidt inddrivelsessagen var sendt til politimesteren i Sønderborg den 10. november 1958 eller først senere, jfr. blyantspåtegningen af 11. november 1958 på H's første bidragsresolution, svarede politimesteren i Horsens, at sagen ifølge hans alimentationsprotokol var sendt til politimesteren i Sønderborg den 10. november 1958. Påtegningen af 11. november 1958 var imidlertid skrevet ved hans embede, idet vedkommende, der havde afsendt skrivelsen, antagelig forinden afsendelsen havde fundet det nødvendigt at få oplyst af socialkontoret, om M havde betalt forfaldne bidrag direkte til socialkontoret. Skrivelsen af 10. november 1958 måtte derfor antages først at være afsendt den 11. november 1958.

Politimesteren tilføjede, at der ifølge alimentationsprotokollen den 22. december 1958 var sendt en erindringsskrivelse til politimesteren i Sønderborg, ligesom der den 14. januar 1959 telefonisk var blevet rykket for sagen.

Under henvisning til det af politimesteren i Horsens om sagens første fremsendelse oplyste udbad jeg mig en fornyet udtalelse fra politimesteren i Sønderborg om, hvad der måtte være passeret i sagen fra 11. november 1958 til 2. februar 1960. Da politimesteren i Horsens' skrivelser af 4. og 9. april, 6. maj og 18. juni 1960 til politimesteren i Sønderborg ikke var forsynet med journalpåtegning af politimesteren i Sønderborg, udbad jeg mig endvidere oplysning om grunden hertil.

Politimesteren i Sønderborg svarede, at han måtte gentage, at sagen første gang var journaliseret ved hans embede den 10. januar 1959, og at man ikke havde oplysninger om dens behandling før dette tidspunkt. Skrivelsen af 10. november 1958 var således,

så vidt politimesteren kunne se af journalen og sagsomslaget, journaliseret den 10. januar 1959. Der fremgik ved hans embede intet om erindringsskrivelsen af 22. december 1958 eller den telefoniske erindring af 14. januar 1959.

Endvidere udtalte politimesteren, at de nævnte 4 skrivelser fra politimesteren i Horsens var blevet journaliseret hos ham den 21. august 1959. Dette skyldtes antagelig, at der den 25. februar 1959 var udstedt løntilbageholdelsespålæg for 1.500 kr. med 150 kr. månedlig, hvorfor der ved fremkomsten af de nævnte skrivelser havde været rigelig dækning for fortsat tilbageholdelse. Man havde formentlig af praktiske grunde samlet de omtalte begæring om yderligere inddrivelse uden månedlig at forny løntilbageholdelsespålægget, og efter udstedelsen af den nye bidragsresolution af 31. juli 1959 opsummeret de fremsatte begæring i pålægget af 28. august 1959.

Politimesteren udtalte endelig, at han havde indskærpet sit personale, at indgåede skrivelser så vidt muligt straks skal journaliseres, og at henlæggelse ikke må finde sted uden forelæggelse for ham eller en fuldmægtig.

I skrivelse af 21. november 1960 udtalte jeg, at jeg under hensyn til det af politimesteren i Horsens om erindringsskrivelsen af 22. december 1958 oplyste og til indholdet af politimesterens skrivelse af 9. januar 1959 måtte anse det for sandsynligt, at politimesteren i Horsens havde sendt sagen til politimesteren i Sønderborg på et tidligere tidspunkt end 9. januar 1959 – eventuelt som af politimesteren i Horsens antaget den 11. november 1958. Jeg turde dog ikke anse det for tilstrækkeligt godtgjort, at politimesteren i Sønderborg havde modtaget sagen umiddelbart efter 11. november 1958. Jeg kunne herefter ikke tage stilling til, hvem ansvaret påhvilede for, at sagen ikke var blevet fremmet i tiden 11. november 1958–10. januar 1959. Selvom det antoges, at sagen først var modtaget i Sønderborg den 10. januar 1959, fandt jeg imidlertid, at sagen burde have været sendt til rapportoptagelse før end det skete, nemlig den 31. januar 1959.

Uanset det af politimesteren i Sønderborg anførte måtte jeg dernæst anse det for meget beklageligt, at de af politime-

steren i Horsens i april-juni 1959 afsendte 4 begæringer om inddrivelse ikke var blevet journaliseret straks ved deres modtagelse ved politimesterembedet i Sønderborg. Den fulgte praksis, hvorefter indkomne skrivelser ikke straks var blevet journaliseret, kunne muligvis også være årsagen til, at det ikke var blevet konstateret, hvor sagen havde befundet sig i tiden 11. november 1958-10. januar 1959.

Jeg fandt yderligere anledning til at henvende opmærksomheden på, at tidspunktet for vedkommende pålægs meddelelse efter Justitsministeriets opfattelse er afgørende for, i hvilken orden kravene skal fyldstgøres, jfr. Justitsministeriets skrivelse nr. 161 af 21. april 1944, og at det forhold, at der først den 28. august 1959 var meddelt nyt løntilbageholdelsespålæg i henhold til inddrivelsesbegæringerne af april-juni 1959, kunne have medført, at pålæg, der i mellemtiden måtte være fremkommet fra anden side, havde fået prioritet forud for pålægget af 28. august 1959.

Forsåvidt angik bidragsinddrivelsen fra midten af november 1959 havde H anført, at hun i januar 1960 havde anmodet politiet i Pandrup om at meddele M's nye arbejdsgiver pålæg om tilbageholdelse i hans løn, men at politiet havde svaret, at det var bedst at vente lidt. Den 23. februar 1960 ringede H påny til politiet og erfarede nu, at Sønderborg kommune i mellemtiden havde meddelt arbejdsgiveren pålæg om at tilbageholde 40 pct. af M's løn til dækning af en skatterestance. Efter H's opfattelse var det urimeligt, at politiet i Pandrup ikke havde foretaget sig noget, før Sønderborg kommune havde udstedt sit løntilbageholdelsespålæg.

Af det foreliggende fremgik det, at M den 1. december 1959 overfor landpolitibetjenten i Pandrup forklarede, at han først den 1. januar 1960 ville kunne afdrage på bidragsrestancen, da han havde haft store flytteudgifter. Fra 1. januar 1960 og fremefter ville han kunne afdrage 200 kr. månedlig. Han oplyste iøvrigt, at han havde en gæld, som han afdrog med 5-600 kr. månedlig, ligesom han betalte normalbidrag til 3 børn.

Den 11. december 1959 erklærede H overfor politiet i Horsens, at hun var tilfreds, såfremt afdragstilbudet blev overholdt, mens

hun i modsat fald ønskede udfærdiget løntilbageholdelsespålæg.

M betalte den 4. januar 1960 200 kr., der den 16. januar 1960 blev sendt til H. I skrivelse af 13. januar 1960 bad politimesteren i Horsens politimesteren i Hjørring inddrive yderligere bidrag for et halvt år indtil 1. februar 1960, og den 6. februar 1960 erklærede M sig overfor landpolitibetjenten i Pandrup ude af stand til nu at betale disse bidrag, som han ønskede at afdrage i fortsættelse af den ældre bidragsgæld.

I skrivelse af 16. februar 1960 anmodede politimesteren i Horsens politimesteren i Hjørring om inddrivelse af bidrag for yderligere 1 måned til 1. marts 1960. Landpolitibetjenten i Pandrup, der tidligere på måneden havde rykket M for afdraget for februar 1960, rykkede ham den 17. februar 1960 påny, og han erklærede da, at han som følge af ekstra store udgifter alligevel ikke kunne betale det aftalte bidrag for februar, men i stedet ved månedskiftet ville betale afdragene både for februar og marts.

Samme dag forelagde landpolitibetjenten sagen for politimesteren i Hjørring med henblik på, om der burde udstedes løntilbageholdelsespålæg, og han oplyste, at han var blevet ringet op af H, der havde anmodet om udstedelse af et sådant pålæg.

Den 19. februar 1960 udfærdigede politimesteren i Hjørring pålæg til M's arbejdsgiver om at tilbageholde 200 kr. månedlig, indtil bidragsrestancen på nu 2.625 kr. var betalt. Den 22. februar 1960 forkyndte landpolitibetjenten pålægget for arbejdsgiveren, som oplyste, at Sønderborg kommune d. 18. februar 1960 havde pålagt ham at tilbageholde 40 pct. af M's løn til dækning af en skatterestance på 2.072 kr., og at politimesterens pålæg ville kunne opfyldes efter opfyldelsen af pålægget fra Sønderborg kommune.

Den 4. marts 1960 blev H af politiet i Horsens underrettet om sagens stilling, og den 16. s. m. anmodede politimesteren i Horsens politimesteren i Hjørring om inddrivelse af yderligere 1 måneds bidrag, 150 kr., til 1. april 1960.

I skrivelse af 14. september 1960 afkrævede H, som ikke siden januar 1960 havde modtaget noget underholdsbidrag, politimesteren i Hjørring de bidrag, som hun havde til gode.

Den 25. oktober 1960 pålagde politimeste-

ren i Hjørring i fortsættelse af løntilbageholdelsespålægget af 19. februar 1960 M's arbejdsgiver yderligere at tilbageholde i hans løn de underholdsbidrag, som var forfaldet siden 19. februar 1960.

Den 4. november 1960 sendte politimesteren H 200 kr., som var indgået fra arbejdsgiveren, og i hver af de følgende måneder modtog H også 200 kr.

Den funktionær på politikontoret i Hjørring, som havde behandlet sagen, oplyste i en erklæring af 24. marts 1960 bl. a., at M's arbejdsgiver havde meddelt, at M's skattegæld til Sønderborg kommune ville være inddækket omkring 1. maj 1960. Sagen var derfor blevet stillet i bero på politikontoret, indtil skattevæsenets pålæg var indfriet. Funktionæren anførte videre, at det ringe resultat af inddrivelsen i Hjørring indtil da alene skyldtes den omstændighed, at skattevæsenet har hjemmel til at pålægge løntilbageholdelse med 40 pct. af lønnen, idet det i så fald ikke kan være forsvarligt at meddele pålæg om yderligere løntilbageholdelse.

Politimesteren i Hjørring udtalte, at H med en vis ret kunne føle sig brøstholden over, at hendes krav var kommet i skygge af skattekravet, men efter sagens udvikling havde der ikke været grund for politiet til på et tidligere tidspunkt at udstede pålæg. I henhold til gældende regler skal det først meddeles pålæg fyldestgøres først, og der var således ingen mulighed for at fremtvinge en fordeling mellem fordringshaverne. Efter det for politimesteren foreliggende var der ikke fra hans embedes side udvist nogen forsømmelighed eller langsommelighed i sagens behandling. Endvidere oplyste politimesteren den 26. oktober 1960, at M's arbejdsgiver i Pandrup for nogen tid siden fra hans embede var blevet rykket for det tilbageholdte beløb. Arbejdsgiveren havde imidlertid svaret, at Sønderborg skattevæsenets krav endnu ikke var inddækket, idet han havde modtaget yderligere pålæg fra skattevæsenet, den 28. marts 1960 for 590,35 kr. og den 25. maj 1960 for 339,35 kr., og efter arbejdsgiverens opfattelse skulle politimesterens pålæg først træde i kraft, når skattevæsenets krav var fyldestgjort. Arbejdsgiveren tilbageholdt 800 kr. månedlig i M's løn til Sønderborg skattevæsen. Endvidere havde arbejdsgiveren oplyst, at han desuden havde truffet aftale med Jetsmark kommunekontor om tilbageholdelse

i M's løn til dækning af skat og af forskudsvis udbetalt børnebidrag, ialt ca. 3.000 kr. Til dækning heraf tilbageholdt arbejdsgiveren 500 kr. månedlig af M's løn.

Endelig bemærkede politimesteren, at han nu havde gjort arbejdsgiveren bekendt med, at det af ham udstedte pålæg skulle træde i kraft med øjeblikkelig virkning, og arbejdsgiveren havde erklæret sig indforstået med, at han skulle afregne 200 kr. månedlig til politimesteren til dækning af H's tilgodehavende.

Under henvisning til M's skattegæld til Sønderborg kommune ifølge oplysningerne fra funktionæren på Hjørring politikontor skulle have været inddækket omkring 1. maj 1960, bad jeg politimesteren i Hjørring præcisere, hvad der efter 24. marts 1960 måtte være passeret med hensyn til bidragsinddrivelsen, og herunder oplyse, hvorledes og hvornår løntilbageholdelsespålægget af 19. februar 1960 var blevet holdt i erindring overfor arbejdsgiveren.

Politimesteren svarede, at hans embede omkring 1. maj 1960 gennem landpolitibetjenten i Pandrup erindrede arbejdsgiveren om løntilbageholdelsespålægget af 19. februar 1960. Arbejdsgiveren svarede imidlertid, at Sønderborg kommunes pålæg endnu ikke var inddækket. Senere havde landpolitibetjenten på politikontorets foranledning gentagne gange erindret arbejdsgiveren om politimesterens pålæg, men hver gang var der blevet svaret, at skattevæsenets krav endnu ikke var fyldestgjort.

Efter at H i september 1960 telefonisk havde spurgt til sagen hos politikontoret i Hjørring, rykkede politikontoret arbejdsgiveren for det tilbageholdte beløb. Arbejdsgiveren svarede da, at der intet var blevet tilbageholdt til H, fordi skattevæsenet fortsat ikke var fyldestgjort, og da det blev foreholdt ham, at dette ifølge tidligere oplysninger forlængst skulle være sket, gav han oplysning om de yderligere pålæg fra Sønderborg kommune og om aftalen med Jetsmark kommune. Fra politikontorets side foreholdt man arbejdsgiveren, at hans fremgangsmåde var en tilsidesættelse af hans aftale med kontoret og af H's krav, og arbejdsgiveren lovede da at gennemgå hele regnskabsforholdet vedrørende M, som det på grund af de mange krav fra myndighederne var meget vanskeligt at holde rede på.

Politikontoret afventede herefter nærmere meddelse fra arbejdsgiveren. Da kontoret endnu ikke den 20. oktober 1960 havde hørt fra arbejdsgiveren, blev det telefonisk meddelt ham, at politimesterens pålæg skulle træde i kraft med øjeblikkelig virkning.

Landpolitibetjenten i Pandrup bekræftede, at han havde haft den af H omtalte telefonsamtale med hende i januar 1960. Yderligere oplyste landpolitibetjenten, at han efter februar 1960 ikke havde haft bidragsagen til ekspedition, men nogle gange efter politikontorets anmodning havde talt med arbejdsgiveren om sagen.

På min fornyede forespørgsel oplyste politimesteren, at det ikke var muligt nærmere at fastslå, hvornår politikontoret havde bedt landpolitibetjenten rette henvendelse til arbejdsgiveren eller selv havde henvendt sig til arbejdsgiveren. Der føres ved politimesterens embede for hver af de ca. 350 bidragspligtige i kredsen et kontokort med plads til noteringer, men kun mere betydende aftaler m. v. noteres. Kontokortene gennemgås normalt i gang månedlig, ved hvilken lejlighed nødvendige rykninger foretages. Dog gennemgås konti, hvori løntilbageholdelsespålæg er udstedt, med noget større mellemrum, da disse bidrag skulle være sikret hos arbejdsgiveren, ligesom politikontoret så vidt muligt undgår at sende rykkerskrivelser til arbejdsgiverne, idet disse i flere tilfælde har udtrykt utilfredshed med løntilbageholdelsespålæg.

I tilslutning hertil meddelte landpolitibetjenten i Pandrup, at han ikke var i stand til at oplyse, hvornår han efter politikontorets anmodning havde rettet henvendelse til M's arbejdsgiver.

I februar 1961 bad jeg Justitsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt politikontoret i tiden efter 1. maj 1960 burde have sikret sig nærmere oplysning om, hvad der var passeret med hensyn til opfyldelsen af løntilbageholdelsespålægget af 18. februar 1960 fra Sønderborg skattevæsen.

Endvidere udbad jeg mig ministeriets bemærkninger i anledning af, at politikontoret, da man i september 1960 var blevet klar over, at arbejdsgiveren tilbageholdt løn til skattevæsenet i henhold til de senere løntilbageholdelsespålæg af 28. marts og 25. maj 1960, gik med til at afvente, at arbejdsgiveren gennemgik regnskabsmaterialet og først efter 20. oktober 1960 meddelte ham, at po-

litiets pålæg af 19. februar 1960 øjeblikkelig skulle træde i kraft.

Endelig bad jeg ministeriet udtale sig om, hvorvidt politimesteren burde have rettet henvendelse til skattevæsenet i Sønderborg med henblik på at formå dette til at afgive de beløb, som det havde modtaget i henhold til pålæggene af 28. marts og 25. maj 1960, til udbetaling til H, samt om politimesteren burde have gjort erstatningsansvar gældende overfor arbejdsgiveren.

I den anledning udtalte politimesteren overfor Justitsministeriet, at politikontoret formentlig på et tidligere tidspunkt end i september 1960 burde være blevet opmærksom på, at skattekravet fra Sønderborg måtte være inddækket af arbejdsgiveren. På den anden side måtte det efter politimesterens opfattelse regnes politikontoret til gode, at det ikke for dette måtte fremtræde som en nærliggende mulighed, at arbejdsgiveren ville fyldestgøre et skattekrav med ringere prioritet forud for bidragskravet, som formelt var tilstrækkeligt sikret.

Efter politimesterens mening kunne det ikke bebrejdes politikontoret, at man i september 1960 havde givet arbejdsgiveren en vis frist til at gennemgå regnskabsmaterialet. Fristen burde imidlertid have været fikseret, og arbejdsgiveren burde straks have været underrettet om, at pålægget af 19. februar 1960 måtte respekteres forud for senere givne pålæg.

Politimesteren fandt dernæst ikke, at der kunne have påhvilet ham nogen pligt til at søge at formå skattevæsenet til at afgive de beløb, som dette på fuldt legal vis havde indfordret hos arbejdsgiveren. Videre ville det efter politimesterens skøn have været stødende, om han havde gjort erstatningskrav gældende overfor arbejdsgiveren, som ikke af uvilje, men udelukkende på grund af forståeligt ukendskab til sin stilling med hensyn til de krav, forskellige myndigheder stillede til ham, var kommet til at favorisere skattevæsenet fremfor bidragskravet.

Endelig pegede politimesteren på, hvor stor en arbejdsbyrde det vil pålægge politikontoret, hvis hver bidragsag skal følges så nøje, at sådanne uregelmæssigheder i inddrivelsen, som var forekommet i denne sag, helt skal kunne udelukkes, ligesom han fremhævede, at der ofte skal udvises stor forsigtighed og delikatesse overfor en arbejdsgiver,

hvis ikke denne i irritation skal frigøre sig for alt besvær ved at afskedige den bidragspligtige.

Justitsministeriet udtalte, at det kunne tiltræde, at politikontoret på et tidligere tidspunkt burde have sikret sig, hvad der var passeret med hensyn til begæringen om løn tilbageholdelse, og at det vel var rimeligt at indrømme arbejdsgiveren en vis kortere frist til at gennemgå regnskaberne, men at man straks burde have gjort arbejdsgiveren bekendt med politimesterens pålægs stilling i forhold til senere meddelte pålæg. Justitsministeriet var endvidere enig i, at der ikke i et tilfælde som det foreliggende burde søges gjort erstatningsansvar gældende mod arbejdsgiveren.

Derimod burde politikontoret efter Justitsministeriets opfattelse have rettet henvendelse til skattevæsenet for at henlede opmærksomheden på den af arbejdsgiveren begåede fejl og søge det fejlagtigt erlagte beløb tilbagebetalt til afdrag på bidraget til H.

Den 16. maj 1961 udtalte jeg følgende:

Da H i december 1959 erklærede sig indforstået med, at M først afdrog på bidragsgælden fra og med januar 1960, og da han i januar 1960 rettidigt betalte det aftalte afdrag, havde politimesteren i Hjørring ikke før hen i februar 1960 haft anledning til at skride til tvangsmæssig inddrivelse af bidragsgælden, og det måtte anses for hændeligt, at det af politimesteren udfærdigede pålæg først fremkom til arbejdsgiveren et par dage efter Sønderborg skattevæsens pålæg.

Under hensyn til bestemmelseerne i Justitsministeriets skrivelse nr. 161 af 21. april 1944 måtte politimesteren afvente, at skattevæsenets pålæg af 18. februar 1960 blev opfyldt.

Bidragsinddrivelsen ved politimesterembedet i Hjørring i tiden fra medio november 1959 til omkring 1. maj 1960, da Sønderborg kommunes pålæg skulle have været inddækket, kunne herefter ikke give mig grundlag for bemærkninger.

Hvad angik inddrivelsessagens behandling i tiden fra omkring 1. maj til omkring 1. november 1960 måtte jeg derimod anse det for beklageligt, at politimesterembedet, skønt man forventede at Sønderborg kommunes pålæg af 18. februar 1960 skulle

være inddækket omkring 1. maj 1960, og skønt der blev foretaget flere henvendelser om sagen til arbejdsgiveren, ikke før hen i september 1960 sikrede sig nærmere oplysning om, hvad der passerede med hensyn til opfyldelsen af skattevæsenets løn tilbageholdelsespålæg af 18. februar 1960.

Jeg måtte endvidere anse det for uheldigt, at politimesterembedet efter at have fået denne viden ikke straks gjorde arbejdsgiveren bekendt med den stilling, som det af politimesteren udfærdigede pålæg havde i forhold til de senere pålæg fra Sønderborg skattevæsen og den af arbejdsgiveren med Jetsmark kommunekontor truffne aftale.

Det ville iøvrigt som af politimesteren anført have været ønskeligt, om politikontoret havde fastsat en bestemt frist for arbejdsgiverens gennemgang af sit regnskabsmateriale.

Jeg kunne dernæst tiltræde Justitsministeriets opfattelse, hvorefter politimesterembedet burde have rettet henvendelse til skattevæsenet i Sønderborg for at søge de beløb, som arbejdsgiveren fejlagtigt havde tilbageholdt og indbetalt til skattevæsenet i henhold til dettes senere pålæg af 28. marts og 25. maj 1960, tilbagebetalt til afdrag på det H tilkommende bidrag. En tilsvarende henvendelse burde også have været rettet til Jetsmark kommunekontor. Efter det foreliggende, herunder det af politimesteren anførte, fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at politimesteren ikke havde gjort erstatningsansvar gældende mod arbejdsgiveren.

Tiden fra ca. 1. november 1960, fra hvilket tidspunkt der efter det foreliggende havde fundet regelmæssig inddrivelse af underholdsbidragene sted, kunne ikke give mig anledning til bemærkninger.

Jeg henstillede til politimesteren i Hjørring at rette henvendelse til skattemyndighederne i Sønderborg og Jetsmark med henblik på at formå disse myndigheder til at tilbagebetale et beløb svarende til, hvad H yderligere kunne have modtaget, såfremt arbejdsgiveren straks efter fyldestgørelsen af Sønderborg skattevæsens pålæg af 18. februar 1960 havde påbegyndt fyldestgørelsen af politimesterens pålæg.

Den ved politimesterembedet i Horsens foretagne handling af sagen – såvel før som

efter M's flytning til Pandrup – kunne ikke give mig anledning til bemærkninger.

Den 17. juni 1961 meddelte politimesteren i Hjørring, at han havde rettet henvendelse til skattemyndighederne i Sønderborg og Jetsmark kommuner. Sønderborg kommune havde derefter til politimesteren indbetalt 400 kr., der var videresendt til H. Kommunen havde samtidigt oplyst, at dets pålæg af 28. marts og 25. maj 1960 var afviklet ved indeholdelser i M's løn for april og maj

1960, således at H's krav kun var tilsidesat disse to gange.

Jetsmark kommune havde meddelt politimesteren, at den ikke kunne indgå på en tilbagebetaling. Kommunen havde herved oplyst, at en del af de beløb, som var tilbageholdt ved kommunens pålæg, var børnebidrag udbetalt forskudsvis af Horsens og Jetsmarks socialkontorer, og at afregning forlængst var foretaget med disse kontorer, således at disse beløb ikke var kommet kommunen tilgode.

50. Henstillet til Direktoratet for Fængselsvæsenet at overveje, hvorvidt der måtte være anledning til at ændre dets praksis, således at en fange under visse betingelser kan få tilladelse til at hjemsende et manuskript. (J. nr. 227/60).

I marts 1960 klagede A, der var indsat i Statens arbejds hus ved Sdr. Omme, over, at Direktoratet for Fængselsvæsenet havde afslået hans anmodning om tilladelse til at hjemsende et manuskript til en af ham skrevet roman. A henviste til, at det er tilladt at hjemsende malerier.

Af det foreliggende fremgik det, at inspektøren for arbejds huset den 24. juni 1959, foranlediget af en anmodning fra A, forespurgte direktoratet, hvorvidt det kunne tillades, at A med henblik på udgivelse hjemsendte manuskriptet til en roman, som var udarbejdet under hans ophold i anstalten, og i benægtende fald om manuskriptet kunne udleveres til A ved hans løsladelse. Det oplystes samtidig, at der i manuskriptet var ret intime beskrivelser af seksuelle oplevelser, og at det indeholdt angreb på Fængselsvæsenets anstalter og andre institutioner. Den 23. juli 1959 meddelte direktoratet, at begge spørgsmål måtte besvares benægtende.

Da A af inspektøren blev gjort bekendt med direktoratets afgørelse, anførte han, at manuskriptet ikke var udarbejdet i anstalten. Inspektøren iværksatte derefter en undersøgelse, og den 26. september 1959 meddelte han Direktoratet for Fængselsvæsenet, at manuskriptet i det væsentlige var udarbejdet udenfor anstalten, og at det var udleveret til A i anstalten som medbragt eller tilsendt. Under hensyn til det således oplyste ændrede direktoratet den 23. oktober 1959 sin tidligere trufne afgørelse, således at A ved løsladelsen måtte medtage manuskriptet.

Direktoratet udtalte over for mig, at det af principielle grunde ikke tillader, at personer, der hensidder i Fængselsvæsenets anstalter, udgiver bøger under opholdet, og at direktoratet i medfør af kgl. anordning nr. 245 af 21. juli 1958 om behandlingen af mandspersoner, der indsættes i arbejds hus, anser sig for beføjet til at nægte en fange adgang til at henvende sig til offentligheden gennem udgivelsen af en bog. Endvidere anførte direktoratet, at hjemsendelsen af malerier fremstillet i anstalt ikke giver anledning til principielle betænkeligheder, og at dette forhold må sidestilles med hjemsendelsen af husflidsprodukter.

Den 16. juni 1960 udtalte jeg, at jeg, når hensås til det oplyste og til det af direktoratet anførte, ikke kunne kritisere den trufne afgørelse, hvorefter manuskriptet, som A agtede at udgive, ikke måtte hjemsendes, men alene udleveres til ham ved løsladelsen.

Den 6. juli 1960 anmodede A mig om at optage sagen til fornyet behandling, idet han anførte, at det ikke var hans hensigt at udgive manuskriptet, og at en anden indsat havde fået udgivet en bog, medens han sad i arbejds huset.

Den 6. september 1960 udtalte direktoratet, at det – uanset at A ikke agtede at udgive manuskriptet, så længe han hensad i arbejds huset – måtte fastholde, at det ikke måtte hjemsendes. Direktoratet bemærkede

herved, at det ikke mente at kunne indlade sig på aftaler med en indsat om, at denne som betingelse for at få tilladelse til at hjemsende et manuskript forpligtede sig til at undlade en bestemt benyttelse af dette.

Med hensyn til A's oplysning om, at en anden indsat havde fået udgivet et manuskript, oplyste direktoratet, at den pågældende med arbejds husets billigelse, men uden at direktoratets samtykke var indhentet, havde optaget forhandlinger med en forlægger, og at denne i henhold til forfatterens erklæring hævdede sin frie dispositionsret over manuskriptet. Direktoratet havde herefter indtaget det standpunkt ikke at foretage videre for at få udgivelsen standset, bortset fra at det gennem inspektøren for arbejds huset havde henstillet til forlaget, at der ikke i forbindelse med en eventuel udgivelse af bogen blev givet oplysning om, at forfatteren for tiden hensat i en af Fængselsvæsenets anstalter.

Jeg anmodede herefter Justitsministeriet om at indhente oplysninger om, hvorvidt de i forvaringsanstalterne indsatte må hjemsende manuskripter og udgive bøger. Anstalten i Herstedvester oplyste, at den i nogle tilfælde havde tilladt hjemsendelse af manuskripter, men at man i andre tilfælde havde nægtet dette, f. eks. fordi disse var injurierende eller indeholdt oplysninger om andre indsatte. Forvaringsanstalten i Horsens oplyste, at man ikke i de senere år havde haft nogen sag vedrørende det omhandlede problem, men at forvaringsanstalten måtte mene, at den i givet fald kunne nægte en indsat tilladelse til at hjemsende et manuskript. Et generelt forbud mod hjemsendelse var efter anstaltens opfattelse ikke nødvendigt, idet afgørelsen burde træffes i hvert enkelt tilfælde.

Justitsministeriet udtalte, at det kunne tiltræde, at der for en forvaret vil kunne foreligge sådanne særlige behandlingsmæssige

hensyn, at der, uanset den praksis der følges ved fængselsvæsenets øvrige anstalter, efter omstændighederne kan være grundlag for at tillade, at den pågældende hjemsender manuskripter eller udgiver bøger.

Den 18. april 1961 udtalte jeg, at det forhold, at en anden indsat i arbejds huset uden direktoratets tilladelse havde fået udgivet et manuskript, ikke kunne give A ret til at få hjemsendt sit manuskript. At der i forvaringsanstalterne var en anden praksis på det her omhandlede område end i Fængselsvæsenets øvrige anstalter, kunne ikke, når hensås til det af Justitsministeriet anførte, tillægges afgørende betydning ved bedømmelsen af A's sag.

Endvidere var jeg med direktoratet enig i, at den omstændighed, at A ikke ønskede at offentliggøre sit manuskript, ikke kunne have indflydelse på afgørelsen af, om manuskriptet måtte hjemsendes.

Under hensyn til det ovenanførte og til, at direktoratets afgørelse var i overensstemmelse med dets praksis, måtte jeg – idet jeg herved også tog hensyn til enkelte uheldige passager i manuskriptet – henholde mig til min afgørelse af 16. juni 1960.

Jeg bemærkede dog, at jeg ikke fandt rigtigheden af det af direktoratet hævdede principielle synspunkt ganske utvivlsomt, ligesom jeg stillede mig spørgende overfor princippet anvendelse i tilfælde, hvor det pågældende manuskript er forfattet inden fangens indsættelse i anstalten og blot er medbragt eller tilsendt denne. På denne baggrund henstillede jeg samtidig til direktoratet at overveje, hvorvidt der måtte være anledning til at ændre dets praksis, således at en fange under visse betingelser kunne få tilladelse til at hjemsende et manuskript.

- 51.** *Anmodet Direktoratet for Ulykkesforsikringen og senere Ulykkesforsikrings-Rådet om påny at overveje, om en tilskadekommet tjenestemand's lidelse kunne anses for at stå i forbindelse med et ham overgået ulykkestilfælde. (J. nr. 450/60).*

I maj 1960 klagede overpolitibetjent A over, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen ikke

havde villet tilkende ham erstatning i anledning af, at han den 15. april 1948, da han

gjorde tjeneste ved Århus politis beredne afdeling, under en øvelsesspringning styrtede med sin hest og kom til skade med hovedet.

Jeg rekvirerede direktoratets akter, hvoraf det fremgik, at rigspolitichefen den 14. august 1951 sendte direktoratet en af A den 2. juli 1951 underskrevet anmeldelse om ulykkestilfældet, idet rigspolitichefen anmodede direktoratet om at ville anerkende skaden.

Det blev i anmeldelsen oplyst, at A havde genoptaget sit arbejde 2 dage efter ulykkestilfældet, og at han først 9 dage efter dette havde søgt læge. I tiden 9. april-2. juni 1951 havde A været fraværende fra tjeneste i forbindelse med en indlæggelse på Århus kommunehospitals neurokirurgiske afdeling.

Direktoratet indhentede erklæring fra denne afdeling, som oplyste, at A havde været indlagt der i tiden 9.-13. april 1951, og at han den 12. nævnte måned var blevet behandlet med hjernepustning. En røntgenundersøgelse af A's kranium havde ikke vist noget abnormt.

I skrivelse af 11. oktober 1951 meddelte direktoratet, at ulykkestilfældet ikke henhørte under ulykkesforsikringsloven allerede af den grund, at det ikke var anmeldt inden udløbet af den i lovens § 46 foreskrevne frist af 1 år.

Den 8. december 1951 indsendte rigspolitichefen til direktoratet en skrivelse af 15. juni 1951 fra politimesteren i Århus, hvori det var anført, at A straks efter ulykkestilfældet havde afgivet indberetning til sin nærmeste foresatte, men at indberetningen på grund af en beklagelig fejl ikke var blevet videreespederet. Under henvisning til at A således var uden skyld i, at ulykkestilfældet ikke rettidigt var blevet anmeldt til direktoratet, og til, at A stadig havde mén efter tilskadecomsten i form af hovedsmerter, anmodede rigspolitichefen direktoratet om at optage sagen til fornyet overvejelse.

På direktoratets foranledning blev A den 8. februar 1952 undersøgt af en til direktoratet knyttet specialist, overlæge B, der erklærede, at A's klager over hovedpine, svimmelhed, hukommelsessvækkelse m. m. var af asthenisk-funktionel beskaffenhed, og at A objektivt klinisk ikke frembød tegn på hjerne-lidelse.

I skrivelse af 14. marts 1952 meddelte direktoratet, at det ved den af overlæge B foretagne undersøgelse var blevet konstateret, at den hos A nu tilstedeværende lidelse var uden

forbindelse med ulykkestilfældet, og at A derfor ikke ville have haft krav på ydelser i henhold til ulykkesforsikringsloven, selv om direktoratet kunne bortse fra den for sene anmeldelse.

Ved skrivelse af 4. december 1957 henstillede rigspolitichefen til direktoratet, at sagen blev genoptaget til fornyet overvejelse. Rigspolitichefen oplyste, at A stadig var af den opfattelse, at hans lidelse var en følge af tilskadecomsten i 1948, og at man derfor fra rigspolitichefens embede havde foranlediget A undersøgt af politiets personalelæge. Rigspolitichefen vedlagde en af personalelægen den 1. oktober 1957 afgivet erklæring; der henvistes heri til en erklæring fra en læge i Århus, som oplyste, at A havde været meget plaget af hovedpine til trods for hjernepustningen i 1951, og at A næppe overdrev symptomerne. Personalelægen udtalte, at han efter det foreliggende mente, at A's tilstand måtte betragtes som en følgetilstand efter hans tilskadecomst i tjenesten (hjernerystelse); forløbet havde ikke været bemærkelsesværdigt og var ikke ualmindeligt inden for rytterkredse.

Rigspolitichefen oplyste videre, at A havde indsendt anmodning om refusion af udgifter til medicin og massagebehandlinger. Rigspolitichefen var villig til at yde A refusion for den del af disse udgifter, som var forårsaget af det A overgåede ulykkestilfælde, og som han ikke kunne få refunderet af sin sygekasse, men savnede hjemmel til det, hvis direktoratet ikke ville anerkende tilfældet som tilskadecomst i tjenesten.

Den 17. januar 1958 meddelte Direktoratet for Ulykkesforsikringen, at det måtte henholde sig til sine tidligere afgørelser. Den 2. februar 1958 indankede Dansk Politiforbund på A's vegne direktoratets afgørelse for Ulykkesforsikrings-Rådet, der den 25. marts 1958 tiltrådte afgørelsen.

A anførte overfor mig, at han for nylig var blevet bekendt med den af personalelægen afgivne erklæring, som på visse punkter var direkte i modstrid med overlæge B's erklæring. Videre gjorde A gældende, at han efter det passerede måtte have krav på en erstatning og på refusion af sine udgifter, enten fra Direktoratet for Ulykkesforsikringen eller eventuelt fra politimester-embedet.

Den 20. juni 1960 forelagde jeg sagen for Retslægerådet, idet jeg bad rådet om en ud-

talelse med hensyn til spørgsmålet om årsagsforbindelsen mellem ulykkestilfældet den 15. april 1948 og A's nuværende lidelse.

Retslægerådet svarede, at det efter det foreliggende måtte anse det for nærliggende at anse det hos A ved ulykkestilfældet opståede hovedtraume for årsag til hans senere klager over hovedpine.

Jeg forelagde derefter sagen for Direktoratet for Ulykkesforsikringen, idet jeg under henvisning til Retslægerådets erklæring bad direktoratet tage stilling til, om A's lidelse efter det nu foreliggende kunne anses at stå i forbindelse med ulykkestilfældet.

Direktoratet meddelte, at det ganske måtte henholde sig til sin tidligere af Ulykkesforsikrings-Rådet tiltrådte afgørelse. Efter direktoratets opfattelse forelå der ikke nogen rimelig sandsynlighed for årsagsforbindelse mellem ulykkestilfældet og A's nuværende lidelse, når hensås til, at det påberåbte hovedtraume ikke medførte hjernerystelse, at A straks fortsatte tjenesten og ikke fandt anledning til at søge lægebehandling, og at A's klager var rent subjektive uden støtte i det objektive fund; selv om ulykkestilfældet var blevet rettidigt anmeldt, ville Retslægerådets udtalelse således ikke have medført, at tilfældet af direktoratet var blevet henført under ulykkesforsikringsloven. Da tilfældet ikke var rettidigt anmeldt, var der så meget mindre grund til at anerkende det, idet der i for sent anmeldte tilfælde måtte stilles større krav til sandsynliggørelse af årsagssammenhængen mellem traume og lidelse end ved rettidig anmeldelse.

Jeg forelagde herefter sagen for Ulykkesforsikrings-Rådet, idet jeg bad rådet tage stilling til, om A's lidelse efter det nu foreliggende kunne anses at stå i forbindelse med ulykkestilfældet.

I den anledning blev A undersøgt af en nervelæge i Århus, der i konklusionen af sin erklæring udtalte, at den omstændighed, at generne efter hovedtraumet for 13 år siden endnu vedvarede, i nogen grad tydede på, at der kunne foreligge en posttraumatisk hjerneatrofi hos A. Nervelægen tilrådede derfor, at der blev foretaget diagnostisk hjernepustning på A under indlæggelse på en neurologisk eller neurokirurgisk specialafdeling. Han tilføjede, at der næppe forelå nogen betydende nedsættelse af A's arbejdsevne som polititjenestemand.

Ved fremsendelsen af denne lægeerklæring til Ulykkesforsikrings-Rådet udtalte Direktoratet for Ulykkesforsikringen, at det, uanset konklusionen i nervelægens erklæring, ikke havde følt sig foranlediget til at iværksætte observation af A, da der ikke var fremkommet noget, som kunne ændre direktoratets stilling til sagen. Direktoratet tilføjede, at det efter lægeerklæringens konklusion var tvivlsomt, om der kunne blive tale om invaliditet.

Ulykkesforsikrings-Rådet udtalte herefter overfor mig, at rådet efter det nu foreliggende, herunder nervelægens erklæring, fandt, at der forelå en nærliggende mulighed for, at A's hovedpine hidrørte fra hovedtraumet i 1948. Da rådet fandt sagen tilstrækkeligt belyst ved de allerede foretagne undersøgelser, der ikke gav grundlag for at antage, at der forelå erstatningsberettigende invaliditet, havde rådet ikke fundet grund til at foranledige A indlagt til nærmere undersøgelse.

Under henvisning til Ulykkesforsikrings-Rådets udtalelse med hensyn til årsagsforbindelsen mellem hovedtraumet i 1948 og A's hovedpine forelagde jeg sagen for rigspolitichefen, der senere meddelte, at hans embede nu ville kunne refundere A hans udgifter til læge og medicin. Det var dog en forudsætning, at afholdte beløb blev dokumenteret eller i hvert fald sandsynliggjort, og at behandlingerne havde været helbredende eller smertestillende, hvilket også var en nødvendig forudsætning for refusion af medicinudgifter. Rigspolitichefen tilføjede, at A på forespørgsel om sine udgifter til læge og medicin havde oplyst, at han også ønskede godtgørelse for svie og smerte, men at hans embede ikke kunne yde en sådan godtgørelse.

Jeg udtalte, at jeg ikke kunne kritisere det skøn, hvorefter Ulykkesforsikrings-Rådet ikke havde fundet grundlag for at antage, at der forelå erstatningsberettigende invaliditet hos A.

Efter at rigspolitichefen havde udtalt, at han på grundlag af Ulykkesforsikrings-Rådets erklæring under visse forudsætninger ville refundere A hans udgifter til læge og medicin, kunne jeg ikke foretage yderligere i sagen.

SAGREGISTER

til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—60.

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131)

Administration,

- af prøveløsladts formue, 58.229.
- af ydelse i h. t. forsorgsloven, 58.58.

Administrative bestemmelser, se Love og –

Afgift,

- af bomuldsbindegarn, 56.82.
- for polititilsyn, 56.70.

Afhøring,

- af børn i sædelighedssag, 56.131.
- af patienter, 60.167.
- i bidragssager, 57.206.
- pr. telefon, 56.199.
- uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157; 58.222, 229; 59.167.

Aflysning af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.

Afskedigelse,

- advarel inden –, 57.164, jfr. 59.17.
- af skoleinspektør med ventepenge, 60.95.
- af tobaksælgere på private øresundsbåde, 60.87.
- formalitätsfejl ved – af kontraktansat, 60.83.
- formalitätsfejl ved – af tjenestemand, 57.164, jfr. 59.17.
- formulering af erklæring afgivet efter –, 55.92.
- tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
- varsel, 56.182.
- se også *Tjenestefritagelse*.

Afsoning,

- af bødeforvandlingsstraf af hæfte eller hæftestraf forud for – af fængselsstraf m. v., 56.122.
- af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
- afhentet trods Justitsministeriets tilsagn om udsættelse af –, 59.147.

Afvandingskommissioner, ankeregler, 59.203.

Aktier, udelukkelse fra børsnotering, 55.73.

Aktindsigt,

- for tilskadekomnes advokat i erstatningssag, 57.194.
- i h. t. ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.

Amtterne,

- forelæggelse for Justitsministeriet af sager om fri proces mod amt, 55.55.
- overholdelse af begrundelsespligten i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
- udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.

Amtstuepåtegning på skøde, 56.151.

Amtstueskatter,

- reduktion af –, 56.151.
- skyldneres påvisningsret ved udpantning for –, 57.150, jfr. 58.35.

Anholdelse,

- adgangen til omklædning ved –, 56.137.
- polititjenestemand's fejlagtige meddelelse om –, 57.95.

Ankefrist i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.

Anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag ved overvoldgiftsret, 55.21.

Ankevejledning,

- i h. t. militær rpl. § 62, 56.159.
- m. h. t. Arbejdsnævnets afgørelser, 56.91.
- m. h. t. inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
- m. h. t. opgivelse af strafforfølgning, 55.99, jfr. 56.17.
- ved afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
- ved nægtelse af førerbevis til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
- ved nægtelse af udlevering af i bevaring tagne effekter, 56.150; 58.222.

Anmeldere, se Underretning.

Anordning, en ved lov ophævet – opretholdt ved bekg., 56.31.

Apotekere,

- gebyr for særlig indpakning ved forsendelser, 57.205.
- rabat til læger, 60.178.

- Arbejderbeskyttelse*, hotel- og restaurationsvirksomhed, 56.164.
- Arbejdsdirektoratet*,
 behandling af sag vedr. understøttelse og medlemskab af arbejdsløhedskasse, 58.48, jfr. 60.30.
 ekspeditionsform, 56.122.
- Arbejdsdirektøren*, formandskab i Arbejdsnævnet, 57.90.
- Arbejdsløhedskasse*,
 medlemskab af -, 58.48, jfr. 60.30.
 statsanerkendelse af -, 60.105.
- Arbejdsløhedsunderstøttelse*,
 Arbejdsdirektoratets behandling af sag ang. ret til -, 58.48, jfr. 60.30.
 understøttelse som forsørger nægtet uanset bidragspligt overfor det offentlige til frasepareret hustru, 56.76.
- Arbejdsnævnet*, behandling af andragende om statsanerkendelse af arbejdsløhedskasse, 60.105.
- Arbejdstilsynet*, indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr. 59.19.
- Arrestanter*, anvendelse af håndjern overfor -, 57.195.
- Arresthusophold*, udgifterne ved civile værnepligtiges -, 58.60.
- Arveafgiftsloven*, ajourføring af enkelte bestemmelser i -, 57.199.
- Attest* i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Autorisation*,
 af elektroinstallatører, 57.159.
 af gas- og vandmestre, 58.168.
 af laboratorier, 58.237.
- Autorisationsordning*,
 vedr. eksport af avlsdyr, 59.137.
 vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33.
 vedr. eksport af ost, 56.33.
- Banktilsynet*, virksomhed m. h. t. Københavns Kreditbank, 58.85.
- Beboerrepræsentanter* valg af - i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.
- Befordringsgodtgørelse* ved benyttelse af egen vogn, 55.43.
- Begravelse*, takst for - af udensognsboende, 58.68.
- Begravelsesforsikring*,
 bidragydende medlems ret til begravelseshjælp gennem sygekassen, 56.72.
 ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassernes -, 56.72.
- Begrundelse*,
 bestemmelsen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
 De særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.
 urigtig, 55.86; 58.48.
 utilstrækkelig, 56.218; 58.48.
- Behandlingstid*,
 amter, 56.125; 58.211.
 amtsligningsinspektorater, 55.96; 58.179, 194.
 Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133; 59.201.
 Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51.
 Flyvevåbnet, 56.69.
 Forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.
 Forsikringsrådet, 60.38.
 Handelsministeriet, 57.119.
 Invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201; 60.80, 104, 126.
 kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
 Københavns Overpræsidium, 56.144, 156.
 ledende landinspektør, 59.127.
 Ministeriet for offentlige Arbejder, 57.233.
 Landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187.
 Matrikeldirektoratet, 58.154.
 Politiet, 56.126, 190; 57.220.
 rektorer, 57.207.
 Skattedepartementet, 58.221.
 skatteråd, 57.178; 60.78.
 Socialministeriet, 57.175; 59.34.
 Statens Jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18; 59.190, jfr. 60.34.
 Statens Ligningsdirektorat, 56.90; 57.213; 58.219, 241; 59.29.
 Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg m. m., 56.33.
 Sundhedsstyrelsen, 56.215.
 Undervisningsministeriet, 55.96; 58.189; 60.54
- Beskæftigelsesforanstaltninger*, pligt til at overtage arbejde ved -, 58.48.
- Beslaglæggelse*,
 forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.
 forsegling af beslaglagte dokumenter, 57.250.

- fortegnelse over det beslaglagte, 57.246; 58.222.
 første gennemsyn af papirer, 60.160.
 retskendelse til -, 60.160.
- Bevaring,*
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-
 sags afslutning, 55.27.
 udlevering af i - tagne effekter, 56.150; 58.115,
 222.
- Bibeskæftigelse,* tjenestemænds indtægtgivende -
 udenfor statstjenesten, 59.140; 60.181.
- Bidragssager,* sagsbehandlingen, 59.122; 60.36,
 192.
- Bindende tilsagn,* 55.81.
- Biografteaterbevilling,* nedlæggelse af -, 58.161.
- Blechingberg-sagen,* 59.76.
- Boligstøttelovgivning,*
 gebyrbegunstigelse i. h. t. -, 57.35.
 mindrebemidlethed i h. t. boligstøttelov af
 1955, 60.78.
- Bortlodning,* spørgsmål om - var offentlig, 58.227.
- Brevveksling,* censur af observants -, 59.31.
- Byudviklingsudvalg,* fritagelse for medlemshverv
 i -, 58.197.
- Børn,*
 anbringelse af - på Sundholm, 60.131.
 politiafhøring af -, 56.131.
- Børsnotering* af aktier, 55.73.
- Båndlæggelse,*
 af ulykkesforsikringserstatning til efterladte,
 58.150.
 tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæg-
 gelsesbestemmelse, 58.251.
- Censur,*
 af observands brevveksling, 59.31.
 af skoleblade, 58.165.
- Chokbehandling,* se *Samtykke*.
- Civile værnepligtige,*
 begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.
 nægtelse af friheder for -, 57.72.
 ordensreglement for -, 57.69.
 skabseftersyn hos -, 57.186.
 udgifterne ved ophold i arresthus, 58.60.
- Danmarks Nationalbank,*
 adgangsfornæning til -, 58.255; 59.202.
- Finansministeriets foliokonto i -, 55.64.
 godtgørelse af beskadigede eller bortkomne
 pengesedler, 57.146.
- Danmarks Radio,*
 honorering og frist for antagelse af hørespil,
 57.142.
 radiomedarbejderes bibeskæftigelse, 59.140.
 udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn,
 58.218.
- Danske Statsbaner,*
 mødetidskontrol ved Halsskov-Knudshoved-
 ruten, 58.214.
 overtagelse af rutebilruter, 57.74.
 takstnedsættelser, 58.198.
 udelukkelse af styrmand fra at fungere som
 skibsfører, 58.248.
- Delegation,*
 ulovhjemlet - af beføjelser, 56.162.
 ved indsættelse af underudvalg, 55.117.
- Den kgl. Ballet,* 58.199.
- Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,*
 henstilling vedr. -s organisation, 55.173.
 regler om erhvervelse af doktorgraden ved -,
 55.143.
 tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i under-
 visningsråd og afdelinger, 55.173.
 Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.
- Det særlige Bygningssyn,* departementschef i Under-
 visningsministeriet medlem af -, 59.130.
- Diger,*
 opførelse af -, 56.37.
 skade på -, 57.215.
- Direktøren for Ulykkesforsikringen,* formandskab i
 Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.
- Disciplinærsager,* se *Tjenestemandssager*.
- Dispositionsplaner,* fravigelse fra -, 56.142.
- Disputatser,* 58.133.
- Dommerfuldmægtige,*
 afhentning af udlagte effekter, 57.135.
 Den særlige Klagerets kompetence overfor -,
 56.155.
 lodtrækning, 57.121.
 ombudsmandens kompetence overfor -, 56.10;
 57.15; 58.9.
- Domstolsprøvelse,* se *Ankevejledning, Beslaglæggelse,*
Førerbeviser og Sindssyge.
- Droit moral,* se *Forfatter- og kunstnerret*.

Drosker,

etablering af holdeplads for -, 58.242, jfr. 59.21.
forbud mod hyresøgning fra holdeplads,
58.208, jfr. 59.21.
meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr.
58.36.

Dyrplagerianmeldelse, politiets besigtigelse i anledning af -, 56.169.

Efterretningstjeneste, politiets, 55.93.

Eftertjeneste, begyndelsestidspunktet for civile værnepligtiges -, 58.60.

Egen drift,

afskedigelse af tjenestemand, 56.40.
ankereglerne i landvindings- og grundforbedringsloven, 59.203.
arbejdsdirektørens formandskab i Arbejdsnævnets to afdelinger, 57.90.
arveafgiftsloven, 57.199.
beregning af afsoningstid, 56.122.
besættelse af stillinger uden opslag, 57.198.
feriebonsystemet, 55.51.
formanden for Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
formuleringen af § 4, stk. 3, i bekg. nr. 58/1958, 59.22, jfr. 60.31.
forretningsordenen for Ankenævnet vedr. Vareforsyningssager, 55.102.
forretningsordenen for Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, ved afhøring af sigtede, 59.167.
instruks vedr. hjælp fra Invalideforsikringsfonden, 55.93, jfr. 60.25.
optagelsen af testosteron propionat i den danske farmakopé, 59.69.
politiets udtalelser til pressen, 60.65.
tilskadekommen værnepligtig, 56.184.
underskrifters læselighed, 57.186; 59.201.
vederlagsfri retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.

Ejendomsskatter, se *Amtstueskatter*.

Ekspeditionsfejl, se *Sagsbehandling*.

Ekspeditionsform,

i Kongeriget Danmarks Hypotekbank m. h. t. notering af transporter, 60.121.
i Københavns Overpræsidium m. h. t. klager over bidragsfastsættelse, 56.197.
i Matrikeldirektoratet, 58.154.
i Statens Ligningsdirektorat m. h. t. skatteefterbetalingsager, 58.219.

vedr. sager, der af arbejdsløshedskasserne forelægges Arbejdsdirektoratet og Arbejdsnævnet, 56.122.

vedr. ægteskabs- og bidragsager, 59.122.
se også *Sagsbehandling*.

Ekspeditionstid, se *Behandlingstid*.

Eksport, se *Autorisationsordning*.

Ekspropriation,

af areal til militære formål, 57.234.
af ejendom ved vejudvidelse, 55.87.
af jord til målepunkt, 55.24.
specifikation af erstatning, 57.134.

Elektricitetsrådet,

formandsposten i -, 58.178.
offentliggørelse af -s forretningsorden, 58.178, jfr. 59.20.

Enkepension i tilfælde af skilsmisse, 56.186.

Erklæring, undladelse af at indhente -, 56.48, 51,77.

Erklæringers meddelelse (lov af 2.2.1866), erklæringer til ombudsmanden, 56.132.
fremsendelsespåtegninger, 55.23.
referater, 55.23.

Erstatning,

i h. t. § 2 i lov nr. 225 af 11. juni 1954, jfr. forordning af 5. marts 1845, skal specificeres, 57.134.
i h. t. ulykkesforsikringsloven for tab af forsørgere, 56.149; 58.150.

Farmakopékommisionen, optagelsen af testosteron propionat i den danske farmakopé, 59.69.

Feriebonsystemet (bekg. 80/1954), 55.51.

Feriepenge for arbejdstid i Grønland, 56.182.

Findeløn, størrelsen af -, 56.195, 204.

Fingeraftryk,

politiets fjernelse af - efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
politiets optagelse af - af sigtede, 57.157.

Fjernsynet, udsendelse af underholdningsfilm i -, 58.218.

Fjernsynslicens, oplysninger fra licenskontoret, 59.28.

Flyverelever, manglende underretning til - om evt. afbrydelse af uddannelse, 56.69.

Fogedforretning, berømmelse og underretning om foretagelse af -, 57.135.

- Folkepension*, indtægtsbestemt – til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58. 188, jfr. 59.20 og 60.31.
- Folkeskolen*, læreres undervisning i religion og kristendomskundskab, 59.177.
- Folketingets ombudsmand*,
loven om –, 56.9; 57.9; 58.9; 59.9; 60.7.
instruks for –, 55.9.
klage til – har ikke opsættende virkning, 55.87.
–s kompetence overfor:
amtskolekonsulent, 60.95.
bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.
Danmarks Nationalbank, 57.146.
dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.
kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.
præst i egenskab af menighedsrådsmedlem, 57.221.
statsanerkendte skolehjem, 57.164.
udvalg nedsat af ministerium, 60.75.
- Forfatter- og kunstnerret*, Droit moral udvalgets sagkundskab, 59.59.
- Forbud*, undladelse af at kræve rygeforbud i bus overholdt, 55.55.
se også *Påbud*.
- Forholdsattester*, formuleringen af –:
Flyverkommandoen, 55.97, jfr. 60.26.
Søværnet, 57.201, jfr. 60.26.
- Forkøbsret*, statens – i h. t. statshusmandsloven, 57.31.
- Fornavn*, indførelse af – i ministerialbogen, 58.234.
- Forsegling* af beslaglagte dokumenter, 57.250.
- Forsikringsrådet*, behandlingstiden, 60.38.
- Forskelsbehandling*,
af strafafsonere, 55.29.
disciplinære reaktioner overfor plejepersonale, 59.56.
læreres undervisning i religion og kristendoms- kundskab, 59.177.
postvæsenets krav om ekstrabetaling for omde- ling af visse blade, 59.162.
ved ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.
ved fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.
ved statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.
- Forsorg*, hjælp til værnepligtige, 57.65.
- Forsvarets Bygningstjeneste*, behandling af sag om indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.
- Forsorgsloven*, politiets bistand i h. t. –s § 44, stk. 1, 59.156.
- Forvaring*,
antallet af lægestillinger ved forvaringsanstal- ten i Horsens, 57.177.
forvaredes sygekasseforhold, 58.80.
indberetningspligt ved hensættelse i isolations- celle, 58.80.
underretning om tilsynsværgebeskikkelse, 56.190.
ventetid ved indsættelse i –, 56.93.
- Forældremyndighed*, 56.209, jfr. 57.26.
- Fotokopiers anvendelse*, 56.200.
- Fotos*,
politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
politiets optagelse af – af sigtede, 57.157.
- Fri proces*,
ansøgnings forelæggelse for Justitsministeriet, 55.55.
henstilling om –, 55.22; 56.161, 209; 57.256; 58.230, 237; 59.17.
retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.
urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøg- ning om –, 55.86.
- Fribolig*, forskelsbehandling ved ansættelse af værdien af –, 59.46.
- Frimærker*, trykvarianter eller makulatur, 59.37.
- Frister*,
for 2. behandling af kommunes budget, 58.82.
for antagelse af hørespil, 57.144.
for anvendelse af retsmidlerne i inddrivelses- loven af 7. maj 1937, 58.146.
for skønmæssig forhøjelse af skatteansættelser, 57.240; 58.179.
for udlevering af administrativt inddragne førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.
5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235.
5-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 34, stk. 4, og § 37, 56.179.
14-dages fristen i husdyrvoldgiftslovens § 8, stk. 1, pkt. 1, 55.21.
overskridelse af fristen i statshusmandslovens § 8, stk. 5, 55.76.
overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
- Funktionær*, behandling af klage over –, 60.83.
- Fængselsforhold*,
administration af prøveløsladts formue, 58.229.
afsenderadresse på breve, 55.102.
anskaffelse af eget radioapparat, 59.176.

- anvendelse af håndjern overfor arrestanter, 57.195.
 badeforhold, 59.183.
 begunstigelse ved afsoning af straf i h. t. straffelovtillægget af 1945, 55.29.
 begæring om fremstilling, 59.184.
 besøg af privat antaget advokat, 57.30.
 besøg hos varetægtsfange, 56.114.
 brevpapir og kuvert må ikke forsynes med mærke, 58.39.
 ekstraforplejning på sygeafd., 56.139.
 fanges beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
 fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.
 hjemsendelse af manuskript, 60.199.
 hviletid i et statsfængsel, 60.183.
 hæftefanges adgang til at skrive til dagblade, 59.44.
 indstilling til svendeprøve, 57.233.
 kaffeindkøb, 57.73.
 køb af pulverkaffe, 60.42.
 meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
 patienters deltagelse i gudstjeneste, 57.176.
 tryksag indlagt i fangers breve af fængslet, 55.102; 58.39.
 udlevering af reglement, 57.200; 58.225.
- Fængselsfunktionær*, leverancer til fængslets butik, 58.76.
- Færdseksforseelser*, forelæggelse for sigtede af anmeldelse for -, 57.172.
- Færdsekssager*, behandlingstid, 56.175.
- Færger*,
 mødetidskontrol ved -, 58.214.
 undersøgelse ved sammenstød af 2 automobiler på en -, 59.75.
- Føjetilladelse*, behandling af ansøgning om -, 56.218; 58.63.
- Førerbevis*,
 erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
 inddragelse af fradømt -, 58.226.
 nægtelse af - med ret til erhvervsmæssig personbefordring indbringes på begæring af anklagemyndigheden for retten, 59.22, jfr. 60.31.
 procesmåden ved prøvelse af ædrueligheds-spm., 57.102, jfr. 58.33.
 rutinetimer ved fornyelse af -, 59.24.
 udlevering af administrativt inddraget -, 56.192.
 vilkår ved udlevering af - inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.
- Gaver*, undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.
- Gebyr* for navnebevilling, 57.210.
- Gebyrbeginstigelse* i h. t. boligstøttelovgivningen, 57.35.
- Genindsættelse*, forkyndelse af resolution om - efter prøvetidens udløb, 59.25.
- Gl. Bakkehus-sagen*, 59.56.
- Goodwill*,
 beskatning af - ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.
 betaling for - ved overtagelse af bilruter, 57.74.
 ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.
- Grundforbedringsloven*, manglende ankemulighed, 59.203.
- Grundloven*, lighedsgrundsætningen i grundlovens § 70, 59.177.
- Grundstigningsskyld*, fritagelse for - i h. t. lov 265/1950, 57.180.
- Grundværdiansættelse*, revision af - ved 10. alm. vurdering, 58.173.
- Habilitet*,
 arbejdsdirektøren, 57.90.
 departementschef i Undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.
 direktøren for ulykkesforsikringen, 56.196.
 direktøren for Københavns Vandforsyning, 60.102.
 formanden for Elektricitetsrådet, 58.178.
 ved andragende om fri proces mod amt, 55.55.
 ved bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 144, 159, 161; 58.116.
 vedr. det i h. t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte nævn, 56.82.
- Habilitetsregler*,
 for skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
 for universitetslærere, 58.144.
 vedr. lægerne i Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 59.49.
- Halsskov-Knudshoved-ruten*, mødekontrol ved -, 58.214.
- Handelsskoletilsynet*, 57.109.
- Hastesager*, politistationernes fremsendelse af - til politikontoret, 57.196.

- Henlæggelse af sager*, se *Sagsbehandling*.
- Hjemmeværnet*, klager over afslag på optagelse i –, 59.66, jfr. 60.31.
- Hjemrejse fra Grønland*, udgifterne ved –, 59.155.
- Hjemsendelse*,
af math i flyvevåbnet, 55.97.
af officerselever uden udnævnelse til linieoficerer, 55.54.
- Hjemsendelsespenge*,
manglende forbehold ved udbetaling af –, 56.159.
tilbageholdelse af –, 58.182.
- Holdeplads*,
forbud mod hyresøgning fra anvist –, 58.208, jfr. 59.21.
politiets adgang til at etablere – for drosker, 58.242, jfr. 59.21.
- Honorarlønnede stillinger*, besættelsen af opslåede –, 57.123; 60.115.
- Hovedrevisorater*, se *Revisionsdepartementer*.
- Hundeafgift*, spm. om aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af –, 57.93.
- Hundeloven*, pålæg i h. t. – § 13, stk. 2, 58.176.
- Hunderegistre*, oplysninger fra –, 59.27.
- Husdyrvoldgift*, 55.21.
- Husundersøgelse* udenfor strafferetsplejen, 57.186.
- Hørespil*,
fristen for antagelse af –, 57.144.
honorering af –, 57.142.
- Høring*,
andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.
oversendelse i stedet for –, 56.124.
undladelse af –, 55.121; 56.51; 57.131, 138; 58.56, 161, 241.
unødvendig –, 58.211.
- Håndjern*, anvendelse af – overfor arrestanter, 57.195.
- Ikke-juridisk personale*, ekspedition i statslånsag, 56.213.
- Indberetningspligt*, forvaringsanstaltens – om henrettelse i isolationscelle, 58.80.
- Inddrivelse af bøder*, 59.157.
- Indkøb*,
af kager m. v. til et fængsels butik, 58.76.
fremgangsmåde ved – af skumslukningsaggregater, 56.52.
- Indkøbstilladelse*, behandling af ansøgning om –, 55.50.
- Instansfølge*, se *Kompetence*.
- Intertemporale spørgsmål*,
beregning af bevillingstilsganskursen ved dollarpremiering, 55.50.
forhøjelse af fradrag for naturalydelser til tjenestemænd, 60.44.
kontrollovens § 8 C, 59.168.
kontrollovens § 8 D, 59.170.
- Invalidepension*,
indtægtsberegning ved ydelse af –, 55.26.
rejsehjælp, jfr. folkeforsikringslovens § 40, stk. 11, 55.26.
- Invaliditetserstating*,
tidspunktet for fastsættelsen af –, 57.106.
udbetaling af – til tilskadekommen militær værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
- Jernbaneerstatningskommissionen*, renter af tilskadekomsterstating, 56.157.
- Kartoffeleksportører*, Landbrugsministeriets praksis ved autorisation af –, 58.230; 59.133, jfr. 60.33.
- Kgl. Teater*, se *Den kgl. ballet*.
- Kirkelige afgifter*, tilbagebetaling af –, 57.256.
- Kirker*, stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.
- Kommentar* vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65.
- Kommuner*,
fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.
spm. om ombudsmandstilsyn med –, 56.9; 57.9; 58.10; 59.9; 60.7.
- Kompetence*,
administrativ ankeinstans' – i forhold til 1. instans, 58.48.
forsikringsselskabers – m. h. t. nedsættelse af dagpenge, 60.150.
forstanders – til at opsiges en funktionær, 57.164, jfr. 59.17.
kontorchefs –, 60.55.
programsekretærs –, 57.142.
se også *Folketingets ombudsmand*.
- Kondemnering* af ejendom, 55.103.

- Konfirmation*, tilbagekaldelse af – på båndlæggelsesbestemmelse, 58.251.
- Konsulent for særundervisningen*, indstilling og udnævnelse af en –, 59.149.
- Kontrolloven*,
beregning af bøder i h. t. – § 13, 60.119.
oplysningspligt i h. t. – § 8 C, 59.168.
oplysningspligt i h. t. – § 8 D, 59.170.
- Kreditbanken*, Banktilsynets virksomhed m. h. t. –, 58.85.
- Krigsskade*, nægtelse af tilskud til dækning af – på kirke, 55.81.
- Kristendomskundskab*, se *Religion*.
- Kvarter*, spm. om tjenstemands bolig kunne betragtes som –, 55.33.
- Kvægaulsassistenter*, 56.25.
- Laboratorier*, autorisation af – til undersøgelse af foder- og gødningsstoffer, 58.237.
- Landbohøjskolen*, se *Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*.
- Lander-sagen*, 58.199.
- Landsskatteretten*,
berostillelse af sager, 60.47, 111.
klager over skønmæssige ansættelser, 57.57,
jfr. 59.17; 57.240.
manglende iagttagelse af:
forretningsordenen 299/1942, § 4, stk. 2,
57.131.
forretningsordenen 299/1942, § 7, stk. 6,
56.77, jfr. 57.24.
lov 108/1938, § 8, stk. 2, 55.69.
organisation m. v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17.
personligt møde for –, 57.57, jfr. 59.17.
sagsbehandlings varighed, 55.69; 56.173;
57.57, jfr. 59.17; 57.188; 58.73, 216;
60.47, 111, 187.
udtalelse i kendelsespræmissen, 58.73.
- Landvindingsloven*,
foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag,
58.43.
manglende ankemulighed, 59.203.
- Lig*, flytning af –, 60.184.
- Lighedsgrundsætning* i grundlovens § 70, 59.177.
- Lobotomi*, se *Samtykke*.
- Lodtrækning*, bortloddens spil på usolgte numre,
57.121.
- Love og administrative bestemmelser*, henstillinger om ændring m. v. af:
arbejderboliger på landet, lovbekg. 125/1955 om –, § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v., lovbekg. 43/1952 om –, § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90.
arveafgiftsloven, 57.199.
bekg. 192/1932 om motorkøretøjer (skriftlige mangelsattester), 56.147; 57.109.
folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
førerprøver, førerbeviser m. v., Justitsministeriets bekg. 58/1958 om –, § 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22, jfr. 60.31.
habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 49/1923 om –, 57.63, jfr. 58.33.
indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954 om –, 56.195.
købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen), 55.69.
lov nr. 200/1949 om det kommunale skolevæsenes styrelse og tilsyn (indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen), 59.149.
manglende ankemulighed i landvindings- og grundforbedringsloven, 59.203.
psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935 om –, § 40, 58.225.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
statshusmandsloven (lovbekg. 11/1956, § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908 om –, § 1, stk. 3 (bemyndigelsens omfang), 56.206, jfr. 57.26.
ulykkesforsikringslovens § 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr. 58.31.
ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2 (nedsættelse af dagpenge), 60.150.
valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (lov 356/1958 om boligbyggeri, § 104, stk. 3), 59.113, jfr. 60.32.
værnepligtige, cirk. 89/1954 om hjælp til –, 57.65.
- Lovhjemmel*,
administrative bestemmelser vedr. fritagelse for at erlægge kirkelige afgifter, 57.256.

- afgift for polititilsyn, 56.70.
 aflivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.
 autorisationsordning vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.113, jfr. 60.33.
 autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33.
 bankgaranti som betingelse for autorisation til udførsel af avlsvæg, 59.137.
 bekg. 375/1950, afsnit E, pkt. 2 a, 57.180.
 bekg. 270/1956 om udførsel af flæskevarer, 56.206, jfr. 57.26.
 droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59-59.
 finansministerens beføjelse til at overtrække ministeriets foliokonto, 55.64.
 forsikringselskabernes kompetence til at ned sætte dagpenge, 60.150.
 generel forhøjelse af ejendomsvurdering, 57.128.
 Indenrigsministeriets ordensreglement af 18. juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71.
 – på finans- og tillægsbevillingslove, 55-57.
 motorafgifternes anvendelse, 55-57.
 omlægning af betalingsterminer for statsskat (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67.
 opkrævning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
 overførelse til en udligningskasse af krav om begravelseshjælp, 56.72.
 politibekg. af 15. maj 1954 om midlertidige forbud, 59.52.
 postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for at overtage omdelingen af blade (postlovens § 1 h og § 15 VIII d), 59.162.
 skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80.
 udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadedkomne militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lovekg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32.
 valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.
- Lukkelov*
 behandlingen af ansøgninger i h. t. § 4 f, 60.86.
 dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19.
- Lægeerklæring*,
 forhaling af –, 57.184.
 forinden afgørelse af dagpengespørgsmål, 56.48.
- Lægekonsultation* i Kompedallejren, 57.72.
- Læger*,
 beslaglæggelse af journaler, 60.173.
 straffesag mod –, 60.154.
 Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
- Løn*,
 beregning af – for forskudt arbejdstid, 56.128.
 opgivelse af funktionærs – til skattevæsenet, 55.26.
 personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad ved Statsbanerne, 60.145.
- Løntilbageholdelse*, pålæg om –, 57.203; 58.146; 59.104.
- Lån hos trediemand*, 59.87.
- Lån hos underordnede*, 57.126.
- Mangelsattester ved syn af motorkøretøjer*, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Manglende besvarelse*, 55.111; 56.119, 133, 173; 57.137, 161, 175, 212, 219, 228, 233; 58.38, 63, 154, 158, 177, 189, 216, 221, 246; 59.25, 41, 49, 56, 132, 167; 60.81.
- Manglende underretning*, 55.63, 75, 91, 99, 121; 56.124, 177, 190, 211, 212; 57.94, 119, 131, 138, 147, 179, 190, 193, 205, 219, 229; 58.179, 189; 59.26, 34, 74; 60.105.
- Matrikeldirektoratet*, ekspeditionsformen i –, 58.154.
- Meddelelse til pressen*,
 berigtigelse af urigtig –, 55.54.
 fået beklagelig form, 57.96.
 kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65.
 om afgørelse, før denne var adressaten i hænde, 55.121.
 oplysning til redaktør om ældre indbrud, 59.193.
 uklar –, 55.85.
- Medicin*,
 livsvigtig –, 60.154.
 Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
- Mentalobservation*, censur af observands brevveksling, 59.31.
- Militærforhold*,
 afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i flyvevåbnet, 56.69.
 ankevejledning i h. t. militær retsplejelov § 62, 56.159.
 behandling af tilskadedkommen værnepligtig, 56.184.
 berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen, 55.54.
 bygningsstjenestens indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.
 ekspropriation til militære formål, 57.234.

forholdsattesters formulering:

Flyverkommandoen: 55.97, jfr. 60.26.

Søværnet: 57.201, jfr. 60.26.

hjemsendelse af math i flyvevåbnet, 55.97.

hjemsendelse af officerselever, 55.54.

hjælp til værnepligtige, 57.65.

manglende forbehold ved udbetaling af hjemsendelsespenge, 56.159.

psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige vare-tægtsarrestanter, 58.172.

tilbageholdelse af hjemsendelsespenge, 58.182.

tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.

udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadedkommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.

Mindrebedimlethed, se *Boligstøttelovgivning*.

Ministerialbog, indførelse af fornavn i -, 58.234.

Misvisende erklæring,

fra politiet, 55.27.

fra skyldråd, 57.191.

fra Statsbanerne, 57.89.

Modstridende afgørelser, 55.31, 91.

Monopolloven omfatter ikke danske virksomheders eksportforhold, 56.33.

Monopoltilsynet, indkaldelser til møde i, 57.154.

Motorafgifter, hjemmelen for regeringens dispositioner over -, 55.57.

Motorregistre, oplysninger fra -, 59.27.

Motorsagkyndige,

indregistrering trods mangler, 55.91.

syn af hyrevogn, 57.141.

udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.

Myndighedsmisbrug, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.

Naturfredning, dispensation i h. t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 55.31.

Navnebevillinger,

gebyr for -, 57.210.

underretning om -, 59.41.

Notat om mundtlige oplysninger under sagsbehandling, 57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187.

Notits til sideordnede myndigheder af indstilling om bevillinger, 56.68.

Næringsregistre, oplysninger fra -, 59.27.

Offentliggørelse af:

cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.

forretningsordenen for:

Ankenævnet vedr. Vareforsyningssager, 55.102, jfr. 56.18.

Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.

Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.

Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.

Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.

instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.

politivedtægten for København, 59.146.

regulativ ang. Boligtilsynsrådets og Sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.

Officers elever, hjemsendelse af -, 55.54.

Omtaksation, beskikkelse af landinspektør til ledelse af -, 57.212.

Oplysningspligt,

i h. t. kontrollovens § 8 C, 59.168.

i h. t. kontrollovens § 8 D, 59.170.

Opslag af tjenestemandstillinger, 56.21; 57.123, 198.

Opsættende virkning,

vedr. husdyrvoldgiftlovens § 9, 55.21.

vedr. klage til ombudsmanden, 55.87.

Optræden,

polititjenestemand -, 56.167; 57.157.

omnibuschauffør -, 55.55.

Opføringsforanstaltning, se *Beskæftigelsesforanstaltning*.

Overtræk på Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank, 55.64.

Pas, oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt -, 59.159.

Paskontrol, pligt til fremvisning af pas, 56.167.

Patentkommissioner, sagsbehandlingen i De særlige patentkommissioner, 60.189.

Pensionskasser,

dispensation m. h. t. bestyrelses sammensætning og udtrædelsesgodtgørelse, 56.86.

overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i -, 56.134.

Politi,

administrativ inddragelse af førerbevis (manglende ædruelighed), 57.102.

afgift ved bortlodninger, 58.227.

- afhøring af børn, 56.131.
 afhøring af patienter, 60.167.
 anholdelse af skatterestanter, 59.185.
 anmeldelser mod førere af motorkøretøjer for færdselsforseelser, 57.172.
 beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76, jfr. 60.31.
 behandling af andragende, 60.116.
 behandling af dyrplagerianmeldelse, 56.169.
 behandling af eftersøgningssag, 57.196.
 behandling af færdselsag, 56.175; 58.213.
 behandling af straffesag mod læger, 60.154.
 domfældts indsættelse til afsoning, 59.147.
 efterretningstjeneste, 55.93.
 ekspedition af indstilling om ankeafkald, 57.162.
 etablering af holdepladser for drosker, 58.242, jfr. 59.21.
 fejl ved anholdelse, 57.95.
 forelæggelse af voldssag for statsadvokaten, 57.214.
 henvendelse på en bidragsforpligtets bopæl, 57.206.
 iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, ved afhøring af sigtede, 57.157; 58.222, 229; 59.167.
 indsættelse til afsoning af bøder, 60.60.
 meddelelse af pålæg i h. t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.
 meddelelse til pressen om verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65.
 medvirken ved tildeling af droskebevillinger, 57.169, jfr. 58.36.
 medvirken ved tvangsindlæggelse af sindssyg, 57.190.
 opkrævning af hundeafgift, 57.93.
 oplysninger i h. t. lov om offentlig forsorg § 44, stk. 1, 59.156.
 oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt pas, 59.159.
 oplysninger til udenforstående om et ældre indbrud, 59.193.
 optagelse af fotos, fingeraftryk m. v. af sigtede, 57.157.
 overladelse af tilsigelser til andre myndigheder, 59.185.
 renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.
 rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.
 rækkefølgen af efterforskningsskridt, 60.166.
 tilskadekomst i tjenesten, 60.200.
 tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vilkår for løsladelsen, 59.195.
 udbetaling af vidnegodtgørelse, 60.42.
 udlevering af en i bevaring taget søfartsbog, 58.115.
 undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.
 urigtig rapport 55.93; 60.169, 172.
Politibekendtgørelser, hjemmelen for udstedelse af midlertidige -, 59.52.
Politilovene, politiets adgang til at udstede midlertidige beklæbninger, 59.52.
Politirapport,
 affattelse af -, 56.153, jfr. 57.25; 56.187, 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229; 59.167; 60.169, 172.
 optagelse af - forud for påbud i h. t. politi-vedtægten, 57.188.
 rekonstruktion af bortkommet -, 59.33.
 tidspunktet for optagelse af -, 56.111, 200.
Politisager, værneting ved -, 57.29.
Polititilsyn, hjemmelen for opkrævning af betaling for -, 56.70.
Polititjenestemænd,
 sager mod - for myndighedsmisbrug, 57.148.
 tiltale mod -, 58.213, jfr. 59.21.
Politiundersøgelse,
 berettigelsen af - foranlediget af:
 forvaringsanstalt, 57.197.
 2. revisionsdepartement, 57.96.
 berettigelsen af - mod læger, 60.158
Politivedtægt, påbud i h. t. -, 57.188.
Postvæsenet,
 dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et blad, 59.162.
 posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
Pressen,
 dementi af udtalelser i -, 58.85.
 udtalelse til -, 57.73, 96; 59.96; 60.65.
Privat arbejde for overordnet i tjenestetiden, 55.33.
Privat fællesvej, afspærring af, 58.76, jfr. 60.31.
Præstegårde, ejendomsretten til -, 57.221.
Prøveløsladelse,
 administration af formue ved -, 58.229.
 tidspunktet for afgørelse om - af sikkerhedsforvarede, 57.170.
 vejledning m. h. t. reglerne om -, 57.211.
 vilkår for -, 59.195.
Psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.
Påbud,
 om ikke at rette henvendelse til Danmarks Nationalbank, 58.255; 59.202.

- optagelse af rapport forud for meddelelse af – i h. t. politivedtægt, 57.188.
se også *Forbud*.
- Påvisningsret*, skyldneres – ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Radiolicens*, oplysninger fra licenskontoret, 59.28.
- Ransagning*,
beretning om –, 57.246.
eftersyn af garderobeskab er –, 60.125.
henstilling om indskærpelse af formforskrifterne vedr. –, 57.243, jfr. 58.37.
tilkaldelse af vidner ved –, 57.245, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165.
tilkendelgivelse af øjemedet med –, 57.246, 250, 253.
- Redningsskibet »Vestkysten«*, tilsyn med fyr m. m. i Thyborøn Kanal, 58.195.
- Referat*, affattelse af – i udstyknings sag, 57.231.
- Rekursadgang*,
vedr. afgørelser truffet af automobilvurderingsnævn, 59.135.
i landvindings- og grundforbedringsloven, 59.203.
- Religion*, læreres undervisning i – og kristendoms-kundskab, 59.177.
- Renter*,
af beløb, der var taget i bevaring af politiet, 55.27.
af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 58.45.
af tilskadekomsterstatning, 56.157.
- Retsbogsudskrifter*, fremsendelse af – til et vidne, forinden dette afhøres i retten, 56.104.
- Retshjælp*, 59.183, jfr. 60.33.
- Retslægerådet*, akter bortkommet under cirkulation, 59.183.
- Revisionsdepartementer*, 2. revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.
- Rutebiler*, se *Goodwill*.
- Rygeforbud*, håndhævelse af – i DSB's omnibusser, 55.55.
- Røgobservationer* ved klage over røgulemper, 57.62.
- Sagsbehandling*,
afskedigelse af funktionær, 57.164, jfr. 59.17.
akter bortkommet, 59.62.
- andragende om omlægning af betalingsterminer, 59.67.
andragende til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.
begrundelsespligt, 60.189.
berostillelse af sager, 57.179; 59.26; 60.47, 111.
hastesagers mærkning, 57.196.
henlæggelse af uckspederet sag, 57.213; 58.38.
henlæggelse uden underretning, 56.124; 57.94.
kommunale myndigheders adgang til at udtale sig, 60.55.
kontrol med sagernes rettidige ekspedition, 57.175; 58.189; 60.94.
manglende erindring m. h. t. uafsluttede sager, 55.96.
manglende iagttagelse af reglen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
manglende journalisering 59.198, jfr. 60.34.
manglende notat i journalen om, hvorvidt en skrivelse er besvaret, 59.179.
manglende notat om forhandlinger eller samtale, 57.119; 59.47; 60.47, 187.
mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62.
referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.201.
referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.
rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33.
resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.
tilbageholdelse af oplysninger overfor anden myndighed, 57.88.
tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.
udateret notat og påtegning, 57.191.
underretning om berostillelse, 60.111.
underretning om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107.
- Samkvemsret*,
hvor forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.
vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118.
- Samtykke* til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.
- Separations- og skilsmisssager*,
affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.
behandling af –, 59.122; 60.35, 36.
Se også *Vilkårsforhandling ved separations- og skilsmisssager*.
- Sigtede*,
forelæggelse for – af anmeldelse om færdselsforseelse, 57.172.

- indkaldelse til retsmøde, 60.159,173.
udenretlige afhøringer af -, 57.157; 58.222, 229.
- Sikkerhedsforanstaltninger*, ændringer i eller op-
hævelse af - truffet i medfør af § 38, stk. 2,
i straffeloven af 1866, 55.17; 56.16; 57.23.
- Sindssyge*,
domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af -,
56.192; 58.30, 235.
ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge
for tvangsindlagte -, 57.190; 58.40.
forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsind-
læggelse af -, 58.191.
samtykke til chokbehandling og lobotomering
af -, 57.39, jfr. 58.32.
tilsynsværger for -, tvangsindlagte før 1938,
57.127, jfr. 58.34.
vold mod -, 55.79.
- Skatter*,
beregning af skattebøder, 60.119.
inddrivelse af - i forbindelse med udbetaling
af erstatning i h. t. ulykkseforsikringsloven,
57.137.
Landsskatterettens ændring af en skattean-
sættelse, 57.240.
omlægning af betalingsterminer for statskat,
59.67.
oplysninger i h. t. kontrollovens § 8, 59.168, 170.
skødets fordeling af købesummen ikke bin-
dende, 58.73.
tilbagebetaling af -, 56.15; 57.213, 256.
tilsigelser til skatterestanter, 59.185.
udskrivning af - i København uden overor-
dentligt valg, 55.80.
urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.
- Skatteråd*,
afgørelse i strid med Landsskatterettens ken-
delse, 60.64.
andragende om lempelse i ligningen, 59.63.
ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241;
59.198, jfr. 60.34; 60.78.
skatteydere krav på at afgive forklaring for
det samlede -, 60.117.
underretning til skatteyderes repræsentanter,
58.191.
- Skattevalg*, se *Skatter*.
- Skibsfører*, styrmand udelukket fra at fungere
som - ved Statsbanernes færger, 58.248.
- Skilsmissebevilling*, udstedelse af - efter ægteskabs-
lovens § 54, 2. pkt., evt. uden mægling og
vilkårsforhandling, 56.144; 59.132.
- Skoleafgift*, hjemmelen for - for udenbys elever
i højere kommunale skoler, 56.201, jfr.
57.26 og 59.16.
- Skoleblade*, se *Censur*.
- Skoleforbund*, inddragelse af hidtidige stillinger,
60.95.
- Skolelægestilling*, fremgangsmåden ved besættel-
sen af -, 57.123.
- Skyldråd*,
besigtigelse af ejendomme, 57.191.
generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128.
medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.
- Skøn*,
ikke-udøvelse af pligtmæssigt -, 58.68.
sagkyndigt -, 59.59.
teknisk -, 55.87.
- Stagiaires-overenskomst*, administration af -, 57.138.
- Statens erstatningsansvar*,
Rpl. § 1018 c og § 1018 g, stk. 2, 55.93.
ved digebrud, 57.215.
ved fejlagtig anholdelse, 57.95.
ved færdselsbegrænsning som følge af militært
øvelsesområde, 57.230.
ved havneanlæg, 56.37.
ved undladelse af at tilbageholde underholds-
bidrag, 57.203.
ved undladelse af at udstede attest i h. t. hus-
dyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Statens Jordlovsudvalg*,
fordeling af tillægsjord, 55.76; 57.231, jfr. 60.26.
forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31,
jfr. 59.16.
udarbejdelse af referat, 59.190.
udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr.
59.18; 59.190.
udlægning af skatter m. v., 59.190, jfr. 60.34.
- Statslån til boligbyggeri*,
gebyrbegunstigelse ved -, 57.35.
medregning af arkitekthonorar i anskaffelses-
summen ved beregning af -, 56.213.
omfanget af kommunegaranti for -, 56.79.
- Statsradiofonien*, se *Danmarks Radio*.
- Stempelfrihed* ved salg af statslånshuse, 57.35.
- Stempelpapirforhandlinger*, bestyrelse af - under
forhandlerens fraværelse, 58.255.
- Straffesager*,
mod læger, 60.154.
udtalelser om skyldspørgsmålet, 57.73.
se også *Meddelelser til pressen*.

- Sundhedscertifikater* ved eksport af spisekartofler, 55.63.
- Sundhedsstyrelsen*,
 iværksættelse af politiundersøgelse mod læger, 60.158.
 -s vejledningspligt overfor en læges patient, 59.69.
- Sundhedsvedtægter*, affattelse af - for landkommuner, 55.103.
- Sundholm*, anbringelse af børn på -, 60.131.
- Sygekasseforhold*,
 begravelseshjælp, 56.72.
 forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.
- Søfartsbog*, tilbagelevering af en i bevaring taget -, 58.115.
- Sønæringsbevis*, praksis m. h. t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om -, 56.188, jfr. 57.25.
- Takstnedsættelser* for transport med Statsbanerne, 58.198.
- Taushedspligt*, 55.125, 173.
- Telefonisk politiafhøring*, 56.199.
- Tilbageholdelse*,
 - af hjemsendelsespenge, 58.182.
 politiets - af værdipapirer til dækning af skat, 55.27.
- Tilbagelevering*,
 - af en i bevaring taget søfartsbog, 58.115.
 - af materiale, der frivilligt er afleveret til politiet, 56.150.
- Tilhold*, se *Forbud* og *Påbud*.
- Tillidsmand* for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58, jfr. 59.19.
- Tillægsgjord*, se *Statens Jordlovsudvalg*.
- Tilsigelse*,
 skriftlig - til afhøring i bidragssager, 57.206.
 - til skatterestanter, 59.185.
 se også *Vidneindkaldelser*.
- Tilskudsdeklaration*, aflysning af -, 58.192.
- Tilsyn* med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår, 59.195.
- Tilsynet med Handelsskoleundervisningen*, 57.109.
- Tilsynsværger*,
 ekspeditionstiden for beskikkelse af - for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
 forespørgsel til personer, der tvangsindlægges, om ønske m. h. t. -, 58.191.
 for internerede i h. t. straffeloven af 1866, § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127.
 for sindssyge tvangsindlagte før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
- Tiltale*,
 mod læger, 60.174.
 undladelse af - mod polititjenestemand, 58.213, jfr. 59.21.
- Tiltalefrafald*, 60.179.
- Tinglysning*, foreløbig - af landvindingsbidrag, 58.43.
- Tjenestebolig*,
 indflytning i og indretning af -, 55.40.
 leje ikke fastsat for -, 55.39.
 manglende finanslovhjemmel til oprettelse af -, 55.35.
- Tjenesteforseelser*,
 brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35.
 brug af underordnet personale i egen interesse, 55.40, 41.
 forelæggelse af indberetning om - for vedkommende tjenestemand, 57.229; 59.125.
 plejepersonale givet lussinger, 59.56.
 undervisningsassistents modtagelse af cigaretter af studerende, 55.150.
 urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
 vold mod sindssygepatient, 55.79.
- Tjenestefritagelse*,
 advarsel inden -, 56.132.
 af cheffingeniør, 56.40.
- Tjenestemandsafskedigelse*,
 afskedigelse af diplomat efter straffesag, 59.76.
 afskedigelse af læge efter tjenstlig undersøgelse, 58.128.
 afskedigelse af officer efter straffesag, 59.125.
 afskedigelse af skoleinspektør med ventepenge, 60.95.
 afskedigelse med pension af cheffingeniør, 56.40.
- Tjenestemandsansættelse* i højere stillinger efter kort tids tjeneste, 56.40.
- Tjenestemandssager*,
 afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76.
 afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag, 58.186.
 indberetning om officers optræden under en straffesag, 59.125.
 indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse med disciplinærsag, 58.183.

- indsendelse af notits efter tjenstligt forhør, 56.177.
- slægtnings forklaring til brug for en disciplinærsag, 58.128.
- Tjenestemandstillinger*,
besættelse af – uden opslag, 57.198.
inddragelse af stillinger ved indgåelse af skoleforbund, 60.95.
indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen, 59.149.
- Tjenestemænd*,
folkepension til –, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
forhøjelse af fradrag for naturalydelse til –, 60.44.
genindtrædelse efter at have været udenfor nummer, 58.183.
indtægtgivende bibeskæftigelse udenfor stats-tjenesten, 59.140; 60.181.
ligeløn for –, 56.140.
officerslevers ansættelse som tjenestemænd, 55.54.
posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
prøvetid ved ansættelse af højere –, 56.40.
tidspunkt for ansættelse, 56.128.
ændringer i tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195.
- Told*, tilbagebetaling af for meget erlagt –, 60.114.
- Toldvæsenets* krav om afskedigelse af tre tobaks-sælgere på private øresundsbaade, 60.87.
- Tvangsindlæggelse*, domstolsprøvelse ved – af sindssyge, 56.192; 58.30, 235.
se også *Sindssyge*.
- Tøjhusmuseet*, 55.33.
- Udenrigsministeriet*, se *Blechingberg-sagen*.
- Udgyftsoverskridelse* ved præstegårdsreparation, 57.221.
- Udpantning*, skyldneres påvisningsret ved – for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Udstykning*, 57.31, 231, jfr. 60.26.
- Udtalelsers form*, 55.92; 57.102, 118; 59.35.
- Udtrædelsesgodtgørelse* i h. t. folkeforsikringsloven, 56.72.
- Ufyldstgørende besvarelse*, 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140.
- Ukorrekt handlemåde*,
polititjenestemand's betaling af bøde for en anden, 55.23.
ved rekvirering og flytning af videnskabeligt apparat m. v., 55.152, 156, 159.
- Ulykkesforsikring*,
årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en senere lidelse, 60.200.
båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.
efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.
forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.
forsikringselskabernes kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150.
genoptagelse af sag, 56.179.
tidspunktet for afgørelsen af erstatningsspørgsmål, 57.106.
underretning til tilskadekomne om ankereglerne, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
se også *Forskelsbehandling*, *Føjetilladelse* og *Lægeerklæring*.
- Ulykkesforsikrings-Rådet*, formandsposten i –, 56.196, jfr. 58.31.
- Underholdsbidrag*,
aftaler om – til børn, 57.174.
for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.
fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af –, 58.146.
fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare –, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.
inddrivelse af – til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19.
indsigelse mod bidragsdokuments gyldighed, 60.91.
ratihibition af ældre bidragsdokument, 60.91.
sagsbehandling ved fastsættelse af –, 58.158, 211, 246.
sagsbehandling ved inddrivelse af –, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192.
statsmyndigheds tilbageholdelse af –, 57.203.
- Underhåndsbrevpapir*, ministres benyttelse af –, 60.94.
- Underretning*,
om navnebevilling, 59.41.
om overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.
til anmeldere om opgivelse af forfølgning af straffesager, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212.
til klagere om en iværksat undersøgelses afslutning, 55.63.

- til skatteyderes repræsentanter om skatteråds-
afgørelser, 58.191.
- Underskrift* på sundhedscertifikater vedr. spise-
kartofler, 55.63.
- Underskrifters læselighed*, 57.186; 59.201.
- Undladelse* af at indhente erklæring, 56.48, 51, 77.
- Urigtig meddelelse*, 55.86.
- Uvedkommende hensyn*,
ved administration af lukkeloven, 55.19.
ved autorisation af laboratorier, 58.237.
ved bedømmelsen af videnskabelige afhand-
linger m. v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144,
161.
ved fastsættelse af takst for begravelse af uden-
sognsboende, 58.68.
ved indstilling af fange til svendeproeve, 57.233.
ved meddelelse af droskebevilling, 57.169,
jfr. 58.36.
ved meddelelse af biografbevilling, 58.161.
ved undersøgelse af en politianmeldelse,
56.169.
- Wamberg-sagen m. v.*, 55.105, jfr. 56.18.
- Varsel* ved indkaldelse til forhandling i h. t.
monopollovens § 11, 57.154.
- Vej*, politiet inkompetent til at afslå andragende
om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr.
60.31.
- Vejfondstilskud*, besvarelsen af andragender om -,
59.41.
- Vejledning*,
til husejere om adgangen til fritagelse for at
svare grundstigningsskyld, 57.180.
til motorførere, hvis førerbevis er inddraget
administrativt på grund af manglende ædrue-
lighed, 57.102.
til motorførere, som er blevet nægtet fører-
bevis med ret til erhvervsmæssig personbe-
fordring, 57.209.
til tilskadekomne om ankereglerne i ulykkes-
forsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.
- »*Vejmillionerne*«, 55.57.
- Ventetid*, se *Forvaring*.
- Vidnegodtgørelse*, udbetaling af - ved møde hos
politiet, 60.42.
- Vidneindkaldelser*, formuleringen af - i straffesager,
55.78, jfr. 56.16.
- Vidner*, tilkaldelse af - ved ransagning, 57.243,
249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165.
- Vildfarelse*, faktisk - hos forvaltningsorgan,
58.197.
- Vilkårsforhandling ved separation og skilsmisse*,
enkepensionsreglerne, 56.186.
fastsatte eller aftalte vilår, 55.56, jfr. 57.23.
fuldstændig protokollat, 57.118.
manglende erklæring fra fremmed statsborger
om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
underholdsbidrag til børn, 57.174.
vejledning m. h. t. aftaler om samkvemsret,
57.118.
se også *Separations- og skilsmissesager*.
- Vurdering af fast ejendom*,
generel forhøjelse af vurderingsråds ansættelse,
57.128, jfr. 58.35.
ved årsvurderingerne, 59.127.
- Værnepligtige*,
behandling af tilskadekomne garder, 56.184.
hjælp til -, 57.65.
psykiatrisk undersøgelse af - varetægtsarre-
stanter, 58.172.
udbetaling af invaliditetserstatning til tilska-
dekommen -, 59.116, jfr. 60.32.
- Værneting* ved tiltale i politisag, 57.29.
- Ytringsfrihed*,
folkeskolelæreres - m. h. t. religiøs særopfæt-
telse, 59.177.
til pressen vedr. videnskabelige spørgsmål,
55.113, 123, 125, 144.
tjenestemænds udtalelser til pressen om ver-
serende sager, 57.102.
- Ægtepagt*, godkendelse (samt tinglysning) af -
efter ægtefælles død, 56.127.
- Ægteskabssager*, se *Separations- og skilsmissesager*.